

4802

44
—
214

DE DVPLI

CI COPIA, DES.

ERASMI ROTERO

DAMI + COMMEN
TARII DVO.

Autrigdamnah.

Cum scholijs, & Epitome in eisdem.

H

VIRTVTE DVCEJ

COMITE FORTISSIMA.

*es in expurgato.
conformi al expurgato
vidde 1612.*

Sebas delcor

APVD SEB. GRYPHIUM
LVGDVNI,
1534.

*operia omnia Erasmi caute legenda: tam multa enim
insunt correctione digna, ut vix omnia expurgari possint.*

*hic liber est nobilis perus vultu. Bessa
ut quod. Dominus indicat eum*

DE DVA

CI COPIA DES

ERASMI ROTERO

DAMIENI

TARII DVO

Em. Grotius. Epistolarum in eodem.

COPIA DES

COPIA DES

ARVD SEB. GRYPHVM

LVDVNI

1554

DES. ERASMVVS RO

TERODAMVS IOANNI CO
leto, Decano Sancti Pauli Apud Lon=
dinum, S. D.

NON possum equidem non uehemēter laudare COLETE, singularem istam, uereq; Christianā animi tui pietatē, qui conatus tuos omneis, omnia uitæ studia semper huc destinaris, nō ut tuis priuatim commodis consuleres, sed uti patriæ, ciuibusq; tuis quàm plurimum prodeses. Neq; minus admiror iudicium, qui duas præcipue res delegeris, quibus id cumulatissime consequi posses. Videbas enim amplissimum charitatis fructum in eo situm esse, si quis assiduis concionibus, sacraq; doctrina, Christum popularium suorū animis inserat. Quo tu quidē in negotio iam annos complures uersaris, non dicam quanta cum laude, quam tu adeo non spectas, ut nec admittas, sed certe magno cum fructu. Quo nomine Paulus ille tuus, alioqui modestissimus, subinde gloriatur, ac sese sancta quadā insolentia iactat. Deinde quod proximum existimabas, ludum literarium longe pulcherrimum ac magnificentissimū instituisti, ubi sub electissimis ac probatissimis præceptoribus, Britannica pubes rudibus statim annis, simul & Christum, & optimas imbiberet literas: nimirum grauius intel ligens, & in hac ætate uelut herba, spem Reipub. positam esse, & quanti referat in omnem uitam, protinus ab incunabulis

4
 cunabulis optimis imbui. Iam uero quis non admet etiam
 generosam istam animi tui celsitudinem, ac sanctam (ut ita
 dixerim) superbiam, qui utrunq; hoc in patriam officium
 ita gratuitum ac sincerum esse uolueris, ut nec ex tot an-
 norum laboriosissimis concionibus, uel teruntio factus sis
 ditior: cumq; tua seminaris spiritualia, nullius unquam
 carnalia messueris: & scholæ sumptus, tam uidelicet in-
 genteis, ut satrapam quoque deterrere possent, solus o-
 mnes ferre uolueris. Et cum uulgus hominum nulla in re
 libentius socium soleat accersere, tu patrimonium, tu cen-
 sum uniuersum, ad hæc domesticam etiam suppellectilem
 profundere maluisti, quàm ullum mortalem in istius glo-
 riæ partem admittere. Quæso quid istud est aliud, quàm in
 uniuersos tuorum liberos, in uniuersos ciues animum plus
 quàm paternum gerere? Te ipsum spolias, ut illos locu-
 pletes. Te ipsum nudas, ut illos ornes. Te ipsum laboribus
 conficis, quo tua soboles uegeta sit in Christo. Breuiter
 totum te impendis, ut illos Christo lucrifacias. Nimum
 profecto sit inuidus, qui talia conanti non impensissime fa-
 ueat: Impius qui reclamet & obstrepat: Hostis Angliæ,
 qui non pro sua uirili, adiumenti aliquid conferre studeat.
 Ego sanè non ignarus, & quantum Angliæ debeam pu-
 blice, & quantopere tibi priuatim sim obnoxius, officij
 mei sum arbitratus, literariū aliquod munusculum in orna-
 mentum scholæ tuæ conferre. Itaq; duos hos novos de Co-
 pia commentarios, nouæ scholæ nuncupare uisum est, opus
 uidelicet cum aptum pueritiæ, tum non infrugiferum, ni-
 fallor, futurum. Sed quantum habeat eruditionis, quan-
 tum ue sit utilitatis allaturus hic labor meus, aliorum esto
 iudicium.

iudicium. Illud uere mihi sumere possum, argumentum hoc, à me primum & excogitatum & proditum fuisse. Nam quod Iulius Pollux Græcus & antiquus autor, singularum rerum uocabula per locos digessit, & synonyma quædam ac finitima uelut in aceros congesit, quis non uidet quàm id sit à nostro instituto alienum? Neque enim Isidoros, Marios, aut Philiscos libet commemorare, homines intantum alienos à copia, ut ne semel quidem quæ sentiunt, latine possint efferre. Iam uero libellus ille, qui Ciceroni inscribitur (ego magis ab aliquo Ciceronis studioso, ex illius scriptis collectum arbitror) quæso quid aliud habet quàm tumultuariam paucarum uocum congeriem? Nos formulas quasdam Copiæ, ceu fontes ostendere sumus conati, sic ut à generalibus per gradus ad particulares deueniremus. Quanquam & fateor, & doleo huic operi iustam curam defuisse. Siquidem olim rudem materiam in futurum opus temere congesseramus, ad quam expoliendam plurimis uigilijs, plurimorum auctorum lectione uidebam opus fore. Itaque non admodum erat in animo ædere. Verum cum intellexissem quosdam his commentarijs insidiari, parumq; abfuisse, quin incastigatissimos etiam ædiderint, coactus sum utcunq; emēdatos in lucem emittere. Nam id malum uisum est leuius. Bene uale Colete optime. Londini,

Anno

M. D. XII. iij. Calend. Maias.

4 3

AD ERAS ROTHODAMI

TERODAMI DE VERBORUM Copia Commentarius primus.

Periculosam esse Copiæ affectationem.

CAPVT I.

NON est aliud uel admirabilius, uel magnificentius, quam oratio, diuite quadam sententiarum uerborumq; copia, aurei fluminis instar exuberans: ita res est profecto, quæ non mediocri periculo affectetur, propterea quod iuxta

prouerbium, Non cuius homini contingit adire Corinthum. Vnde non paucis mortalibus usu uenire uidemus, ut diuinam hanc uirtutem, sedulo quidem, sed parum feliciter æmulantes, in futilem quandam ac deformem incidant loquacitatem, dum inani, citraq; delectum congesta uocum & sententiarum turba, pariter & rem obscurant, & miseras auditorum aures onerant. Adeo ut literatores aliquot hac ipsa de re, si Dijs placet, etiam præcepta tradere conati, nihil aliud assecuti uideantur, quam quod copiam professi, suam prodiderunt inopiam. Quæ quidem res nos commouit, ut partim è medijs artis rhetoricæ præceptis ad hoc institutum idonea diligentes, partim quæ diutino iam dicendi scribendiq; usus sumus consecuti, uariaq; plurimorum autorum lectione obseruauit

De futili inaniq; loquacitate, uide Gell. li. 1, cap. 15.

obseruauimus, accommodantes, utraq; de Copia rationes aliquot, mox exempla, deniq; formulas complures proponeremus: non id quidem conantes, ut libro rem omnē absolute complectamur, sed edito ueluti commentariolo, doctis & studiosis uiam aperuisse contenti, quasiq; syluā quandam operis futuri subministrasse. Partim quod solo iuuandi studio ad hoc laboris capeffendum adducti, non inuidemus, si penes alium sit uel tota gloria, modo à nobis ad studiosam iuuentutē aliqua manarit utilitas: Partim quod grauioribus studijs addicti sumus, quàm ut in his (utilissimis quidem illis etiam ad maxima, sed tamen in speciem minutis) uacet permultum operæ collocare.

Sylua accipitur pro rebus temere & sine ordine congestis.

A quibus inuenta, & à quibus exercitata Copia.

CAP. II.

Porro ne quis hoc inuentum tanquam neotericum, ac nuper domi nostræ natum aspernandū existimet, sciat hanc orationis uariandæ rationem, ab homine doctissimo pariter & diligentissimo Quintiliano locis aliquot leuiter attingi, & nobiles aliquot Sophistas in compendium cōtrahendi sermonis, uiam ostendisse. Quod facere nequaquā poterant, nisi pariter & explicandi ratione demonstrata. Quorum si libri extarent, aut si quod admodum Fabius, ad plenum tradere uoluissent, nō admodum futurum erat opus ijs meis præceptiunculis. Accedit ad huius negotij commendationem, quod neutiquā piguit uiros omnis doctrinæ principes diligenter in hoc genere exerceri. Siquidē extant etiam nunc mirabiles aliquot Maronis experiētiae de speculo, de fluuio gelu concreto, de Iride, de Solis exortu, de quatuor anni partibus, de signis

Olim sophistæ dicebantur philosophi, postea Rhetores, postremo cauillatores.

4 4 cœlest

Apuleius in li.
de dæmonio So-
cratis.

Apud ueteres
gesticulatores
erant, qui res ge-
stas sine uerbis
exprimebant,
qualis erat Ro-
scius.

coelestibus. Idem satis indicat Apologus ille Aesopicus de Vulpe & Coruo, quem Apuleius mira uerborum parsimonia perstringit, & eundem plurimis uerbis quam fusissime explicat, exercendi uidelicet ostentandiq; ingenij gratia. Sed age quem tandem possit posthac huius studij poenitere, qui Ciceronem uideat, illum omnis eloquentiae parentem, adeo huic exercitationi indulgisse, ut cum Mimo Roscio familiari suo solitus sit contendere, utrum ille saepius eandem sententiam uarijs gestibus effingeret, an ipse per eloquentiae copiam sermone diuerso pronunciaret.

Autores quemadmodum luserunt
ostentatione Copiae. CAP. III.

Quid quod iidem autores non in palaestra solū, uerum etiam in opere serio nonnunquam ostentanda copia luserunt, dum rem eandem nunc ita cohibent, ut adimere nihil queas, nunc ita locupletant dilatantq;, ut nihil possis adiungere. Homerus, teste Fabio, utraq; iuxta re mirabilis est, tum copia, tum breuitate. Quanquam in praesenti animus non est exēpla persequi, tamen unum atq; alterum ex uno Virgilio proferemus. A quo quid breuius dici potuit, quam illud: Et campos ubi Troia fuit? Paucissimis uerbis, ut ait Macrobius, ciuitatem hausit & absorpsit, ne ruina quidem relicta. Rursum hoc ipsum audi quam copiose: Venit summa dies & ineluctabile fatum
Dardaniae, fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit, incensa Danaei dominantur in urbe.
O patria, o diuum domus Ilium, & inclyta bello
Moenia Dardanidum.

Quis cla

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
 Explicet, aut possit lachrymis æquare labores?
 Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus, quot hic
 uerbis inundauit? Verum hoc exemplum ad sententia-
 rum copiam magis referendum alicui uideatur. Lusit &
 uerborum luxurie, cum ait:

Superat'ne, & uescitur aura
 Aetherea, nec adhuc crudelibus occubat umbris?
 Sed hoc Nasoni familiarius est, ita ut eo nomine taxatus
 sit, quod in copia modum non teneat. At taxatus à Seneca,
 cuius totam dictionem damnant Fabius, Suetonius, &
 Aulus Gellius.

Quibus uitio data immodica Copia.

C A P.

I I I I.

NEque quicquam mea refert, si quibus uel immodica
 uel perperam affectata copia uitio data est. Nam in
 Stesichoro Quintilianus notat nimis effusam, & redun-
 dantem copiam: sed ita notat, ut uitium esse fateatur non
 admodum refugiendum. Aeschylo probro datur in uetere
 comœdia, quod bis idē dixerit, ἦκω καὶ κατέρχομαι. Et ne
 frustra longum catalogū recenseam, nō defuerunt qui M.
 etiam Tullium, ut Asianum ac redundantē nimiaq; luxu-
 riantem copia damnarent. Sed hæc, ut dixi, nihil ad me
 pertinent, qui quidem nō quomodo scribendū aut dicen-
 dum sit, præscribo, sed quid ad exercitationē faciat, osten-
 do, ubi quis nescit omnia iusto maiora esse debere? Deinde
 quod adulescentiã instruo, in qua Fabio nō displicet ora-
 tionis luxuries, propterea quod facile, quæ supersunt, iu-
 dicio rescentur, quædam etiã ætas ipsa deterat, cū interim

a s tenuitati

Fab. lib. x. c. 10
 ad calcem.
 Suetoni. in Ca-
 ligula.
 Aul. Gel. lib. 12.
 cap. 2.

Id est uenio &
 postliminio ac-
 cedo. uide Gell.
 lib. xiiij. cap.
 xxiiij.

Lib. 2. ca. 4.

tenuitati atque inopiæ, nulla ratione mederi queas.

Eiusdem artificis esse, breuiter & copiose dicere.

C A P. V.

Iam si qui sunt, quibus usq; adeo placet Menelaus ille
 Id est non multiloquus. **H**omericus οὐ πολύμυθος, rursum displicet Vlysses
 fluminis instar hybernis aucti niuibus ruens: si quos impendio Laconismus ille, & breuiloquentia delectat, ne hi quidem nostro labori debent obstrepere, quippe quæ nec ipsi sint infrugiferum experturi, propterea quod ab eadẽ ratione proficisci uideatur, ut uel breuissime dicas, uel copiosissime. Siquidem quemadmodũ argute Socrates apud Platonem colligit, eiusdem hominis esse scite seu mentiri, seu uerum dicere, ita non alius artifex melius ad breuitatem arctabit orationem, quàm qui calleat eandem quàm maxime uaria supellectile locupletare: quantũ ad uerborũ attinet breuitatem, quis constrictius dixerit, quàm is cui promptum sit ex immenso uerborũ agmine, ex omni figurarum genere, statim deligere, quod sit ad breuitatem accommodatissimum? Rursum quãtum ad sententiæ breuitatẽ, cui magis in manu fuerit rem quàm paucissimis expedire uerbis, quàm qui cognitũ ac meditatũ habeat, quæ sint in causa præcipua, quasiq; columnæ, quæ proxima, quæ locupletandi negotij gratia sint ascita? Nemo certe citius certiusq; uidebit, quid citra incommodum possit omitti, quàm is qui quid quibus modis addi possit, uiderit.

De stulte affectantibus uel breuitatem, uel copiam.

C A P. VI.

Quod si casu, uel huc, uel illuc ducimur, periculum est ne nobis usu ueniat, quod quibusdam Laconis-

mi

mi κειροσῆλαις uidemus euenire. Qui cum pauca dixerint, Id est malis
tamen in ipsis paucis multa supersunt, ne dicam omnia. affectatori-
Sicut è diuerso imperitis Copiæ affectatoribus euenit, ut bus.
cum immodice loquaces sint, tamen parum dicant, multa
nimirū dictu necessaria prætereuntes. Nostræ igitur præ-
ceptiones eò spectabunt, ut ita rei summam quàm paucissi-
mis complecti possis, ut nihil desit, ita Copia dilates, ut
nihil redundet tamē, liberumq; tibi sit cognita ratione, uel
Laconismum æmulari si libeat, uel Asianam illā exuberā-
tiam imitari, uel Rhodiensem mediocritatem exprimere.

Duplicem esse Copiam. CAP. VII.

Porrò duplicem esse Copiam, non arbitror obscurum
esse, uel Fabio declarante, qui inter cæteras Pindari
uirtutes præcipue miratur beatissimam illam rerū uerbo-
rumq; copiam. Quarum altera consistit in Synonymia, in
Heterosi, siue Enallage uocum, in Metaphoris, in muta-
tione figuræ, in Isodynamijs, reliquisq; id genus uarian-
di rationibus. Altera in congerendis, dilatandis, amplifi-
candis argumentis, exemplis, collationibus, simulibus, dissi-
milibus, contrarijs atq; alijs hoc genus modis, quos suo
loco reddemus accuratius, sita est. Hæ quanquam alicubi
sic coniunctæ uideri possunt, ut haud facile dignoscas, ita
alteri inseruit altera, ut præceptis potius, quàm re atque
usu discretæ uideantur: nos tamen docendi gratia ita se-
parabimus, ut neq; superstitionis in secando, neq; rursus
negligentiæ merito damnari possimus.

Quas ad res conferat hæc exercitatio.

C A P.

V I I I.

Nunc quo studiosa iuuentus propensioribus animis
in hoc studium incumbat, quas ad res conducat,

Apud ueteres
triplex erat di-
cendi genus: At-
ticum subtile &
uenustum: Asia-
ticum, quod re-
dūdabat uerbis
et adfectibus im-
modicis. Tertiū
Rhodiense inter
Atticos & Asia-
nos medium.
Dilatare est plu-
ribus uerbis ali-
quid explicare:
amplificare ue-
ro est aliqd ma-
ius uel grauius
ostēdere, quàm
est.

Phrasim. i. paucis aperiemus. Principio quidem in totum ad phrasim elocutionem. illam nō parum adferet momenti hęc uariandę orationis exercitatio. Peculiariter autē conferet ad uitandā ταυτολογία, uitiū cum fœdū, tum odiosum. Ea est eiusdē uerbi aut sermonis iteratio. Neq; raro usu uenit, ut idem nobis crebrius sit dicendum. Vbi si destituti copia aut hæsitabimus, aut κόκκυγος in morē eadē idētidem occinemus, neq; poterimus sententię colores alios, aliosq; uultus dare, pariter & ipsi ridiculi erimus, nostrā prodentes infantiam, & tædio miseros auditores enecabimus. Est ταυτολογία peior ὁμοιολογία, quęadmodum Fabius ait, quę nulla uarietatis gratia leuat tædium, estq; tota coloris unius. Quis autē est auribus usq; adeo patiētibus, ut uel paulisper ferat orationem ubiq; sui similem? Tantam ubiq; uim habet uarietas, ut nihil omnino tam nitidū sit, quod nō squallere uideatur, citra huius commendationem. Gaudet ipsa natura uel in primis uarietate, quę in tam immensa rerum turba nihil usquam reliquit, quod non admirabili quodam uarietatis artificio depinxerit. Et sicut oculi diuersarum aspectu rerum magis detinentur: ita semper animus circumspēctat, in quod se ueluti nouum intendat. Cui si cuncta sui similia occurrant undique, tædio protinus auertitur. Atque ita perit totus simul orationis fructus. Hoc igitur tantum malum facile uitabit, cui promptum erit sententiam eandem in plureis formas uertere, quām Proteus ipse se transformasse dicitur. Neque uero mediocriter contulerit hęc exercitatio ad extemporalem uel dicendi, uel scribendi facultatē, præstabitq; ne subinde uel hæsitemus attoniti, uel turpiter intersileamus. Neque difficile

De Proteo
Vergil. iij.
Georg.

cile fuerit, uel temere coeptam orationem commode ad id quod uolumus deflectere, tot formulis in procinctu paratis. Præterea in enarrādis autoribus, in uertendis ex aliena lingua libris, in scribendo carmine, non parum adiuuenti nobis attulerit. Siquidem in ijs, nisi erimus his instructi rationibus, sæpenumero reperiemur aut perplexi, aut duri, aut muti denique.

Quibus exercendi rationibus hæc facultas paretur.

CAP. IX.

S Vb hæc, quibus exercitationibus hæc paretur facultas reliquum est, ut paucis admoneamus. Præceptis diligenter memoriæ mandatis, sæpius ex industria sententias quasdam sumamus, easq; uersemus quàm numerosissime, quæadmodum monet Fabius: Velut eadem, inquiens, cera, aliæ atque aliæ formæ duci solent. Is porro labor uberiores adferet frugem, si complusculi inter se conflentur, uel uoce uel scripto, proposito in medium themate. Tum enim mutuis inuentis, adiuuabuntur singuli, & uelut ansa præbita, plura quisq; inueniet. Deinde totum aliquod argumentum pluribus tractabimus modis.

Qua quidem in re conueniet Milonis illius Crotoniatæ solertiam imitari, ut principio bis, deinde ter, deinceps sæpius ac sæpius uertendo, ad eam facultatem proficiamus, ut iam sine negotio centies ac duceties uariare possimus.

Milo primum uitulum gestare solitus, eundem taurū factū sine negotio gessit.

Deinde uertendis Græcis autoribus non mediocriter augebimus sermonis copiam, propterea quod hæc lingua rerum uerborumq; ditissima est. Fuerit autem utilius interdum paraphrasi quoque cum illis certare. Profuerit plurimum carmina poëtarum oratione prosa retexere,

rursum

rursum orationem solutam numeris astringere, atq; idem argumentū in aliud, atq; aliud carminis genus transfundere. Magnopere iuuabit & illud, si eum locū qui maxime uidebitur scatere copia, ex autore quoopiā emulemur, & eū nostro Marte uel æquare, uel etiā superare cōtendamus. Præcipuā autē utilitatē adferet, si bonos autores nocturna diurnaq; manu uersabimus, potissimum hos, qui copia præcelluerūt. Cuiusmodi sunt Cic. Aul. Gellius, Apuleius, atq; in his uigilātibus oculis figuras omneis obseruemus, obseruatas memoria recōdamus, recōditas imitemur, crebraq; usurpatione cōsuescamus habere in promptu.

Prima præceptio de Copia. CAP. X.

HAec quasi præfati, superest ut ad præceptionū traditionem accingamur. Tametsi & ipsa quæ diximus, præcepta quædā uideri queant. Videmur autem non absurde facturi, si præceptiones hinc auspicemur, ut præmoneamus, Copiæ candidato in primis esse curandum, ut apta, ut latina, ut elegās, ut pura sit oratio. Neq; quicquā existimet ad copiam pertinere, quod abhorreat à linguæ Romanæ castimonia. Elegancia partim sita est in uerbis receptis ab autoribus idoneis, partim in accommodando, partim in cōpositione. Exemplum primi fuerit, ut si quis pijsimum dicat. Quod uerbum (teste Cicerone) latinis auribus inauditum est. Secūdi, ut si quis dicat: Dedit mihi licentiam, pro eo quod est, fecit mihi potestatē. Tertij, ut si quis eodem sensu dicat, Iniuriam dedit, quo dānum dedit. Nam damnum dare latinū est. Facere autē iniuriā, nō dare, dicendum. Dare malum, Latine dicitur: Dare iacturam, nō recte. Facere iacturā Latine dicitur, pro eo quod est pati

In Philip. 13.

est pati: Facere infamiam, non item. Deniq; facere iniuriã latinissimum est: Facere contumeliam Cicero latinum esse Philip. 3. negat. Sed ad rem, quod est uestis nostro corpori, id est, sententijs elocutio. Neq; enim aliter quàm forma dignitasq; corporis, cultu habituq;, itidem & sententia uerbis uel cõmendatur, uel deturpatur. Itaq; plurimum errant, qui nihil arbitrantur interesse, quibus uerbis quæ res esse ratur, modo utcunq; possit intelligi. Neq; diuersa est cõmutandæ uestis, & orationis uariandæ ratio. Sit igitur prima curarum, ne uestis aut sordida sit, aut parum apta corpori, aut perperam composita. Nam indignum fuerit, si forma per se bona, uestis sordibus obfuscata displiceat. Et ridiculum sit, si uir muliebri amictu prodeat in publicum. Et foedum, si quis ueste præpostera atq; inuersa conspiciatur. Quare si quis copiam affectare uelit, priusquàm linguæ Latinæ mundiciem sibi compararit, is meo quidem iudicio non minus ridicule fecerit, quàm si quis pauper, cui nec unica sit uestis, quam sine magno pudore possit induere, subinde mutato uestitu, alijs atque alijs pannis obsitus, in forum prodeat, ambitiose mendicitatem suam ostentans pro opibus. Hic quo sæpius id fecerit, an non hoc uidebitur insanior? Videbitur, opinor. Atqui nihilominus absurde faciunt isti quidam affectatores. Copiæ, qui cum ne semel quidem possint id quod sentiunt, mundis uerbis efferre, tamen perinde quasi pudeat eos parum balbos uideri, ita balbutiem suam alijs atque alijs modis reddunt balbiorem, quasiq; certamen ipsi secum sumpserint, ut quàm possit barbarissime dici, dicant. Volo ego multijugam esse diuitis domus supellectilem, sed totam

totam elegantem esse uolo, ne mihi salignis, ficulnis, ac Samijs uasculis omnia sint referta. Volo in splendido conuiuio diuersa ciborum genera proponi, sed quis ferat, si quis centum apponat eduliorum formas, quorum nullum sit quod nō nauseam moueat? Hæc non temere pluribus uerbis admonui, quod exploratam habeam plerorumq; mortalium præcipitem audaciam, qui præteritis fundamentis, statim & illotis (quod aiunt) pedibus, ad summā malunt festinare. Nunc uariandi formulas proponemus, eas nimirum, quæ ad uerborum pertinent copiam.

Prima uariandi ratio per Synonymiam.

C A P.

X I.

Homonyma una uoce multa significant, ut Aries, Taurus, Gemini, & pene omnia signa cœlestia. Synonyma multis uocibus idē, ut ensis & gladius.

PRima igitur ac simplicissima uariandi ratio, in his uerbis sita est, quæ diuersa cum sint, eandem omnino rem declarant, ita ut ad significationem nihil referat, hoc an illo malis uti. Quæ quidem Synonyma grammaticis dicuntur, contraria his quæ dicuntur Homonyma, illa quidam audent dicere æquiuoca, licet hæc cognomina iuxta dialecticos magis congruant rebus ipsis, quam uocabulis, nam uoces diuersas rem eandē significantes rectius dicemus ἰσοσυνάμυς & his cōtraria πολυσήμυς: prioris generis sunt ensis, gladius: domus, ædes: codex, liber: forma, decor, pulchritudo. Horum itaq; maxima uis undecunq; è bonis autoriibus contrahenda, uaria comparanda supellex, & (ut Fabius ait) diuitiæ quædam extruendæ, quibus ubicunq; desideratum erit, possit nobis constare uerborū copia. Neq; sat erit huiusmodi uocum mundum copiosum ac penum parasse, nisi non solum in promptu, uerum etiā in conspectu habeas, ut protinus uel non quæsita sese ostendant

ostendant oculis. Qua tamen in re illud in primis cauendum, ne quod quidam faciunt, citra delectum uelut ex acervo quicquid primum occurrerit, in quolibet loco dicamus. Primum enim uix usquam duo uerba reperies adeo ἰσομακροντα, quin aliquo discrimine dissideant. Nam quid tam idem significat, quam homines & mortales? Et tamen qui passim omnes mortales, pro omnibus homines dixit, Græco isto notatus est prouerbio, ἐν φακῇ μύρον, id est, In lenticula unguentum. Et alicubi literæ & epistola rem eandem significant, alicubi diuersas. Tum ut demus in significatu nihil omnino discriminis esse, tamen sunt alia alijs honestiora, sublimiora, nitidiora, iucundiora, uehementiora, uocaliora, ad compositionem magis concinna. Proinde dicturo delectus adhibendus, ut ex omnibus optima sumat. In promendo iudicium requiritur, in condendo sedulitas. Ut iudices, præstabit diligenter obseruata sermonis elegantia, proprietatq;: Ut quam plurima recondas, omnis generis autorum assidua lectio dabit. Siquidem alijs uerbis multa eloquuntur poëta, alijs oratores, Sunt & ætatibus sua quedam peculiaria uocabula. Quin etiã iidem scriptores rem eandem sæpenumero diuersis modis effecerunt. Primum igitur ex omni scriptorum genere, uerba quam optima seligenda. Deinde qualiacumq; erunt, tamen in congeriem addentur, neque uox ulla reijcienda, quæ modo apud scriptorem nõ omnino pessimum reperiatur. Nullum enim uerbum est, quod non alicubi sit optimum. Proinde quatumuis erit humile, inusitatum, poëticum, priscum, nouum, obsoletum, durum, barbarum, ac peregrinum, tamen in suo ueluti grege nidoq; reponatur, ut si quando

Id est, æquitas pollentia.

In lente unguentum, dicitur de re aliqua intempestiue adhibita, ut si inter pocula de rebus grauibus differas.

*conponere
Diligentia
potestas
adhibere*

b uenerit

i. præcastigare
 & uelut occur-
 rere, si quando
 uel obscurius
 uel durius uide-
 bitur.

uenerit usus, tum accersatur. Quòd si uerebimur ne uer-
 bi nouitas aures offendat, rectum erit Fabiano uti cõsilio,
 ut meminerimus προειπλήκῃ εἶναι. Id fiet ijs fermè rationi-
 bus. Cato librorum helluo, si tamen eo uerbo fas est uti
 in re tam præclara. Ipsissimus, ut Plauti more loquar:
 Cur enim nõ utar Ennianis uerbis? Nã Horatiano uerbo
 libèter utimur. Sic enim isti Neoterici loquuntur. Agno-
 scis castrense uerbũ: ut poëta loquuntur: ut prisci loque-
 bantur: ut dicã antique. Si sic loqui licet: si mihi permittis
 uulgato more loqui, dicã enim Græce, quò dicam melius.

SORDIDA.

Sordida igitur, atq; humilia sunt. Vt si quis familia-
 rem congerronem dicat, auidum helluonem. Nam
 acetum, spongia, pulegium, demiror cur Senecæ uerba
 sordida uideantur.

INVSITATA.

Lucillus: Ru-
 gosi passiq; se-
 nes eadẽ omnia
 quærunt.

Passi senes, pro rugosis. Interduatim & interatim,
 pro eo quod est interdum & interim. Titiuilitium,
 pro eo quod est nihil. Vagor pro uagitu.

POETICA.

Vitifator di-
 citur Saturnus,
 quasi serēs uitẽ.
 Verg. Vitifator
 curuam seruans
 sub imagine fal-
 cem. Sic apud
 Prudentiũ deus
 uocatur Lucifa-
 tor, quod sit au-
 tor lucis.

Eliminare, Iuuenari, agmen pro actũ seu ductũ. Vt
 Eleni fluit agmine Tybris. Indomitum pro indomite.
 Vt indomitum furit. Sperare pro timere. Vt, Hunc ego si
 potui tantum sperare dolorẽ, Et perferre soror potero.
 Vulnificus, tristificus, fatidicus, laurigeri, caprigenum pe-
 cus, ueliuolum mare, uitifator, atq; id genus alia.

PRISCA.

Expectorare,
 id est, proferre e
 pectore,

Expectorare, actutum. Antigero pro oppido aduer-
 sarium. Creperũ bellum pro dubio. Hostire pro pen-
 sare.

sare. Vitulantes gaudentes. Iumentum pro uehiculo. Perduellis & perduellio pro hoste patriæ. Duellum pro bello. Cluere pro pugnare. Temetum pro uino.

OBSOLETA.

Bouinari pro tergiuersari. Et apludam edit, & flores bibit, quorum meminit Gell. Et hostem pro hospite ac peregrino, dixit antiquitas.

DVRA.

VT, respublica castrata morte Camilli. Caperare frontem. Conspuit alpes niue, apud Furium.

PEREGRINA.

GAza pro diuitijs, Persicum. Acinaccs pro gladio, Medicum. Essedū pro Rheda, Britannicū. Vnglū, Oscorum lingua anulus. Cascus pro uetulo, lingua Sabinorum. Vri pro bubus feris, Gallica uox. Camurum pro eo, quod est in sese rediens, peregrinum uerbum.

NOVATA.

VT, ductare exercitum: ut patrare bellum, Sallustianum: Catonianum est uilitigator. Incuruiceruicum pecus Bolitianicum. Vituperones, amorabundus, bubsequa, nupturire, uerbigerari. Cuiusmodi uocibus precipue gaudet Apuleius. Habent & hæc gratiam si modo in loco modiceq; uelut aspergantur. Nam ut eleganter est à Fabio dictum, in cibis interim acor ipse iucundus est. Porro Græca latinis in loco intermixta, non mediocrem addunt gratiam. Quanquam non raro fit, ut necessitate cogamur aliena mutuò sumere. ut in

Furius scripserat hoc carmen,
Iuppiter hybernas
cana niue
conspuit Alpes.
Quod Horatius ipsum ridens
sic mutauit, Furius
hybernas
cana niue
conspuit Alpes.

πολυπραγμοσύνη, i. cura rerum multarum.

φιλαυτία, i. amor sui.

ἀφαιμαρτοειπής, i. errās in uerbis.

πολυφιλία, i. multorum amicitia.

περισωλογία, superfluous sermo.
ταυτολογία, eiusdem uerbi iteratio.

b z bus for

bus fortassis aliâs nonnihil dicemus. Sunt nō pauca Græcorum uoces, quas antiquitas latinitate donauit. Iis perinde atque latinis uti licebit, ut rhetor & orator, hypotheca & pignus, helleborum & ueratrum, Syco-phanta, Calumniator. Præbibo quo usus est Apuleius, & propino: mastigia, uerbero. Quædam ita recepta, ut desit uerbum latinum, sicuti philosophus, Theologus, Grammatica, Dialectica, Epigramma. In quibus ipsis inerit nonnihil uarietatis, si modo Græca, modo Latina forma inflectantur: ut scorpium, & scorpio: elephantus & elephas: delphinus delphin: lampas, lampada dæ: grammatica, gramma, grammaticæ, grammaticæ grammatices.

Aetatum propria uocabula.

C A P. XII.

Diligenter itaque conueniet obseruare, quid in usurpandis uocibus ætas uariarit. Beatitudinem & beatitatem, mulierosum & mulierositatem, Cicero primus ausus est dicere. Interim pro interdum. Obiter pro interea, & uelut aliud agendo. Subinde pro identidem, Quintiliani seculo nata sunt. Reatum Messala primus dixit: Munerarium Augustus. Favor & Urbanus seculo Ciceronis uoces erant nouæ. Obsequium primus dixit Terentius, ut existimat Tullius. Cervicem numero singulari primus dixisse fertur Hortensius. Piraticam, musicam, fabricam, uix dum à suis præceptoribus recepta fuisse testis est Fabius. Huiusmodi uocum idem polentium congeries, quam Græci σωμαθροισμὸν uocant, conducet nō tantum ad hoc, ut si quando res eadem crebrius erit repetenda, uitemus ὁμοιολογίαν, id est, similem
ubique

ubique sermonis colorem, uerum etiam ad δένωσιν, id est, i. indignationē,
 uehementiam faciet. Abijt, erupit, excessit, euasit: paren=
 tem necasti, patrem occidisti, progenitorem trucidasti. quum auditorē
 ad irā uel odiū
 incitamus.

Quod genus rhetores inter orationis decora referunt,
 uocantq; interpretationem: ego magis arbitror ad exer=
 citationem adhibēdum esse quā ad orationem. Diffici=
 limum enim uariandi genus est, si manente sermonis habi=
 tu, sensum eundem sæpius alijs atque alijs uerbis idem pol=
 lentibus efferre consuescas. Vt adire periculum, subire di=
 scrimen, suscipere periculum, aggredi discrimen. Aedifi=
 cat domum, extruit ædes. Emit librum, mercatus est co=
 dicem. Ablegauit puerum, amandauit ministrum. Hic tibi
 ab illo habitus est honos, hæc tibi ab illo relata est gratia.
 Hoc præmij recepi, hoc fructus tuli. Cōdonauit culpam,
 remisit noxiam, ignouit admissum. Quoties eius diei re=
 colo, quoties recordor, quoties reminiscor.

Ratio uariandi per enallagen, siue

ἑτέρωσιν.

CAP. XIII.

i. mutationem
 uocum.

Proxima uariandi ratio est, cum eadem uoce mo=
 dice deflexa, uarietatis nonnihil conciliatur. ut,
 Edax edo, bibax bibulus, bibosus bibo, loquax locutu=
 leius, nugator nugo, blaterator blatero, fallax falsus,
 uoluptuosus uoluptuarius. Huius generis est, cum sub=
 stantium nomen adiectiuo commutatur, aut contrā.
 Vt iuxta sententiam Homeri, iuxta sententiam Home=
 ricam. Vir mirè facundus, uir mira facundia. Insignitè
 impudens, insignita impudentia. Cum uerbum actiuum
 mutatur in passiuum, aut contrā. Plurimam habeo gra=
 tiam, plurima tibi à me habetur gratia. Magna me te-

b 3

net

net admiratio, magna teneor admiratione. Non sic amat filium mater, non sic amatur à matre filius. Et ut rem infinite uariam summam dicam, duobus potissimum modis constat hæc mutatio. Vel cum pars ipsa mutatur, uel cum eadem orationis parte manente, qualitas nouatur. Ea totidem rationibus commutari poterit, quot sunt res quæ uoci cuiquam accidunt. Prioris exemplum erit: Non confido facturum me, non est fiducia. Non dubito quin possit, non est mihi dubium quin possit. Iudicent alij, aliorum esto iudicium: quid huc redisti? quid huc reditio est? desine nugari, desine nugas. Id mihi anus iudicium fecit, pro indicauit. Est illi mira sitis auri, mire sitit aurum: non est apud illum discrimen amici, & inimici, id est, non discernit amicum ab inimico. Nostrum istud uiuere triste. Infinitum uerbum, pro nomine. Virtus est uitium fugere, id est, uirtus est fuga uitiorum. In his orationibus uerbum nomine permutatur.

Amantem redama. Promerenti benefac. Redama eum qui te amat. Benefac ei qui promeretur. Tui desiderantissimus est, te maximè desiderat. Nemo tui uidendi cupientior, nemo qui te magis uidere cupiat. Hic uerbum participio commutatur. Venit ereptum, uenit eripere, uenit ut eripiat. Hic uerbum gerundio mutatur.

Ad congerendas pecunias inhiat, ad congerendum pecunias inhiat. Hic gerundium, ut uocant, gerundio commutatum est. Hoc dictum oportuit, hoc dicere oportuit. Si quid rectè curatum uelis, si quid rectè curari uelis. Hic infinitum uerbum supino commutatur. Magnum dat ferre talentum, ferre pro ferendum. Sthenelus

sciens

sciens pugnae, id est, sciens pugnandi. Cupidus litium, cupidus litigandi. Hic nomen positum pro gerundio. Libitum est, pro libuit. Misertum est, pro misertus sum. Per-tæsum est, pro tæduit. Placitum est, pro placuit. Puduit, puditum est. Hic supinum pro uerbo. Meliuscula est, meliuscule est. Plurimum est in foro, plurimus est in foro. Rarus est conuiuia, raro est conuiuia. Multus est apud mulierem, multum apud mulierem uersatur. Frequens est in aula, assiduus in literis. Hic nomine commutatur aduerbium frequenter & assidue. Verum alias fortassis ut commodius, ita & copiosius de his dicemus. Nunc de qualitatis uariatione docendi causa pauca ponamus, quasi digito fontes ipsos indicantes.

N V M E R V S.

V Surpatur numerus pro numero. Romanus praelio uictor, pro Romani uictores. Uterumque armato milite complent, armatis militibus. Omnem pecuniam absumpsit, omnes pecunias. Populo imposuimus, id est, imposui. Et oratores uisi sumus, cum de uno loquatur Cicero. Verg. Sed nos immensum spacijs confecimus æquor. Idem: Haud secus ac patrijs acer Romanus in armis. Hominis uultus, pro uultu. Animos, pro animo. Nam in prima persona pro singulari pluratiuum numerum ponere frequentissimum est, aliquoties modestiae causa. In secunda nunquam, nisi genus ipsum significamus, quæ uestra libido est, id est, uirorum. In tertia inuidiae causa mutauit Terentius: Quum ad uxores uentum est, tum fiunt senes, cum de uno Chremete diceretur. Inexplicitosque Platonas Martialis, cum de uno Platone dicat.

b 4

Personæ

PERSONA.

Variatur & persona pluribus modis, uel cum certa pro quauis ponitur. Quid facias? ut homo est, ita morem geras. Videas & flumina sicca, id est, uideri poterant. Idem fit per primam personam itidem ut per secundam:

*Ne mihi tum molleis sub dio carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbam,
Ne ue tibi ad solem uergant uineta cadentem.*

Nonnunquam pro prima, aut etiam secunda persona, tertiam usurpamus. Ut, ait Clodius, negat Cicero, id est, tu ais, ego nego. Verg. Nec me meminisse pigebat Elyssæ, id est, tui. Huc pertinet quæ uocatur Apostrophe, Scipiadus duos bello, & te maxime Cæsar. Polydorū obtruncat, & auro Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames? Vergil. Parenthesim cum Apostrophe coniunxit in illo:

*Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatq; uiri mendacis uiscera Tullus.*

Ad hanc formam pertinet, quoties uerbum personale impersonali cōmutamus, ut non te hæc pudet? Non te horum pudet? Apud Barbaros assidue bellatur. Barbari continenter bellant. Dicitur passim pontificem aduentare. Plurique dicunt pontificem aduentare. Dicitur non potest, quam te amem. Nemo dixerit facile, quam te amem.

GENVS.

Est nonnihil uarietatis, & in generis commutatione, ut Lachrymat pro lachrymatur. Luxuriat pro luxuriatur,

riatur, fluctuatur pro fluctuat. Præuertere pro præuerti. Præcipitat pro præcipitatur. Auertit pro auertitur. Solebat fieri, solitum est fieri. Non quiuit compesci, nõ quita est compesci. Desijt haberi in pretio, desita est haberi in pretio. Causa coepit agi, coepta est agi. Assentior, & assentio tibi. Conspicor & conspicio. In quorum postremo mutatur & οὐλύια. Nam illa quæ refert Diomedes, frustra, patio, moro, demolio, auxilio, populo, digno, atque id genus alia, priscis arbitrator relinquenda, nisi in carmine inciderint. Nam tum excusatius adhibebuntur. Consimiliter in nominibus, Pileum & pileus: hæc ficus, & hic ficus: hæc barbitus, hic barbitus, hoc barbiton: hic helleborus, hoc helleborum.

Et iam nox humida celo præcipitat. 2. Aenei.

C A S V S.

Casus etiam mutatur. Eius rei mihi uenit in mentem, Cæares. Non sum id nescius, non sum eius rei nescius. Quædam etiam citra Tropum duplicem habent constructionem. Vtor hanc rem & hac re. Egeo tui, egeo te. Diues pecore, diues pecoris. Dono te libro, dono tibi librum. Impertior heram hoc malo, Impertior heræ hoc malum.

Tropus est, quædo uocis significatio mutatur, ut in synecdoche, metaphora, prouerbij. Dicit citra tropum, quia in nescius, tropus est, quando pronesciens ponit.

S P E C I E S.

Species uariatur, cum deductiuis utitur pro primogeniis. Ut magnis negotijs prohibitus, magnitudine negotiorum prohibitus. Cum diminutiuis loco simplicium, ut loquaculus pro loquax, paucula pro pauca, pauxillum pro paulum. Cũ frequentatiuis uerbis pro primitiuis. Dicitito pro dico, uolito pro uolo, iactito pro iacto. Cum substatiuo pro adiectiuo, ut si quis pro pestilente pestens

b s appellet,

appellet, pro scelerato scelus dicat. Cum cōparatiuum aut superlatiuum absoluti loco ponimus: Vt, Tristior & lachrymis oculos suffusa nitentes. Et facundissimus, pro uehemēter facundo. De quibus suo loco dicemus. Cum patronymicum loco primogenij ponitur, ut Scipiadas, pro Scipionibus. Verum hoc in carmine fortasse liceat, in oratione prosa nemo tulerit.

FIGURA.

Figura mutatio copiam adiuuat, quoties simplici dictione pro composita utimur aut contrā, siue id tropo fiat, siue citra tropum, ut temnere pro contemnere. Ruere pro eruere. Ponere pro deponere. Mittere pro omittere. Rursum conscribere pro scribere. Comedere pro edere. Demirari pro mirari. Inaudire pro audire. Incognoscere pro cognoscere. Consipere pro sapere. Complacare pro placare. Dependere pro pendere. Deridiculus pro ridiculus. Quandoquidem pro quando. Fit & hoc modo. Non potest pudescere, non potest pudesceri. Tempus est ut expergiscaris, ut expergescias. Calefcere & calefieri. Ad hanc formam fortasse referendum est illud, quoties compositam dictionem simplicibus circumloquimur. Magnanimus uir, uir magno animo. Relege, denuo lege. Magnopere te rogabat, magno te rogabat opere. Non animaduertit, non aduertit animum. Non satisfacit, non facit mihi satis. Interdum uariatur cōpositionis ratio, ut exprobrare & opprobrare, persoluere, dissoluere, exoluere, resoluere & alienum.

TEMPVS.

Tempus

Ruere pro eruere, & ponere pro deponere, tropus est. Conscribere autem pro scribere, & comedere pro edere, ponitur sine tropo.

Id est, interdum utimur cōposito pro composito, ut exoluere pro persoluere.

TEmpus quoq; non raro commutatur. Memini lege-
re, & memini legisse. Prædiceres pro prædixisses,
uel prædicere debuisses. Laurus erat pro laurus esset. Vi-
cimus pro uincemus. Salutato pro saluta. Imus, uenimus,
uidemus, præsens pro præterito.

MODVS.

Hic finitima est modi uariatio, ut uicero pro uin-
cam. Salutabis pro salutato. Ne crede, ne credas. Si
uoles, si uolueris. Vbi uoles, ubi uolueris. Cum uacabit,
cum uacauerit. Quia bene natus est, quia bene natus sit.
Venari pro uenabatur.

DECLINATIO.

In nonnullis licebit & declinationem uariare. Ut hila-
rus & hilaris, uiolens & uiolentus, iuger & iugerum,
capo & capus, pauo & pauus, scorpio scorpius.

CONIUGATIO.

In aliquot coniugationem, ut lauere pro lauare, fer-
uere & feruere, accersere & accersire.

Variatur eadem dictio his quoque modis. Prothesi,
ut tetuli pro tuli, gnato pro nato. Epenthesi. Mauor-
tis pro Martis. Proparalepsi, ut admittier, accingier,
dicier, pro admitti, accingi, dici. Paragoge, potestur
pro potest. Apharesi, Ruit omnia late, pro eruit. Lin-
quere castra, pro relinquere. Syncope, extinxti, dixti,
pro extinxisti, dixisti. Apocope, Mage pro magis,
uin? pro uis ne. Quæ quidem species sunt Metaplasmi,
propterea quod dictionem quasi transformant. Reliquas
species prudens omitto, quod non admodum ad copiam
facere uidentur. Et nobis propositum est, ea duntaxat
persequi

persequi, quæ propriè pertineant ad id quod instituimus.

Variandi ratio per Antonomasiam.

CAP. XIII.

Proxima uariandi sermonis ratio cōstat Antonomasiā, id est, nominis pmutatione, ut si quis pro Achille Peliden, aut Aeaciden dicat. Pro Romanis, Romulidas. Pro Troianis, Priamidās aut Dardanidas. Pro Hercule, Tirynthiū. Pro Venere, Cytheream aut Cypridem. Pro Diana, Cynthiā. Nōnunquā epitheton pro nomine ipso subijcere licebit. Vergil. Thalamo quæ fixa reliquit Impius, impiū pro Aenea dixit. Liuius Pœnum pro Hannibale. In Terentio sepe senex pro persona heri. Eiusdem generis est, si quis Poëtam dicat, Homerum sentiēs, Philosophū, Aristotelem significans. Quemadmodum Græci Persarum regem Βασιλέα nominant. Neque ab hoc genere abhorret, si quis pro fure Verrem dicat, pro molli Sardanapalum. Quæ suo loco referemus.

Variandi ratio per Periphrasim.

CAP. XV.

ID si pluribus uerbis fiat, Periphrasis erit, quam quidam Circuitionem nomināt, ut si quis euersorē Carthaginis & Numantiae pro Scipione dicat, ut Troiani belli scriptorē dixit Horatius, pro Homero. Itē si Mantuanus uates ponatur pro Vergilio. Venusinus poëta, pro Horatio. Peripateticae scholæ princeps, pro Aristotele. Stoicæ familiae pater, pro Zenone. Voluptatis assertor, pro Epicuro. Hac autem ratio plurimis constat modis, Etymologia, notatione, finitione.

Etymo

Epicurus summū, hoc est summam felicitatē. humanæ naturæ, ponebat in uoluptate.

ETYMOLOGIA.

ETymologia, cum nominis rationem explicamus, ut si quis hereditatem dicat, qui hereditates alienas appetat, captetq; . Aut pro parasito, hominem cibo uentriq; deditum. Aut pro philosopho, hominem sapientie studiosum. Pro grammatico, qui literas doceat. Pro assiduo, qui det ara. Pro locuplete, qui plurima loca possideat. Pro pecunioso, qui magnam pecorum copiam possideat.

NOTATIONE.

Notatione constabit, cum notis quibusdam accidentium rem quampiam describimus, ut si quis iram intelligens, animi aut bilis efferuescentiam dicat, quæ pallorem uultu, ardorē oculis, tremorē membris inducat. Eiusdem generis est & illud: Qui digito scalpunt uno caput, quo molles & parum uiri significantur. Aut si dicas, Cubito se emungit, falsamentarium indicans.

Cubito se emungens, dicitur in hominē sordidū quæstus. Sumptum est à falsamentarijs, qui nares cubito abstergunt manibus impeditis.

FINITIONE.

Finitione constabit: Ut si quis artem bene dicendi pro rhetorica dicat. Peculatorē, uirum qui ciuitatis aërium compilasset. Hominem tyrannū, qui ui leges ac ciuium libertatem oppressisset.

Variandi ratio per Metaphoram.

CAP. XVI.

Alia uerò uarietatis ratio ex Metaphora nascitur, quæ latine Translatio dicitur, propterea quòd uocem à gemina, ac propria significatione ad non propriam transfert. Ea multis modis tractatur.

DEFLEXIO.

Primum

Primum deflexione, quoties uox è propinquo ad rem proximam deflectitur, ut uideo pro intelligo. Audire pro obtemperare, aut credere. Sentire pro intelligere. Perspicere pro cognitum habere. Odorari, olfacere, pro suspicari ac deprehendere. Cōcoquere pro ferre. Deuorare pro uincere ac perferre. Complecti, exosculari, pro amare. Susplicere pro admirari. Disspicere pro contemnere. Ita stupet animus, stupent oculi, stupent dentes. Siquidem in his quod est corporis, ad animum transfertur. Quo metaphoraē genere nihil usitatus. Huc fortassis pertinent & illa, quoties cano pro dico, canto pro scribo dicimus. Præconium pro laude. Buccinari pro celebrare.

Stupor proprie est imperfecta nervorum resolutio. Oritur sæpe ex nimia brachiorum seu pedum compressione. Ideo dicitur imperfecta, quæ uis cerebri, hoc est, facultas mouendi & sentiendi moræ sedeat.

Ab irrationali ad rationale.

Proxima species est, quoties à bruto animante ad animal ratione præditum fit translatio, aut contrà, ut si hominem odiosæ atque insulsæ loquacitatis rudere dicas, aut blaterare, aut grunnire, aut gannire. Si oblatrare pro obtrectare, allatrare pro conuitiari dicas. Contrà si olorem canorum, musicam lusciniam, perfidam uulpem, ambitiosum leonem, assentatorem canem dicamus. Cuiusmodi multa Vergilius tribuit apibus, dum quicquid agitur in hominum Republica, id traducit ad hoc animal.

Ab animali ad non animal, aut contrà.

Longius erit petita Trāslatio, si ab animali ad inanimatum traducatur, aut cōtrà. Verg. Si tantum pectore robur Concipis. Hic robur à ligno ad hominē transtulit. At procul excelso miratur uertice montis. Animale ad inanimatum

Inanimatum transtulit, cum uerticem pro cacumine dixit. Item, Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos. Et ridet ager. Contra, ambo florentes ætatibus. Et uiridis ætas, & uernat ætas. Iratum mare, indignatus Araxis, auidum mare, mirantur gargara. Quod genus & plura sunt exempla, & frequentius obuia, quàm ut hic debeant referri.

Ab animali ad animal.

VT si quis coruum sui inequitantem dicat, & pascentes apes.

Ab inanimato ad inanimatum.

SVmetur Metaphora, si quis syluam scatere dicat, quod est fontium. Aut odiũ suppullulascere, quod est fruticum. Aut si quis pilos fruticari dicat, aut syluescere, quod est arborum. Si quis orationem fluere dicat. Aut fluctus, & undas negotiorum. Eiusdem generis est si quis collem uerrucam dicat, quemadmodum Cato.

Metaphora Reciproca.

CAP. XVII.

Quædam translationes reciproca sunt, siue communes, quas Græci uocant ἀναλόγας. Nam ut pro gubernatore aurigam, item pro auriga gubernatorem recte dixeris. Quædam unius duntaxat partis, quas ἀναλόγας appellant. Siquidem ut uerticem recte transfers ab homine ad montẽ, ita non recte cacumen ad hominem traduxeris. Facit autem Metaphora nõ solum ad copiã orationis, uerum & ad ornatum, ad grauitatem, ad euidentiã, ad sublimitatem, ad festiuitatem. Nonnunquàm & necessaria

Id est, mutuo se consequentes.

Id est, non consequentes.

Vsus metapho-
ræ.

Diego de echauaria

nessaria est, quemadmodum rustici gemmam dicunt in vitibus, gemmare vites, sitire agros, fructus laborare. Nos durum hominem, asperum, neque enim aliud habemus uerbum. Sed quot modis adhibeatur translatio, & quatenus differat à finitimis tropis, non est huius propositi scrupulosius persequi. Illud admonuisse profuerit, ut qui uolet in dicendo copiosus esse, ex optimis autoribus maximam insignium translationum uim adnotatam comparet. Sunt autem apud M. Tullium optima, apud Quintilianum plurima. Ex adagijs item non pauca colligi poterunt, propterea quòd pleraq; aut allegoriam habent, aut aliquam Metaphoræ speciem. In his colligendis nos elaborauimus, haud scio quàm feliciter, magnis certe uigilijs. Nihil uero prohibet, quo minus ipsi uel ex lectis, uel ex animaduersis rerum omnium naturis undecunq; metaphoras fingamus, modo ne sit dura translatio, ne sordida, ne maior quàm oportet, ne dissimilis, ne nimium crebra, præsertim in eadem specie. Illud item non abs re fuerit admonere, metaphoram interdum in simplici nomine sitam esse. Vt si quis hominem uentri addictum, pecudem appellet. Nonnunquam in epitheto. Vt cum saxeam hominem, aut ferream scriptorem dicimus, aut uitreas undas, floridam ætatem. Interim in uerbo simplici: Vt auolat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam quod Metaphoram explicet. Inflammavit hominem cupiditate gloriæ. Incendit ira.

Variandi ratio per Allegoriam.

CAP. XVIII.

Idem

Dura translatio, ut niueus, p. 100.

Oregio Dechaunaria

Idem efficit allegoria quod Metaphora. Neque enim aliud est allegoria, quam Metaphora perpetua. Vt pedem conferre, pro eo quod est, concertare argumentis. Iugulum petere, pro eo quod est caput causæ aggredi. Et tragulam iniicere, pro eo quod est, fallaciam intendere. Vt etiam nauem perforet, in qua ipse nauiget: id est, ciuitatem euertat, qua subuersa sibi quoq; sit pereundum. Huius usus frequentior est in sententijs prouerbialibus ac prouerbijs. Vt flamma fumo est proxima, quo significatur tempestiuiter cauendum esse periculum. Et uino uendibili suspensa edera nihil est opus, quum significamus rei per se laudabili nihil opus esse commendatione aliena. Et Cretizandum aduersus Cretensem: id est, mendacijs ac dolis agendum cum subdolo ac uano. In huiusmodi paræmijs allegoria nonnunquam exit in ænigma. Neq; id erit uitiosum, si doctis uel loquaris uel scribas, imo ne tum quidem si uulgo. Neq; enim ita scribendum, ut omnes omnia intelligant, sed ut quædam etiam uestigare ac discere cogantur.

ἀνιττομαι id est, obscure loquor. *ἀνιττα* obscura loquutio, ut dimidium plus toto, quo significatur seruandam esse mediocritatem.

Variandi ratio per Catachresim.

C A P.

X I X.

Eandem uim obtinet Catachresis, quam Latini dicunt abusionem: atq; hac nota seccernitur à translatione, quòd abusio est ubi nomen omnino defuit. Translatio ubi aliud fuit. Veluti quum paricidam dicimus, qui fratrem occiderit. Et piscinam in qua lauamus, nec pisces insunt. Vires hominis breues, longum cõsiliu, minutum animum, pro paruo. Illud orationis genus maxime probat Quintilianus, in quo trium permixta est gratia. Similitudinis

c

litudinis

litudinis, Allegoriæ, & translationis, Vt quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas tam uarias habere creditis agitatiões, cõmutationes, fluctus, quãtas perturbatiões, & quãtos æstus habet ratio Comitiorũ? Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpe et perturbat omnia, et totã opinionẽ parua nõnũquã cõmutat aura rumoris.

Variatio per Onomatopœiã. C A P. XX.

Nonnihil accedit uarietatis, & ex Onomatopœia, quæ fictio nominis dici potest. Quod genus sunt taratantara, pro cantu tubæ. Sibilus, murmur, mugitus. Ad eandẽ formam pertinet Paragoge, id est, deductio ac deriuatio nouorũ uerborũ, ex Analogia sumpta, quæ cur nobis etiã sit fugienda, nõ uideo, si quãdo sentetia postulat. Syllaturire, pro eo quod est Sylle mores imitari uelle. Et quẽadmodũ dicimus Cacaturire, micaturire, esurire, quid uetat quo minus iuxta Analogiã dicamus, dormiturire, Scripturire, Proscripturire, Dicturire, Bellaturire, Nupturire? Et quẽadmodum dicimus Græcari, cur non itidẽ dicamus iuuenari, poëtari, cornicari, rhetoricari, philosophari, theologari? Vt laureati, nũmati, scutati, cur non itidem pileati, laruati, personati, & si qua sunt similia? cur non siccescere, sicut arescere? Et in his quidem fictionibus Græci longè sunt latinis feliciores. Nobis tamen nonnihil audendum censeo, præsertim in carmine, & in uertendis Græcis autoribus. Certè quæ reperiuntur apud idoneos autores, ea sunt audacter usurpãda. Neq; enim ullum uerbum nobis uideri debet durum aut obsoletum, quod apud scriptorem probatum reperiatur. Qua quidẽ in re longe lateq; dissentio ab his, qui uocem

omnem

omnem ceu barbaram horrēt, quam apud M. Ciceronem non legerint. Quin illud etiam obseruandū, eiusdem dictionis interdū uariam esse Paragogen, quemadmodū superius attigimus. Voluptuosus & uoluptuarius, edax & edo, homūculus, homulus, homuncio, paucillū & pauca. Harum igitur omniū rerum obseruatio, copiā orationis non mediocriter adiuuabit, propterea quòd in his factitijs nominibus magna pars opū linguæ Latinæ sita est.

Variandi ratio per Metalepsim.

CAP.

XXI.

Abusioni confinis est Metalepsis, quæ transsumptio Latinis dicitur. Ea erit, ubi gradatim itur ad id quod ostendimus, ut speluncis abdidit atris. Nam nigræ intelliguntur, ex nigris obscuræ, & per hoc demū in præceps profunda. Verum huius figuræ usus magis incidet in carmine, quàm in oratione soluta.

Variandi ratio per Metonymiam.

CAP.

XXII.

Nequè mediocriter ad copiam orationis facit Tropus, qui uocatur Metonymia, quæ dicitur nominis transmutatio. Ea fit cōpluribus modis. Vel quum inuentorē pro re subiecta ponimus, ut Cererem corruptam undis. Sine Cerere & Baccho friget Venus. Receptus terra Neptunus. Classes aquilonibus arcet. Vulcano dicere. Mario Marte pugnare. Venus cōfert oculis & uoci. Hic inuentor, aut qui præsidet, pro re subiecta ponitur. Quod si uertas, erit durius. Ut, uinū precemur, nam hic deus præsens adest, hic uinum pro Baccho positum est. Vel quum id quod continet, pro eo quod cōtinetur, usurpatur,

2

c

usurpatur,

usurpatur, ut epotos cados, coelo gratissimus annis, id est, coelitibus. Seculū felix. Aut cōtrā, id quod durius & uiolentius fit. Iam proximus ardet Vcalegon, hominem, pro domo posuit. Terent. Eamus ad nos, id est, ad aedes nostras: & cum dicimus hominem deuorari cuius patrimonium consumitur. Hunc tibi comedendum propino. De sene gustarit, id est, de pecunia senis. Vbi dominus rei pro re ipsa ponitur. Vel cū ex efficiente, effectum significamus: hīc melior remis, significat enim uelocitatem, sed quæ per remos fit. Vel cōtrā, ut frigus pigrum. Mœstumq; timorē mittite. Pallida mors. Audax iuuenta. Pallentesq; habitant morbi, Tristisq; senectus. Præcep̄s ira, hilaris adulescētia, incōsultus amor. Inuerecūda nox. Audax uinum. Vel quum ducē ponimus pro his qui subsunt. Vt quum ab Annibale cæsa apud Cannas sexaginta milia dicimus. Aut quum autorem pro opere ponimus. Vt quum dicimus, Vergilium uenisse, Plinium semper in manibus habendum. Simile est huic, quum sacrilegiū deprehensum dicimus, non sacrilegum. Et armorum scientiam habere, non artis.

Variandi ratio per Synecdochem.

C A P.

X X I I I.

VEhemēter adiuuabit copiam & Synecdoche, quam quidam intellectiōnē uocant, quoniam aliud ex alio intelligimus: ut quum ex uno plures intelligimus. Vt Romanus praelio uictor. Et Pœnus fugatus, pro Pœni. ex parte totum, ut mucronem, pro gladio, tectum pro domo. Retroq; ut ingēs à uertice pōtus. Et fontemq; ignemq; ferebant. Ex specie genus, Iracundior Adria, pro quouis mari.

mari. Acheloia pocula, pro quouis fluuio. Quod non ita commode uertitur. Ex materia rem confectam: ut ferrum pro gladio, abies aut pinus pro nauis. Ex præcedentibus sequentia, ut uirginem soluit zonam, id est, deuirginauit. Subdidit equo calcaria, id est, cucurrit. Breuiter quum quocunq; modo aliud ex alio intelligitur. Vixerunt, pro mortui sunt. Nos quoq; floruimus. Et fuimus Troës. Et iam summa procul uillarum culmina fumant, noctem imminuentem intelligimus, quum longe aliud dictum. Porro hoc ex signo rem signatam colligimus.

Variandi ratio per æquipollentiam.

CAP.

XXIII.

PRæcipua uariandi ratio sumitur per ἰσοδυναμίαν, id est, per æquipollentiam. Ea cõstat negationis additione, detractiõne, geminatione, & uerbis cõtrarijs. Ut primas obtinet, non est in postremis. Vir egregie doctus, uir minime indoctus. Omnia fecit, nihil non fecit. Nonnihil fallaciæ intendendum in hominem, id est, aliquid fallaciæ. Assumpto autem uerbo diuerso, & apposita aut adempta negatione, statim nouam orationis faciem constitueris. Placet, non dispicet. Accipio conditionem, non recuso conditionem. Verum de his reliquisq; æquipollentij exactius suo loco tractabimus.

Variandi ratio per comparatiua.

CAP.

XXV.

IN nonnullis comparatiuis dictionibus fit hæc commutatio citra negationem, translatis duntaxat partibus. Ut anteponit famam pecuniæ. Posthabet pecuniã famæ. Minoris facit famam quàm pecuniã. Pluris facit pecuniã

c 3

quàm

quàm famam. Prius habet lucrum quàm honestum. Posteriorius habet honestū quàm lucrum. Atq; hæc quidem copia nascitur ex contrarijs. Cuiusmodi sunt, Suspicit, despicit, curat, negligit, appetit, fastidit, atq; id genus innumera.

Variandi ratio per relatiuorum commutationem. CAP. XXVI.

Facilis est item uariādi ratio per dictiones relatiuas. Vxor illius esse non uult. Non uult illum maritum. Recusat illius esse socer. Recusat illum generum. Pudet me huius nurus. Pudet me huius socrū uideri. Non alium mihi patrem optem. Nullius malim esse filius. O' me tali felicem præceptore. Felicem me qui tuus sim discipulus. Caue isti locaueris agrum. Ne committas, ut hic agrum conducat tuum. Iamdudum expectat, ut uiro nubat. Expectat ut se uir aliquis ducat. Nolim tibi debere. Nolim te mihi creditorē. Hoc me docuisti. Hoc ex te didici. Hoc mihi retulit Paulus. Hoc ex Paulo audiui. Plurimum ex ea re capies emolumentum. Ea res plurimum tibi adferet emolumentum. Literæ non parum ornamenti tibi conciliabunt. Ex literis non parum ornamenti tibi accedet. Pater filio reconciliatus est. Filius cum patre redijt in gratiam.

Variandi ratio per amplificationem. CAP. XXVII.

De amplificatione. Vide Quint. lib. 8. c. 4.

EX Auxesi, hoc est, amplificatione, uariatur oratio cum amplificandæ rei gratia uerbū atrocius subiijcimus loco proprij, ut cum occisum dicimus, qui sit cæsus: Latronē, qui sit improbus. Occidisse, cui res acerbior acciderit. Exanimatū, dolore adfectum. Enectum, cruciatū. Mutum, qui nihil respōderit. Reuixisse, qui spem receperit.

rit. Oblitum iniuriæ, qui ignouit. Huc pertinent & appellationes illæ, de quibus ante nonnihil memini, quæ carnicem appellamus hominẽ inmitẽ. Sacrilegũ, sceleratum. Veneficam, malam. Præterea illæ: Scelus, monstrũ, pestis, labes. Postremo & hæ: Atreus pro crudeli. Sardanapalus, pro effœminato. De quibus suo loco copiosius.

Variandi ratio per Hyperbolen.

CAP.

XXVIII.

Variat & Hyperbole, quam quidam superlacionem nominauit. Hoc mendacio, ut inquit Seneca, peruenimus ad uerum. Vt hic uel saxa sua loquacitate possit rumpere. Cœlum digito attingere. Ocyor Euro. Et fulminis ocyor alis. Sublimi feriam uertice sydera.

Hyperbole est oratio superans fidem, ut ocyor fulmine.

Variandi ratio per μείωσις, id est, per diminutionem.

CAP.

XXIX.

Diuersus uariandi modus per μείωσις, hoc est, per diminutionem: Veluti quoties attigisse dicimus eum qui pulsauit, lesisse qui uulnerauit. Interdũ diminutio sapit Hyperbolen, ut uix ossibus hæret. Breuior Pygmeo. Minus habet quàm nihil. Verum de his quoq; nonnulla suo loco differemus.

Μείωσις seu latine eleuatio, est quæ minus uel leuius ostendimus, quàm est, ut si negligentiam simplicitatẽ uocemus.

Variandi ratio per compositionem.

CAP.

XXX.

Variatur oratio nonnihil & ex compositione. Ea sita est in his fermè figuris, Asyndeto, Polysyndeto, * Veni, uidi, uici, Tectumq; laremq; Armaq; Amyclæumq; canem, cressamq; pharetram. Syzeugmeno. Id fit quoties ad unum uerbum plures sententiæ respondent. Fit autẽ trifariam, aut quum præponitur, aut quum

* Verba Iulij Cæsaris ad familiarem suum, de uicto Pharnace Mithridatis filio.

C 4

sequitur,

sequitur, aut quum interponitur, ut deflorescit forma, uel morbo, uel ætate. Vel morbo, uel ætate, forma deflorescit. Aut ætate forma deflorescit, aut morbo. Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Contra. Neq; enim is es Catilina, ut te aut pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit. Nonnunquam & per iterationem repetitur non coniunctio, sed nomen aut uerbum, quam Epanalepsim uocant. Nihil ne te nocturnum præsidium palatij, nihil urbis uigiliae, nihil timor populi, nihil cõkursus honorũ omnium, nihil hic magnificentissimus senatus habendi locus, nihil horum ora uultusq; mouerunt? Simile huic: Vicit pudorem libido, uicit timorem audacia, uicit rationem amētia. Aut per συμωυυμίας. Vicit timorem audacia, rationem superauit amentia, libido pudorẽ expugnauit. Experiamur igitur quot rationibus eadem sentētia possit per has figuras uariari. Contemnit deos, contemnit homines. Deos contemnit, homines contemnit, contemnit & deos & homines. Et deos & homines contemnit. Deos contemnit atque homines. Ad hunc locum pertinent & illa: Inedia, quàm frigoris patientior. Lucri quàm gloriae cupientior. Cupientior lucri, quàm gloriae. Lucri cupientior, quàm gloriae. Chariorem habeo neminem, & neminem habeo chariorem. Quanquam hæc non ita multum adferunt momenti, adiuuant tamen. Et quibus de causis: Ob eam rē: Eam ob rem: Ob causam tam paruulam: Tam paruulam ob causam. Veniam ad te quādo ita uult pater: Quando ita uult pater ueniam. Eiusdē rationis est cū ex oratione simplici duplicem facimus, aut cōtrā. ut, Omnia
tua

Epanalepsis.

tua mihi debes. Quicquid habes, id omne mihi debes.

Variandi ratio per *σώταξις*, id est, constructionem.

CAP.

XXXI.

EX ordine siue constructione item nonnulla sermonis *εuarietas* existit, id quod superius attigimus. Nam pleraeq; dictiones sunt, quæ non respuunt diuersam constructionem, ut multum pudorem, & multum pudoris. Scripsit mihi, & scripsit ad me. Diuersum seu alienum huic, & diuersum seu alienum ab hoc. Idem huic, & idem cum hoc. Iactat maiores suos. Iactat se de suis maioribus. De te somniaui, te somniaui. De te ridet, te ridet. Tota nocte potauit, totam noctem potauit. Romanorum summus, summus inter Romanos. Seruitus morte durior, seruitus durior quam mors. Damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum. Natus gloriæ, natus ad gloriam. Tue partes sunt, tuarum est partium.

Variandi ratio per mutationem figuræ uarijs modis.

CAP.

XXXII.

Variatur oratio quoties alio atque alio affectu, ac uelut habitu profertur, quam interim figuræ mutationem licebit appellare, ut non est miserum mori, & usque adeo ne mori miserum est? nihil est te uanius, an quicquam te uanius? Hic per interrogationem uariata est figura. Non magnam laudem assequutus es. Egregiam uero laudem es assecutus. Non ista curat populus. Id populus curat scilicet. Hic per ironiam commutata est sermonis facies. Vehementer amat pecuniam. Dij boni, quam amat pecuniam: per admirationem uersus est orationis color. Tum deos contemnit, tum homines. Haud scio magis ne deos con-

c s

temnat,

temnat, an homines: Hic per dubitationem cōmutata est orationis forma. Nihil mihi charius aut antiquius fama. Disspeream, si quid mihi charius fama: Hic per adiurationem uariatus est sermo. Ista nūquam cogitavi. Dij meliora quàm ut ista cogitarim: Hic per abominationem cōmutatus est color. Est uir insigni uanitate. O singularem hominis uanitatem: Hic per exclamationem. Non modo uirgines aliquot constuprauit, uerumetiam uestalem incestu polluit. Virgines complures stuprauit. ut interim de uestali incestu polluta sileam: Hic per occupationem uariatus est sermo. Quum & genere sis obscurissimo, & re nulla, nullis literis, nulla forma, nullo ingenio, quid est cur te adeo iactes? Quid habes, cur tam sis insolens? Natalium splendorem? Atqui genere es obscurissimo. Opes? at uel Iro ipso pauperior es. Eruditionem? sed bonas literas nec attigisti unquam. Formam? at ipso Thersite deformior es. Ingenium? at istud profecto nactus es stupidissimum. Quid igitur ista tua iactantia est, nisi mera insania? Hic per subiectionem uariatus est orationis habitus. Neque uero solum per omnes figuras, uerumetiam per locos propè omnes uariari potest oratio. Cæterum quoniam hæc magis uidentur ad rerum copiam pertinere, secundo commentario de his diligentius differemus. Hactenus formas fermè omneis paucis indicauimus, quibus manente sententia commutatur oratio.

Experientiæ.

C A P. XXXIII.

Nunc quō res fiat dilucidior, experiundi gratia sententiam unam atque alteram proponamus, conueniuntque quoad fieri poterit eandem, ueluti Proteum, in omnem

Occupatio est quando prætereire nos simulamus id, quod maxime dicimus: ut nolim dicere, quā turpiter antea gesseris magistratum.

Subiectio est, quā ipsi respondemus nostræ interrogationi.

omnem speciem uertere. Non quòd omnis uariandi ratio in unamquampiam orationem possit incidere, sed quot incident, tot utemur. Sumaturq; illud exempli loco:

Tuæ literæ me magnopere delectarunt.

Tuæ, non admittit Synonymam. Tuæ amplitudinis. Tuæ celsitudinis. Tuæ maiestatis, Periphrasis est. Si nomen proprium ponas, puta Fausti, Heterosis est & partis & personæ. Fausti literæ. Si Faustinae literæ, Heterosis substantiui in epitheton.

Literæ.

Epistola, literæ, tabellæ, Synonymia est. Literulæ, epistoliū, tabellulæ, Heterosis. Schedæ, scripta, Synecdoche. Quod ad me scripsisti, Periphrasis est.

Scripta pro literis synecdoche est, quia genus pro specie ponitur.

Me.

Animum meum, pectus meum, meos oculos, uel periphrasis, uel Synecdoche. Nos pro me, enallage numeri. Erasmus, Heterosis est personæ.

Conuersione

Magnopere.

Valde, uehementer, nimium, mire, mirifice, magnifice &c. Synonymia est: Magnopere, summopere, supra modū, præter modum, unice, ἀνεξέστis est: Haud mediocriter, nō parū, non uulgariter, per cōtraria & negationē. Dici nō potest quantopere, incredibile dictu, uerbis consequi nequeam, atq; id genus alia hyperbolen sapiunt.

amplificas

nota

Delectarunt.

Oblectarunt, recrearunt, exhilararūt, Synonymia est. Nisi quòd in exhilararunt metaphora uidetur esse. Voluptatem attulerunt, uoluptati fuerunt, iucundæ fuerunt, & similia, Periphrasim habent. Voluptate perfuderunt, mellitissi

mellitissimæ fuerunt, & consimilia, Translatitia sunt. Non iniucundæ fuerunt, non insuaues, à contrariorum permutatione. Reliqua citra contextum commode ostendi non possunt. Nunc igitur experiamur. Tuæ me literæ magnopere delectarunt. Delectarunt mirum in modum tuæ me literæ. Maiorem in modum me tuæ delectarunt literæ. Hactenus præter compositionem nihil fermè mutatum est. Tuis literis sum magnopere delectatus. Delectatus sum maiorem in modum tuis literis. Hic genus uerbi duntaxat est commutatum. Epistola tua me uehementer exhilarauit. Tua quidem epistola sum uehementer exhilaratus. Tuæ literulæ non mediocriter animū meum refecerunt. Humanitatis tuæ scriptis sum non mediocriter animo refectus. Ex amantissimis literis tuis incredibilem cepi uoluptatē. Hyperbole & relatio. Amantissimæ tuæ literæ incredibilem mihi uoluptatem attulerunt. Nouam quandam letitiam tuæ scheda mihi pepererūt. Tuis ex schedis mirificam letitiam concepi. Summum gaudium tua scripta mihi apportarunt. Tuis è scriptis summū mihi gaudium allatum est. Ex excellentiæ tuæ literis magnam hausimus uoluptatē. Et hīc relatio est. Cætera sibi quisq; facile adnotabit. Ex Fausti mei literis plurimum hausi uoluptatis. Tuis è scriptis haud uulgaris mihi uoluptas accessit. Epistola tua sum unicè delectatus. Ex Faustinis literis mirificum quoddam oblectamentum percepi. Tuæ literæ sanè quàm delectarunt animum meum. Ineffabili gaudio tuæ me schedulæ perfuderunt. Hīc Metaphora est. Tuis ex literis noua quadam delectatione sum perfusus. Incredibili letitia tua me scripta delibutum reddiderunt.

transgredens
 pro em et su
 res causa
 omni nu endi
 au gendi

exemplatio

runt. Et hinc Metaphora. Haud parum delectamenti tua mihi conciliauit epistola. Legendis tuis literis oppido quàm sum delectatus. Lectio tuarum literarum singulari uoluptate deliniuit mentem meam. Admodum delectabilis mihi tua fuit epistola. Eximia quadam letitia tuæ me literæ affecerunt. Tuis ex literis singulari sum affectus letitia. Maximæ uoluptati mihi tua fuit epistola. Summo oblectamento mihi tua scripta fuerunt. Incredibili gaudio mihi tua fuit epistola. Nimis quàm iucunda nobis tua fuit epistola. Summæ iucunditati nobis tua fuit epistola. Suauissimæ mihi tuæ fuerunt literæ. Tuis ex literis singularis mihi profecta est letitia. Tuæ literæ fecerunt, ut prorsus exilirem gaudio. Tuis acceptis literis, letitia gestiebam. Vbi mihi tuæ sunt redditæ literæ, letitia sum expletus. Lectis tuis amantissimis literis, noua quadam letitia correptus sum. Acceptis literis tuis, incredibilis uoluptas cepit animum meum. Inusitata letitia me tua demulsit epistola. Quod ad me scripseris, id mihi tam iucundum fuit, quàm quod iucundissimum. Quod ad me tuas dederis literas, id uehementer fuit gratum. Quod me tuis dignatus es literis, eo nihil mihi potuit accidere gratius. Tuæ me literulæ oppidò gaudibundum effecerunt. Tuis literis oppidò quàm letabundus sum effectus. Quòd me tuis literis certiozem reddidisti, fuit id mihi non gratum modo, uerumetiam iucundum. Cum tua ad me perferretur epistola, uidisses me gaudij magnitudine gestientem. Quod me saltem epistola salutaris, id profectò uolupte fuit. Literis tuis nihil adferri potuit optatius. Epistola tua ad nos uenit uehementer expectata. Literis tuis nihil ad-

rrise

ferri potuit desideratius. In his tribus Metalepsis est, aut certe Synecdoche. Nam iucunda solent accidere, quæ magnopere desideramus. Non possunt non esse iucundissimæ Erasmo Faustinae literæ. Non iniucunda mihi tua fuit epistola. Neutiquam insuaues mihi tuæ uenerunt literæ. Haud quaquam ingrata mihi tua scripta acciderunt. Tam mihi dulcis tua fuit epistola, quam ea quæ sunt dulcissima. Literas tuas multa cum uoluptate perlegi. Epistolam tuam non sine summa uoluptate recepi. Qui mihi tuas reddidit literas, is mihi gaudiorum cumulum detulit. Dictu mirum, quam me tua ceperit epistola. Schedæ quas abs te missas accepi, noua quadam gaudiorum luce pectus meum serenarunt. Literæ tuæ quicquid in animo mœroris erat, id omne protinus excusserunt. Miram animo persensi uoluptatem, cum tua nobis redderetur epistola. Tuis ex literis uoluptas insolita animo incessit meo. Tuæ literæ fuerunt in causa ut affatim gauderem. Tuis literis effectum est, ut totus exultarim gaudio. Dicitur uix queat quantum mihi lætitiæ tuis ex literis obortum sit. Vix possim sermone cõsequi, quantum gaudiorum ex tua mihi natum sit epistola. Dictu mirum est, quantum uoluptatum nobis ex tuis affulserit literis. Deum immortalem quam ingens gaudium nobis tua prouenit epistola? Papæ quantas lætitiæ causas nobis tuæ literæ suppeditarunt. Dij boni quantam uim gaudiorum tua mihi scripta subministrarunt? Maiorem lætitiæ tuæ mihi tabellæ attulerunt, quam ut explicare possim. Plurimum uoluptatis nobis tuus tabellarius adportauit. Vix credas quantum aceruum lætitiæ literæ tuæ in animum inuexerunt meum. Verbis eloqui nequeam, quatis gaudijs me tua onerauit

oneravit epistola. Cur autem sic uerear loqui cum Te-
 rentius dixerit, multis commoditatibus oneratum diem?
 Tuæ me literæ gaudijs onustum reddidere. Tuis literis
 ualde sum gauisus. Tuis literis unice sum letatus. Tua
 scripta nobis uberrimam letitiæ copiam offuderunt. Læ-
 tissima mihi tua fuit epistola. Tuis literis factum est, ut
 prorsum frontem exporrexerim. Visis tuis literis proti-
 nus animi mei frontem explicui. Inter legendum ea, quæ
 ad me scripsisti, mira quædam uoluptas animo obrepfit
 meo. Simul atq; tuas inspexissem literas, noua quædã gau-
 diorum uis mētem occupauit meam. In spectis tuis literis,
 incredibilis quidam æstus letitiæ pectus subiit meū. Acce-
 ptis humanissimis literis tuis, immensa quædam letitia me
 totum obsedit. Emoriar si quicquam unquam accidit iu-
cundius tuis literis. Dispeream si quid in uita suauius obti-
git tuis literis. Ita me musæ bene ament, ut nihil antehac
accidit tuis literis gratius. Caue credas rem ullam obijci
à fortuna posse iucundio rem quam tuæ sunt literæ. Quam
ipse charus es animo meo, tam me iuuant tuæ literæ. Pa-
 pæ quantū gaudiorū tua mihi excitauit epistola? Quan-
 tum risus, quantum plausus, quantum tripudiorum tuæ
 nobis attulerūt literæ? Elegantissimas tuas literas legēs,
 insolita quadã letitia tangebam. Calamus tuus me gaudijs
 exaturauit. Multam uoluptatem mihi tua præbuit episto-
 la. Totum me gaudijs imbuit tua tam elegans epistola.
 Omneis pectoris mei sinus uoluptate referfit tua tam ama-
 bilis epistola. Rara quadã uoluptate me tuæ resperferūt
 literæ. Tua quidem epistola nouam quandam animo meo
 uoluptatem aspersit. Tuis literis nulla res unquam acci-
dit

dit mihi festiuor. Nihil unquam uidi tuis literis lubentius. Haud est quicquam quod gaudentiore acceperim animo, quam proximas Fausti mei literas. Quo me credis affluxisse gaudio, cum tuum animum tuis in literis agnoscerem? Cum tabellarius tuam mihi traderet epistolam, statim animus mihi letitia ineffabili prurire coepit. Quid ego tibi nunc referam, quæ uoluptas acceptis tuis literis, animum Erasmi tui titillarit? Animus gaudio uelut exundabat, cum tua mihi redderetur epistola. Ut lubens tuam accepi epistolam? Posteaquam epistoliū tuum ad me delatum est, animus, nimirum mihi gaudio efferbuit. Vix eram apud me præ gaudio, cum tuas acciperem literas. Literarum tuarum lepos, præcipua quadam uoluptate remoratus est animum meū. Non possum non uehementer gaudere, quoties tua scripta ad nos aduolant. Mel merum mihi tuæ fuerunt literæ. Quicquid literarum abs te proficiscitur, id mihi saccaro ac melle fluere uidetur. Opiparis literarum tuarum epulis sum lautissimè refectus. Tua scripta sunt mihi quauis Ambrosia suauiora. Schedulæ mei Mori mihi fuere uel mensis Siculis lautiores. Nulla uoluptas, nullæ sunt delitiæ, quas cum tuis literis conferre uelim. Nausea sunt omnia præ tuis literis. Inter legendum amantissimas literas tuas Erasmi pectus gaudio subsultabat. Chartæ digitis tuis exaratæ, me quantus eram, gaudijs explerunt. Meræ delitiæ cordi meo sunt, quicquid scriptorum abs te redditur. Nil nisi gaudium tua spirat epistola. Festum diem attulit, is qui tuas attulit literas. Triumphum adduxit, qui tuum adduxit epistolium. Nullum ego nectar tuis scriptis anteposuerim.

fuerim. An ego ullum mel Atticum cum tuis amantiſſimis
 literis contulerim? Saccarum non eſt ſaccarum, ſi cum li-
 teris tuis componatur. Nulli mortalium tam ſapit lotus,
 quàm mihi literæ tuæ ſapiunt. Quod ſitienti uinum, hoc
 mihi tuæ ſunt literæ. Quod apibus Cithiſum, quod ſali-
 gnæ frondes capellis, quod urſo mel, hoc mihi tuæ ſunt
 literæ. Epiſtola tuæ celſitudinis, mihi fuit quouis melle
 mellitior. Vbi recepiffem tantopere expectatas tuas lite-
 ras, dixiffes Erasmum planè gaudijs ebrium. Vt redditæ
 ſunt abs te literæ, ſtatim uidiffes nos nimia quadam leti-
 tia quaſi temulètos. Quàm unice te diligo, tam unice tuis
 epiſtolis delector. Nil niſi merum delitium tua mihi ſcri-
 pta uidentur. Non tam palato blandiuntur ullæ cupediæ,
 quàm animum meum tuæ literæ deliniunt. Nullæ lautitiæ
 ſuauius titillant palatum, quàm tua ſcripta mentem ti-
 tillant. ἀμάρτας ἠδονδῶν attulit, qui tuas reddidit literas.
 Voluptatum δάθων adportauit tabellio tuus, tuis ad me
 redditis literis. Gaudiorum θάλασσαν aduexit is, qui ſche-
 das pertulit tuas. Mihi planè, tuæ literæ fuerunt quod
 Perſis διὸς ἐγκέφαλον, quemadmodum aiunt Græci.
 In his porrò ſi qua uidebuntur eiufmodi, ut in oratione
 ſoluta uix toleranda putentur, meminert hanc exercita-
 tionem ad carminis quoq; compositionem accommodari.
 Agè iam ad eundem modum in altera quapiam ſententia
 uariandi facultatem experiamur. Eaq; diligatur, natura
 non admodum ſæcunda, neq; ad uarietatem idonea, quo
 magis adpareat quantum poſſit hæc commutandi ratio,
 ſi uſu atque exercitatione confirmetur. Hanc igitur ſen-
 tentiam ſumamus:

Quid ſit lotus
 uide P li. lib. 136
 cap. 17. & Ho-
 mer. 9. Odyſ.

ἀμάρτας, id eſt,
 plauſtra uolu-
 ptatum.

Dathus erat
 Thafiorum co-
 lonia opulenta
 ualde: inde pro-
 uerbiū, Dathus
 bonorū, de ma-
 gna rerum abū-
 dantia.

θάλασσαν, id eſt
 mare.

διὸς ἐγκέφαλον
 id eſt, Iouis ce-
 rebrum.

¶ Semper

Semper dum uiuam, tui meminero.

PRincipio aduerbio semper, nullum respondet idem pollens, neque in aliam uocem deflecti potest. Deinde uiuam, nullum item habet simile, & uerbum est unice uocis, id est, neutralis, nec ullum ex se propagat nomen præter uitam. Deinde meminero non solum unice uocis est uerbum, uerumetiam mancum, & mutilum, penèque sterile, utpote à quo nulla soboles proficiscatur, præter memor & memoria. Porro duo uerba quæ his opponuntur, mori & obliuisci uidelicet, & ipsa sunt tum manca, tum sterilia. Tamen aggrediemur. Ceterum uariandi rationes ex superioribus per se lector agnoscat. Semper dum uiuam, tui meminero. Nunquam dum uiuam, tui non meminero. Nunquam quoad uicturus sum, me tui capiet obliuio. Haud unquam dum uixero tu animo excideris meo. Nunquam donec uiuam, mihi uenies in obliuionem. Nunquam quo ad in uiuis ero, tui nobis ueniet obliuio. Non prius tui meminisse desinam, quàm uiuere. Non me ante tui memoria, quàm uita ipsa reliquerit. Usque dum spirabo, tui memor fuero. Donec hac luce fruam, tu animo harebis meo. Ex uiuorum contubernio citius migrauerim, quàm tui memoria nostro è pectore demigrarit. Ipse prius è uiuis excessero, quàm Morus è nostra excesserit memoria. Lux hæc me prius deficiet, quàm tui immemor esse cœpero. Vita me non seriùs destituet, quàm tam chari capitis recordatio. Idem dies mihi tui memoriam eripiet, qui uitam. Eadè lux obliuio tui nobis est adductura, quæ mortem. Idè nostræ tui memoriæ uitæq; finis erit. Dum memor ipse mei fuero,
tui

tui meminisse ne utiquam pigebit. Nō alius nostræ tui memoria, quam lucis erit interitus. Is solus dies tui memoriã extinxerit, qui uitã. Ante mei ipsius quam tui obliuisci incipiã. Nostro è pectore nō prius elabetur Mori memoria, quam hæc anima. Præter unã mortẽ, nullus omnino te mihi casus expectorabit. Ego ne tam iucũdi conuictoris unquã uiuus queam obliuisci? Tũ demũ Mori sui obliuisci poterit Erasmus, cũ ipse sui desinet memor esse. Dũ mihi sensus ullus mei reliquus erit, tu semper animo nostro obuersaberis. Cordi meo charior es, quam ut uiuo quidẽ in obliuionẽ uenire possis. Intime nostris in præcordijs repostus est Morus, sic ut præter unã mortẽ, nulla res illũ illinc queat eruere. Orco tradar ipse prius, q̃ te mandẽ obliuioni. Dũ spiritus his oculis, his manibus imperabit, tu pectori insidebis meo. Dum spiritus hos reget artus, tui meminero. Quandiu supererit in nobis halitus, nō quiuero tui nō meminisse. Dũ in uiuis agam, usq; uiuet in me tui memoria. Is mihi dies uitæ finis erit, qui tui obliuionis erit initiũ. Idẽ casus hæc animã, teq; è meo reuellet animo. Donec superstite esse sinent superi, tui perpetuo recordabor. Dũ quicquã uitalis calor in hoc pectore palpitabit, tui memoria nō euanescet. Nō mihi diuturnior uita futura est, q̃ tuorũ in me meritorũ memoria. Nō mihi breuior fuerit tui memoria, q̃ ipsa uita. Nō minus durabilis erit tui capitis recordatio, q̃ hæc ipsa uita. Me mihi eripiet is dies qui tui memoriã adimet. Ipse mihi subducar prius, q̃ te in memoria habere destitero. Haud lōgior erit mihi lucis huius functio, q̃ tuæ benignitatis memoria. Nō mihi posterius suppetet uiuere, q̃ tui meminisse. Extra

me fuero citius, q̄ Morus intra hoc pectus esse desinet. Vi-
 ta hæc tuiq; memoria pari stadio ad metam decurrēt. Pro-
 fus non erit Erasmus, cum Mori immemor erit. Non ex-
 tabit hoc caput, ubi tam singularis amici quiuero obliui-
 sci. Donec super terram acturus sum, non committam ut
 obsolescat apud me tuæ comitatis memoria. Donec com-
 munem hunc aërem hauriam, tu crebrò animo occursabis
 meo. Nunquam serius futurum est Erasmo uitam, quàm
 tui memoriam obtinere. Non ante de te cogitandi finem
 fecero, quàm Atropos fatale filum secuerit. Si qua dies
 unquam tui paritura est obliuiscientiam, ea certe nūquam
 antecesserit ei, quæ me luce orbabit ipsa. Sol hic qui uidet
 omnia, nunquam me uidebit nō memorem tui. Mors una
 tui recordationem his è præcordijs emouebit. Donec ulla
 uitæ portio his in artubus residebit, Morus ab Erasmi
 cogitatione nunquã aberit. Quandiu sanguinis ulla pars
 hoc in corpusculo calebit, nunquam apud me refrixerit
 Mori memoria. Mihi quidem dum uita aderit, tu à mente
 mea nunquam es absfuturus. Quousque manebit huius ani-
 mæ corpusculiq; copula, tu à mea memoria nullo tempo-
 re seiungeris. Prius animus corpori, quàm tu animo meo
 præsens esse desines. Spiritus ipse citius ex huius corpu-
sculi domicilio demigrabit, quàm animo impressa meo ima-
go tui deleatur. Aequè diuturna fuerit apud me tui memo-
 ria ac uitæ cursus. Eadem erit & uiuendi, & de te cogi-
 tandi meta. Non arctioribus pomerijs tui recordatio clau-
 detur, quàm ipsa uita. Quo ad ulla uena mihi uitali tepo-
 re saliet, dulce fuerit usq; tui meminisse. Quantum mea
 Lachesis fatale stamen extenderit, tantundem extendetur
 & mea

Et mea tui memoria. Eadem mihi et uiuēdi, et de te cogitandi mensura fuerit. Quoad corporis molem status uiuificus sustinebit, animum maxime tui memorem geram. Dum lucis usum cœlitum indulgentia cōcedet, te semper animo feram. Dum uitam permittent superi, nō comitemus, ut tam fidi congerronis unquā nobis obrepāt obliuio. Donec me nō deficiet anima, animum hunc et memorem et gratum nunquam posuero. Quoadusq; sole uolubili frui fas erit, hūc hominē habebis tui memore. Viuum non uidebit Erasmus, qui uidebit oblitū tui. Quanto tēpore uita mihi duratura est, mēs quidem hęc manebit tui recordatissima. Quandiu supero hoc Ioue cōtinget frui, non mihi contigerit obliuisci tui. Donec uita perseuerabit, tu cordis obtutibus semper es obuersaturus. Nominis ante mei, quā tam rari amici mihi uentura est obliuiscētia. Ipse mihi prius excidero, quā tui uultus imago. Viuenti quidem Erasmo haud unquam excidet Morus. Nulla diuturnitas æui, tui apud me memoriam oblitterabit. Nō nisi mecum tui extinguetur memoria. Ante fatalem diem è nostra memoria non eliminaueris. Ante obitum nō desistam tui meminisse. Ante suprema funera non cessabo tui memor esse. Non ante exacta uitæ stamina, tu queam obliuisci. Viuo quidem Erasmo, Morica memoria haud unquā effluet. Tui apud me memoriam nulla unquam ætas antiquabit. Ante summum diem non abrogabitur in me memoria tui. Nulla neque locorum neq; temporum iniuria efficiet, quo minus tui quā maxime meminero in uita. Per omnem uitam tui meminero. Hęc uita quā longa continget, cum tui memoria semper erit

coniuncta. Ad ipsum usque rogam me tui memoria prosequetur. Mei sensu carebo, priusquam coniunctissimi hominis cariturus sim recordatione. A meis ipse membris distrahar, antequam tu ab animo meo diuellare. Mors mihi citius acciderit, quam obliuio tam dilecti capitis. Certum est mortem oppetere potius, quam tui memoriam non iugiter obtinere. Non nisi me sepulto, tui recordatio sepelietur in me. Tui quidem aut mecum, aut nunquam est interitura memoria. Donec expirem ipse, spirabit in me Mori mei memoria. Donec apud superos agitabimus, nunquam mihi incesset tuae benignitatis obliuio. Ante obitum, nunquam animo meo tui incurret obliuio, sic enim loquitur Seneca. Nihil tam arduum haec uita mihi gignere queat, ut tui memoriam ex his praecordijs possit extunderc. Nulla res tam atrox mihi possit in hac exoriri uita, quae tui conciliet obliuionem. Viuo nihil possit existere, quod mihi tuae erga me humanitatis conflet obliuiscientiam. Sic in me radices egit memoria tui, ut nullis omnino casibus, qui quidem uiuis soleant accidere, sit unquam cessura. His nimirum monumētis animo meo consecratus es, ut ea nullum aui spatium ualeat demoliri, nisi fortè mors, cui nihil rerum mortalium non cedit. Nisi ipse mortalis essem, non dubitarem hanc de te memoriam immortalis fore polliceri. Si immortalis esset Erasmus, immortalis itidem foret tui apud illum memoria. Eiusmodi statuam in animi mei penetralibus tua merita erexerunt, ut ea quoad me tellus sustinebit nullo casu sit diruenda. His titulis Morus inscriptus est cordi meo, ut eos nulla temporis iniuria possit unquam exedere. Non nisi una cum
 etate

etate tui recordatio in me consenescent. Ipse mihi prius
 excutiar, quam Mori nomen ex adytis cordis exigatur.
 Id unum tibi & confirmo & prestabo, donec in morta-
 lium numero futurus sum, tu è scrinio memoriae nostrae
 nunquam dimouebere. Vt omnia tempus possit, certe hoc
 unum illi non licebit unquam, ut uiuo mihi tui pariat ob-
 liuionem. Semper hic animus tui cum primis meminerit,
 neq; id me dies quamlibet longa dedocebit. Donec me tel-
 lus alet, unum illud nunquam quibo dediscere, uidelicet
 tã rari sodalis meminisse. Donec futurus sum ἐπιχθόνι, Id est, superficies
uel in terra.
 ut Homerico dicam uerbo, Mori memoriam continenter
 obtinebo. Quoad mihi continget inter σίτην ἔδοντας, ut Id est, cibũ edē-
tes.
 Homerice loquar, annumerari, nunquam hoc de pectore
 Mori uultus labetur. ὅφρ' ἄν' ἔγωγε (ὥσ'ι μετέω καὶ μοι φίλα
 γούνατα ὀρώρα, quemadmodum inquit Homerus, tu mihi Id est, Donec
ad sim uiuenti-
bus, & mihi ge-
nua moueantur.
Iliad. 22.
 nunquam es obliuiscendus, ἐμεῦ (ὄντ' & καὶ ἐπιχθόνι
 δεξιμένοιο, ut est apud Homerum, nunquam te auferet
 obliuio. Tui memoriam perpetuo pariter cum ipso uitae
 progressu producam. Superstiti Erasmo sublimitatis tuae
 memoriam nullus unquam dies expunxerit. Corpore qui-
 dem abs te distrahi potero, uerum animo te semper intue-
 bor, quoad uitam numina largientur. Donec aura uitalis
 hos artus moderabitur, tu à nostris cogitationibus nullo
 momento es abfuturus. Vsq; adeo penitus his praecor-
 dijs tui impressa est memoria, ut nullo unquam pacto ui-
 deatur eradenda. Vt omnia tempore marcescãt, tui certe
 memoria ad occasum usq; uitae apud me uigebit. Arctius
 Morum meũ animo complexus sum, quam ut uiuo possit
 elabi. Eadẽ me lux exanimẽ uidebit, quae tui cõspiciet im-

memorem. Adeo uiuam quandā imaginē tui, pectori in-
 sculpsisti meo, ut uix etiam mors ipsa sit abolitura. Non
 erit Erasmus tui memoria uiuacior. Tam uiuax erit tui
 apud me memoria, ut ipse non sim futurus uiuacior. Nun-
 quā intercidet apud me Morica memoria donec ipse non
 intercidero. Semper hunc hominem experieris tui recor-
 dantem donec uitæ particeps erit. Expers huius uitæ fue-
 ro priusquam à tui memoria alienus. Adeo uiuax est in
 me tui memoria, ut ipse non sim illi futurus superstes. Al-
 tius meæ memoriæ insidisti, quàm ut ulla te res inde que-
 at emoliri. Tenacius inhaeres cordi meo, quàm ut præter
 mortis casum, quicquam aliud inde te queat eijcere. Peni-
 tius hoc in pectore conditus es, quàm ut hinc ulla ratio-
 ne sis excludendus, donec mihi uitam fata non inuidebūt.
 Interius insitus es animo nostro, quàm ut inde incolumi
 quidem queas extirpari. Fixius impressum est cordi meo
 simulachrum tui, quàm ut superstiti possit unquam de-
 trahi. Sic effigies tui, cogitationi meæ penitus impressa
 est, ut eam nulla sit ætas abrogatura. Dū uita suppedita-
 bit, nihil extiterit quod fixam animo meo Mori statuam
 ualeat labefactare. Fieri nunquam poterit, ut uel uiuam
 parum tui memor. Donec apud superos commorabor, ne
 tota quidem Lethes aqua tui memoriam poterit abolere.
 Donec aura uescar ætherea, subinde tui reminiscar. Vi-
 tam modo deus impertiat, ego tibi mentem perpetuò tui
 memorem polliceor. Si quis mihi uita functo sensus erit,
 tam dulcis amiculi recordabor, tantum abest ut uiuus sine
 obliturus. Omnia mihi citius acciderint in uita, quàm obli-
 uio tui. Tum sursum uersus recurrent annes, ut Græcis
 est in

est in prouerbio, cum Erasmus Mori sui poterit non meminisse. Non alius me uisurus est oblitū tui, quā qui uisurus est arduis pronos relabi riuos montibus, & Tyberim reuerti, ut ait Flaccus: Ante leues alto pascentur in æthere cerui, quā uiuū Erasmus Mori capiat obliuio. His coloribus in tabula pectoris mei depicta est imago tui, ut eam nulla annorum series possit eluere. Supremus uitæ dies me tui memorem deprehendet. Sospite uita, non me fugiet memoria tui. Salua uita hac non demorietur apud me tui memoria. Quoad hæc mihi uita comes erit, comitabitur & tui recordatio. Hæc me uita tui memorem relinquet. Non auolabit à nobis tui memoria, nisi auolante uita. Ad supremum usque uiuendi limitē, tui nobis memoria perseuerabit. In obtinenda tui memoria non fuero mihi dissimilis, nisi uiuus esse desiero. Donec hoc uitæ munus diuina benignitas mihi saluum esse uolet, non intermorietur apud me tuæ benignitatis memoria. Vita defungar prius quā tui recolere cessabo. Diem obiero citius quā te uentis & auræ mandem. Clauis adamantinis nostræ memoriæ infixus est Morus, quos non nisi una mors ualeat abrumpere. Ad ipsos usque cineres pergā tui meminisse. Ad extremam usque senectam tui me comitatura est memoria. Per uniuersum uitæ spatiū Mori meminert Erasmus. Ad extremum usque rogam tuorum erga me beneficiorum memoria prorogabitur. Fatalis ille dies denique me tui memorem est reperturus. Dabo operam, ut tuæ humanitatis recordatio ad libitinam usque proferatur. Nunquam mihi quicquam obtigerit in uita, neque tam letum, neque tam acerbum, quod tui no-

Libitina est dea in cuius templo uendebatur ea quæ ad sepulturam pertinebāt, accipitur pro morte,

d s minis

minis recordationem è sinu pectoris mei queat expelle-
 re. Quoad hic animus in hoc corpusculo tenebitur alli-
 gatus, non exulabit mea memoria Morus. Citius futu-
 rum est, ut alterum in orbem tui memoriam mecum dese-
 ram, quàm ut hic abijciam. Animam egero prius, quàm
 te memoria tenere desiero. Si quando corpus umbram
 suam poterit effugere, hic animus tui quibit obliuisci.
 Non antequàm diem uitæ nouissimum clausero, desiturus
 sum tuam in me beneficietiam animo circumferre. Quàm
 longa dabitur uita, tam erit longa tui memoria. Par nobis
 erit memoriæ uitæq; modus. Tui meminero quoad auras
 carpsero uitales. Absit ut mihi breuior fuerit tui memo-
 ria, quàm uita. Quàm diu superabit Erasmus, tandiu tui
 meminisse non grauabitur. Vita orbabor, antequàm tui
 me relinquet memoria. Supero priuabor lumine, ut pri-
 scorū more loquar, citius quàm Morus ex animo delea-
 tur meo. Ocyus hoc mihi corpusculū refrixerit, quàm tui
 memoria frigescat apud me. Inextinctā tui memoriā sem-
 per tenebo. Quantum temporis anima fruar, sic enim lo-
 quitur Sallustius, tantūdem tui meminero. Perpetim tui re-
 cordatus fuero. Sine fine tui meminero. Nulla res mihi
 tui obliuionem inuexerit, nisi quæ me ex hac luce euexe-
 rit. Orbem hunc uerterim citius, quàm animum hunc tui
 memorem uertero. Vita me exuerit is casus qui tui impor-
 tabit obliuionē. Crudelibus umbris occubero, quæadmo-
 dū loquūtur poetæ, citius atq; tui recolere desiturus sim.
 Efferar ipse citius, quàm tui memoria è corde efferatur
 meo. Ad ipsum usq; bustū me tui memoria prosequetur.
 Ne defunctus quidē tui possim obliuisci, nedū uiuus. Vi-
 uenti

Verg. 1. Aenei.
 Nec adhuc cru-
 delibus occubat
 umbris.

uenti mihi nunquam obolescet hominis tam bene meriti recordatio. Quando futurum est, ut apud Erasmum euanescat Mori memoria? nempe dum uita destituetur. Sed iam sit modus. Neque enim id agitur, ut ostentemus quousque nos in commutando progredi possimus, sed ut studiosis adulescentibus exemplo demonstremus, quantam orationis ubertatem paritura sit haec exercitatio. Sententiam enim non admodum felicem, neque magnopere ad commutandum foecundam ferme ducenties, ut opinor, commutauimus, neque tamen minutulas illas uariandi rationes sumus anxie persequuti. Nunc quod reliquum esse uidetur, uarias quasdam orationum formulas proponemus, non id agentes ut omnes presequamur, nam hoc utilissimum quidem, uerum prorsus infiniti fuerit operis, sed ut ostensis aliquot, uelut exemplis, uel sibi quisque similia fingat, uel alius aliquis cui plus ocij suppetet quam nobis huiusmodi dicendi figuras ex omnibus autoribus petitas, copiosius atque accuratius impertiat copiae candidatis.

Quibus modis tribuimus plura ex aequo. CAP. XXXIII.

Est uir tum eruditus, tum probus. Est iuuenis et fortis, et bene ingeniatus, Est uir doctus pariter ac probus. Est uir doctus simul et integer. Est uir tam doctus quam bonus. Vir est doctus iuxta ac bonus. Vir est non minus probus, quam literatus. Vir est non inferior literis, quam moribus. Vir est ex aequo probus atque doctus. Vir est aequo literatus atque incorruptus. Vir doctus aequo ac probus. Vir perinde doctus ac probus. Vir non est minore morum probitate, quam doctrina praeditus.

ditus. Vir est & doctus & integer. Vir est doctusq; bonusq; in carmine. Vir simul eruditus, simul integer. Vir est doctusq; & integer, in carmine. Vir est haud segnius eruditus ac probus. Vir est ut doctus, ita & probus. Vir est doctus, & idem probus. Vir est optimus, idemq; doctissimus. Vir est pari uel doctrina uel probitate praeditus. Vir est non tantum eruditus, sed & integer. Vir est non modo doctus, uerumetiam probus. Vir optimus quoque est, non modo doctissimus. Non tantum ferunt, sed impellunt: Haec sermonis forma peculiaris est Senecae, ut omittatur etiam. Vir est praeter summam eruditionem, etiam optimus. Vir praeterquam quod doctus est, etiam optimus. Vir est de quo dubites, doctior'ne sit, an melior. Vir est in quo cum literis probitas morum ex aequo certet. Vir est qui literas aequarit cum uita sanctimonia. Vir est cuius eruditioni respondet morum integritas. Vir est qui parem uita castimoniam cum eruditione copularit. Vir summa doctrina, uerum morum integritate neutiquam inferior sese. Interim idem pollet uel: Literis tuis maiorem in modum sum delectatus, uel quod essent elegantissimae, uel quod humanitatis plenae. Vir est in literis egregius, neque sui dissimilis in moribus. Officium beneficio cumu lasti. Corporis formam animi dotibus equiparas. Cum dijs ex pari uiuit. Oratione tua grauiter offensus est, partim quod esset incondita, partim quod arrogans. In hoc probitas aequat eruditionem. In hoc fortuna cum probitate facit paria. Ita Seneca.

Quae commodius copulent contraria.

C A P.

X X X V.

Vir est

Vir est doctrina quidem egregia, uerum moribus illaudatis. Est ille quidem uir bonus, uerum parum eruditus. Vir est ut lingua blandissima, ita ingenij amarum lenti. Vir est ut optimis prognatus maioribus, ita pessimis præditus moribus.

Quibus modis æqualiter remouemus.

C A P. XXXVI.

Vir est neque doctus, neque probus. Nec literis nec moribus probatus. Vir est non indoctus modo, uerum etiam improbus. Vir est ut indoctus, ita et improbus. Non minus improbus, quàm illiteratus. Vir est tum indoctus tum improbus. Aequè indoctus atq; improbus. Quintilianus: Nescias, præstare uelint minus, an possint, id est, tam non possunt præstare, quàm nolunt. Pariter et indoctus et improbus. Vir pessimus est, et nihilo doctior. Seneca: Flamma deprimi nõ potest, nõ magis quàm quiescere. Vir cui nihil sit omnino bonarum literarum, bonorum quoq; morum tantundem. Breuiter iisdem sermè rationibus remouemus, quibus tribuimus.

Quibus modis tribuimus inæqualiter.

C A P. XXXVII.

Vir est cum doctus, tum probus. Iuuenis est cum eleganti forma, tum uero moribus optimis. Non pecuniam modo, uerum etiam uitam tibi paratus sum impendere. Vitam etiam tibi impenderim, non modo pecuniam. Verum hæc uerba nõ solum, et similia communia sunt, tum ad æqualitatem: tum ad inæqualitatem. Non sat erat impulisse, nisi et proderet. Non sufficiebat spoliasse, nisi et iugularet. Parum erat deformem esse, ni mores forma dignos

dignos addidisset. Nihil erat deformi esse uultu, nisi moribus etiam esset teterrimus.

Inæqualiter remouemus his modis.

C A P. XXXVIII.

Non modo non intelligit, uerum ne legit quidem. Non solum parum intelligit, sed nec legit. Non tantum nihil intelligit, imò nec legit. Ne legere quidem nouit, nedum intelligat. Non nouit uel legere, tantum abest ut intelligat. Tantum abest ab intelligendo, ut ne legere quidem nouit. Adeo non intelligit, ut nec legat. Usque adeo non intelligit, ut nesciat uel legere. Hic in Græcis literis nihil, quid dicam, intelligere, imò nec legere potest. Hic nihil in bonis literis, non dicam intelligit, imò ne legit quidem. Ingenium quoque senectus deterit, nedum corporis uigor perpetuo duret. Horat. Nedum sermonis stet honos et gratia uiuax. Nedum nouè posuit, pro eo quod est, tantum abest ut. Ne pecuniam quidem impenderet amico, nedum uitam. Eam figuram Quintilianus nouauit ad hunc modum. Nec enim de omnibus causis dicere quisquam potest, saltem de præteritis, ut taceam de futuris, id est, nec de præteritis, tantum abest, ut de futuris.

Quo pacto tribuamus aut remoueamus ordine.

C A P. XXXIX.

Vt quisque est gloria dignissimus, ita gloria est negligentissimus. Vt quisque gloria est maxime dignus, ita gloria minime est auidus. Optima quæque uitæ pars quam ocysime præteruolat. Tanto pessimus omnium poeta, quanto tu optimus omnium patronus. Quam uos facillime agitis, tam uos maxime æquum est æqua facere.

Per

Per comparatiuum eadem effertur
sententia.

C A P. X L.

Quo quisque dignior est qui laudetur, hoc minus laudari gaudet. Quanto quisque fama dignior, tanto minus affectat famam. Quo quisq; magis promeretur honorem, eo minus honorem appetit.

Verti possunt.

Hoc minus ducitur laudis cupidine, quo quisq; laude sit dignior. Tanto quisq; minus optat pecuniam, quanto minus possidet pecuniæ.

Augendi positium. C A P. X L I.

Positiva augentur compositione harum dictionum per, perquam, præ, perdifficile, perquam difficile, prælongus, præualidus, præpotens. Quod idem cõtingit in uerbis, peruelim, perquam uelim, percupio. In quibus idem interdũ efficit hæc præpositio de, deamo, demiror. De. Eandem uim uidetur obtinere ad, adprobe, adfabre, adprime, adamo. Adiungunt iureconsulti præpositionem in, tanquam idem pollentem. Citra compositionẽ quàm, In. sed figurate. Quàm tenere amat filium? Quàm nihil pudet? Ut, eandem uim obtinet. Ut gaudet? ut est seuerus? Immane quantum distat, papè, quàm is sibi placet: ad hanc rationem pertinent. Præterea his aduerbijs intēditur oppido quàm, sanè quàm, nimis quàm, antigerio, quod priscum est. Atque hæc, ut dixi, non repudiatur & à uerbis, perquam uelim, percupio, sanè quàm cupit. Neque diuersam uim habere uidetur næ. Næ ego infelix homo sum. Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligent: Item aduerbia illa omnia epitasimè significantia.

Antigerio anti-
quis idē quod-
ualde

significantiā. Admodum, ualde, egregie, insigniter, insignite, magnopere, maximopere, summopere. In primis, adprime, cum primis, in paucis, pro egregie apud Qu. Curtium, tantopere & quantopere figurate. Adeo pro ualde. Maiorem in modum. Mirum in modum, supra modum, præter modum, singulariter, unice, eximie, impendio, impense, effuse, abunde, affatim, atque alia innumera bilia. Plus quàm item magnam uim augendi obtinet. Homo plus quàm insanus. Senex plus quàm delirus. Cui finitimum est non tantum, non ut respondeat illi Græco $\mu\acute{o}\nu\omicron\upsilon\sigma\iota\ \omicron\upsilon\chi\iota$, sed ut idē ualeat quod plusquàm, uelut, homo non tantum uino temulentus. Vir nō tantum imaginibus nobilis. Terq; quaterq; beati, Græcanicum est, Latinis tamen usurpatum, in carmine potissimum. Sunt & aliæ formæ longius petitiæ. Incredible dictu quàm elegans. Dicitur non potest. Sermonē consequi nequeam, & rara quadam modestia. Præcipuum honorē. Primariam laudem. Incredibili sapientia, haud uulgari doctrina. Et deum immortalē, qua doctrina uirum, id est, egregia. Plus satis animosus. Plus nimio tristis, plusquàm par est. Atque id genus alia, non absurde fortassis ijs adiungantur. Nam uulgata est illa amplificandi ratio, quoties superlatiuus propositiuo ponitur. Plurima pro multis admodum. Maxima pro uehementer magnis. Dicere tibi promptissimum est. Mihi facere facilimum.

De uariando positiuo.

Utinur uulgo comparatiuis pro absolutis, uel ipso Quintiliano autore. Ut si quis dixerit infirmiore, id est, meticulosum.

Rationes

Plusquàm.

Non tantum.

Terq; quaterq;.

Et cum possideant plurima, plura petunt.
Quid.

Rationes minuēdi positiuū. CAP. XLII.

MInuitur è regione positiuus appositis præpositio nibus. Subtristis, subrusticus, subobscurus, subasper, subinuidus, subinanis, subfuscus. Quod idem accidit in uerbis, subpudet, subirascitur, subolet, subridet, subodoratur, subtinet. Minuitur & aduerbijs appositis. Non nimis molestum est. Vtcūq; iucundū fuit. Aliquantulum mordax. Quæ uerbis etiam adiunguntur. Vtcunq; sapit, paululum delirat. Præterea de formatione in uocē diminutiua, quæ uaria fingitur. Argutulus, acutulus, minutulus, rancidulus, putidulus, diutule, sæpicule, ebriolus, sciolus, tenellus, nigellus, integellus, philosophaster Tullius. Cōparatiuus positiui loco diminuit, ut tristior: id est, subtristis. Sed fermè in uitium accipitur addito aduerbio paulo, & *ἄλλοι*: Vir integer quidem, sed seuerior: id est, paulo seuerior, quàm conuenit. Facundus homo, sed paulo loquacior. His igitur modis uitium ferè significamus cū extenuatione. Diminuuntur & uerba uocis deflexione, ut uellico, cantillo, cantito, uolito, dormito. Parum & non admodum, idem efficiunt. Ne parum multa scire uiderentur. Vir non admodum senex. Non admodū adulescens. Non perinde sapiens ut diues. Non satis mihi liquet. Parum mihi liquet. Minus compertum habeo.

Subtristis uisus est aliquātulum mihi. Terent.

Id est, per defectum, quum aliquid deest.

Quibus rationibus augetur comparatiuus. CAP. XLIII.

Comparatiuus peculiariter his aduerbijs amplificatur, Longe, multo, nimio. Tum his, multis partibus, in immensum, ut infinitum, infinitis partibus. Longe uenustior. Multo grauior. Nimio seuerior. Multis partibus

tibus præstātor. In infinitū utilior, infinitis partibus diuina humanis sunt potiora. Tāto & quāto figurate idē efficiūt. Tanto corpore præstātor est animus, id est, multo. Papè quanto satius est amicis, quā pecunijs abundare.

Quibus modis imminuitur comparatiuus.

Minuitur aduerbijs positiuis. Paulo uenustior est Gellius quā Macrobius: aliquanto breuior est hic quā ille. Nihilo ditior. Ne tantillo quidē melior eris si diues fueris. Minimo fuerit honorator, si titulus accesserit. Quantulo figurate, pro quā paulo. Papè, quantulo hic homo sapientior est, id est, penè nihilo. Minuuntur & deflexione uocis. Grandiusculus, id est, paulo grādius. Meliusculus. Celeriuscule.

Quibus rationibus augemus superlatiuum.

CAP. XLIIII.

Superlatiuus augetur iisdem aduerbijs, quibus comparatiuus, longe, multo. Accedit autē facile. Cicero longe facundissimus, & idem uir multo omnium optimus, facile princeps aut primus. Idem efficitur per tanto & quāto figurate posita. ut: Deum immortalem quanto Socrates philosophorū omnium optimus? Quā in compositione nō nihil addit augmenti. Quā plurimos uidi. Quā optime res cadat, tibi nihil cōmodi fuerit. Per hyperbolen augetur, hoc modo: Mulier plus quā pessima, & pessima peior. Homo nō loquacissimus, sed ipsa loquacitas. Et ipsa loquacitate loquacior. Ipsa Venere uenustior. Superlatiuus nō recipit diminutionē, nisi fortē per quidē, aut similem coniunctionē. Est ille quidē doctissimus, uerū moribus non perinde probatis.

Pessimarez pessima, apud Plautum.

Períphrasis comparatiui.

CAP. XLV.

Comparatiuum circuitione reddimus per aduerbia comparandi magis & minus. Auidior uoluptatum, quàm pecuniæ. Magis auidus uoluptatum quàm pecuniæ. Huic finitimum est potius. Voluptatum auidus potius, quàm pecuniæ. Item: Non tam uoluptatum appetēs, quàm pecuniæ. Minus auidus pecuniæ, quàm uoluptatū. Non perinde literarū admirans, quàm pecuniæ. Breuiter modis illis omnibus quibus diximus inæqualitatem significari. Obtinent & uerba quædam uim comparatiui, præstat lucrum pudori, id est, potius est lucrum pudore. Cicero Platone facundior. Plato Cicerone doctior. Cicero Platonem superat eloquentia. Plato Ciceronē antecellit eruditione. Hieronymus Augustinum uincit rerum scientia. Augustinus Hieronymū anteit ingenij subtilitate. Huc pertinet & illa, Anteponere, præferre, posthabere, præcellere, cedere, secundū esse, præripere laudem, & si qua sunt similia. Nam his fermè modis orationem comparatiuam uariamus. Magis amat pecuniam quàm famam. Pecuniæ Socrates amans est magis quàm famæ. Pecuniarum amantior est quàm famæ. Famam pecuniæ posthabet. Famæ pecuniam anteponeit. Minus famæ cupiditate ducitur quàm pecuniæ. Impensius amat pecuniam quàm famam. Huic potior est pecunia quàm fama.

Quibus modis superlatiuum uariamus.

CAP. XLVI.

Superlatiuus uariatur primum aduerbijs quæ apponuntur, uel uerbis, uel nominibus positiuis. Amat te

e 2 maxi

maxime. Amantissimus est tui. Effusissime te diligit. Vir indoctissimus. Vir minime doctus. Minime multos, id est, quàm paucissimos. Variatur & per comparatiuū idq; affirmatiue, sed inusitatus. Negatiue frequentius. Cicero reliquis omnibus eloquentior. Cicero quo non alius eloquentior. Quo non præstantior alter: id est, omnium præstantissimus. Nihil minus amat quàm assentationē. Nulla re minus capitur quàm gloria. Nihil hunc æque delectat atque musica. Nihil prius habet quàm adesse conuiujs. Nihil pulchrius ducit, quàm diuitem uocari. Nihil minus faciam, nihil minus sentiebam quàm quod tu suspicabare. Homo quiduis potius quàm doctus. Efficiā ut intelligas, omnia defuisse potius quàm fidem ac diligentiam. Omnia potius quàm illud agnosceret. Quiduis potius quàm uanitatē fatebitur. Nullo inferior, id est, summus. Nullo nō inferior, id est, omnium infimus. Nemine non deformior, id est, omnium deformissimus. Per uerba nonnunquam idem efficitur. Cicero superat omnes dicendi copia. Vincit omnes candore. Nemini cedit candore. In dicendo principatum obtinet. Primas tenet. Arcem tenet. Adde huc & illa. Vir præter ceteros spectatæ fidei. Præter omnes te diligit. Supra cunctos tuæ gloriæ fauet. Ante omnia rei studendum. Vnicus & solus, primus, & similia natura superlatiuam significationem habent, ut & singularis. Vnice te amat. Solus est homo homini amicus, singulari beneuolentia te prosequitur. Primam laudem obtinet. Tullius eloquentiæ princeps, penulatorum Alpha. Eodem pertinent: Tam facundus, ut cum hoc nemo sit conferendus. Tam eruditus, ut ei nemo sit æquandus.

Martialis lib. 2.
Quem nō lacerans
Publius meus uincit. Non
ipse Codrus alpha
penulatorum. Alpha uocat
præcipuū & quasi primatē.

dus. Tam prudens ut parem non inuenias. Sic ut mihi
 nunquam in uita fuerit melius. Adeo placet ut magis non
 possit. Item & illa: Quis hoc uno facundior? Quid
 inuenias pecunia uilius? An quicquàm est patria dulcius?
 Erras si credas mihi quicquàm esse uno te charius. Sunt
 & illæ orationes annotandæ: Officium tuum tam mihi
 gratum fuit quàm quæ gratissima. Tam te amo quàm qui
 maxime. Amabat Pamphilus, ut quum maxime. Rursum
 hæc quoq;: Hoc crede mihi, si quid unquã es crediturus.
 Homo doctus, si quisquã est omnino doctus. Homo quã=
 tum alius nemo doctus. Nullus æque pernouit hominis
 ingenium atq; ego. Haud alium reperies perinde tui stu=
 diosum. Neminem adæque timet atq; te. Si aliàs unquam,
 nunc summa uigilantia utendum est: id est, nunc maxime.
 Si quando aliàs amicum præstitisti, nunc ostende quanti
 me facias. Quantũ potest, quoad fieri potest, & con=
 similia, superlatiui uim uidentur obtinere. Tu quantum
 potes abi: id est, quàm ocysime. Enitar quoad potero:
 id est, quàm maxime. Haud ab re fuerit huc annume=
 rare denominationes, & comparationes illas per Hyper
 bolen sumptas. Ut si quis hominem crudelissimũ, Atreum
 appellet. Eloquentissimum, alterum Ciceronem. Seuerissi=
 mum, tertium Catonem. Tum per comparationem, Hic
 est niue candidior. Scythia barbarior. Graculo loquacior,
 aut turture. Verum huius generis aliquot exempla
 commemorare non inutile fuerit. Sumuntur autem uarijs
 modis. Vel à re quapiam eximia, ut niue candidior. Pice
 nigrior. Vel à nomine abstracto quod uocant, cecitate
 cecior. Vel ab animante insigni, ut talpa cecior, Caprea

oculatio. Vel à persona insigni, ut Phalaride crudelior. Tum adhibentur per simplicem denominationem. Ut si rem uehementer suauem, mel aut nectar appelles. Rem uehementer acerbam, fel. Hominẽ supra modum senem, senium ipsum. Vehementer scelestum, scelus. Odiosum, odium. Ganeonem, coenum. Lurconem, barathrum. Contaminatum, labem. Contemptum, quisquiliã. Impurum, sterquilinum. Perniciosum, pestem. Tenebrionem, tenebras. Inquinatum, lutum. Infamem, propudium. Portentuosum, portentum. Dedecorosum, dedecus. Molestum, ulcus. Vitiosum, sentinam. Odiosum, odium hominis. Brutum, pecudem. Virulentum, uiperam. Vehementer cæcum, talpam. Vehementer rapacem, lupum. Impendio deformem, Thersitem.

Tenebriones dicuntur nebuloſes, qui mendacijs & astutijs suis tenebras quas dā obijciunt.

Eadem hæc nomina per comparationem efferi possunt.

Hæc ferè omnia explicantur ab Erasmo in Chiadibus.

Melle dulcior

Niue candidior

Oleo tranquillior

Auro purior

Stipite tardior

Silice durior

Littore surdior

Iracundior Adria

Harenis sitientior

Vitro fragilior

Cothurno instabilior

Cote durior

Buxo pallidior

Pice nigrior

Pluma mollior

Auricula infima mollior

Plumbo stupidior

Caudice stolidior

Cortice leuior

Aequore surdior

Spongia bibacior

Aere Dodonæo loquacior

Pila uolubilior

Alno procerior

Sole clarius

Sardois herbis amarior.

Alga

Alga uilior	Rusco horridior
Glacie frigidior	Aetna aestuantior
Beta magis insipidus	Trutina iustior
Spina distortior	Ampulla inanior
Pluma leuior	Ramento leuior
Vento instabilior	Morte odiosior
Barathro capacior	Rubo arido præfractior
Charybde uoracior	Clemate Aegyptia nigrior
Corchoro uilior	Crambe recocta molestior
Subere leuior	Clauo purior
Floralibus licentiosior	Pistillo retusius ingenium
Magnete illicibilior	Pumice aridior
Cornu siccior	Vuis passis aridior
Dolio pertuso incōtinentior	Cribro infidelior
Laterna magis pellucidus	Fonte purior.
Euripo inquietior aut inconstantior	
Oculis charior	Luce magis dilecta.

Item per Hyperbolem eadem uoce iterata.

Ipsa cecitate cecior	Ipsa nequitia nequior
Ipsa fame esurientior	Ipsa siti siticulosior
Voracitate uoracior	Quauis peste pestilentior
Ipsa morositate morosior	Ipsa loquacitate loquacior
Deformitate deformior	Quouis monstro monstrosior
Confidentia cōfidentior	Senio senilior ipso
Ipsa stultior stultitia	Calamitate calamitosior.

His finitima sunt illa.

Venere formosior	Marte bellacior seu pugnacior
Mercurio facundior	Salute ipsa salubrior

Fortuna ipsa fortunatior	Ipsa infortunio infortunatior
Vertumno inconstantior	Proteo mutabilior
Empusa magis uarius	Ipsis gratijs humanior
Ipsa Momo mordacior	Priapo salacior
Minerva doctior	Euterpe concinnior
Pluto ditior	Penia pauperior
Furia furiosior	Harpysia rapacior.

His proxima sunt nomina personarum,
quæ petuntur e' Tragœdijs, aut Co
mœdijs, aut fabulis alijs.

Gnathone adulantior	Thrasone gloriosior
Phormione confidentior	Geta uersutior
Euclione tenacior	Thaide blandior
Demea asperior	Mitione lenior
Parasito edacior	Tantalo sitientior
Atreo crudelior	Oreste insanior
Aiace insanior	Vlyse dolosior
Thersite deformior	Nestore uiuacior
Orptheo uocalior	Glauco stupidior
Cyclope immanior	Iro pauperior
Penelope castior	Nireo formosior
Tithono uiuacior	Diana intactior
Achille animosior	Erisitone esurientior
Niobe fœcundior	Stentore clamosior
Tiresia cæcior	Busiride illaudatior
Sphinge inuolutior	Labyrintho intricatior.
Dædalo ingeniosior	Icaro audacior
Gigantibus elatior	Gryllo stultior
Excetra pertinacior	Nestore facundior.

His

His confinia sunt quæ sumuntur ex historijs.

Phalaride crudelior	Timotheo felicior
Polycrate fortunatior	Timone inhumanior
Sardanapalo nequior	Numa religiosior
Phocione iustior	Aristide incorruptior
Cræso ditior	Catone præfractior
Crasso locupletior	Codro pauperior
Aesopo luxuriosior	Herostrato ambitiosior
Fabio cunctantior	Socrate sanctior
Milone fortior	Chrysippo acutior
Lynceo perspicacior	Thracalo uocalior
Demosthene facundior	Curione obliuiosior
Hannibale uafrior	Heraclito obscurior.
Aristarcho doctior.	

Huc pertinent & illa quæ sumuntur a gentibus.

Pœno perfidior	Scytha asperior
Scythotauris inhospitalior	Creteni mendacior
Partis fugacior	Græco uanior seu leuior
Thracibus bibacior	Thesalo perfidior
Care uilior	Leontinis luxuriosior
Sybarita fastuosior	Milesijs effœminatior
Arabia ditior	Pygmaeo breuior
Arcade stolidior	Creteni uanior.
Asoto luxuriosior	

Addantur his quæ sumuntur ab animantibus

Muliere loquacior	Passere salacior
Hirco libidinosior	Ceruo uiuacior

e s

CORHO

Thracalus ita uocalis erat, ut in tribus iudicijs audiretur. Huius meminit Quintil. li. xij. cap. de genere dicendi.

Heraclitus de dita opera obscurus erat: & inde dictus est σκωτεινός. Socrates rogatus, quid sentiret de eius libris: Quæ intelligo, inquit, uidentur præclara, quæ non intelligo, puto esse similia.

Coruo uiuacior	Cornice uiuacior
Graculo loquacior	Luscinia uocalior
Dipsade nocentior	Vulpe fraudulentior
Echino asperior	Anguilla lubricus magis
Lepore timidior	Pisce sanior.
Delphino lasciuior	Phœnice rarior
Scropha fœcundior alba	Nigro cygno rarior
Asbo coruo rarior	Vulture edacior
Scorpio improbior	Iaculis inexpectatior aut pestilētior
Testudine tardior	Cochlea contractior
Glire somniculosior	Sue indoctior
Asello tardior	Hydra immitior
Dama timidior	Hirundine bibacior
Cane rixosior	Tauro robustior
Equo indomito ferocior	Vrso hispidior
Tipula leuior	Simia lasciuior
Cane adulator	Fele rapacior
Seruis demissis auribus surdior.	
Laro stultior	Coccyce importunior.
Scarabeo improbior.	
Idem pollent quæ sumuntur ab officijs, ut	
Carnifice immanior	Lenone periurus magis
Cynædo effœminatior	Milite gloriosior
Athleta robustior	Rege magnificentior
Areopagita tristior	Monacho imperitior*
Hæredipetis adulantior	Tyranno uolentior.
Fossore durior.	

* Hoc est, ab
imis unguibus
ad uerticē sum-
mum totus ex
ignorantia con-
cretus.

Eandem uim obtinent uoces denominatiuæ ab his de-
formata. Ut mellitum, pro uehementer iucundo. Niuei
mores

mores, pro uehementer puris. Aureum seculum, pro magnopere felici, laudatoq;. Plumbeum, saxeam, pro duro. Ferreus scriptor. Bliteus, Betaceus, pro fatuo. Ficulnum, pro molli. Adamantinum, pro duro, ac laborum egregie toleranti. Vitreum pro fragili. Vultureus uenter. Vulpinum ingenium. Leonina ferocia. Thrasonica iactantia. Demeana asperitas. Stentorea uox. Ciceroniana faciundia. Cuius generis plura sunt, quam ut numerum eorum persequi laboremus. Illa porro longius quidem petita uidentur, sed tamen hunc ad locum pertinent. Quam curat numerum lupus, aut torrentia flumina ripas. Non pluris illius conuitia facio, quam culicem elephanta Indicus. Pili non facio. Nauci non facio. Flocci non facio. Sed haec alio loco.

Communis omnium graduum uariatio. CAP. XLVII.

OMnes gradus circuitione uariamus. Vir magnopere doctus. Vir magna doctrina praeditus. Magis doctus. Maiore doctrina praeditus. Doctissimus, maxima doctrina praeditus. Et res cum magna, cum maiore, cum summa turpitudine coniuncta est. Quae uocantur isonouaxia signorum, id est, equipollentiae non mediocriter ad orationis copiam faciunt. Quare primum uocum ipsarum inter ipsas discrimina paucis ostendemus.

Totus ad partes refertur magis, quam ad formas. Si **Totus** mors totum hominem absumeret, merito tantopere formidaretur. Totum hunc mensem, totam hanc noctem sine fruge transegi. Cunctus ad singula, quae ratio nominis **Cunctus** complectitur, collectim refertur. Cunctos Romanos. Cunctos mortales

- Vniuersi.** mortales. Vniuersi, omnes simul collectos significat. Aut nullam uniuersam pecuniam uult: id est, omnē simul.
- Sinuli.** Terent. Id illa nunc abripiet uniuersum. Singuli huic diuersam habet rationē, nam omnes quidē ita significat, ut unusquisq; singillatim per se intelligatur. In singulas naues singuli milites accersebantur.
- Omnis.** Omnis, quasi generale est ad omnia. Siquidem omne corpus pro toto dicimus. Et omnem populum pro toto populo. Et omnem diem pro singulo die. Horatius: Omnem crede diem tibi diluxisse supremū. Omnes pro cunctos, & omne pro uniuersum. Teren. At ut omne reddat. Tametsi hīc pro toto positum uideri possit. Quisq; addit rei cuiuspiam in singulas partes distributionē. Vt sua cuiq; sentētia. Natura animantiū sua cuiq; dedit arma. Suas cuiq; dotes largitus est Deus. Vnusquisq; nihil à quisque differre uidetur, nisi quod & pro singulo ponitur. Vnumquēq; sua cupiditas ducit. Nunc nūquodq; crimen cuiusmodi sit excutiamus. Nihil autem prohibet & singuli per distributionem huiusmodi accipi. Singulis nauibus singulos duces praefecit. Quisquis non absoluit orationem. Quincunque modo perficit, modo non perficit. Quisquis grauabitur sementem facere, is non metet. Quicunq; recusabit laborem non feret fructum. Aliquoties absoluit propemodū, cū significat ignorantiam. Vt, quisquis fuit ille deorum. Quisquis es armatus qui nostra ad limina tendis. In obliquo nonnunquam unico uerbo contentum est utrunq;. Rem facias quocunque modo. Hominem quoquo modo absoluas, pro quouis modo. Quilibet & quiuis citra discrimen unūquodlibet significant. Horatius: Quelibet in quem

in quemuis opprobria dicere sæuus. Resoluuntur autem per coniunctionem: uel, cum omnis & reliqua fermè per copulatiuam exponantur. Quemuis arbitrum cedo: id est, uel hunc, uel illum mea nihil refert. Qualibet hirsutas fronde tegente comas, quod Græci dicunt *τυχόν*, quasi *Τυχόν*. non delectum, sed fortuitum, & casu oblatum. Unusquilibet con- Unusquilibet
simulem obtinet rationem. Significat enim unum aliquem è multis quicumque sit ille. Deligas tibi autorem unumquemlibet. Et unusquiuus ab hoc nihil differt. Unusquiuus.
Hæc autem, quilibet, quiuus, unusquilibet, unusquiuus, non nisi unicum uerbum admittunt. Semper enim absolutam reddunt orationem. Quantuscunq; qualiscunq; quantusquantus, qualisqualis, eandem obtinent rationem cum quicumq; & quisquis. Aduerbia item utut, utcunque, Aduerbia.
ubiubi, ubicunq; quoquo, quocunq;: Breuiter composita semper sequuntur naturam particulae appositæ. Undeuis, Undeuis.
undelibet, undecunq;. Quorum duo prima absoluunt orationem, postremum commune est. Quocunq; quoquo communia sunt. Undecunq;. Quolibet & quouis non sunt. Quoquo uersum & quaquauersum communia sunt. Vbiuis & ubilibet absoluunt orationem. Vbicunq; commune est. Vbiubi non est, uti nec utut, non enim absoluunt constructionem.

Vter quod ad duo pertinet, cum iisdem compositum, Vter. idem accipit discrimen. Vtercunq; anceps est, uteruis absoluit, uterlibet, itidem, utrocunque anceps, utrouis utrolibet absoluunt. Vterq; copulatiue significat, ut & illa, Vtroq; utrinq; utroqueuersum. Aliquis indefinite significat unumquempiam. Quid si hoc aliquis uoluit deus? Aliquis.

Quis idem pollet, sed his fermè dictionibus præcedentibus, Quis. tibus,

tibus, Si, Ne, Num, Ec, Vbi. Si quid extiterit noui. Ne quid temere faxis. Num quem tuorum offendi? Ecquid tui tetigi? Vbi quis te laeserit. Vbi pro alicubi. Vnde pro alicunde usurpatur, duntaxat in compositione. ut, Sicubi, necubi, nuncubi, sicunde, necunde. Quidam de finite accipitur. Quēdam uolo uisere. Nisi cūm habet aut contemptum, aut translationē. Vt Isidorum quendam mihi citabat. Perinde quasi dicas, Isidorum nescio quem. Lachrymas emisit, quendam animi sanguinem, id est, ueluti sanguinem. Seditio morbus est quidam ciuitatis. Quispiam anceps est ad usum quidam, & itē ad usum aliquis, tametsi refragatur Valla: Sed compluriū autoritas Vallæ re- clamat: mittito ad me tuorū quempiā. Est domi tuæ quispiam, cum quo iure debeam exostulare. Quisquam & Vllus inter se conueniunt. Siquidē præterquā quod habent plusculum uehementiæ, quā superiora, illud quoque peculiare obtinēt, quod gaudent uel negatione uel signo, si, uel ne, prohibentis, uel interrogatione. ut: Haud ullus mortaliū ista possit præstare. Haud possit mortaliū quisquam ista præstare. Si quisquā est qui sapiētiam cum eloquentia coniunxit, certe Tullius is est. Vide ne quisquam hinc aufugiat. Caue ne quoquā oculos tuos à meis dimoueas. An est quisquā qui suam amicam se præsentē? Num quisquā est mortalium tam patiēs? Similis est ratio aduerbiorum, Vsquam & Vspiam, quantum ad signa pertinet.

De propositione generali.

CAP.

XLVIII.

His iactis, ceu fundamentis, ad æquipollentias progrediamur. Propositionem generalem, uel, uti uocant

cant

cant, uniuersalem, uarijs modis efficitur. Primū proprijs
 ac peculiaribus signis. Omnes amicos alienauit. Deinde
 per negationē. Neminem nō alienauit. Deinde per inter-
 rogationē. Quem nō amicū alienauit? Verg. Quas gētes
 Italūm, aut quas nō oraueris urbes? Nulli non maledicis.
 Duplex generale signum nō liceat eodem modo uertere.
 Cicero: Cum omnibus omnia minabatur. Omnibus omnia
 inuidet. Neq; enim recte, nihil nō inuidet alicui. Omnibus
 maledicis. Quis est cui nō maledicas? Omnia dixit. Quid
 non dixit? Vt autem interrogatio addita negatione gene-
 raliter affirmat, ita citra negationē generaliter remouet. Interrogatio cū
negatione,
 Quid possit dici stultius? id est, nihil dici possit stultius.
 Deinde per signa infinita. Haud pepercit cuiquam. Non
 est ullum ueritus. Haud ullum ueritus. Haud ullum est fa-
 cinus reliquum, quod nō peregerit. Nō excepit aliquem:
 neminem excepit. Idē efficitur per quātum & quicquid,
 & si quod aliud. Quātum est hominū uenustiorū, id est,
 omnes uenustiores. Quicquid erat copiarū eō traduxit,
 id est, omnes copias. Et si quid erat copiarū amisit, id est,
 omnes copias. Si quid aliās sibi bonæ famæ cōpararat, id
 nunc perdidit. Redditur generalitas ceu prouerbiali figu-
 ra, ut cū dicimus: Miscebis sacra prophanis, id est, omnia.
 Item, Iuuenesq; senesq;, id est, omnes. Neq; magnū neq;
 paruum, id est, nihil. Est & infinita propositio. Per fas,
 nefasq;, id est, quocunq; modo, quo iure, quā ue iniuria.

De propositione non generali.

CAP.

XLIX

Nonnihil est uel aspicere, id est, aliquid est. Non-
 nulli pluris faciunt pecuniam quā fidem. Inest &
 in fantibus

l. et si non.
 §. argēto. ff.
 de aur. et ar
 gen. leg.

Negatio
 iterata.

infantibus nonnihil ingenij. Non omnem pecuniam absumpsit: id est, est quam non absumpserit. Qui legat argentum factum, non omne legat argentum. Omittitur interdum signum, manente sentētia. Sunt qui pecuniam anteponant famæ: id est, sunt aliqui. Est ubi peccet: id est, alicubi peccat. Est qui plures agros occupet: id est, aliquis. Vbi nōnunquam subauditur quiddā. Est in quo mihi possis magnopere gratificari: id est, quiddā. Negatio iterata nonnunquam necessitatē significat, nō affirmationem simplicem: Vt, non possum non ridere. Non possum non mirari. Non potest non uolui cœlum. Non potest non stare terra. Non potest non uerum dicere ueritas. Id accidit duntaxat in hoc uerbo possum.

Elegantia signorum.

C A P. L.

Illud igitur obseruandum, ne signorum differentias inuariandis propositionibus confundamus, id quod ferè faciunt hi, qui uulgo dialecticam profitentur. Nō erit tibi res cum quoquam, id est, cum nemine tibi erit res. Non erit tibi res cum quolibet homine, id est, erit cum homine singulari ac præstanti. Altera est negatiua, altera affirmatiua, et longe diuersam habent uim. Non cuius homini contingit adire Corinthum, id est, nō cōtingit nisi præcipuis. Nō cōtingit ulli. Vides, quāto aliud pollet. Nō amat quempiam è ministris. Nō amat aliquē, id est, neminē. Nō satis amat quendam, unū significat quem oderit. Nō satis tibi fauet quidam. Non tibi fauet quisquam: tota ratione dissident. Nō recuso quenquam, recte dicitur. Nō recuso quēlibet perperam, nisi in diuersa sentētia. Non exclusit omnes, id est, quosdā nō exclusit. Nō exclusit quoslibet, significat

significat delectu quodam alios exclusos fuisse, alios admissos. Omnia folia huic arbori decident, uere dicitur. Vniuersa decident, falso. Singulos salutauit. Non salutauit quemlibet. Lupæ unumquemlibet admittunt, id est, citra delectum quoscunq;. Vide ne cui dicas, id est, ne mini dixeris. Vide ne dicas cuiquam. Vide ne cuiquam dixeris. Vide ne dixeris alicui. Vide ne mortalium ulli dixeris: hætenus idem pollent. Vide ne cuiuis, aut ne cui libet dixeris, id est, uide cui dicas, & uide ne temere apud hominem quemcunq; effutias. Omnes sibi malunt esse recte, quàm alijs. Sibi quisq; uult esse recte potius quàm alijs: idem pollent. Nemo non malit sibi recte esse quàm alijs. Singuli sibi malunt esse bene quàm alijs. Hætenus idem pollent. Vniuersi sibi malunt esse recte quàm alijs, inepte diceretur, propterea quod uniuersi peculiarem uim habeat. Toti respondet aliquantum, quod aliquam partem significat. Semper respondet aliquandiu, id est, aliquanto tempore. Vt superius admonuimus, omnis reddi per quantum, itidem totus redditur per quantum, & quàm longus. Homo quantus erat, humi prostratus est, id est, totus. Nunc hyemem inter se luxu quàm longa fouere, id est, totam hyemem.

Vterque.

Neuter.

Vterq; utriq; est cordi, mutua est affirmatio. Vterq; alteri est odio, mutua item, id est, mutuo sese amant, mutuo sese oderunt. Neuter alteri fidit, mutuam diffidentiam significat. Neuter neutri non perinde diceretur. Id genus orationum tot fermè modis uariamus. Vterq; alterum odit. Vterq; utrunque odit. Alter alterum odit. Oderunt alter

f alterum.

alterum. Mutuum oderunt. Oderunt se mutuo. Oderunt inuicē. Oderunt inter sese. Mutuum inter ipsos est odium. Neuter alterum amat. Alter alterum uicissim odit.

Semper.

Semper generalitatem habet temporis. Cui contrariū, Nunquam. Huic subiectum est aliquando. Semper litigas. Nunquam non litigas. Quando non litigas? Num quando non litigas? An est quando non litigas?

Sæpe.

Sæpe respondet aliquoties infinito. Multis aliquot. Magno aliquantulus. Sæpe, opponitur raro. Neque raro admonui, id est, admonui frequenter. Haud sæpe me uisit. Plerunq; ferè, ferè, nonnunquam & ipsa generalitatis quiddam obtinent. Ita ferè ingenium est hominum, eo ingenio pleriq; sumus. Ferè fit, ut diuites habeantur in pretio, id est, ferè fit apud omnes. Temere in oratione negatiua similem uim habet. Haud temere peruenit ad frugem, id est, ferè nunquam, aut uix unquam.

De uarietate negationis. CAP. LI.

Interdum unica negatio idem efficit quod duæ. Ne minem audit, ne parentem quidem audit. Non audit, uel parentem. Nemo parem referre gratiam parenti potest, ne malo quidem. Nec malo parenti quisquam parem referre gratiam potest. Non potest par gratia rependi patri, uel malo. Non reliquit ille nec ruinam. Ne ruinam quidem reliquit.

De tribus.

Tribus interdum negationibus nihilo plus efficitur, quàm una aut duabus. Non ueretur neque deos, neque homines.

homines. Neq; deos neq; homines ueretur. Non ueretur aut deos aut homines. Non metuit homines'ue deos'ue, in carmine. Conduplicare negationem asseuerandi gratia Latinis etiam receptum est, si modo non iteretur sola. Non faciam, non inquam. Græci solam iterant, interdum etiam citra asseuerationem. Demosthenes tres unius loco posuit, ἄδ' ἐν ἃ μὴ γένηται τῶν δεόντων, id est, nihil fiet In Olynthia eorum quæ fieri oportet. Manentibus iisdem signis, tamen ca prima, interdum uariatur propositio, & mutatis manet eadem mutato uerbo: ut, Omnes admittit. Omnes reijcit. Neminem non reijcit. Neminem admittit. Omnibus displicet. Nemini placet. Nulli non displicet. Nulli placet. Hic animaduertendum quæ uerba cum quibus pugnent.

Synonyma negandi.

His fermè uocibus remouemus. Non, haud, nec, neq;, haudquaquam, neutiquam, minime, minus, parum, absit. Dij prohibeant, bona uerba, quiduis potius, omnia citius, & similia. Inter quæ haud, & haudquaquam, plusculum habent uehementiæ, quàm non. Neutiquam, asseuerationem habet peculiarem. Minime, plus quiddam significat, quàm negationē. Homo minime malus, id est, quiduis potius quàm malus. Parum, modestius remouet: Parum eruditus, ne parum multa scire, id est, ne pauca, siue non satis. Minus, diuersam habet naturam: Interdum comparat duntaxat. Vtrunq; diligit, famam & pecuniam, sed illam minus quàm hanc. Interdū negat duntaxat: Homo minus mihi notus, id est, parum notus. Nam cum ea uoce minus conuenit, id est, non conuenit. Interdum pariter utrunque facit. Quintilianus capite de Narratione: Cum Quint. li. 4.

f 2 interim,

interim, quod tanquã facile contemnunt, nescias, præstare uelint munus, an possint. Terent. in Ecyra: Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi Laches: neq; hìc placet pro displicet positum, ut exponunt grammatici. Quis enim sanus id faciat? Sed minus perinde ualet ac si dicas, Non amat me Dionysius, & minus te, id est, me magis odit quàm te. Subaudiendum est enim factum utriq; non placere. Atq; ita minus simul negat & comparat.

Connectendi formulæ. CAP. LII.

Verum de his accuratius disquirere, magis ad Dialecticos pertinere uidetur. Cæterum ad huius operis rationem satis arbitramur utcunque paucis attigisse. Nunc ad reliquas formulas aliquot accingamur, ac primum cōnectendi. Videmus enim in mediocriter etiam eruditis eam uirtutem desiderari, ut apte concinneq; orationis membra, atq; articulos, ceu nervis quibusdam committant. Sed quibus ansulis minutiores orationis particule sint committendæ, id propè fuerit infinitum explicare. Maiores his fermè modis cōnectuntur, Præterea, Deinde, quod sæpius apud M. Tullium reperitur. Pro deinde *Subinde.* neca usurpat, subinde, sed cum significatione celeritatis, hoc est, pro mox. Idem facit Suetonius. Præcipuum est sterco columbarũ, proximum caprarum, ab hoc ouium, deinde bouum. In nostro orbe proxime laudatur Syriacum, mox Gallicum. Mox usurpat Plinius aliquot locis, pro deinde. Item in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Primo loco secundo aut tertio loco, proximum ab hoc. Porro, porro autem, quod nouo iam quasiq; maioris sermonis initio conuenit, annotatore

Donato

Donato. *Ceterum*: quo licebit uti, quoties ad diuersa *Ceterum*. digreditur oratio. Tum pro *præterea*. Ad hoc. Ad hæc, quod apud Græcos πρὸς τοῦτ' ἐστι. Super hæc, pro eo quod est *præter hæc*, locis aliquot usurpauit Suetonius. Super ingenuorum *pædagogia*: & super innumeram turbam.

Adde his. Accedit his. Accedit ad hæc. Huc accedit. Huc pertinet. Eòdem pertinet. Huic confine est illud. His finitimum est. Ad hanc formam pertinet. Ad hunc ordinem referendum est. Huic proximum est. Illud haudquam *prætereundum* silentio. Sed *operæpretium* est illud audire. Iam, aliquoties eandem uim habet, uox *Quin* Iam. *tiliano præcipue familiaris*. Deinde cum progressu incandescit oratio. Iam uero. Agè uero. Quid quod, & consimilia. Iam uero quid referam? Agè uero ad bellum in Africa gestum ueniamus. Quid quod suos etiam incesbit? *Quin*, *quientiam*, in super, ad hoc pertinent genus. Interim & per occupationem connectemus, ut ne dicam *interim*: ut omittã domesticas huius sordes. Nam illud quid attinet commemorare? Nam hæc aliàs. Sed illud suo loco dicetur. Interim per dubitationem, ut illud: Eloquentiam, an sileam? Nunc idem ualet. Nunc ad id quod secundo loco dicturos nos sumus polliciti.

Transitionum uariæ formulæ.

CAP.

LIII.

TRansitionibus uarie connectitur oratio. Siquidem aliquando sumuntur ab æquali. Aderant hæc iucundissima, neque minus uoluptatis attulerunt illa. Interdum ab inæquali. Sed hæc utcunq; ignoscenda, illud quis ferat? Audistis grauissima, sed audietis grauiora. Simili, ut hæc

f 3

perfidia

perfidia designavit, cuius generis sunt & illa quæ nuper Romæ patrasse dicitur. A contrario. Vt, sed hæc priuatim, nunc quæ publice. Hactenus quæ domi gessit, nunc quæ sub signis. Sed hæc iuuenis peccavit, nunc senis uirtutes audietis. A diuerso. De moribus habes, nunc de doctrina reliquum est ut dicamus. Quasi per occupationem. Iam ad reliqua properabimus, sed si prius illud unum adiecerimus. Per reprehensionem. Verum de his plus satis. Quorsum nos transuersos abripuit dolor? Ad quem redeamus. Quid his immoror? Ad id quod est huius causæ caput, festinet oratio. A consequentibus siue relatiuis. Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam mihi retulerit audi. Quid pollicitus sit, expositum est: nunc quid ille præstiterit, paucis accipite.

A re & persona.

CAP.

LIIII.

Generalis uariandi formula est à re, & à persona: **G**ut, nihil opus meis monitis. Nihil opus me monitore. Te suasore, tuo suaso. Te impulsore, tuo impulsu. Te instigante, tuo instinctu. Te hortatore, tuo hortatu. Te auspice, tuis auspicijs. Te duce, tuo ductu. Te consule, in tuo consulatu. Te doctore profeci, tua doctrina profeci. Patrem consulem non desinit iactare, patris consulatum sine fine iactat. Gloriatur formosa uxore, de uxoris forma gloriatur. De te incolumi superis habeo gratiam. De tua incolumitate grator superis. Discruciat animum uxor impudica. Discruciat animum uxoris impudicitia.

Ex more.

CAP.

LV.

Vergil. 5. Aen.
Cædit binas de
more bidentes.

EX more, Tranquillus dixit: de more, Maro. Pro more. Patrio more, citra præpositionem. More hominum

num facit. Non insolens istud facis, pro uetere consuetudine. Solens meo more fecero. Nihil præter solitum. Hoc apud Scythas solenne est. Ita Suetonius. Mos est, uel moris est. Vsu publico receptum est.

Subornandi.

CAP. LVI.

Subornauit accusatorem. Submisit è consularibus uiris, qui regio genere ortam peierarent. Supponi puerum. Subdere oua in nidum alienum. Submisitij. Supposititij partus. Subdititij partus. Ne pater hunc à me allegatum putet.

Renouandi.

CAP. LVII.

Vetus Atheniensium exemplum renouemus. Pristinum morem reuocemus. Gratias egit, quod pristinum morem retulisset. Redeamus ad intermissa studia. Studium intermissum repetamus. Bellum redintegrarunt. Diuùm instauramus honores. Libertatem amissam restituit. Odium uetus eo dictorio recruduit. Recanduit ira. Cras ingens iterabimus æquor. Iteranti noxam non est ignoscendum.

Finales formulæ.

CAP. LVIII.

Tu uigilas uti ditescas. Ego laboro quo doctus euadam. Obiurgo te quo reddam meliorem. Ut melior euadas, ob id obiurgo te. In hoc reperta musica, ut animos delectet. Ad id adhibendæ litræ, ut nos reddant melius moratos. Cui rei paras opes? Demulcendis animis excogitatus est usus uini. Huc repertæ sunt discipline. Hunc literis genui, hunc negotiâtionem destinavi filium. Quò mihi diuitias? Quorsum opus est nummis? Quò spectas? Quò tendis? Quem scopum tibi proponis?

f 4

Huc

Huc pertinent orationes illæ omnes quas de supino prio-
re posuimus. Spectatum ueniunt &c.

Causales formulæ.

C A P. L I X.

Non dico quò quenquam habeam chariorem. Non
dico quod parum tua mihi placeant. Ob id te sæ-
pius reprehendo, quod impensius amo. Quoniam impen-
sius te diligo, ob id te sæpius admoneo. Ideo nulli pla-
ces, quia tibi nimium places. Quando tu me negligis, tui
quoque curam abijciam. Agè reuocentur copię, quan-
doquidem ita tibi uidetur. Iubeas miserum esse libenter,
quatenus id facit. Ad eundem modum locutus est Plinius
in epistolis: Maneat puella postea quàm sponso iucun-
da est. Postea quàm mihi non credis, alios in consilium
adhibe. Quando hæc te cura remordet. Neminem ex ani-
mo amat, in causa est pecuniæ studium. Pertinent & illa
ad formulam αὐτολογικήν. Amo Socratem, utpote uirum
integerrimum. Odi Dionysium, quippe tyrannum. Am-
plector Petrum, ut optime de me meritum. Demirror te,
qui fidem habeas Afro. Erras qui credas alios tua dili-
gentius curaturos quàm teipsum. Stultus es qui id spe-
res. Impudens, qui id postules. Delector Augustino uiro
nimirum festiuissimo. Delector Augustino, ut qui uir sit
moribus festiuissimis. Amo Nicolaum tanquam hominem
mei amantissimum. Contemne pecuniam, quid enim ad
bonam mentem confert? Amandus est tibi Cicero, siqui-
dem te diligit effusissime. Semper in manibus habendus
Tullius, nam hoc uno autore Latine disces. Unus Cice-
ro uere Latinum potest reddere, proinde pueris hic sem-
per in sinu gestandus. Optimus dicendi magister Teren-
tius,

Id est, causalem,
quando causa
subiungitur.

tius, quare semper est euoluendus. Quo mihi rectius esse uidetur, & eo magis, & hoc lubentius id negotij suscepimus. Non habes quam ob rem mihi succenseas. Non est cur mihi succenseas. Succenset, eaq; gratia nos non uisit. Luget, atque ob id uocatus ad coenam, excusauit. Potest nonnunquam omitti signum. Parentem amo, parricidam non amo, id est, quod parens est, hoc nomine amo, quod parricida, hac de causa non amo. Pontifici debeo honorem, Alexandro non debeo.

Quod, εἰδ' ἰκῶε.

CAP. LX. Id est species

Quod meae nugae non omnino displicent doctis, gau liter.

deo. Gaudeo meas nugas non omnino displicere doctis. Quod res tibi feliciter euenerit, letor. Letor rem feliciter euenisse.

Quod uxorem duxeras, nondum audieram. Uxorem duxisse te nondum audieram. Quod puellam repudiaris, demiror. Demiror te repudiasse puellam.

Quod literas reliqueris, doleo. Doleo te reliquisse literas. In huiusmodi orationibus quod, εἰδ' ἰκῶε accipitur,

quod tamen apud Graecos est usitatus in ὄν. Latini magis gaudent infinitis uerbis, nisi species praemittatur. Ut, uel quonia.

Quod pater reualuit, gaudeo.

Ut, εἰδ' ἰκῶε acceptum.

CAP. LXI.

Eodem modo nonnunquam accipitur ut: Veluti, spero fore ut facto gaudeas. Confido futurum, ut te minime facti poeniteat. Non committam ut usquam uidear officio meo defuisse. Efficiam ut intelligas mihi quiduis potius, quam fidem defuisse. Da operam ut reualescas. Cura ut ualeas. Fac uti nos ames. Fac uti sciam.

Dignus, & indignus.

f s Dignus

f s Dignus

f s Dignus

*id est species grego
declarat
uaf*

Dignus qui quàm diutissime uiuat. Dignus ut quàm diutissime uiuat. Longissima uita dignus. Dignus quàm diutissime uiuere, in carmine. Martialis: Dispeream si tu Pyladi præstare matellam Dignus es. Hor. Digna sequi potius, quàm tortum ducere funē. Meritus est cui laurea imponatur. Promeritus es ut tibi decernatur triumphus. Indignus tuo amore. Indignus quem ames. Indignus ut abs te diligatur. Indignus abs te amari, in carmine. Hor. Indigni fraternum rumpere fœdus. Idoneus est qui bellū gerat. Idoneus ut bellum gerat. Idoneus bello gerendo. Idoneus bellum gerere. Horatius: Fons etiam riuo dare nomen idoneus. Idoneus ad gerendum bellum. Non me dignatur alloquio. Non me dignatur alloqui.

Decet.

Haud decet simiam purpura. Dedecet simiã purpura. Indecora est simiæ purpura. Parum decorum est loquacem esse uirginem. Ornat mulierem silentium, dedecorat garrulitas. Haudquaquã decora est simiæ purpura. Haud decet imperatorem unã cum amica ire in uia. Haud decet ut te loquente, ego fileam. Quod solus ambulas, id parum te decet. Non congruit, non conuenit, non quadrat.

Necessitatis.

Exorandus est pater. Vigilandum ei qui uelit ditescere. Vigilet oportet qui cupiat ditescere. Vigilare necessum est eum, qui rem cupiat facere. Vigilet necesse est, uel necessum est, qui uelit diues euadere. Qui literas assequi cupiat, uti sudet necessitas est. Nam sic Quintilianus subinde loquitur. Non potest nō dolere qui lusus sit. Fieri non potest quin doleat is, cui fit iniuria. Abibis uolens
nolens

nolens. Vel uelis nolis, hinc abibis. Non mihi possum tem-
perare quin lachrymem. Non me contineo quin clamem.
Cogor, compellor. Huc me adegit inopia. Huc redegit
fortuna. Ad hæc traxit necessitas. Huc fatis pertrahor.
Huc obtorto collo trahor. Inuitus dicam. Coactus dicam.

Libertatis.

Vtcunque uoles facito. Vt lubet rideto. Quidlibet &
dicas, & facias licebit. Tuo arbitrato facito. Vtcunque
uisum erit, agito. Animo tuo gerito morem. Obsequere
animo tuo. Ex animi tui libidine facito. Pro animi tui sen-
tentia rem tractabis. Vt animo lubitum erit tuo, ita facies.
Vtcunq; feret animus, ita facito. Liberum est seu uelis à
pacto discedere, seu manere conuentis. Nunc integrum
non est tibi, hac de re quod uelis statuere. Mihi ius est cre-
ditum abs te reposcere. Ius tibi facio pro tuo arbitrio
transigendi negotium. Tibi permitto quomodocunque
uelis uiuere. Age tuo more. Sine me nunc meo more ui-
uere. Tibi in manu est, utrū malis efficere. Penes illum est
ius uitæ ac mortis. Summa rerum penes te est.

Statuendi.

Decretum est. Deliberatum est. Certum est. Stat sen-
tentia. Visum erat. In animo habebam. Erat in animo.
Non est animus. Non est sententiæ. Non est sententia.
Non est consilium, siue consilij. Non erat ratio, apud Ci-
ceronem. Placebat. Placitum est senatui. Decreuit senatus.
In eam sententiã ibant omnes. Statueram in animo. Me-
cum statueram. Vtrum utro melius nondum statui. Con-
stitui hoc anno nauigare. Est mihi in animo hoc uere na-
uigare. Si mihi nō animo fixum immotumq; sederet. Mihi
nihil

nihil æque propositum in uita, quàm tibi per omnia gratificari. Si ita in animum induxisti tuum. Destinaram in animo. Hic murus abeneus esto.

Secundum te sentio

Assentiendi.

*Assentio
pro te sentio
te cum sentio*

Assentior tibi. Tecum sentio. Consentiebant uniuersi. In tuam sententiam pedibus eo. In eam sententiam reliqui omnes pedibus discedebant. Accedo tuæ sententiæ. Non his accedo, qui Pythagoræ sequuntur opinionem. Tuo iudicio subscribo. Sententiæ tuæ meum addo calculum. Ea sententia plerisque probatur. Idem sentio quod tu. Sententiæ tuæ nemo non suffragabitur. Hæc mihi tecum conueniunt. Hactenus omnia mihi tecum constant. Hac de re summus inter philosophos consensus. Huic sententiæ frequenter acclamatum est. ὁμόθυροι Græce eiusdem sententiæ, eiusdemq; suffragij: ὁμόδοξοι eiusdem opinionis, eiusdem sectæ uocantur. Idem uno omnes ore confirmabant. Omnibus eruditorum calculis siue punctis eloquentiæ princeps.

assentio

*assentio
pro te sentio
te cum sentio*

Dissentiendi.

Punctis, id est, suffragijs, quia suffragia dabantur per puncta. Hora. Omne tibi punctum qui miscuit utile dulci.

Longe lateq; abest. Dissentio. Ego longe diuersa sentio. Multo aliter atq; tu, sentio. Ei sententiæ refragabuntur omnes. Isti sententiæ nemo non reclamabit. Mihi tua sententia neutiquam probatur. Magnopere nostra cum tua pugnat opinio. Variatum est sententijs. Id unum nobis est controuersum. Id solum est in controuersia, uel in controuerso. Equidem ab opinione tua minimum absum. Multum à tua mea discrepat sententia. Longe secus atq; tu, sentio. Haud mediocriter à tua mea dissidet opinio. Nimum inter tuam atq; meam interest opinionem. Plu-

rimum

rimum à tua mea distat opinio. Mihi secus uidetur. Dijs aliter uisum est. Huic sententiæ milites aduersabantur.

Precandi.

Quod agis, bene fortunent superi. Quod agis, bene uertat. Feliciter cadat quod instituisti. Dij coepta secun- dent. Optime cecidit. Bene uertat Reip. Sit felix, faustum, bonumq; Reipub. Feliciter cedat nobis omnibus. Hanc affinitatem precor ut deus nobis omnibus letã esse uelit. Feliciter exeat quod coepisti. Prospere succedat qd' agis. Ex animi sententia procedat quod aggressurus es. Deum optimũ maximumq; precor, ut istud consilium quàm est honestum, tam sit etiam auspdatum. Precor ut bonis auibus Italiam adeas, melioribus redeas. Precor ut hic annus tibi letis auspicijs ineat, letioribus procedat, letissimis exeat, ac sæpius recurrat semper auspiciator feliciorq;. Precor ut hic dies tibi candidus illuxerit. Incolumem reditum opto liberis tuis. Precor ut apud tuos omnia læta reuersus offendas. Utinam prospere nauiges, similiq; successu renauiges. Bonis auspicijs anchorã soluas. Precor ut tuis optatis omnia respondeãt. Faxint superi ut alba tibi contingant omnia. Velim ut ex uoto res omnis succedat. O si res hæc ita ut uolumus, nobis eueniat. Precor ut tibi secunda occurrãt omnia. Precor ut dijs secundis fauentibusq; negotiũ hoc conficias. Quæso ut hanc rem stultissime coeptã superi nobis bene uertant. Nihil malim quàm ut his pulcherrimis coeptis, dextra aspirẽt numina. Quæso ut quod instituisti, superis bene fortunantibus absoluas. Precor ut hic contractus commodo sit utrisq;. Precor ut hoc matrimonium uoluptati sit omnibus nobis.

De hoc precandi modo uide Cicer. 1. de diuis.

Primi

Primi supini uariatio.

Venit repetitum depositum. Venit ad repetendum depositum. Venit ad repetendam pecuniam. Venit repetendi depositi causa. Venit ut depositum repetat. Venit repetiturus depositum. Venit repetere depositum. Graecanicum hoc postremum: Tametsi poetae Latini ab hac loquendi forma non abstinent, praesertim Horatius.

Diuidendi formæ.

CAP. LXII.

OMnis eloquentia rebus constat & uerbis. Rerum uniuersitas decem generibus continetur. Officium oratoris in quinque partes distribuitur. Oratio sex partibus complectitur. Oratio sex partibus absoluitur. Primum genus sex continet species. Quidam in septem species secant. Reipub. tres sunt formæ. Respublica in tres diuiditur formas. Enthymema non simpliciter accipitur. Syllogismus trifariam diuiditur. Omnis argumentatio in formas octo diducitur. Id genus in partes septem deriuatur. Huic generi species subiectæ sunt decem. Summa diuisione in duo genera diuiditur, quorum utrunq; in species complures distrahitur. Præiudiciorum uis omnis tribus in generibus uersatur.

Præiudicium est res, quæ cum statuta fuerit, adfertur iudicaturis exemplū quod sequatur. Alco.

Distribuendi.

CAP. LXIII.

Bis me tuæ delectarunt literæ, partim quod essent mirum in modum elegantes, partim quod eximiam quandam in me beneuolentiam præ se ferrent. Pars ingenium, alij corpus exercebant, duriuscule dixit Sallustius. Utrunq; fratrem alienauit à sese, unum morum asperitate, alterum sordibus. Corpore atque animo constat homo, alterum cum pecudibus habet commune, alterum

cum

*mirandum
in modum
Quæcunq; bina
literæ ad
exemplum
reici bina
caritas sua proprio tenore*

cum dijs. Neminem non laceſſit, hunc ſcriptis, illum con-
uicijs, alium minis. Hunc negligit, hunc odit. Verum id
magis in carmine quadrauerit. Geminatio uerborum in-
terdum habet u m, lepōrem aliās. Cice. Alios aſſentatione
delinit, alios muneribus corrūpit, alios promiſſis illectat.
Modo ait, modo negat. Interim obiurgat, interim inepte
blanditur. Quod quidem Fabianum eſt. Nunc neminem
admittit, nunc omnibus occurrit.

Prohibendi aut impediendi ſigna.

CAP.

LXIII.

Nemo prohibet ire quenquam publica uia. Tu me
prohibes, ne publica ingredi ar uia. Quo minus
aſſecutus ſis, fortuna in culpa fuit, non ego. Impedimento
fuit quo ſecius lex ferretur. Ego id agam, qui ne detur,
apud Terentium legimus. Metuo ut ferre poſſis, id eſt, ne
non poſſis. Etiam ſi hic ut, pro quomodo poſitum uideri
poſſit. Id utile, ut ne quid nimis. Vti ne, ut ne pro ne,
quē admodum apud Græcos ἵνα μή. Non ueto quin que
uelis facias. Suetonius in Tyberio: Interceſſit, quo minus
in acta ſua iuraretur: id eſt, obſtitit, inhibuit, impedimento
fuit. Per me non ſtetit, quo minus uiceris.

*habetur
reſcribere uero
circuit per cali-
ridi nem etiam
ſi per occupatione
licuit*

Ut, pro ne

non.

ἵνα μή, id eſt,

ut non.

Dubitandi.

Non dubito quin cupias redire. Non dubito te cupere
reditum. Res in ambiguo eſt. Nondum ſatis cōſtitui. Ad-
huc anceps animi ſum. Adhuc hæreo, etiam dum ἐπέχω, Id eſt conti-
quod eſt Academicorum. Nondum huc aut illuc inclināt neo phibeo.
ſententia. Adhuc in æquilibrio uacillat animus, utroq; nu-
tans. Hactenus ſuſpendo decretum animi. Nondū liquet.
Ampliatum eſt iudicium.

*Excluſus tempore non uenit
i deſt tempore anguſtiarū
ut quomenu uenit*

Sine

Sine & citra.

Citra præceptoris operam doctus euasit. Sine præceptore doctus euasit. Nullo præceptore doctus euasit. Absq; pecunijs nihil efficias. Extra iocum, pro sine ioco, dixit Tullius.

Ostentandi.

Ostentat ingenium. Iactitat natales suos. Iactat se de natalium splendore. Vendicat sibi eloquentiam.

Corrigendi sanandiq;.

Huic incommodo paulo mederi possis. Huic malo illud erit remedio. Quod iactu cecidit, arte corrigas. Mendum litura tollitur. Animi morbos sanat philosophia. Corporis uitia, ingenij dotibus pensantur. Febre leuatus est. Malis omnibus mors semel liberat. Oculorum uitia ruta emendat. Orationis uitia grammatica castigat. Philosophia morbos animi pellit, medicaturq;. Dentium cruciatum uinum lenit. Vteri tormina leuat malua. Capitis dolores mitigat somnus. Sedat tormina. Fugat prurimum. Sopit dolorem. Leuat dolorem. Vxoris uitium aut mutandum est, aut ferendum. Morbis omnibus arte succurritur, soli senectuti subueniri non potest. Aduersus podagram efficax est apium. Contra carcinomata ualet mel. Obsistit ebrietati Cicuta.

Tormina morbi genus, quum intestina torquentur: dictus à torquendo.

Carcinoma morbus, est cancer: nam καρκινώσκει cancrum significat.

Blandiendi siue hortandi.

Dic agè. Dic sodes. Dic obsecro. Dic quæso te. Dic amâbo. Fac uirum te præbeas. Quid habes quod ad hæc respondeas? Cedo. Agedum. Eia age. Vide sis. Quin uno tu uerbo rem expedis?

Tua causa.

Nolim

agedum adest dum agredum & selega auerlos.

Nolim id esse uerum, uel tua causa. Tibi metuo. Mihi gaudeo. Omnium nomine doleo. Tua gratia munus hoc suscepi. Vicem tuam doleo. Commoda illi respectu mei. Qua loquendi forma usus est Quintilianus. Inuenitur & contemplatione tui. Tui causa. In tuam gratiam hæc feci.

Vtrum nec'ne.

Vise utrum redierit, an non. Vise nū redierit, an non. Vise redierit'ne domū. Vise an redierit, an non. Vise redierit'ne domum nec ne. Vise redierit an nō. Cogita utrū famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita famæ ne malis cōsulere, an pecuniæ. Cogita famæ malis cōsulere, an pecuniæ. Cogita an famæ malis consulere, an pecuniæ. Cogita num famæ malis consulere, quàm pecuniæ. Vide si potes esse possessor. Cice. in oratore suo li. ij. si, pro an dixit, imitatus Græcos, apud quos è bifariam significat.

si pro an. ii, li.

Concedendi.

Finge hominem uiuere. Fac ita esse. Ut donemus ita esse. Ut hoc interim tibi concedamus. Ut hoc interim tibi largiar. Pone sic esse in tabulis. Esto sanè. Sit ita sanè. Ut maxime iusserim, non erat tuum id facere. Etiam si quid asperius dixisset, tuum erat obticescere. Sed imaginare me donasse, non potes tibi rem uindicare. Et si maxime donassem, non tibi ius est rei uindicande. Donarim sanè, non statim tibi ius est iniiciendi manum.

Parum abesse.

Penè scopum attigeras. Propè scopum attigeras. Propemodum attigeras scopum. Parum aberat à scopo. Parum absuit ut scopum attigeris. Parum ebest quin
g scopum

Scopus.

scopum attigeris. Res parum aberat à pugna. Parum aberat quin pugnarent. Parum aberat ut homini manus inijceret. Vix hominem cohibui, quo minus manū inijce-

Tantum nō. i.
Solum non.

Paulominus, p
propemodum.

ret. Tantum non conserebant manus. Tantum non adorabant, quod Græcis est familiarius, *μόνος οὐχι*. Suetonius de Tyberio Cæsare: Ciuilem admodum inter initia, ac paulominus quàm priuatum egit. Paulominus dixit, pro propemodū: ac paulopost, Quod paulominus utrunq; euenit, id est, parum absuit quin utrunq; eueniret. Idem de eodem: Sed tantum non statim à funere ad negotiorum consuetudinem redijt, id est, propemodum statim à funere. Pro tantum non, Terentius dixit, modo non. Is senem pellexit per epistolam, modo non montes auri pollicens.

Modo non.

Incertitudinis.

Annos natus est fermè uiginti. Annos natus circiter octoginta. Annos natus est plus minus quadraginta. Ad dies uiginti, hora quasi decima, apud Suetonium. Annos habet, haud scio an duo de uiginti, puerum annos natum fortasse decem.

Correctionis & occupationis formulæ.

C A P. L X V.

Correctio est quū tollimus id quod dictū est, & ponimus magis idoneum, ut Theologus, imo nugaror.

IN pietate præcipua felicitatis pars, uel tota potius felicitas hominis sita est. Doctrina nihil ad uirtutem conducit, imò non nihil officit. Tibi præcipue, atque adeò tibi uni calamitatem hanc acceptam ferre possu-
mus. Tuum opus uidi magis quàm legi. Græcas literas degustauit uerius quàm didicit. Bonas literas sedulitate sua deprauauit, uel (ut uerius dicam) euertit. Bonas lite-

ras non

ras non dicam deprauauit, sed funditus euertit. Suos omnes læsit, quid dixi læsit? imò subuertit. Quem historicum citius dixeris, quàm poëtam. Lucanum relegi nõ tam poëtam, quàm historicum. Ni pater esses, dicerem te desipere. Homo penè dixerim impostor. Respondebo non orationi tuæ, sed conuitio.

Citius. i. ueritas potius.

Autores citandi formulæ.

C A P.

L X V I.

VT Ciceroni placet, autore Platone, uel quia hoc sensit, uel quia suasit, uel quia narrat. Nam trifariam utuntur hac uoce, teste Varrone. Si Terentio credimus. Vt refertur apud Plinium. Vt ait Protagoras Platonius. Vt apud Xenophontem Simonides dixit. Epicuro teste, felicitas in uoluptate sita est. Aristoteles bonorum tres ordines fecit. Non spirare animal, cui non sit sanguis calidus, autor est Theophrastus. Apud Plinium scriptum est, Elefantos decimo demum anno parere. Pyrrho negat quicquàm sciri posse. Id uerum esse testis est Liuius. Extat in annalibus. Veterum literis proditum est. Eius sententiæ complures citat autores. Ad eam sententiam quàm plurimos allegat testes. Eam sententiam multorum autoritate tuctur. Huic opinioni Plinius adstipulatur. Huic sententiæ suffragatur Plato. Idem sentit Pythagoras. Aristoteli animal est etiã sponsa. Plinio sentiunt & arbores.

Plin. libro. 8.
ca. 10.
De Pyrrhone ac eius sectatoribus. Vide Gell. li. 11. ca. 50.

Variatio imperatiui modi.

C A P.

L X V I I.

VAle, ualeas, fac ualeas, ualeto, ualebis, idem polent. Et in quibusdam futurum subiunctiui: Me-

g 2 mineris

mineris pro memento, oderis pro odio habeto. In cæteris item si addideris prohibendi signum, ne dixeris, ne dicas, ne dic.

Variatio futuri.

CAP. LXVIII.

Poenitebit olim te. Futurum est ut olim te poeniteat. Spero te gauisurum factō. Breui, opinor, tædebit te huius uitæ. Opinor fore ut breui te huius tædeat uitæ. Spero futurum ut factō gaudeas. Dixeris egregie. Aligaris filium. Abibit hinc propediem. Abiturus est hinc propediem. In ea uero periphrasi: futurum est ut repetat creditum, Latini uidentur reddere Græcam figuram μέλλει λέγειν, id est, dicturus est. Est autem familiaris Ciceroni. Necessaria quoq; quoties in uerbum incidimus quod futuro carcat. Ut spero fore, ut artem breui perdiscas: Nam perdisciturum non poteris dicere. Est futurum quoddam quasi mixtum cū significatione præteriti, ut, prius quàm tu domū redeas, ego epistolam perscripsero. Antequàm in portum peruenies, nauis solue- rit. Si tales animos in pugna præstabitis, uicerimus, siue uicimus, id quod finitimum esse uidetur τοῦ μετ' ὀλίγον μέλλοντι. Quanquam id alioqui Latini circumloquuntur per iam, iamiam & mox. Iam aderit. Similis iamiam morituro. Mox audies. Sunt in quibus necessitate abutimur futuro subiunctiui, ut meminero, odero, nouero. Ad futuri significationem pertinent & illa. Confido cōmentarium hoc studiosis probatum iri. Et perspicio te perditum ire filium.

De periphrasi generali uerborum.

CAP.

LXIX.

Commun

i. paulo post futurum.

Commune ferè est modis omnibus, ut per fio uerbum. Aut similia circūloquamur. Ita charus eris omnibus. Ita fiet, ut charus sis omnibus. Hoc modo effugit inuidiam. Hoc modo factum est, ut effugerit inuidiam. Utinam ex æquo me amares. Utinam fieret, ut ex æquo me amares. In uxorem pessimam incidi. Mihi usu uenit, ut in pessimam incidere uxorem.

De modo potentiali. CAP. LXX.

Ad modum potentialem ferè pertinent, quæ per potest, aut debet, aut simile uerbum exponi possunt. Quid agas cum eo, qui nihil intelligit? Est quod rideas, non est quod inuideas. Videas & flumina sicca. Cerne res alios trepidare, alios circumspectare fugam. Vidisses omnes obmutescere. Equidem istud non affirmarim. Dixerit hic aliquis: Maturius uenisses. Et apud Terentium: Prædiceres, pro prædicere debuisses.

Agas. i. agere possis. Rideas. i. ridere possis. Inuideas. i. inuidere possis: sic & reliqua interpretaberis.

Æstimandi uerba. CAP. LXXI.

Plurimi me facit. Parui habet. Pro nihilo ducit. Nichili pendit. Pro minimo ducit. Ne huius quidem facio, *Μακρόδωσ*, ostenso pilo, aut flocco. Maximo in precio est apud omnes. Plurimi fit apud omnes. Magni habetur apud suos. Pili non facio. Nauci non facio, flocci non facio. Vnius æstimemus assis. Cassa nuce non eman.

Id est demonstratiue.

Emendi formulæ: & similia. CAP. LXXII.

Nimio emisti, non reuendes tantidem. Nimio liceris. Minoris addicturus erat. Quanticūq; indiceris, tanti mercabor. Vide ut quàm maximo æstimes. Non refert quanti res ipsa sit, sed quantopere tibi sit opus ea. Tu tuum agrum pluris conducis, quàm ego meum eme-

g 3 rim.

rim. Plauto locas ædes tuas. Cupiam maximo, si queam.
 Eme quàm potes minimo. Reuēde quàm potes plurimo.
 Asse non emerim totam Ciceronis famam. Labore dij bona sua uendunt. Vili uendunt, minoris non possunt. Non emit, qui nihilo emit. Care emit, qui rogat. Quanti cœnastis? Percare. Magno hic uiuitur. Amatur uilissime. Bassa carius cacat, quàm bibit. Magna mercede canit. Maxima tacuit Demosthenes. Quanto metiris precio? Quanti stipulatus es? Thais decem milibus drachmarum noctem uenditabat. Nimio constat elegantia. Suetonius. Quorū uni mellita quadragies sestertium constiterunt.

Discriminis formulæ. CAP. LXXIII.

Nihil interest, facias an dicas. Nihil refert, per te facias, an per alium. Parui mea refert quid nolis aut uelis. At mea plurimum refert. Quid interest utrum facias, an instiges? Plurimum interest, maxime refert quo tempore uirum adeas. Equidem haud magno in discrimine pono: apud Titum Liuium, & apud Valer. Maximum, respondit se uita malle excedere, quàm metu uiolente mortis, amicos inimicosq; iuxta ponere. Quædam per quàm tenui limite diuiduntur, apud Fabium. Vera ne sint hæc, an ficta, nihil laboro. Vtrum scripseris, an dixeris, feceris nec ne, manum non uerterim. Susq; deq; fero. Susq; deq; habeo. Instigasti, perinde est ac si feceris. Ex æquo in noxia es. Tantundem peccasti. Citra discrimen amat, ac laudat omnes. Citra delectum omnes in familiaritatem receptat. Omnes promiscue mordet. Passim hæc prædicat. Apud quoslibet hæc dicit. Amussis alba in albo lapide.

Martialis, Venris onus misero, nec te pudet, excipis auro, Bassa bibis uitro, carius ergo cacas.

luxta. i. ex equo sine discrimine.

Amussis alba in albo lapide. i. nullo delectu, citra discrimen. uide in Chiliad.

Affirmandi

Affirmandi.

CAP. LXXIIII.

Promisit sese uenturum? promisit, maxime, etiã, pro quo Græci *vai*. Scilicet, admodum. Quàm lubentissime. Benigne. Sic habet. Sic erit. Ita est. Factum est, planè. Mirum ni. Haud dubie. Dubio procul. Liquet. Constat. Confessum est. In confesso est. Extra controuersiam est. Certum est. Pro certo. Cõpertum. Liquido. Liquet. Indubie. Indubitato.

Terent. Mirum ni domi est.

Accusandi formulæ.

CAP. LXXV.

Accusatus est sacrilegij. Hic se furti alligat. Postulatus est repetundarum. Delatus proditionis. Reum egit, uel peregit peculatus. In ius uoca. Lege agito. In ius ambula. In ius duxit hominem. In ius trahis. Litem intendit. Dicam scripsit. Filius cum patre litẽ agit. Cum opulentissimo uiro illi. lis est. Cum Mida iudicio decertat. Accersitus est capitis. Diem illi dixit. Eum talionis agentem. Agit cũ eo malæ tractationis. Damnatus est repetundarum, uel de repetundis. Absolutus iniuriarum. An quisquis gratiam cũ possit, non refert, ingrati teneatur? An teneatur Reipub. læsæ, qui quod sibi licuit, fecit? Læsæ religionis sit actio. Nec audacem timoris absoluiamus, dixit Seneca.

Dicam scribere est in ius uocare.

Agere quem talionis quid sit. Vide Gell. lib. 20. c. 10.

Formulæ utilitatis. CAP. LXXVI.

Nihil æque conducit ad beate uiuendum. Nihil ad parandas opes conducibilius. Nihil ad eã rem cõfert. Plurimum adferet adiumentum. Vtilis ad parandos amicos assentatio. Plus adfert uoluptatis, quàm utilitatis. Plurimas ad res hic libellus usui futurus est. Ad id patruus

g 4 in primis

in primis adiutare poterit. Quid faciunt ad uirtutē nummi? Libet quidem, uerum non expedit. Utinam hæc res tam frugifera tibi sit, quàm futura est honesta. Utinam tantundem frugis adferat, quantum adfert gloriæ. Ad id sola doctrina fuerit adiumento. Ad hoc pecunia magno adminiculo futura est. Ad id haud mediocriter adminiculantur uires corporis. In id quoq; prodest ornatus, Fabianum. Non parum ad id efficiendum momenti habet fama integra. Neq; uero illud mediocriter profuerit. Adiuuat hoc quoq;. Hac ratione nihil profecimus, reliquum est, ut diuersam ingrediamur uia. Nihilo plus explicet, ac si insanire paret, id est, nihilo plus proficiet. Eruditio ad pietatem plus adfert dispendij quàm cōpendij, & nō tam promouet quàm moratur. Calida sunt amica stomacho, dulcia conducunt hepati. Quod stomacho confert, idem prodest cerebro. Quod ad stomachum facit, idem capiti salutare est. Quod stomacho bonum est, idem cerebro commodum est. Lactucæ aluo deijciendæ efficaces, & ad somnum conciliandū idoneæ. Ad ciendos menses ualet malua. Aluo sistendæ sunt utiles fabæ assæ. Stomachum acuunt, excitant, irritant appetentiam edendi. Hac in re solus hic tibi poterit commodare. Plurimum commoditatis adferet pecunia studioso. Utinam tam tibi commodo sit, quàm mihi fuit graue. Magno meo malo tentauit. Fecisti tuo cōmodo, nostro incōmodo. Si iudicabis in rem tuam esse. Si putabis ex usu tuo fore. Si putabis è re tua fore. Pro te facit quod dico. Ad philosophiam dialectica uia aperit, uia sternit, uia præstruit. Ad eam rem iam iacta sunt fundamenta. Partus adiuuat.

Inflationem

Menses. i. menstrua.

Inflationem stomachi discutit. Pectoris dolores leuat. Bilem extrahit. Pituitam detrahit. Mensium abundantie auxiliatur. Aduersus serpentes in uino datur. Deploratis auxilio est Chironia. Morbis omnibus medicatur panace. Elleboro phthiriasis emendatur. Datur ad serpentum ictus Chelidonia. Rododaphnes. folia homini presidio sunt aduersus serpentes. Auiditatem cibi facit acetum, ualeat ad ciborum appetentiam irritandam. Absynthium fulcit stomachum labentem, $\delta\upsilon\sigma\omicron\mu\alpha\chi\alpha$ dicuntur Græcis quæ stomacho conducunt.

Chironia, a^{us}
Centaurea, herba quæ Chiron in Thessalia medicus inuenit.
Rhododaphne, rosa laureæ.

Præfagiij formulæ. CAP. LXXVII.

Sol purus oriens, neq; feruens, serenum diem nūciat. **S**oncauus oriens pluuias prædicit. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spōdent. Si spargentur, pluuiam uentosq; significabunt. Cum oriente radij non illustres eminebunt, pluuiam portendent. Si in exortu rubescunt nubes, maxima ostēdetur tempestas. Si oriens cingetur orbe, est qua parte is se aperit, expectetur uentus. Si totus defluxerit, serenitatem dabit. Lunæ cornu septentrionale acuminatum, inde præfagit uentum. Sic enim frequenter usurpat hanc uocem Plinius, ut præfagire non sit præsentire, sed portendere. Si quartam orbis rutilus cinget, uentos & imbres præmonebit. Nascens obatro cornu, pluuias decrescens dabit. Rubicundam uenti protinus sequuntur. Autumni serenitas uentosam hyemem facit. Volitantes stellæ uētos nunciāt. Eadem in plures disiectæ partes, incōstantes uentos effundent. Quum ab aquilione nocte serena fulgura uerit, uentum, & imbrē demonstrabit. Nubes uehementius

Præfagire q. l.

g s. atræ

atra ab oriente, in noctem aquam minantur. Nube graui da candicante, grando imminet. Nebulae caelo cadentes, serenitatem promittunt. Pallidi ignes tempestatu nunciij sunt. Mare in tranquillo portu intra se murmurans, uentum praecinit. Camporum fragor & coeli murmur, non dubiam habet tempestatis significatione. Echini affigentes sese, tempestatis signa sunt. His modis locutus est Plinius. Ipsa coeli facies futura tempestate loquitur. Exoriens notus uenturam pluuiam praemonet. Iris imbrium est nuntia. Halcyones nidulantes futura tranquillitatis fide non dubiam faciunt. Praecox pueritia uaticiniu est uita breuis. Immodica felicitas, signu est ueturae calamitatis. Crispantes undae nautis coorituos uentos demonstrant. Qui bene conijciet, hunc uatem puta optimum. Stridor denti in aegrotis, mortis indicatiu est. Dentiu series breuis & continua, longaeuitatem arguit. Occursus puellae nuper nuptae, felix auspiciu est. Occursus uirginis, parum leti ominis est. Nec dubias significationes saepe iecit, ne reliquis quide se parsurum, Suet. Euides specime dedit, qualis sit futurus princeps. Ex pueritia diuina, qualis sit futurus senex. Hinc collige, hinc augurare, hic ratio cinare.

Officiendi formulae, & iurandi.

CAP. LXXVIII.

Pirorum esus stomacho grauis. Dulcia stomachum ledunt. Acida concoctioni officiant. Salsa noxia sunt hepati. Lac uirilem stomachum offendit. Adusta inimicabiliosus. Non obsistam, Non fuero impedimento, Non obturbabo, Non reluctabor, Non obstrepam tuis conatibus, Non renitar, Non reclamabo, Non remorabor institutum tuum.

tuum. Fabius, Aures minus feriunt, pro offendunt, dixit.

Functionis formulæ.

CAP. LXXIX.

Gessit consulatum. Vbi tum proconsulem agebat. Prætoris officio fungebatur. Dictator erat. Bellum administrabat. Siciliam obtinebat. Prouinciæ præsidebat. Annonæ præfectus erat. Regia negocia procurabat. Munia tribunitia obibat. Censui præerat. Hoc negocij tibi mādamus. Tibi prouinciam hanc delegamus. Durā suscepiisti prouinciam. Duram sustines prouinciam. Fac ut imperatorem te præbeas. Vide ut præstes amicū. Scurræ, nō amici functus es officio. Ego te absente tuus fungar uicibus. Tuas agā partes. Defunctus cōsulatu. Defunctus uita. Defunctus malo. Defuncte periculis, Ver. Defendere uicē. Hora. Defendere uicem modo rhetoris atque poëtæ. Pontificis personam gerit. Paulatim exercuit principē, Sueto. pro eo quod erat functus est munere principis. Tractare rempub. Gubernare rempub. Ducere bellū. Gerere, exercere bellum. Nauare operam. Satagit rerū suarum. Ductare exercitum. Patrare bellū. Quæ duo uerba Fabius notat à Sallustio nouata. Omnes in officio sunt. Non deero officio meo. Nusquam cessabo in officio meo.

Quibus modis tribuimus aliquid.

CAP. LXXX.

Summo ingenio puer. Summi ingenij puer. Summus ingenio puer. Summus ingenium, poëticum est. Vir admiranda sapientia. Vir admirandæ sapientie. Vir admirandus sapientia. Vir admirandus sapientiam, in carmine. Vir incredibili præditus sapientia. Vir omnijugis

gis corporis atq; animi dotibus exornatus. Vir omnibus instructus dolis. Vir ex meris mendacijs conflatus atque compositus. Id omnibus natura insitum est. Id natura nobis indidit. Ita natura cōparatum. Id cunctis attribuit natura. Multa uitia nobis recepta consuetudo cōciliat, nonnulla natura ingenerat. Omnibus innatū est, ut uitam suā incolumē esse uelint. Id uitij nō tibi natura adiūctum est, sed accersitum ac receptum praua consuetudine. Inest in homine incredibilis quaedam astutia. Inest homini.

Titulorum.

CAP. LXXXI.

EIus rei meminit Plato in dialogo, qui inscribitur *Συμπόσιον*. Testis Cicero in eo libro quem inscripsit *Oratorem perfectum*. Plinius in opere, cui titulus, *Historia mūdi*. Varro in *Satyra*, cui titulum fecit, *Nescis quid serus uesper uehat*. Vergilius in *Alexide*. Terentius in *adel*. Hesiodus in opere, cui titulum nuncupauit, *Opera & dies*. In libello cui titulum indidit, *De uerborum copia*. In commentarijs quibus titulum prætulit, *De nugis aulicorum*. In *Odarum* libro, quem *Syluas* nuncupauit. In *Phormione Terentiana*.

Gratulandi.

CAP. LXXXII.

GAudeo te nobis optātibus incolumē esse redditum. **G**ratulamur tibi uictoriam. Sic enim loquitur Suetonius & Seneca. *Gratulamur de uictoria. Gratulor uicisse te. Quod uictor redieris uehemēter gaudeo. Te noua prole auctū esse gaudeo. Saluū te aduenire uolupte est. Letor tuo nomine, quod uxor feliciter peperit. Quod gener tibi tā opere probatur, magnopere tua causa gaudeo. Voluptati mihi est, quod tibi res ex sententia cesserit*

rit. *Tua gratia gaudeo, quod res præter spem bene uerterit. Tuam uicem lætor, qui prospere pugnaris.*

Gratias agendi. CAP. LXXXIII

Quod tam officiose me commendaris principi tuo, gratiam & habeo, & habiturus sum immortalē. Quod tanta fide mea negotia procuraris, pares gratias agere uix possum, referre nequaquam. Quod me passim amantissime prædicas, uideo quantum debeam tuo in me studio. Quod meis commodis tantopere studes, & habetur à me gratia, & semper habebitur. Quod argentum ad diē promissum reddidisti, amo te, & habeo gratiam. Ecquid nos amat de uirgine? Factum bene quod epistolam obsignatā remiseras. Quod nos pro tua uirili tueris, gratum est. Grates persoluere dignas, nō opis est nostræ. Fateor me tibi magnopere deuinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quàm ut unquam soluendo esse possim. Hoc officio arctius me tibi astringisti. Obligatiorem tibi fecisti, deuinctiorem reddidisti. Magis obnoxium effecisti, quàm ut uel uerbis agere gratias possim. Maior est nostra necessitudo, quàm ut uel tu mihi, uel ego tibi, pro ullo officio debeam gratias agere. Maius est hoc beneficium, quàm ut orationem postulet.

Necessitudo. i.
familiaritas, a.
amicitia.

Referēdi beneficium. CAP. LXXXIIII.

Gratiam referre. Reponere merita. Rependere officia. Pensare beneficium. Remunerare beneficium. Remetiri beneficium. Reddere beneficium. Persoluere beneficium. Respondere meritis. Par esse beneficijs acceptis. Efficiam ut tuum in me officium ad te non sine foenore redeat. Foeneratum hoc beneficium tibi pulchre dices.

Dispereā,

Dispercam, nisi beneficium istud tibi conduplicauerit. Statim regerere beneficium, est nolentis debere. Hoc nō est referre beneficium, sed refutare. Certemus mutuis inter nos officijs. Beneficium ultro citroq; commutare debet. Cum scēnore reponēdum quod acceperis. Quisquis grate munus accepit, iam gratiam retulit. Retaliare iniuriam, In malam partem. Respondere male factis. Reponere iniuriam. Pensare. Remetiri. Referre, ac fermē omnia & in malā partem possunt accipi. Inueniuntur & retaliare apud Gellium, in bonam partem, neque natura uocis refragatur, id tamen est inusitatus.

Retaliare.

Originis uerba.

CAP. LXXXV.

HAud dubito, quin hæc ab amore quodam in me singulari proficiscantur. Vniuersum hoc malorum agmen è bello nobis natum est. Hinc omnis illa similitas inter eos orta est. Tu malorū omnium autor. Cupiditas pecuniæ uitiorū omnium parcens. Inuidia totius huius odij seminariū fuit. Natura nobis paruulos igniculos dedit. Hinc omnis illa turba uenit. Hinc fluxit. Hinc manat omne quo beati reddimur. Græco fonte cadūt. Hinc scatet omnis illa uitiorum colluies. His fontibus totus ille tumultus rerum extitit. Hinc surgunt odia. Hinc lites proueniunt. Hinc ueniunt iurgia. Ab his exordijs Romana nobilitas ducitur. Regibus ortus. Roma oriundus. Atauis ædite regibus. Maximis prognatus ducibus. Sate sanguine diuūm. Ex his pullulant odia. Gliscūt inuidiæ. Subnascitur similitas. Illa è philosophorum fontibus haurienda. Reliqua è poëtis pctenda.

Pensandi.

CAP. LXXXVI.

Quod

Quod corporis uiribus deest, id ingenij dotis exequar. Quod corporis formæ detractū est, id animi dotibus natura pensauit. Tu opulentior, nos eruditiores, atq; ita tecum paria fecimus. Absentiam nostram crebris literis sarciamus. Quod haftenus cessatum est, id oportet diligentia recuperare. Quod illius stulticia peccatū est, id tua sapiētia restituas oportet. Quod illius inscitia admissum, id oportet ut tua prudentia redimas. Supplendum diligentia quod ingenio deest. Quod corpori detractum, id ingenij dotibus accessit. Studio reponendum, quod negligentia præteritum est. Quod ademptum est fortunæ, id ingenij dotibus additum est. Quantum corporis uiribus deest, tantum animi uirtutibus superest. Natura quod alibi detrahit, alibi reddit. Quod suis eripit, hoc hospitibus accumulat. Ingenio formæ damna repēdo meæ. Famæ dispendium, pecuniæ compendio resarcit. Famæ iacturam, pecuniario lucro solatur.

Aptitudinis formulæ. CAP. LXXXVII.

Quere uxorem aptam tuis moribus, aptam ad tuos mores. Amicum delige tuis moribus appositum, accommodatum, Vel ad tuos mores. Amicum delige, qui tuis moribus, uel ad tuos mores conueniat. Non est natura compositus ad artem poëticam. Ostētationi compositum, dixit Fabius, pro eo quod est ad ostentationem paratum. Idem: Iuri magis an æquo sit appositus, id est, propensior ad ius, an ad æquitatem. Rursus idem: Constatq; rebus ad faciendam fidem apposis. Ad Mathematica uidetur esse propensior. Vir maximis rebus, uel ad maximas res natus. Vir factus ad huius nequitiam.

tiam. Ad huius mores fastus, fictus, sculptus esse uidetur. Adeo ad huius mores quadrat. Oratio non est naturæ cōsentanea. Facta non respondent orationi. Hæc non competunt in senem. Hæc non competunt uiro graui. Nō hæret in Catonem huiuscemodi crimen. Non cōsentiunt tui mores cum huius moribus. Non cōcinnunt tua atq; huius studia. Non concordat huius institutum cum tuo. Concinnus transitus. Concinna digressio. Ista non coherent, non consistunt. Non cadit in sapientem animi perturbatio. Non recipit tua simplicitas adulationis suspicionem. Non congruunt literæ cum studio pecuniæ.

Ablegandi uerba. CAP. LXXXVIII.

Hic mihi est ablegandus aliquò. Puerum hunc prius amanda quopiam. Hunc agrum aliquò, si potes amolire. Non possum hunc amouere quopiam. Ego hunc neq; uti amittam à me, neq; ut retineam scio. Nō possum memet ex hoc grege nebulonum excutere. Hic utcunque est extrudendus aliquò.

Proficiscendi. CAP. LXXXIX.

Rus hinc abeo. Rus hinc concedo. Discedo, abscedo, Redcedo. Galliam repeto, inde Britanniam aditurus. In Italiam iter instituit. Tum Neapolim cogitabam. Apparas iter, adornas profectionem, componis sarcinas. Ingressus est uiam. Quò paras proficisci? Quò paras profectionem? Quò tēdis? Quò te Mæri pedes? Quò tenetis iter? Quo nam iter est? Rus me confero. Domum me recipio. Domum reuertor. Certum est in patriam reuolare. Cretum est ueteres amicos reuisere. Redde te patriæ. Fac recurras in patriam. Restitue te tuis. Fac te quàm primum

primum reducem uideamus. Ad rem inutile est subinde mouere castra. Haud temere ditescūt qui crebro uertūt solū.

Conatus.

CAP. XC.

DA operam ut conualescas. Cura uti reualescas. Enitere ut cum parentibus in gratiam redeas. Adnitere totis neruis, ut in uirum tuo genere dignum euadas. Illud totis uiribus agito, ut parentum expectationi facias satis. Pro uirili conatus sum. Pro mea uirili, pro uiribus. Hoc unum stude, ut te in regis beneuolētiam insinues. Literis incumbas. In hæc studia incumbite. Ad id eluctare. Ad hoc inuigila. Efficies, si modo aduigilaris. Vigilandum est, qui sua negocia uelit tempori conficere. Manibus pedibusq; connitere. Id unum elaborat. Eò uelis, equisq; contendit. Huc uelis, remisq; festinat. Hoc studium parui propere= mus & ampli. In ea re uehementer est sudatū. In id plurimū laboris exhaustum, exantlatū. Rem perdifficilem conamur. Rem arduam molimur. Summo nixu. Summa ope. Summa ui. Quantum potes adlabora.

Exantlare est effundere, exhaurire.

Explicandi & implicandi. CAP. XCI.

Vbi his malis emerfero. Vbi his turbis memet extricauero. Vbi ex his negocijs me expediuero. Cum ex his negociorum exiero labyrinthis. Simul atq; his me tumultibus exoluero. Vbi his è nugis memet excussero. Si quando licebit memet ex his negociorum fluctibus emoliri. Si licebit ab his curis discedere. Si cōtinget liberari, leuari. Si quando ab ijs negocijs me ipsum uindicauero, asseruero, absoluero. Vbi ex ijs malis eluctatus fuero. Vbi ex his calamitatibus enataro. Implicitus malis. Inuolutus negocijs. Districtus curis. Occupatus negocijs. Distentus,

h Distendi,

Distēdi, Distineri negocijs, Distorqueri curis. Immersus, obrutus, opertus negocijs. Intricatus, Impeditus, Illigatus, Obuinctus, Dissūctus, Obseptus, Oneratus negotijs, oppressus, oppletus. Tot me res circumuallant. Tot me pericula circumstant, circumstant, obsepiunt, cingunt, obsident, premunt urgent.

Verba finis, seu propositi. CAP. XCII.

De hoc Cicerō de finibus bonorum & malorum.

ST oici in una uirtute summum bonum constituunt. Epicurus felicitatem uoluptate metitur. Peripatetici usu uirtutis beatitudinem definiunt. Herillus in scientia summum bonum collocat. Quidam in indolentia boni finem posuerunt. Est qui in pecunia felicitatem sitam esse existimet. Maxima pars hominum spectat utilitatem. Pars ci sibi proponunt honestum. Huc omnes conatus tui spectant, ut ditescas. Huc respicis, huc tendis. Omnes spes meas in te uno fixi. Quidam famæ seruiunt. Alij lucri rationem habent. Hic uoluptatem ubiq; sequitur. Ille captat gloriam. Hic ad priuatam utilitatem omnia refert. Huc reliqua omnia sunt conferenda. Huc omnia illa pertinent, spectant. Quorsum hæc tam putida tendunt? In hoc etiã popularem laudem petit. Admirationem Aristoteles maxime petendam putat. Illud genus ostentationi compositum, solam petit audientium uoluptatem. Negociatorum unicus scopus est pecunia.

Qua est impudentia. CAP. XCIII.

SI crimen illi palam obijcias, sat scio, qua est impudentia: Vel, cuius est impudentiæ: Vel, ea est hominis impudentia, inficias ibit. Vel sic: Sat scio, ut est impudens, inficias ibit. Vel sic: Sat scio, pro solita sua impudentia inficia

inficiabitur. Quanquam hoc postremum minus habere uehementiæ uidetur. Adeo est impudens, ut mox sit inficiaturus. Vt nunc sunt mores, id est, pro huius seculi moribus. Vt est barbarorum ingenium, id est, pro conditione barbarici ingenij.

Quam ut. Quam qui. CAP. XCIII.

Vir melior est, quam qui uelit mentiri. Simplicior, quam qui possit. Supbior est quam ut uelit doceri. Stupidior quam ut possit discere. Adeo pauper est, ut nec obolū habeat. Adeo ignauus, ut malit inedia perire, quam artem discere. Sic de me meritus es, ut tibi succensere non debeam. Sic mihi charus, ut irasci ne si uelim quidē possim. Melius de me meritus es, quam ut tibi possim succensere.

Bene est. CAP. XCV.

Bene res habet. Bene se res habet. Bene habet. Bene est. Optime est. Bene tibi habent principia. Optimo in loco res est. Peiore in loco res esse non potest. Quoniam in statu res sunt tuæ?

Mea sententia. CAP. XCVI.

MEa quidem sententia. Pro mea quidem sententia. Vt ego quidem sentio. Vt mea fert opinio. Meo quidem animo, Plautinum. Meo iudicio. Vt mihi quidem uidetur. Ni fallor. Si quid iudico.

Plus & plusquam.

Audiui plus milies. Audiui plusquam milies. Calesces plus satis, plusquam satis. Huiusmodi orationes omnes bifariam proferuntur in aduerbijs ac nominibus, in uerbis non itidem. Sapit plus quam expedit. Mulier plus quam decet erudita. Plus quam necesse est facunda. Rur-

h 2 sum

sum uixit annos plures quàm decem, uel plures decem. Plus quingētos colaphos infregit mihi. Plus quàm quingentos, plureis quingentis. Amplius quadraginta dixit Suetonius. Hoc igitur orationis genus quadrifariam effertur.

Ad summum, Vt minimum.

Semel hominem salutauit, aut ad summum bis. Vt multum. Vt plurimum. Non minus. Saltem. Vt minimum. Vt minimum dicam. Non amplius, cum plurimum, quàm septem horas dormiebat. Ita Suetonius.

Morem gerendi. CAP. XCVII.

Mos gerendus est patri. Morigerandum est patri. Obsequendum est patri. Patri obsecundandum. Patri concedendum. Inseruie dum. Obseruie dum paternis moribus. Accommoda te paternis moribus. Præbe te illis ad tempus. Attempera te moribus omnium.

Rogandi. CAP. XCVIII.

Maiorem in modum te rogo. Etiam atque etiam oro. Obsecro te atq; obtestor. Illud unum abs te magnopere peto, cõtendoq; illud à me uehementer contendebat. Efflagitasti quotidianis conuitijs. Implorauit opes hominis. Eblanditus est fauorem. Extorsit potius quàm exorauit. At istud poscere est, non rogare. Flagitabant uerius quàm orabant.

Ignoscendi. CAP. XCIX.

Remusere mulctam. Hanc unam ignosce culpam. Remisit offensam. Condonamus admissum. Da ueniam iuuenilibus erratis. Iurisiurandi gratiam facere pupillus non potest. Est in Pandectis. Item apud Salust. Item Suetonius.

De iureiurando
l. sexta.

tonius.

tonius. Coniurandi gratiam fecit. Ad quædam uitia conuenit conuiuere.

Abrogandi.

CAP. C.

Rescindere conuenta. Abrogare legem. Abdicare legem. Antiquare, abolere legem. Obolescere neutrum. Sustollere legem. Irritare pacta. In integrum restituere. Mutare pacta. Obliterare legem. Exolescere metum dominorum, dixit Plinius in epistolis, pro extingui atque intercidere. Nusquam tui beneficij memoria apud me intermorietur.

Ornandi.

CAP. CI.

Comere, expolire, perpolire, exornare, uenustare, picturare, honestare. Pigmenta flosculi, lecythi. Veneres, nenustas, lepos, nitor, gratia, decus. Lenocinia, emblemata, compositio, colores, myrothecia, fuci, phalæra, dignitas, cultus, polities.

Inter cœnam.

CAP. CII.

Inter cœnam, Suetonius & Seneca. Inter cœnandum. Super cœnam. Cœnantibus nobis. In cœna, idem efficiunt. Inter iocum, Suetonius. Inter iocandum. Sic inter conuentum, pro in conuentu dixit Suetonio. Et inter pœnam, pro inter puniendum. Per iocum. Inter pocula. Inter potandum.

Post cœnam

CAP. CIII.

Post cœnam. A cœna. Sub cœnam. Nam sub significat & paulo ante, uel protinus post. Sub hæc lectæ sunt tuæ literæ, id est, post hæc. A tuo reditu. Post tuum reditum.

Similitudinis.

CAP. CIIII.

h 3 Est

Est & diuersarum rerū quædam inter se similitudo, affinitas, cognatio, uicinia. His finitima sunt illa. His confinia sunt illa. Simiæ figura multū ad hominis formam accedit. Puro tamen fonti quàm flumini propior. Non multū à tuis moribus hæc abludit imago. Hinc alludit illa Terentiana sententia. Vergilianam dictionem æmulatur, exprimit, refert. Haud multum abest, dissidet, discrepat à tuis moribus. Ab hac ratione non multum abhorret, Fabius. Eiusdem generis est & illud. Eiusdem farine pro- uerbialiter. Eiusdem notæ. Eiusdem classis. Mei loci, atq; ordinis hominem. Sub hac facie latet adulatio. Plerunq; uirtutis personam induūt, ac uirtutis simulachrum re- præsentant. Sub uirtutis specie, uirtutis titulo, uirtutis prætextu. Sub imagine pietatis. Sub umbra pietatis. Patrem ore refert. Parentem moribus exprimit. Patrum nomine reddit. Auum uoce repræsentat. Patronum imitatur oculis. Amicum nulla re prorsus exhibet. Alter Cicero. Alter Hercules. Faciem mentita Lyciscæ. Formata in admiratio- nem, id est, simulans se admirari. Suet. Vultu ad hilaritatē composito. Prætexere. Præ se ferre. Ante se gerit. Effigie pietatis. Dissimilis huic & huius. Non absimilis facie Ty- berio. Apud eundem est adsimilis pro similis.

Mutui.

CAP.

CV.

Mvtuum dare. Mutuo dare. Mutuare. Commoda- to dare. Commodare. Utendum dare. Utendum accipere. Accepit usurarium, Plautus.

Fallendi

CAP.

CVI.

Imposuimus reipub. Fefellit nos. Decepit, circumuenit. Ladulescentem. Circumscripsit, circumduxit apud iure- consultos.

consultos. Verba dare mihi difficile est. Si senseris eos fu-
cum uelle facere. Imposituram fecit, et passus est. Delusit.
Elusit. Frustratus est nos sperato lucro. Non te fraudabo
debita gloria. Technæ, doli, fuci, præstigia, uasfricies,
uersutia, astus, astutia, fraus. Os mihi sublitum est. In fraudem
illexit, pellexit. Arte me tractauit. Dolo mecum egit.

Os mihi sublitum est, id est illusus sum. Plautus: Ah, subleuit mihi os pessime,

Est amicus.

CAP. CVII.

VTor patre familiariter. Est mihi cum illo arctissima
necessitudo. Sum illi summa familiaritate cõiunctus.
Sum illi amicus. Summa mihi cum illo familiaritas interce-
dit. Multus mihi cum homine quondam usus fuit. Mutua
quædam beneuolentia, iam pridem inter nos est.

Sperandi.

CAP. CVIII.

SPero fore. Nonnulla spes est fore. Venio in spem. Vo-
cor in spem. Erectus in spem. Cõcipio spem de te opti-
mam. Non nulla me spes habet. Maxima teneor spe. Ma-
gna me spes tenet. Adducor in spem. Nonnulla me spes
cepit. Spei nonnihil affulsit, arridet, blanditur. Omnia
summa mihi de te pmitto. Is est de quo tibi possis omnia
polliceri boni uiri officia. Nihil mediocre de te tui ciues
expectant. Inijcere spem. Solicitare spe. Ostendere spem.
Ostendit futurum. Ducimur spe, Lactamur spe.

Ad uerbum.

CAP. CIX.

AD uerbum edidicit. Quem locum ad literam subiecit
Fabius, eius uerba subieci, pro quo uulgo dicunt in
forma. Ipsa hominis uerba tibi reddam.

Εἰπωμένας.

CAP. CX.

HEus bone uir. Sicilicet is superis labor est. Is nunc
si dijs placet, nos docebit, qui nihil unquam didicit

h & ipse

ipse. O' mirum amicum. Mira uero militi quæ placeant.
Sanè uero. Quasi uero.

Extrahere diem.

CAP. CXI.

Sic ille dies extractus est. Hoc agebant ut dies exime-
retur. Ducere tempus. Terere tēpus. Ducere bellum.
Iam dies excesserat.

Paratum ac facile.

CAP. CXII.

Paratum, Promptū, In promptu, In procinctu. Pro-
cliue, In procliui. Obuium, expositum, ex promptū.
In numerato habere. In statione. Ad manum. Ex tempo-
re, Extemporarium, Extemporaneum.

Depellendi.

CAP. CXIII.

Deprecari inuidiam. Deprecari culpam. Depellere
crimen. Aduersari, abominari, reijcere, refellere, ne-
gare, inficiari, inficias ire, propulsare, profligare, amoliri.

Agnoscendi.

CAP. CXIII.

Agnouit hereditatem. Agnoscit crimen. Accipio con-
ditionem. Admitto testamentum. Adijt testamētum.
Ut admirationem etiam plausu cōfiteretur. Amorem de-
testatus est. Odium & uultu præ se fert. Morbum inces-
su, uultuq; fatetur.

Ab adulescentia.

CAP. CXV.

Iam inde à puero. Ab adulescentia. A' teneris unguicu-
lis. A' rudibus annis. A' prima pueritia. Ab ipso uitæ
exordio. Ab ipso uitæ limine. Ab incunabulis. Cū ipso nu-
tricis lacte sugimus errorem. Ab ipsis crepundijs.

Accurate.

CAP. CXVI.

Accurate, exacte, elaborate, ad unguem, ad amussim,
ex amussim, amussatim, ex amussatim, ad perpendicu-
lum,

lum, summa cura. Exquisite, conquisite.

Perficiendi. CAP. CXVII.

Absoluit. Perfecit. Exegi monumentum. Finem impo-
sui. Finem dicendi faciam. Finijt. Summam manū im-
posuit. Ad umbilicum duxit. Fastigium imponere. Colo-
phonem addere. Supremam addidit manum. Extremum
actum addere. Fabulā uitæ peregit. Exacta ætate. Ad me-
tum usq; perduxit. Peregit fabulā. Depuduit. Desultauit
canticum, Sueto. Depugnatum est. Perdoluit. Deserbuit.
Vita defunctus est. Desijt artem.

Colophonem
addere. i. finem
facere. Vide in
Chiliadib.

Committendi. CAP. CXVIII.

LEges inter se colliduntur euentu. Vt non compositi
melius cum Bytho Bacchius. Quis te cum isto com-
misit homine? Concertasti cum hero. Conferre pedem.
Conferere manum. Congredi cum uiro, Confligere, Col-
luctari, Conflictari.

Bythus & Bac-
chius erant duo
gladiatores in-
lignes. Vide in
Chiliadib.

Amandi. CAP. CXIX.

VNice te diligit. Amat effusissime. Charissimum ha-
bet. Admiranda quadam charitate prosequitur. Fa-
ma nihil habet antiquius. Non amat modo, uerumetiam
obseruat. Singulari beneuolentia prosequitur. Animo to-
to te complectitur. Oculis atque animo fert hominem. Co-
rydon ardebat Alexim. Deperibat uirginem, deperibat in-
uirginem. Perdite amat. Deperdita amore, Suetonius. Fla-
grat amore tui. Amantissimus est tui. Tui tuorumq; est
obseruantissimus. Studiosissimus est tui. Tui cupientissi-
mus. Ex animo tibi bene uult. Bene cupit tibi. Hunc unum
habet in delicijs, habet in oblectamentis Suetonius. Non
perinde illi affectus erat, dixit Suetonius, pro eo quod est,

h s non

non perinde diligebat. Idem dixit, pronior Dolobella, pro eo quod erat, in illum propensior. Sic omnia tua exosculatur, id est, sic amat.

Cupiendi.

CAP. CXX.

LAudis auarus. Laudis auarus. Auens gloriae. Cupiens fama. Tui sitientissimus. Famelicus gloriae. Sitit famam. Sitit aurum. Esurientissimus laudis. Mira gloriae fames habet hominē. Ambit honores. Nullius rei quā laudis ambitiosior. Priuati commodi studiosus. Alieni appetens. Appetens laudis. Eloquentiae candidatus. Inhiat lucris. Imminet exitio uir coniugis, illa mariti. Gestio uidere hominem. Prurit illi tergum.

Male precandi.

CAP. CXXI.

Quoties caput tuū diris deuouit. Execratus est tum sese, tum suos omneis. Ut te dij perdant. Abi in malam rem. In maximum malum. In crucem. Dij te eradicent. Dij tibi factis dignum tuis supplicium dent. Dij mentem tibi dent tuam. Βαδὴ ἐς κόραξας, Graecis est usitatissimum. Quae res illi uertat male.

Id est, abi ad coruos. Vide prouer. ad coruos.

Pollicendi.

CAP. CXXII.

Nescio quid magni promittunt sydera. Magnifice pollicentur amantes. Promissis ductat hominem. Pollicitis diues quilibet esse potest. Caue fidas huiusmodi pollicitationibus. Spondeo futurum. Despondeo. Sponde, noxa adest. Ego tibi huius nomine fideiubeo. Recipio tibi futurum hunc. Recipio ad me. Hoc tibi meo periculo promitto. Ita mihi stipulanti pactus est. Littoribus nostris anchora pacta tua est. Do fidem futurum. Confirmo futurum. Fidem suam interposuit. Clodio Tyberius ea lege

Recipio ad me, i. fideiubeo.

lege cenam cōdixit, id est, promisit se uenire ad cenam, apud Suetonium.

Principatus.

CAP. CXXIII.

Est copiosum dicēdi genus, in quo Cicero principatū obtinet. Breue in quo Sallustius regnat. Subtile in quo dominatur Hortensius. Floridū, in quo primas tenet Plinius. Variū, in quo præcipuus est Hieronymus. Graue, in quo princeps est Seneca. Festiuū, in quo singularis est Martialis. Simplex, in quo primus est Terentius. Acutū, in quo præcellit Quintilianus. Suaue, in quo uincit Stadius. Antiquū, in quo nulli secundus est Cato. Inassectatum, in quo nulli cedit, nullo inferior est, nemine posterior est Cæsar. Huius negotij uelut antesignanus, dux, uexillifer, signifer extitisti, κορυφαῖος, Græci. Homerus id est, Apex, omnes procul à se reliquit. Omnes à tergo reliquit. Longo interuallo præcellit, præcedit, præcurrit, præit, anteit, antecellit. In literis Græcanicis palmam tenet. Eloquentiæ M. Tullius arcem tenet. Primam laudem obtinet, primum locum obtinet. Præmia prima feres.

Floridum. i. plenum schematibus. Inde liber floridorum. i. schematū Apuleij.

Ludorum.

CAP. CXXIII.

Muera gladiatoria populo exhibuit. Edidit Circenses. Fecit ludos scænicos, apud Suetonium in Calligula. Cōmisit et subitos, apud eundem. Præter consuetudinem musicum agona commisit, in Nerone Claudio. Dedit populo centum gladiatorum paria. Centum camelos produxit.

Subiti gladiatores dicebatur, qui prius non erant commissi uel destinati ad certamen.

Agere delectum.

CAP. CXXV.

Habuit delectum. Agere delectum. Delectibus undique acerbissime actis. Cogere exercitum. Contra-
here

here copias. Conscribere exercitum. Parare manū. Comparare uim militum. Collectis copijs.

Adimendi honorem. CAP. CXXVI.

DEposuit dictaturam. Amotus est consulatu. Abrogatum est illi imperium. Ademptū imperium. Abdicauit se magistratu, Sueton. Priuauit honore, apud eundem. Redactus est in ordinem. Multos coëgit in ordinem, hoc est, priuatos reddidit. Missionē petijt. Rude donatus est. Dimisit cum ignominia. Exauctorauit totam legionem.

Persuadendi. CAP. CXXVII.

Fecit mihi lachrymis pœnitentiæ fidē. Lachrymis mihi persuasit sese facti pœnitere. Lachrymæ mihi persuaserunt illum pœnitere facti. Lachrymis effecit, ut crediderim illum pœnitere. Adduxit, pertraxit, pellexit, perpulit me in suā sententiā. Coactus est uerius quàm persuasus.

Inferendi seu ratiocinādi. CA. CXXVIII.

Quod animal est, idem corpus sit necesse est. Quod autem corpus est, non statim & animal. Is pauper est, qui plurimum cupit. Porro quò quisq; magnis abundat operibus, hoc est opum appetentior: igitur ditissimus quisq; pauperrimus sit necesse est. Si Deus est animus, animi puritate, non uictimis corporeis eum conuenit colere: quum animus sit corpore præstantior, uirtutes autem animi sint possessiones, pecuniæ corporis: consentaneum est uirtutes pecunijs anteponendas esse. In quem cadit misereri, in eundem cadit inuidere: non cadit autem inuidere in sapientem: Ergo ne misereri quidem. Ipse sibi utilis esse nequit, & uobis erit usui? Felix non est, cui multa desunt: atqui diuitibus desunt plurima: quī possunt igitur

Rudis, erat uir
ga qua dimitte-
bantur gladi-
tores.

Perfricuit frontem.

Affectandi.

CAP. CXXXV.

Affectata uerba. Affectatus ornatus. Ascitus ornatus. Ascititius decor. Fabius: Et gratiã rei nimia cooptatione consumpsimus. Cooptationem pro affectatione dixit. Captat laudem. Venatur gloriam. Aucupatur famam. Accersit sibi malum.

Ignorandi, aut cōtra. CAP. CXXXVI.

Scio, Non ignoro, Non me fugit, Nō me latet, Non me præterit, Nō sum nescius, Non me clam est. Quis nescit? Nemini dubium, Intellego, uideo, sentio, Comperitum habeo, Exploratum habeo, Perspectum habeo, Cognitum habeo. Non est obscurū mihi. Nō me fallit. Haud me falsum habuit. Indoctus disci. Rudis horum malorum. Imperitus fallendi. Ignarus ioci, Sallustianum.

Disci. i. Ludi in quo disco luditur. Hora. Indoctusq; pilæ, disciue, trochiue quiescit.

Turpe est, & similia. CAP. CXXXVII.

Turpe est. Cum turpitudine coniunctum est. Laudabile est. Cum laude coniunctum est. Cum uitio coniunctum est. Vitio confine est. Non uacat uitio. Non caret uitio. Non abest à uitio. Periculosum, cum periculo coniunctum.

Quin, & ut non. CAP. CXXXVIII.

Rvere illa non possunt, ut hæc non eodem labefacta motu concidant. Cicero pro Pompeio: Quin hæc eodem labefacta motu concidant. Non potes studere opibus, ut animi tranquillitatem nō perdas. Non potes quin perdas. Non potes, nisi perdas.

Id quod, quod. Ita ut, ut.

CAP. CXXXIX.

Id quod

Tu fueris in crimine. Tam est in uitio qui deserit amicum in periculo, quam qui prodit. Sic M. Tullius. In te recidet facti suspicio. In te redundabit. Male audies apud omnes, qui haecenus audisti bene.

Summæ.

CAP. CXXXI.

AD summam, dixit Horatius. In summa. Ut summa-
tim dicam. Deniq; demum, postremo. Breuiter. Ut
semel dicā. Ut semel finiam. Dicā in genere. Rem omnem
uerbo complectar. Quid quæris? pro deniq;, Ciceronia-
num est. Quid multa? quid multis moror? Dicam uniuersim, in uniuersum habeo quod respondeā. Dicam uerbo.
Ad ultimum pro deniq; dixit Q. Curtius, & eodem sensu, Sueto. dixit ultimo, Ad extremum Cicero.

Perdendæ operæ.

CAP. CXXXII.

LUsit operam. Luditur opera. Opera & impensa
perijt. Frustra ego hanc operam sumo. Nihil agis.
Laterem lauas. Actum ago. Actam rem agis. In syluam
fers ligna. Reliquaq; prouerbia, quibus inanis opera significatur.

Fructus.

CAP. CXXXIII.

MAgnum ex ea re fructū retulit. Cepit emolumentum.
Lucrum reportauit. Sensit cōmodum. Cōmoditatem demessuit. Collegit utilitatē. Frugem accepit. Lucrum fecit. Cōpendium parauit. Ea res illi frugifera fuit, fuit emolumento, fuit commodo, fuit usui.

Impudentiæ.

CAP. CXXXIIII.

Nihil pudet. Depuduit. Depuditum est. Dedidicit pudorem. Oblitus est pudoris. Dedidicit pudescere. Nescit pudescere. Exiit pudorem. Perfricuit faciem.

Perfri

Perfricuit frontem.

Affectandi.

CAP. CXXXV.

Affectata uerba. Affectatus ornatus. Ascitus ornatus. Ascititius decor. Fabius: Et gratiã rei nimia cooptatione consumpsimus. Cooptationem pro affectatione dixit. Captat laudem. Venatur gloriam. Aucupatur famam. Accersit sibi malum.

Ignorandi, aut cõtra. CAP. CXXXVI.

Scio, Non ignoro, Non me fugit, Nõ me latet, Non me præterit, Nõ sum nescius, Non me clam est. Quis nescit? Nemini dubium, Intellego, uideo, sentio, Comperitum habeo, Exploratum habeo, Perspectum habeo, Cognitum habeo. Non est obscurũ mihi. Nõ me fallit. Haud me falsum habuit. Indoctus disci. Rudis horum malorum. Imperitus fallendi. Ignarus ioci, Sallustianum.

Turpe est, & similia. CAP. CXXXVII.

Turpe est. Cum turpitudine coniunctum est. Laudabile est. Cum laude coniunctum est. Cum uitio coniunctum est. Vitio confine est. Non uacat uitio. Non caret uitio. Non abest à uitio. Periculosum, cum periculo coniunctum.

Quin, & ut non. CAP. CXXXVIII.

Rvere illa non possunt, ut hæc non eodem labefacta motu concidant. Cicero pro Pompeio: Quin hæc eodem labefacta motu concidant. Non potes studere opibus, ut animi tranquillitatem nõ perdas. Non potes quin perdas. Non potes, nisi perdas.

Id quod, quod. Ita ut, ut.

CAP. CXXXIX.

Id quod

Disci. i. Ludi in quo disco luditur. Hora. Indoctusq; pilæ, disciue, trochiue quiescit.

Terent. ita ut
ingenium est o-
mniū hominum.

ID quod, pro quod. Et ita ut, pro ut, frequens est
apud Ciceronem. Ita ut facis. Id quod facis. Quod
quidem facis.

Amplificandi.

CAP. CXL.

Amplificare, est
rem grauiorem
ostendere.

CEdendum erat hospiti, praesertim seni, maxime seni.
Pulsauit hospitem, eumq; senem, idq; senem, atque
hunc senem, atq; adeo senem.

Reciproca constructio quorundam.

CAP.

CXLI.

ERit humanitatis uestrae magnum ciuium numerum
calamitate prohibere, Cicero. Prohibe infandos a na-
uibus ignes, Verg. Defendit capellas ab aestu. Defendit
aestum capellis. Spargere humum folijs. Spargere folia hu-
mi. Sternere pallio lectum. Insternere lecto pallium. In-
scripsit poculum literis. Inscripsit poculo literas.

Non contentus.

CAP. CXLII.

Non contentus uictoria. Non cōtentus uicisse. Non
sat habebat uicisse. Non sat erat uicisse. Parū erat
uicisse, ni in uictos etiam sauiret. Non sufficiebat uicisse.
Poenitebat rapinae, nisi parentem quoq; spoliasset.

Satisfaciendi.

CAP. CXLIII.

INterdum non satisfacit Ciceroni Demosthenes. Non
implet aures Ciceronis Demosthenes. Non respon-
det optatis meis. Non facit satis hominum de se expecta-
tioni. Tullius in Demosthene nonnunquam desiderat ali-
quid. Non is es quem expectaram. Non talis est qualem
uellem. Nonnihil in te requiro adhuc. Non facit ad huius
cupiditatem.

Impunitatis, aut cōtra.

CAP. CXLIIII.

Omnes

industria, pro de industria, aliquoties dixit Quintilianus. Composito factum, ex composito, ex destinato, pro consulto, apud Suetonium est in Caligula.

Causæ.

CAP. CXLVII.

Plurimis de causis mihi tuæ literæ iucundæ fuerunt.

Duas ob res hominem odi. Multis modis tua mihi iucunda fuit epistola. Duobus nominibus es mihi charissimus. Duplici nomine. Duplici de causa tuis scriptis delector. Bis mihi iucunda fuit epistola tua. Multifariam me tuæ literæ delectarunt.

Nominibus,
id est, causis uel
modis.

Dierum notatio.

CAP. CXLVIII.

Calendis Ianuarijs. Ad calendas Ianuarij, id est, circiter eum diem. Sub idem tempus, pro circiter idem tempus, aliquoties dixit Suetonius. Statis temporibus. Stata uice, pro certis uicibus dixit Q. Curtius. Calendarum die. Nonis Ianuarij, Ad Nonas, Die nonarum. Idibus Maijs, Ad idus maij, Iduum nouembriũ, Pridie Calendas, aut calendarum. Pridie nonas maias, Pridie nonarum, Pridie Idus, Pridie iduum nouembrium, Postridie calendas ianuarias: uel, Quarto nonas ianuarias. Postridie nonas Ianuarij: uel, Octauo idus Ianuarij, Postridie idus Ianuarij: uel, Decimonono calendas Februarij. Præterea decimo calendas Februarias: uel, ad decimum calendas Februarij. Ad eundem modum de reliquis mensibus ac diebus dicendum.

De numeralibus.

CAP. CXLIX.

In numeris illa uarietas est generalis, de addita aut ommissa coniunctione. Annos natus quatuor & uiginti. Annos natus uiginti quatuor. Annos natus centum & uiginti,

Et uiginti, centum uiginti, uiginti supra centum. Deinde quod duos numeros principali proximos, uel compositae uel incompositae efferre licet: Duodeuiginti, pro octodecim. Undeuiginti, pro nouendecim. Duodetriginta, undetriginta, ac deinceps consimiliter usque ad centum. Supra centum compositae per adiectiuum, aut incompositae per aduerbium efferimus. Ducentos, bis centum. Trecentos, ter centum, atque eodem modo usque ad mille. Mille multiplicamus uel substantiue, uel adiectiue cum aduerbio. Mille nummum. Mille nummos. Bis mille nummos. Duo millia nummorum. Pergendumque consimili ratione ad mille millia, aut millies mille. Nonnunquam eandem sententiam efferimus et per cardinalia, quae uocantur, et per ordinis numeralia. Annos natus uiginti. Annum egressus uigesimum. Annum excessit uigesimum. Annum agit primum et uigesimum. Biennium est quod patriam non reuiderim. Tertius hic annus agitur quod patriam non reuiderim. Dic quotus esse uelis, id est, quot conuiuas uelis. Hic non ordo, sed simpliciter numerus significatur. Distributiuis pro simplicibus in carmine licet uti. Vbi uero apponitur quippiam quod distributionem explicet, liberum est uti uel distributiuis, uel cardinalibus. Quotannis duo talenta capit: uel, Quotannis bina talenta capit. In singula capita mille nummum distribuit: uel millenos nummos.

Aduerbia temporis. CAP. CL.

TEmpus uix dum praeteritum, per modo aduerbium significamus. Paulo longius, per dudum, ac iamdudum. Hoc etiam longius, per nuper et pridem. Longissimum, per olim et quondam. Futuri temporis hi sunt

i 2 ordines.

ordines. Mox aderit. Iam ueniet. Protinus, continuo, ilico, extemplo, euestigio, tempus significant, & hæc continentur insequens, sed ferè respondent ad præteritum. Ut literis tuis lectis extemplo domum me contuli. Accepto hoc nuncio euestigio, me domum conieci. Olim respondet ad utrunque tempus præteritum & futurum. Olim floruerunt Græci. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit.

Olim. Proximus item ad utrumq; tempus refertur: Proximo anno strenue se gessit. In proximum annum summas copias parat. Proximis his diebus, Proximo mense, Proximo partu, Proximo bello. Nouissimus pro eo quod est nuperrimus, præteritum duntaxat respicit. Superiore anno, Superiore mense, Superiore bello, Superioribus diebus, dicimus de re nuper, aut proxime acta. Item paucis his diebus, & ante pauculos dies. Paucis ante diebus. Paucis post diebus. Post pauculos dies. Aliquantò ante. Aliquantò post. Paulò, multò ante & post. Dein, deinde, dcinceps, exinde. Sub hæc utriusq; temporis ratione obtinet, id est, paulò ante aut paulò post. Certi temporis significatione hæc habent. Hodie, heri, nudius tertius, nudius quartus. Quinto, sexto, septimo, octauo ab hinc die. Hodie, cras, perendie, perendino die. Quarto ab hinc die, quinto, sexto & c. Porro uerbum additum, temporis discrimen facit. Septimo ab hinc die mecum coenabat. Septimo ab hinc die isthic me uidebis. Hæc & aliter efferimus. Septimus hic dies est, quod mecum coenauit. Annus est, quod nullas à te literas accepi. Multum temporis est, quod nos non uisis. Diu est quod nos non uisis. Seculum exisse mihi uidetur, ex quo nullas abs te literas accipio.

Annumer

Annumerandi.

CAP. CLI.

IN deos relatus, in numerum deorum relatus est. Horatius, Inter quos referendus erit. Ascribe me in numerum tuorum, ascribe me tuis amicis. Ascribito me inter amicos tuos. Veteribus annumerandus. Inter summos annumerandus. Inter primos recensendus, ponendus, collocandus. Recipe me in tuum gregem. Multos obscuros legit in senatum. Cur hunc hominem asciuistis in uestrum contubernium? Cooptatus in collegium augurum. Ascitus. Additus ordini senatorio. Accersitus seu ascitus in militem numerum. Suetonius: Vt ciuitate donatum, in decurias allegeret.

Obscuros, id est, ignobiles.

Romæ erat collegiū augurū in summo honore.

Initij ac finis.

CAP. CLII.

IN ipsis uitæ primordijs. In ipsis uitæ rudimentis. In primis literarū elementis. In capite tuarum literarum. In prima statim fronte. In ipso uitæ limine. In ipso quasi uestibulo uitæ. Ab ipsa statim linea. Ab ipso carcere. In exortu. In exordio uitæ. Ab ineunte ætate. Lubricū tēpus ineuntis adolescētiae. Ineunte uere mox cum hirundinibus aduolabo. Exacta ætate nupturit, prouecta ætate, uergēte ætate, affecta ætate, effecta, decrepita ætate, ingrauescente ætate, inclinata & precipitata ætate. In principio. In initio operis. In calce tuarum literarū. In extremis tuis literis. In postrema parte tuarum literarū. Nunc ad metam festinat oratio. In extremo uitæ actu. In portu impingere. In porta canterio. Ne in apijs quidem. In ipso operis ingressu. In ipso statim operis frontispicio. In ipsis uitæ foribus. Vitæ ianua. Fauces inferorum.

In apijs. i. in limine, aut ingressu. Vide Chil. 1. cen. 10. puerb.

Maior opinione.

CAP. CLIII.

i 3

Maiora

MAiora fide. Maiora quàm ut uera credi queant. Minor opinione doctrina. Minor doctrina, quàm pro hominum opinione. Citius spe aderat. Celerius expectatione redibat. Citius ac sperabatur. Ante expectatum redibat. Par famæ doctrina. Non minor doctrina, quàm fama celebretur. Supra fidem omnia, id est, maiora fide. Maiora ueris renunciabant. Minora, Inferiora ueris prædicabant, Infra uerum erant, quæ nunciabat. Minor consulari dignitate cognitio. Minus est, quàm ut à consule cognoscatur. Maior consulis dignitas, quàm ut hanc causam cognoscat. Tua uirtus maior est omni præconio. Vincit omnem laudem tua uirtus.

Contingendi.

CAP. CLIII.

Hoccine tantum malum mihi derepente obiectum esse? Ingens obuenerit hereditas. Obtigit uxor qualem uolebam. Non cuius homini contingit adire Corinthum. Nactus es uxorem te dignam. Felicissimum ingenium sortitus es. Similes habent labra lactucas. Habet quod amet. Is nunc reperit. Merito nobis accidit, ut mali uideamur, dum nimium studemus nos uideri bonos. Non omnibus datum, ut impune quæ lubeat, dicant. Non quibuslibet licet quæ libeat facere. Mihi usu uenit, siue usus uenit, ut cum intractabili monstro conflictarer.

Vide Chilia-
de. 1. centu. 10.
proverb. 71.

Refugiendi.

CAP. CLV.

Refugit consuetudinem fœminarum. Alienus est à studijs. Abhorret à literis. Abhorret ostentum, pro exhorret, dixit Suetonius. Execratur, detestatur, abominatur literas. Ad studiorum mentionem nauseat. Horret mortem. Exhorret mare. Aduersatur omnes. Auertitur miseros.

miseros. Ad poëtices mentionem nauseat, uomiturit. De-
precatur publica munia. Grauat splendor mensæ ap-
paratus, id est, moleste fert. Sic Sueton. Et Horat. Equi-
dem grauatus Bellerophontem.

Officiorum uocabula. CAP. CLVI.

ERat illi à pedibus. Aberat qui mihi est à manibus.
Non tum aderat meus amanuensis. Qui regi sunt à
corpore, à secretis, à sacris, à scrinijs. Rationales qui sunt
à rationibus, à libellis, ab actis siue actuarij. Laterones,
anteambulones, À cyathis, à poculis, pocillator. Nomē-
clator. À consilijs & consiliarius, apud Suetonium.

Studiij.

CAP. CLVII.

TOtus est in literis. Vacat congerendis opibus. Dat
operam rei numeraria. Attēdit huic negotio. Atten-
dit iuri, pro studuit, Suetonius. Intentus est uel intendit
lucris. Inhiat gloriæ. Appulit animum ad scribēdum. Ad-
iecit animum ad uirginem. Accommoda te rebus præsen-
tibus. Applica animum tuum ad uxoris ingenium. Deditit
se mammonæ. Dedicauit me Christo. Dica te totum opti-
mis literis. Dedit se ad leges, Cice. Seruos ad renuum de-
dit. Suetonius. Idem ad terram dedit, pro deiecit. Inseruit
honori. Incumbite honestis disciplinis, incumbite in hone-
stas disciplinas. Deuotus harenæ, pro addictus, dixit
Sueton. Idem, Deuotus uobis, pro addictus. Adiunxit ani-
mum ad ea quæ ratio temporum postulabat. Ut animum
ad aliquod studium adiungant.

Vitiandi.

CAP. CLVIII.

Corrumunt bonos mores colloquia mala. Inficiunt,
Cuitiant, primā ætatem stultæ nutrices. Aurum plūbo

i 4 adulter

adulterant. Gemmæ adulterinæ. Depravant bonam causam mali rhetores. Deterunt laudem indocti poëtæ. Malus vicinus scabiem suam affricat vicino. Vas in syncerum afficit infusum liquorem. Obtrusit mihi subæratos nūmos pro aureis. Vereor ne quid ueneni tuis afflet. Ne quid pestis instillet in tenerum animū. Ne quod syncerū est trahat in uitium. Ne tibi morbum inhalet suum. Ne suum virus insibilet. Ne quid inspiret mali. Puerilem animum impijs opinionibus imbuit. Malitiam unā cum lacte nutricis imbibit, suxit, hausit. Frequentes offensæ reddunt suppuratam amicitiam. Gloriam tuam dedecore contaminasti, inquinasti, conspurcasti, fœdasti, obscurasti, deturpasti, offuscasti, denigrasti. Inussit tibi notam ignominie. Venenare poëticum, potionare, apud Suetonium.

Solitudinis.

CAP. CLIX.

Secum uiuit. Secum loquitur. Solus est. Solitarius est. Sincomitatus incedit. Solus ambulat. In locis solis ambulare tutum non est. Agit in solitudine. Ne musca quidem adest. Secretum agere, pro solum esse, dixit Suetonius. Foris se uenditant, quum apud se sunt, nihil illis sordidius. Vix asse emeris, si totum hominem per se æstimes.

Sensus.

CAP. CLX.

Oratio tua sapit tyrannidem. Resipit stultitiam. Olet hircum. Redolet uinum. Vox tua sonat asinum. Rusticus obolet allium. Vineta crepat mera. Scripta tua spirant Italum. Tinnit aurum. Fragras unguentum. Ad hanc formam pertinent: Toruum tueri. Titanicum obtueri, quæ figura mollior est apud Græcos, κωνίον βλέπειν.

Præstandi

Id est, furiosum, siue insanum tueri,

Præstandi re.

CAP. CLXI.

FAc promissa appareant. Exhibe, quod toties pollice=ris. Talem & se & exercitum approbavit, ut nulli præmia maiora perceperint, apud Suetonium utrūq;. Si fortuna obstabit, quo minus præstem quod recepi, certe hūc animum tibi probabo. Promittis amplissima, das nihil. Si munificus uideri uis, repræsenta beneficium. Ita Seneca & Suetonius.

Pœnitendi.

CAP. CLXII.

Nondum huius animi me pœnitet. Me quantum hic operis fiat, pœnitet, pro non satisfacit. Capit me pristinae benignitatis pœnitudo. Pœnitentia ductus. Pœnitentia tactus. Agere pœnitentiam, pro pœnitere, est apud Plinium Iuniorem. Rursus pœnitentia pœnitentiam ago, id est, pœnitet, quod pœnituerit. Refertur autē & ad rem & ad personam. Ne te pœniteat istius patris. Initi matrimonij ne pœniteat.

Dissidiij.

CAP. CLXIII.

MAle sarta gratia nequicquam coit & rescinditur. Interrupta familiaritas. Mala lingua dirimit multorum amicitias. Orta est inter illos simultas. Refrixit beneuolentia. Amor uersus in odium. Discordant. Intercessit offensæ nescio quid. Dissuenda est amicitia, non abrumpenda. Dissilijt gratia fratrum. Parum inter eos conuenit. Miror non bene conuenire uobis. Vtriq; cum altero conuenit. Concordāt. Concordes sumus. Nulla inter nos discordia. Dissident inter sese. Obortum est inter illos subitum dissidium. Digressa est à marito, Suetonius. Diuertit ab illo. Diuortium fecit cum illo. Repudiauit uxore

i s rem

rem. Dimisit matrimonio, id est repudiavit. Dimisit ma-
trimonium, pro rescidit. Renuntiavit illi amicitiam, pro
eo quod est, denuntiavit illi inimicitiam. Dissedit cum uxore,
id est, dissidium habuit. Missam fecit uxorem, pro re-
pudiavit, dixit Suetonius. Serere dissidia. Est illi offensior,

Id est infidū
bellum.

pro subiratus, Suetonius. Est mihi cum illis ἀσπονδία
πόλεμος.

Reconciliandi.

CAP. CLXIII.

S Arcire, refarcire gratiam. Reducere, reponere, resti-
tuere in gratiam. Redigam uos in gratiam. Recōcin-
nare pristinam amicitiam. Recollige mihi illius animum,
fac ut mecum redeat in gratiam. Instaura pristinam inter
nos benevolentiam.

Sapit, aut contra.

CAP. CLXV.

P Ol homo tu non es sobrius. Insanit, delirat, desipit.
Vesaniire dixit Catullus. Nō est integræ mētis. Non
est compos mentis. Non constat animo. Laborat errore
mentis. Motæ, uel commotæ mentis est. Mente lapsi, di-
xit Suetonius. Defectus animo. Mente excidit. Valet ani-
mo. Laborat ab animo. Sophocles reus actus est demen-
tiæ. Destituit illum uis animi.

Excipiendi siue excludendi.

CAP. CLXVI.

N Vllus isthuc auderet, nisi tu solus. Nemo præter
unum te. Nemo præter quàm tu solus. Nullus ade-
rat extra unam aniculam. Fortunatus sum cæteris in re-
bus absq; una hac. Extra ducem paucosq; præterea. Ex-
tra prædam, id est, præter prædam. Hæc forma est ali-
quoties

quoties apud Cicer. Extra iocum, extra causam, non omnino consimilis sunt formæ. Omnium facundissimus, excepto Cicerone. Omnibus nisi uno Cicerone facundior. Omnium doctissimus, si unum aut alterum excipias. Nemi-
mini cedit, uno te excepto. Vni tibi permitto, præterea nemini. Tibi quiduis apud me licet. Alioqui non ferrem, aliàs non ferrem, aliter non ferrem, quod postremum est apud M. Tullium in officijs. Super, pro præter frequen-
ter est apud Sueton. quanquam hoc non tam excludentis est, quàm semouentis à cæteris. Super ueteres amicos ac familiares, id est, ultra.

Super, pro
præter.

Vt tuis, aut contra. CAP. CLXVII.

VXorem nactus sum ex animi mei sententia. Vxor mihi contigit qualem uolebã. Hic uenatus male re-
spondit uotis nostris. Non successit pro uotis nauigatio. Nihil accidit non præter animi sententiam. Omnia secus quàm uolebam. Omnia contra quàm uolebam. Fortuna non respondit optatis meis. Fac ut lubet, fac pro tuo arbi-
trio, uiue tuo arbitrato. Nihil faciam nisi de consilij sen-
tentia. Faciam ut uoles, faciam pro tua uoluntate omnia.

Comperta. CAP. CLXVIII.

HOmo spectatæ probitatis. Vir probatissimæ fidei. Animum in me tuum habeo multis iam argumentis exploratissimum. Compertum, perspectum, exploratum habeo quanti me facias. Delectus est, ut, Industriæ uix expertæ, pro spectatæ, dixit Suetonius: Periclitatos mo-
res, pro spectatos, dixit M. Tullius. Comperta mihi est hominis perfidia. Deprehensa est astutia.

Copia. CAP. CLXIX.

Abundat

Abundat opibus. Exuberat, redundat, exundat, superfluit, & superfluës, apud Senecam est. Est apud illos ingens aquarum, & graminis copia. Copias pro diuitijs dixit M. Tul. & Sueton. Multum, plurimum, satis vini. Abunde potentiae gloriaeq; dixit Sueton. Nimum licentiae. Nimis insidiarũ, pro plus satis dixit Cicero. Affatim vini, pro multum vini.

Indicta causa.

C A P. C L X X.

Indicta causa coniecit seruos in uincula, Cice. Quosdam inauditos condemnauit. Sueton. Inauditum capite puniebat, citra causae cognitionem damnatus est, quod iureconsulti uocant ἐρημοδικιον.

Prosperitatis, aut contrã.

C A P. C L X X I.

Prospere ualetudine. Incolumi ualetudine. Incolumi fama. Secũdiore fama fuit, id est, minus laborauit infamia. Secundo uento, secundo aestu, secundo amne siue flumine. Et Iunone secunda, Verg. Dextro Hercule. Secundam existimationem collegit, Sueton. pro eo quod est, bonam opinionem. Si quem numina leua sinunt.

Hic tibi si aliãs unquam mens leua fuit.

Reflante fortuna nihil ages, Cic. Re-

bus aduersis, Rebus afflictis,

Rebus tristibus erigendus est animus.

F I N I S P R I M I L I B R I.

DE RERVM

COPIA COMMENTARIVS

secundus. Et mox de prima locupletandi ratione.

POSTEA QVAM de uerborum Copia quæ ueniebant in mentem qua potuimus breuitate diximus, reliquum est, ut simili compendio de Rerum copia perstringamus. Atque ut hanc operis partem exordiamur ab ijs, quæ superiori generi sunt quàm maxime finitima: Prima locupletandæ sententiæ ratio uidetur, si quod summam ac generatim dici poterat, id latius explicetur, atq; in parteis diducatur. Quod quidem perinde est, ac si quis primum mercem per transfennam ostendat, deinde eandem euoluat, aperiatq; , ac totam oculis exponat. Huius rationis id erit exemplum.

Copia uerborum dicitur, quum unum uocabulum pro alio ponitur, ut philosophus, p Aristotele: Romanus, pro Romano. Rerum uero copia est, quando oratio uel materia orationis dilatatur.

Rem uniuersam luxu perdidit.

Eam sententiã in summa comprehensam, quasiq; conuolutam hunc ad modũ licebit euoluere. Si plurimas possessionum formas enumeremus, siq; uarias perdendæ reiuas explicauerimus. Quicquid uel matris uel patris nomine hereditate obuenerat, Quicquid aliorum affinium morte aduenerat, Quicquid ex uxoris dote, quæ quidem neutiquam erat uulgaris, accesserat, Quicquid ex legatis accreuerat (accreuerat autem permultum) Quicquid ex principis acceperat liberalitate,

Legatũ, est donatio quædã testamentato relicta.

strensis

Mobilē, ut pecunia, familia.
Soli, id est, terræ agri.

strensis conflauerat, pecuniam omnem, uasa, uestes, fundos, agros, unā cum ipsis & uillis & pecoribus. Breuiter rem omnem seu mobilem, seu soli. Denique familiam etiam ipsam, in scēdissimis scortorum amoribus, quotidianis comessationibus, sumptuosis obsonationibus, nocturnis perpotationibus, popinis, cupedijs, unguentis, alea, lusibus, paucis diebus ita absumpsit, abliguriuit, absorbuit, ut ne teruntium quidem sibi reliquum fecerit. Hic duo illa uerba, Rem uniuersam, & luxu perdidit, suis partibus explicantur.

Adñciemus & alterum:
Cyclopædiam absoluit.

In genere dictum est. Id ita poteris explicare. Si singulas disciplinas, omnem doctrinæ speciem singulatim recenseas. Nullum omnino doctrinæ genus est, in quo non sit exquisite uersatus. Nulla disciplina, quam ille non ad unguem perdidicerit. Et ita perdidicerit, ut in una qualibet sola laborasse uideatur. Adeò mire poëtarum omnium omnes fabulas tenet, Adeò rhetorum flosculis abundat, Adeò grammaticorum laboriosos canones excussit, Dialecticorum argutias callet, Physices arcana peruestigauit, Ultramundanae sapientiæ ardua superauit, Theologorum abdita penetrauit, Mathematicas apodixes perceptas habet: Sic astrorum motus, sic numerorum proportiones, sic terrarum dimensiones, urbium, montium, fluminum, fontium, situs, nomina, interualla: Sic uocum concentus atque discrimina: Adeò quicquid est historiarum tum ueterum, tum recentium meminit: Quicquid bonorum autorum, quicquid uel antiquitatis, uel

encliticis

Ultramundanae. i. metaphysices, latine supernaturalis.

Apodixes. i. demonstrationes.

uel nouitatis, id omne tenet. Adde his parem Græcanicæ ac Latine literaturæ linguæq; peritiam. Deniq; quicquid unquam eruditionis ab egregijs autoribus repertum ac traditum fuit, id uniuersum unus hic absolute perceptum, cognitumq; habet ac meminit.

Item, Omnibus naturæ fortunæq; dotibus præditus.

Hoc si cui libeat explicare, commemorabit singula corporis commoda. Deinde singulas ingenij atque animi dotes. Postremo genus, opes, patriam, successus, & quicquid à fortuna solet obuenire. Rursum Hippias omniscius. Hoc si quis uelit dilatare, referat licebit omnia illa quæ in eius uiri descriptione recenset Apuleius in floridis, non sine uaria uerborum copia. Extat huius rationis exemplum aptissimum apud Lucianum in Harmonide. Etenim cum potuisset summam dicere, τὴν αὐλητικὴν ὅλως ἐκμεμάθηκα, maluit explicatis partibus copiam ostentare, ad hunc modum: Ἐδιδάξω μὲ ἡδὴ ἀρμόσασθαι τὸν αὐλὸν ἐς τὸ ἀκριβὲς, καὶ ἐμπνῆσαι ἐς τὴν γλωσσίδα λεπρόντι καὶ ἐμμελὲς καὶ ὑποβάλλειν τοὺς δακτύλους ἑωφῶς ὑπὸ πικρῇ τῇ ἀρσῇ καὶ θέσει, καὶ βαίνειν ἐν ῥυθμῷ σύμφωνα εἶναι τὰ μέλη πρὸς τὸν χορὸν, καὶ τῆς ἀρμονίας ἑκάστης διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς φρυγίης τὸ ἑνθεον, τῆς λυδίας τὸ βακχικόν, τῆς δωρίης τὸ σεμνόν, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν, ταῦτα μὲν οὖν πάντα ἐκμεμάθηκα παρὰ σοῦ.

In his non ab re crediderim illud admonere, simul & in initio proponi summam rerum, & eandem alia sermonis specie repeti, & ita redeundum ad genus, quasi

τὴν αὐλητικὴν. ἰ.
Artem inflandi tibiā totā perdidici.

Ἐδιδάξω μὲ. ἰ.
docuisti me iam intendere tibiā omnibus numeris plenā, & inflare lingulā tenuē quid & concinnū, & supponere digitos molli tactu in crebro ascensu & descensu, & in orbē ascendere, & cæcilenas choro esse cōsonas, & harmoniæ cuiuslibet proprietatem, Phrygiæ impetum, Lydiæ furorē, Dorice seueritatē, Ionice suauitatem. Hæc quidem omnia perdidici abs te.

Totum in partibus diducitur.

quasi singulis enumerandis iam sis defatigatus, etiam si nihil erit præteritum. Præterea cauendum, ne partium ordinem confundamus tumultuaria uerborum congerie, sursum ac deorsum miscentes omnia, ne molestam uocum turbam nulla conditam gratia conglomeremus, sed uel ordine scito, uel apta distributione, uel eleganti descriptione, legentis aut audientis tædium excludamus. Ad hanc formam pertinet & illud, quoties totum quod non formis, sed partibus constat, in eas diducitur. Ut totus monstrum est, hoc pacto dilatabitur. Si prius hominem in corpus atq; animum partiatis, deinde singulas corporis partes, singulas item animi partes attingas. Et animo & corpore monstrum est. Quacumq; uel animi uel corporis parte contempleris, monstrum reperiens. Oculos, os, uultum, totam deniq; corporis figuram inspice, quid aliud quam monstrum præ se ferunt? linguam & uocem illam beluinam obserua, portentum dices. Ingenium excute, prodigium inuenies. Mores expende, uitam scrutare, omnia monstruosa comperies. Et ne singula persequar, quantus quantus est, nihil nisi monstrum est. Hic si quis uelit in singulis ueluti depingendis immorari, satis apparet, quantum ubertatis sit accessurum orationi.

Item aliud. Totus commaduit.

A summo capillo ad inum usq; calcaneum pluuia commaduit. Caput, humeri, pectus, uenter, tibiae, totum deniq; corpus pluuia distillabat. Minutius quidem illud, haud tamen indignum quod admoneatur: Ad hanc formam referri pos-

Species generi adiungitur amplificandi gratia.

se, quoties de specie loquentes, genus adiungimus, id quod ferè fit amplificandi gratia. Quum omnis eruditio plurimum

num adfert & ornamenti & adiumenti mortalibus, tum præcipue philosophia. Item omni quidem ætati foeda est libido, uerum senectuti multo foedissima. Item cum omnibus in rebus plurimum habet momenti prudentia, tum præcipue in bellis. Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti. Huius generis est illud Ciceronis in oratione pro domo sua apud pontifices: Cum multa diuinitus pontifices à maioribus nostris inuenta, atque instituta sunt, tum nihil præclarius, quàm quod uos eosdem & religionibus deorum immortalium & summæ Reipub. præesse uoluerunt. Quãquàm quid attinebat unum hoc referre, quũ huius formæ exempla nusquam non sint obuia.

Secunda uariandi ratio.

Huic admodum affinis est secunda uariandi ratio. Quoties non cõtenti semel exitũ rei proponere, ex quo reliqua quæ præcesserũt, per se queant intelligi, singulatim ea quoq; commemoramus, per quæ ad eũ exitũ peruentum est: huius præceptionis hoc erit exemplum. Cicero Catilinæ conatus oppressit. Id ita locupletabis. Catilinæ nefarios conatus M. Tullius Cice. consul, sua sagacitate statim odoratus est, singulari uigilãtia peruestigauit, summa prudentia deprehendit, miro in rēpub. studio prodidit, incredibili eloquẽtia conuicit, grauissima autoritate repressit, armis extinxit, magna felicitate sustulit.

Item aliud.

Ex ea uirgine filium sustulit.

Hac ratione dilates licebit: Eam uirginem quòd esset singulari forma, misere deperibat. Deinde amoris impa-

k tiens

tiens, simplicem puellæ animum promissis sollicitauit, muneribus corrupit, blanditijs, delitijs, officijs in mutuum amorem pellexit, improbitate uicit, deniq; consuetudinem cum ea habuit ac deuirginauit. Aliquanto post tempore uterus uirginis cœpit tumescere, foetu uidelicet cœcepto. Demum exactis nouem mensibus, parturit, ac puerum peperit.

Urbem cœpit.

Item aliud exemplū. Urbē cœpit, ita poterit ampliari. Principio feciales rem repetitum missi, qui pacis etiam conditiones offerrent. Quas cum oppidani non acciperent, copias undiq; comparat, machinarum maximā uim comportat, admouet exercitum unā cum machinis ad urbis mœnia. Illi contrā è muris acriter hostem repellunt, tandem hic superior in congressu, conscensis mœnibus, urbem inuadit, ac rerum potitur.

Tertia ratio.

Ratio locupletandi per causas.

Ab hoc rursum non ita uehementer abhorret tertia locupletandi sermonis ratio, quoties rem non nudam exponimus, sed altius etiam causas repetimus, à quibus initijs sit profecta. Veluti si cui non satis sit dixisse, bellū intercessisse Gallis cum Neapolitanis, uerumetiam addat quæ fuerint simultatis causæ, quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ uincendi spes, quæ utriusq; fiducia. Hoc præceptum ut est dilucidius quàm ut egeat præceptione, ita difficile sit exemplū nisi plurimis uerbis proponere. Quare supersedebimus.

Quarta ratio.

Ratio locupletandi à cōsequētibus.

Nec admodum discrepat ab his quarta locupletandi ratio, Quoties non simpliciter proponimus negocium, sed

sed enumeramus etiam illa quæ negocium comitantur, uel consequuntur. Quod genus sit: Bellum tibi acceptum feremus. Hoc pacto poteris ditare rem: Exhaustum in barbaros milites ærarium, fractam laboribus iuuentutem, proculcatas segetes, abacta pecora, incensos passim uicos, ac uillas, desertos agros, euersa mœnia, compilatas domos, direpta phana, tot orbos senes, tot orphans liberos, tot uiduas matronas, tot uirgines indigne constupratas, tot adolescentium licentia deprauatos mores, tantum funerum, tantum luctus, tantum lachrymarum. Præterea extinctas artes, oppressas leges, oblitteratam religionem, confusa diuina humanaq; omnia, corruptam ciuitatis disciplinam. Vniuersum inquam hoc malorum agmen, quod ex bello nascitur, tibi uni feremus acceptum, si quidem belli fueris autor.

Belli incōmoda, quæ & Cice. in oratione pro lege Manilia recenset.

Quinta ratio.

Quinta locupletandi ratio uidetur potissimum ad *ἐπέγραψαι*, quam euidentiã uertit, pertinere. Ea utemur quoties uel amplificandi, uel ornandi, uel delectandi gratia re non simpliciter exponemus, sed ceu coloribus expressam in tabula spectandam proponemus, ut nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, non legisse uideatur. Id ita præstare poterimus, si prius ipsi totam rei naturam omnesq; circumstantias, ac ueluti faciem animo lustremus. Deinde ita uerbis ac figuris idoneis effingamus, ut quàm maxime fiat euidens perspicuaq; lectori. Hac uirtute præcellunt quum omnes poëtae, tum præcipue Homerus, quemadmodum suis indicabimus locis. Constat autem præcipue descriptione rerum, temporum, locorum, personarum.

Vide Quintil. lib. 6. cap. 3. & lib. 8. cap. de ornatu.

k 2

Descriptio

Descriptio rei.

Hypotyposis
quid.

Quintil. lib. 4.
cap. 2.

Rei descriptione locupletabimus orationem, quum id quod fit aut factum est, non summatim, aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponemus, ut auditorem siue lectorem, iam extra se positum, uelut in theatrum, auocet, quam ab effingenda rerum imagine, Græci uocant Hypotyposin. Etiam si uocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subiicitur. Veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunq; talis fortuna recipit. Vtar enim Quintiliani uerbis. At si aperies hæc quæ uerbo uno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus unus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum coherentes, & infantium, foeminarumq; ploratus, male usque in illum diem, seruati fato senes. Tum illa prophano- rum sacrorumq; direptio, efferentium prædas, repentiumq; discursus, & ante suum quisque prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater. Et sicubi maius lucrum est, pugna inter uictores. Licet enim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quàm omnia. Hactenus Fabius. Idem huius euidentiæ citat exemplum hoc ex Celio in Antonium. Nanque ipsum offendunt temulento sopore profligatum, totis præcordijs stertentem ructuosos spiritus geminare, præclarasq; contubernales ab omnibus spondis transversas incubare, & reliquas circūiacere passim, quæ tamen exanimatæ terrore, hostium aduentu percepto excitare Antonium

tonium conabantur. Nomen in clamabant, frustra cervicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omnium uocem tactumq; noscitarer, proximæ cuiusq; collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat, sed semisomno sopore inter manus Centurionum, cōcubinarumq; iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi, nec uehemētius exprobrari, nec manifestius ostendi potest. Refert idem descriptionem conuiuij luxuriosi: Videbar, inquit, uidere alios intrantes, alios uero exeuntes, quosdam ex uino uacillantes, quosdā hesternā potatione oscitantes. Humus erat immunda, lutulenta uino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium. Sed huiusmodi exemplorum nusquam non magnā copia, præsertim apud poëtas, ut dictum est, & apud historicos poëtis proximos. Præcipue uero narrationes nunciorum in tragœdijs, quoniam uice spectaculi subiiciuntur, hac uirtute abundant. M. quoque Tullius mirus est in hoc genere. Verum illud arbitror admonendum, hoc genus descriptionis præcipue quidem constare circumstantiarum explicatione, earum præcipue, quæ rem oculis maxime subiiciunt, ac moratam reddunt narrationem. Non mediocriter tamen adiuuari collationibus, similibus, dissimilibus, imaginibus, metapho-
 ris, allegorijs, & si quæ præterea sunt figuræ, quæ rem illustrent. Quin epitheta quoq; in hunc usum plurimum ualent. Veluti quum dicimus aërios scopulos, turrigeras urbes, ceruleum aut uitreum mare, curuum aratorem, superciliosum philosophum, patulas fagos, atrā speculum, &

Conuiuij luxuriosi, descriptio.

Ipsi uiri etiam coronati rosis, bibebant, quæ madefactæ, languescunt.

Icon, siue Imago, est comparatio hyperbolica, ut: Os humerosq; deo similis.

k 3 cum, &

id est, male fo-
mans bellum.
Iliad. 10.

cum, & apud Homerum $\delta\upsilon\sigma\eta\chi\eta\varsigma$ πόλεμος. Neque solum in descriptione complectimur quæ præcesserint, quæ adiuncta rei fuerint, quæ consequuta, uerumetiam ea quæ facta non sint, uel fieri potuisse, si hoc aut illud euenisset, uel fieri posse demonstramus. Veluti si quis dicat, Vide in quod discrimen adduxisti Rempub. qui temere congressus sis cum hoste: Etenim si forte fortuna superassent hostes, hæc atque hæc erant euentura. Aut si quis monarchiam dissuadeat, descriptione ob oculos ponat omnem tyrannidis Tragœdiam. Iamq; auditores admoneat, ut putent sese hæc omnia uidere, quæ

$\delta\eta\mu\omicron\kappa\rho\alpha\tau\iota\alpha$
est principatus
populi,

mox passuri sint, si Democratiam mutarint in regnum. Porro si res agitur seria, tum eatenus adhibenda sunt $\epsilon\upsilon\omega\tau\upsilon\pi\omega\sigma\epsilon\iota\varsigma$, quatenus ad causam conducunt. Verum quæ tota res ad uoluptatem spectat, quemadmodum in poë-

id est, demōstra
tionibus, hoc est
in genere demō
stratiuo.

matis fermè fit, & $\epsilon\upsilon\omega\tau\omega\delta\epsilon\iota\chi\epsilon\iota\varsigma$, quæ exercendi, ostentan-
di ue ingenij causa tractantur, licebit effictionibus hu-
iusmodi liberius lasciuire. Ad hanc formam pertinent
descriptions Homericæ, quoties armat deos suos aut he-
roas, quoties conuiuium, quoties prælium, quoties fu-
gam, quoties concilium describit. Quid enim iste non
exponit oculis, tum aptis circumstantijs, quæ tametsi nõ-

Epitheton est
dictio adiecta
nomini, perpe-
tuam rei signifi-
cans naturam.

nunquam minutæ uidentur, tamen nescio quo pacto mirũ
in modum rem oculis subiiciunt, tum epithetis, tum adhi-
bitis similibus? Præterea descriptiones turbinum, tempe-
statum aut naufragiorum. Quales sunt apud Homerum
locis compluribus, apud Vergilium libro Aeneid. primo,
apud Ouidium Metamorph. xj. Item pestilentia, qualis
est apud Maronem Georg. lib. iij. apud Nasonem xij.

apud

apud Senecam in Oedipo. Præterea famis, cuiusmodi est insignis in quadam Quintiliani declamatione. Item prodigiorum, Solis eclipsium, niuis, imbrium, fulminum, tonitruū, terræ quassationum, incēdiorum, inundationum. Quod genus apud Ouidium diluuij Deucalionis descriptio. Item seditionum, exercitiū, præliorum, stragis, excidij, direptionum, monomachiae, pugnae naualis. Qualis est apud Lucanum lib. iij. Epuli, conuiuiorum, nuptiarum, funerum, triumphorum, ludorum, pompæ. Cuius generis est apud Plutarchum in uita M. Antonij, Cleopatrae nauis. Sacrorum, ceremoniarum, incantationum, ac maleficiorum: qualis est apud Lucanum in sexto. Item apud Horatium in satyris, sub persona Priapi narrantis, quæ uiderit. Venationū, cuiusmodi extat Adriani Cardinalis. Item animantium, quod genus est torpedinis, & Histricis descriptio apud Claudianum. Apud eundem, & item apud Lactantium Phœnicis: Psitaci, apud Ouidium in amoribus, & apud Statium. Serpentium apud Lucanum in nono. Multorum piscium apud Oppianum, apud Plinium cum innumerabilium animantiū formæ, naturæ, mores, pugnae, concordiae: tum præcipue culicis descriptio apud Maronem. Equi ac bouis expressio, apum miræ representatio. Statuarū item, qualis est in epistolis Pliniani signi senilis, tabularum & imaginum. Qualis est apud Lucianum, Hercules Gallicus. Apud Philostratum uaria picturarum argumenta, cuiusmodi sunt & argumētata textorum & sculpturarum, aut similium operum, quorum apud poëtas & historicos exempla sunt innumera. Qualis est clypeus Achillis ab Homero expressus. Aeneæ

Saty. 8. lib. 14

Plin. lib. 3. epist.

Verg. lib. 4. Georgic.

Lib. 7. epistol.

Signi senilis. i.

statuæ, quæ re-

præsentat senē

De textura ele-

ganti uide Ho-

merum. 2. Iliæ.

Clypeus Achil.

Iliæ. 6.

Aeneæ. 8. Aene-

nei,

k 4 à Maro

à Marone. Ad hæc nauis, uestis, πανοπλίαις, machinæ, currus, Colossi, Pyramidis, aut si quid est aliud rerum con-
 similium, quarum descriptio delectet. Equidem ad hoc
 genus referendum arbitror, quoties formæ gentis, uitæq;
 ritus explicantur. Veluti si quis Scytharum, Anthro-
 pophagorum, Indorum, Troglodytarum, aut similibus
 gentium, imaginem oculis exponat. Aut si uitæ milita-
 ris, philosophicæ, dulicæ, ructicanæ, priuatæ, regie si-
 mulachrum quoddam effingas. Verum ut ista probe ex-
 primas, non modo confert ars & ingenium, uerum-
 etiam oculis spectasse, quæ uelis effingere, plurimum re-
 fert. Sunt & fabulosæ rerum descriptiones, quæ tamen
 ad ueras alludunt. Velut ætates aurea, argentea, ferrea.
 Qualis est & apud Cebetem humanæ uitæ pictura: apud
 Lucianum Aulæ, calumniæ, eruditionis, aliæq; complu-
 res: Apud Homerum Osse, Ates, & Litarum: Apud
 Ouidium famis, liuoris: Apud eundem, & item apud Ma-
 ronem, famæ. Quod si quis malit hæc ad personæ descri-
 ptionem pertinere, de qua mox dicam, equidem non ma-
 gnopere repugno.

Personæ descriptio.

His igitur est proxima personarum descriptio, quam
 προσωποποιία appellat, tametsi nonnihil ab hac
 dissidet προσωπογραφία, uel hoc nomine quod latius pa-
 tet. Nam famis quoque, inuidiæ, somni, de quibus mo-
 do diximus, προσωπογραφίας non absurde dixeris. Pro-
 ponitur enim ceu persona quædam. Cuiusmodi sunt &
 illæ uirtutis ac uoluptatis, quas Prodicus sophista apud
 Herculem inter sese decertantes facit, ut autor est Xe-
 nophon.

Vestis, ut Me-
 nelai, Iliad. 4.
 πανοπλίαις, ar-
 matura. Iliad. 4.
 Currus, ut Iliad.
 4.

Ἐπιμηρία est dam-
 num, iactura, &
 etiam dea quæ
 noxas et turbas
 solet immittere
 rebus mortaliū.
 Litæ sunt deæ
 placatrices.

Προσωποποιία
 est personæ fi-
 ctio, quædo res
 inanimatas lo-
 quentes induci-
 mus. Προσωπο-
 graphία uero, p-
 sonæ descriptio,
 quando uerā ali-
 quā personam
 describimus.

nophon. Item mortis ac uitæ, quas Ennius in Satyra con-
tendentes inducit, teste Fabio. Item Calumniæ apud Lu-
cianum, Occasionis apud Ausonium, Fortunæ apud Ho-
ratiū in Odis, & Q. Curtium, Cupidinis apud Mo-
schum, Penias & Pluti apud Aristophanē, Iustitiæ apud
Chrysippum, referente Gellio, Philosophiæ apud Boëtium
Seuerinum, Lamia apud Politianū. Item Musarum, Gra-
tiarum, Furiarū, Bellonæ, Sphingis, Scyllæ, Charybdis,
ac similibus apud poëtas.

Sunt propiores uero, sed tamen ad ostentationem ac-
comodatior. Cuiusmodi est Hippia descriptio apud Lu-
cianū, & eiusdem apud Apuleiū in Floridis, sed oratori
magis cōueniunt illæ notationes. Sic enim appellant, quo-
ties amantis, luxuriosi, auari, uoracis, temulenti, somnicu-
losi, garruli, gloriosi, ostentatoris, inuidi, sycophantæ,
parasiti, lenonis uel personam depingimus. Huius generis
extat exemplum in quarto rhetorices ad Herēnium. Cæ-
terum è comœdijs quantumlibet exemplorum sumere li-
cebit. Nil enim aliud agit comœdia. Depingitur autem ab
omnibus circumstantijs, præcipue uero ab his: A natione
seu patria, si Pœni, Græci, Galli, Scythæ, Hyberni, Hi-
spani, Scoti, Britanni, formam, cultum, uocem, linguā, ge-
stum, incessum, ritus, ingenium, ac mores expresseris. Fir-
gendus autem pœnus fœdistragus, uaser, insolens, cultu
ambitiosiore, atq; item de cæteris. Sunt & singularum ci-
uitatū peculiare notæ. Ut mollis Atheniensis, & ad di-
cendum quàm faciendum instructior. Seueri Romani.
Parci Florentini. A sexu, Depingitur uir seuerior, mulier
loquacior, inconstantior, superstitiosior.

Lucianus in
Harmonide,

Notationes,

k s Ab

Ab ætate tales effingimus, quales Horatius ostendit in arte poëtica.

A fortuna. Fastuosior inducitur diues. Humilior ac timidior pauper.

A studijs, fit gloriosus, & facinorum suorum immodicus iactator miles, periurus leno, tristior rusticus, adulantior aulicus, mitior urbanus. Medicus ad quæstum propensior. Poëta nominis auidior, fontibus, nemoribus, ac secessibus gaudens; opum & honorum ciuilium contemptor. Sophista loquacior quàm sapientior. Neque negligendi comunnes affectus, quo sit animo pater in liberos, maritus in uxorem, ciuis in patriam, princeps in plebem, plebs in patricios, ceteriq; quos diligentissime tradidit in rhetoricis suis Aristoteles. Sunt autem peculiare etiam in singulis horum differentie. Neq; enim satis est tenere quid seni, quid iuueni, quid seruo, quid patrifamiliâs, quid lenoni conueniat. Alioqui singuli horum semper sui similes inducerentur. At Comici præcipue uarietatẽ in eiusdem quoq; generis personis affectasse uidentur. Quid enim dissimilius quàm Demea ac Mitio apud Terentium? Quorum hic, cum etiam grauißime filium obiurgat, blandus est: ille cum maxime blanditur, amarulentus. Et tamen uterque senex, atque adeo fratres. Quid diuersius quàm Chremes semper placidus ac ciuilis, & Simo uehemens ac suspiciosus? Item quàm Pamphilus cordatus, & Carinus inops animi consilijq;? Quid tam dissimile, quàm Phædria cum morbo pugnâs, & Chærea nihil habens pensi? Multum item interest inter Dauum pertinacissimum sperandi autorem,

Comici uarij in describendis personis.

Et Byrriam nihil præter desperationem adferentem. Plurimum inter parasitum Gnathonem, et Phormionem, et ab utroque longe dissident parasiti Plautini. Quemadmodum et huius meretrices à Terentianis plurimum discrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, ueluti Philotim, et Bacchidem in Ecyra. Plautus senes amantes ac festiuos, et uxoribus ueteratorie impo- nentes, quanquam aliàs Euclionem prodigiose tenacem ac suspiciosum facit.

Quod si personam tractamus ab alio occupatam, ab ijs qui priores finxerint aut descripserint, decorum petendum est. Veluti si tractes Achillem, acrem, inexorabilem, simplicem, infensum regibus, infensum mendacibus, pedibus uelocem inducas oportet. Nam huiusmodi primus finxit Homerus. Rursum Ulysssem uasrum, mendacem, dissimulantem, omnia tolerantem. Agamemnonem animo mitiore, sed imperij cupidum, timentem populum, uoluptatis auidiorem quam belli. Hectorem animo sublimi, mortis et auguriorum negligentem, patriæ omnia posthabentem. Aiacem factis magis quam oratione strenuum, contumeliæ ac repulsæ impatientem. In summa, ut cuiusque personam finxit Homerus, ita Tragici poetæ inducant oportet. Item si quis Iulium Cæsarem, Fabium, aut Camillum, aut Timonem, Socratem, Platonem, Epicurum cupiat effingere, ex historijs decorum petendum est. Quod exercitationis genus placuisse uidetur ijs, qui Menelai, Phœnicis, Achillis, Phalaridis, Bruti, Senecæ, ac Pauli epistolas et orationes finxerunt. Idem spectandum erit scribenti dialogos, quibus personis quem tribuat sermonem.

Cæterum

Decorum unde petendum sit.

Rerum fictarū
decorum.

Decorum in
apologis.

De castita auicula,
uide Gell. lib. 2. cap. 29.

Protopogra-
ma.

Dialogismus.

Ceterum decorum, quod est in fictis personis. Veluti si philosophiam producas uultu constanti & autoritatis pleno, Musas simplices ac blandiores, Gratias iunctas ac zonis solutis, Iustitiam rectis atque immotis luminibus, ceteraq; huius generis, id à rerum natura, ad quas alluditur oportebit sumere. Est quoque decorum in apologis, quod nemo recte tuebitur, nisi naturas animantium cognitas atque animaduersas habeat. Ut sciat docilem ac religiosum Elephantum: Delphinum Crocodilo inimicum, homines amantem: Aquilam in sublimi nidum ponere: Scarabeum stercorea ex more protrudere: Nec uideri temporibus quibus incubant Aquilæ. Cassitam in segetibus oua ponere. Atque hæc quidem hisq; reconditiora facile petuntur ex Aristotele, Plinio, Aeliano. Tractatur & hoc genus etiam ab oratoribus. Porro duriores sunt apologi, qui rebus inanimis, ut arboribus aut saxis sermonem attribuunt. Sed oratorum magis peculiare sunt illæ προσωπογραφία quoties suis seu coloribus certa hominis persona depingitur, id que eatenus, quatenus ad rem propositam attinet. Quemadmodum apud Sallustium Catilina, apud Liuium Annibal, apud Plin. Traianus. Rarius enim incidunt, sed tamen incidunt, illæ formarum effictiones. Quod genus sit, si quis mulierem formosam omnibus fermè numeris exprimat, aut contra deformem anum. Quemadmodum Thersitem effinxit Homerus, & Græcorū multos proceres è mœnibus Helena Priamo sciscitanti indicat, & hunc imitatus Maro in sexto, complures Romanos describit. Ad hanc formam præcipue pertinet schema διαλογισμός, id est, sermocinatio,

tio, quoties unicuique sermonem accommodamus, ætati,
 generi, patriæ, vitæ instituto, animo, moribusq; cõgruen-
 tem. Nam huiusmodi sermones in historia licet effinge-
 re. Vnde tot Thucydidis, Sallustij, Liuij orationes,
 effinguntur & epistolæ, & apophthegmata. Demum
 & cogitationes, uelut hominis secum loquentis, quan-
 quam hoc poëtis familiarius. Illæ propriæ προσωπα- Prosopopœia.
 τωϊας nomen merentur, quoties personam hominis pro-
 cul absentis, aut iam olim defuncti, loquentem facimus,
 seruato decoro. Quod genus sit: Quid si nunc reuiu-
 scant prisca illi huius urbis optimates, uiderintq; tempo-
 rum horum mores, nõne in has uoces erumperent? De-
 inde subiicienda oratio: Quid si nunc adesset proauus ille
 tuus, nõne merito his te uerbis obiurgaret? Quid si re-
 deat in hanc lucem Camillus, nõne iure his uerbis nobis-
 cum agat? Et iam mihi uideor audire illum sic mecum lo-
 quentem. Et fingite Platonem ipsum ad hũc modum uo-
 biscum exostulantẽ. Verecũdiores sunt huiusmodi pro-
 sopopœiæ, cum ea loquentes fingimus, quæ uerisimile sit
 eos esse dicturos, si adessent. Duriores autem, sed tamen
 etiam in serijs orationibus, nedum in exercitationibus
 adhibendæ, si quando rerum grauitas postulabit, quoties
 naturam, aut Rempub. aut prouinciam, aut patriam lo-
 quentem facimus. Vt in Catilinam fecit Cicero: Quæ te-
 cum Catilina & quodammodo tacita loquitur. Rursum:
 Etenim si patria, quæ mihi uita multo est charior, si cun-
 cta Italia, si omnis Respub. sic loquatur: M. Tulli quid
 agis? Et Socrates apud Platonem in Critone leges secum
 disputantes inducit. Huius generis est, quoties dijs ipsis,
 aut loq̃

aut locis, aut alijs multis rebus orationem accommodamus. At eæ quæ proprie προσωπογραφία uocantur, metaphoris similibus, & collationibus fiunt illustriores. Cuius generis apud poëtas magna uis est.

Loci descriptio.

Topographia.

Locupletatur oratio locorum quoq; descriptionibus, quas Græci προσωπογραφίας appellant. Ab his frequenter narrationū sumitur exordiū, non à poëtis modo, uerū etiam ab historicis, & apud oratores nonnunquā incidunt. Huius generis est, quoties tota loci facies, ueluti spectāda depingitur. Et urbis, mōtis, regionis, fluminis, portus, uillæ, hortorū, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si uere sint, προσωπογραφίας appellari uolūt: sin fictæ, τοποθεσίας. Prioris formæ sunt, Carthaginis & portus apud Maronem descriptio, apud Plin. in epist. Laurentis uillæ, apud Statium Surretinū Pollij, & Tiburtiū Manlij posterioris, sedes somni apud Ouidium, Domus famæ & regia Solis, apud eundem: inferorū, & Caci domus, apud Vergilium: Tænari apud Statiū: domus apud Lucianum, Regia Psyche apud Apuleium. Ad prius genus referendū arbitror, Vesuij montis incendiū, à Plinio minore descriptū. Aetnæ ardentis apud Claudianū. Tum si quis Nilum, aut antrū Sibyllæ, arcus, atq; id genus alia descripserit. Quæ quo sunt magis noua, hoc plus adferunt uoluptatis, & diutius licebit immorari modo omnino non sint aliena.

Topographia
& Topothesia
quomodo differant.

Lucianus scripsit libellū, τῶν ἐπιεικῶν.

Arcus, scilicet celestis.

Chronographia.

Temporis descriptio.

Porrò temporis descriptionem χρονογραφία appellat. Vnde non raro narrationis sumitur initium. Nonnunquā delectandi duntaxat gratia adhibetur. Veluti quoties

ties

ties poëta diē, noctē, aurorā, aut crepusculum exprimūt.

Quanquā ne hæ quidē omnino ociose debēt adhiberi.

Quod genus est illa Vergiliana:

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem

Corpora per terras, syluæq; & sæua quierant

Acquora, cum medio uoluuntur sidera lapsu,

Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæq; uolucres,

Quæq; lacus late liquidos, quæq; aspera dumis

Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti,

Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Pertinet enim hæc descriptio nocturnæ quietis, ad amplificādū Didonis dolorē, q̄ ne tū quidē cōquiescebat, cū oīa cætera q̄tē agerent. Nā mox seq̄tur: At nō infelix animū phœnissa, nec unquā Soluitur in somnos. Veris, hyemis, autūni, æstatis, uindemiæ, iustitij, saturnalium descriptiones. Ad hoc genus ptinent, quæ sæpenumero ualēt & ad p̄bationē. Mixtæ sunt illæ quoties tēporū qualitatē exponimus, puta pacis, belli, seditionū, factionū, monarchiæ, democratiæ. Simul cū ostēdimus, quæ uirtutes, aut q̄ uitia tū maxime ualuerint. Hæc q̄dē singillatim tractare cōueniet nōnūquā exercēdi īgenij gratia. Verū absoluta descriptio ex his oībus constat. Nā Horatius in ea quā modo citauī Satyra, primū locū exquiliarū describit, deinde tēpus, præterea Priapi ac maleficarum personas, postremo & sacrificiū, & fugā territarū mire exprimit.

Saturnaliū originē. uide apud Macrobi. lib. 1. saturn. cap. 6.

Egressio, sexta locupletandi ratio.

Superioribus affinis sexta locupletandi ratio, quam Græci ἀπέκβασις, Latini partim egressionē, alij digres-

Digressio.

Quintilia

Quintiliano, alicuius rei, sed ad utilitatē causæ pertinen-
 tis, extra ordinē excurrens tractatio. Adhibetur autē uel
 laudandi gratia (Qualis est apud M. Tulliū pro L. Cor-
 nelio popularis illa uirtutū Gn. Pompeij cōmemoratio,
 in quam ille diuinus orator, nam Fabij uerbis utar, ueluti
 nomine ipso ducis, cursus dicendi teneretur, abrupto quē
 inchoauerat sermone, diuertit) Aut uituperandi, aut or-
 nandi, aut delectandi, aut præparandi. Sumuntur autē ex
 iisdem fermè locis, quos modo retulimus. Ab expositione
 rerū gestarum, à descriptione locorū, regionum, perso-
 narum. Itē à tractatione fabularum, apologorū. Præterea
 à locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia in
 gloriam, in luxuriā, libidinem, auaritiā, turpem amorem,
 tyrānidem, iram ac reliqua uitia dicimus. Atq; his, causa
 uelut aliquantisper omissa, diutius immoramur. Aut con-
 trā, quoties frugalitatem, liberalitatem, continentiam, stu-
 dia literarum, pietatem, taciturnitatem, laudibus efferi-
 mus. Hi tantū momenti habent ad copiose dicendū, ut
 clari aliquot autores eos ex professo tractauerint. Sūt &
 illi loci cōmunes his nō dissimiles, quoties libertatis com-
 moda ponimus ante oculos, cōtra seruitutis incommoda.
 Mutabilitatē fortunæ, mortis æquā omnibus necessitatē,
 quantū ualeat pecunia in rebus mortalium, uitæ humanæ
 breuitatem, atq; id genus innumera describimus.

Porro longius immorari licebit excursibus, uel in
 initio dictionis. Qualis illa Herculis Gallici, & Lamia-
 rum descriptio. Vel in fine, quo iam fessus recreetur au-
 ditor. Quemadmodum in Georg. ferè facit Vergil. In
 medio, si quando digredi libebit, celerius eò redeundum,
 unde

Vnde suman-
 tur digressiones.

Loci cōmunes
 sunt res aut uo-
 ces quarum fre-
 quens usus est.

Hercul. gallici
 apud Lucianū.
 Lamiarum,
 apud Politia-
 num.

unde digressus sis, nisi pars causæ iam absoluta digressio-
nis ansam præbebit. Veluti post narratam causam, quo-
ad secuturam argumentationē auditor reddatur alacrior.
Aut post probationem, siue omnino post locos inamœ-
niores, quo tædium subtilitatis discutiatur. Aut nisi res
ipsa locos huiusmodi suapte sponte offerat, qui inuitent
ad diutius immorandum.

Septima ratio.

Septima locupletandi ratio sumitur ab epithetis. Dio-
medes Epitheton facit speciem Antonomasiæ, finitq; hūc
in modum: Epitheton est præposita distinctio proprio no-
mini aut ornandi, aut destruendi, aut indicandi causa.
Ornandi, ut diua Camilla. Destruendi, ut scelerumq; in-
uentor Vlysses. Indicandi, ut Larissæus Achilles. Sumun-
tur epitheta ab animo, ut Plato philosophorum sapien-
tissimus. A corpore. Thersites Græcorum omnium de-
formosissimus. A bonis externis, neq; id simpliciter, nimi-
rum ab omnibus partibus bonorum, quæ proficiscuntur à
fortuna. A genere, ut Mecœnas generosissimus. Ab opi-
bus, Cræsus regum opulentissimus. A forma, Nireus for-
mosissimus. A uiribus, Milo Athleta fortissimus. A pa-
tria, Vlysses Ithacensis. Ab actu, Monstrorum domitor
Hercules. Ab euentu, Bis capti Phryges. In summa ab
omnibus fortunæ commodis, aut incommodis. Neque re-
fert an hæc epitheta sint adiectiua nomina, nec ne: modo
quocunq; pacto proprietatis quædam attribuatur, nō per-
sonis tantum, uerū etiam rebus. Ut præceps iuuetæ, præ-
ceps & amēs cōsultor amor, esca malorū uoluptas, mo-
rosa ac difficilis senectæ, uitiorum expultrix philosophia
l humane

Epitheton
quid.

Epithetis in oratione prosa quādo utendum.

humanæ uitæ speculū comœdia, uitæ magistra historia. In poëmatis licebit naturalibus epithetis uti, ut Candida nix, liquidi fontes, frigida nox, uolubilis amnis, aureus sol. In oratione prosa non oportebit adhiberi, nisi emphasim quandam habeant, & ad rem propositam pertineant. Vt non impetrabis causam tam iniquam ab Aristide iustissimo. Et coram Catone seuerissimo morum censore audes agere floralia? Id potissimum fiet in citationibus exemplorum, aut sententiarū. Aristarchus eruditissimus, & idem diligentissimus.

Octaua ratio.

Circūstātia.

Circūstantiarum usus.

Octaua dilatandi ratio sumitur à circumstantijs, quas Græci Peristases uocant. Eæ partim sunt rerum, ut causa, locus, occasio, instrumentum, tempus, modus, atque id genus aliæ. Partim personarum, ut natio, patria, sexus, ætas, educatio, & disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studium, anteaçta, commotio, consilium, nomen. Conducit autem ad multa circumstantiarum aptus ac tempestiuus usus. Primum ad amplificandum atque extenuandum, de quo mox paucis dicturi sumus. Deinde ad euidenciam, de qua pauloante diximus. Præterea ad confirmationem & probabilitatem. Facit enim ut tota oratio densis ac crebris argumentis undiq; differta sit & communita. Quæ tametsi non explices, quasiq; in aciem educas, tamē pugnāt per sese, causamq; nō mediocriter adiuuant. Vt quemadmodum, licet aliud agentem, tamen agnoscere liceat, palæstricæ aut musicæ peritum. Ita ubiuis ex huiusmodi circumstantijs commode suo loco admixtis, rhetorem intelligere possis.

Quod

Quod quoniam per omnem orationem fufum est, exemplo breui ostendi non potest.

Nona dilatandi ratio.

Nona dilatandi ratio constat amplificatione. Eius Amplificatione complures formæ referuntur à Fabio. Nos eas breuiter attingemus, quæ ad præfens pertineant institutum. Prima amplificandi ratio constat incremento. Quoties gradibus aliquot peruenitur, non modo ad summum, sed interim quodammodo supra summum. Huius exemplum est apud M. Tullium in quinta in Verrem actione. Facinus est uincire ciuem Romanum, scelus uerberare, parricidium necare. Quid dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc genus pertinet & illud, cum congestis ordine quodam circumstantijs in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica de uomitu Antonij. O rem non uisu modo foedam, sed etiam auditu. Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu uero populi Romani negotium publicum gerens, Magister equitum cui ructare turpe esset, is frustis esculentis, uinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal impleuit. Hic singulæ uoces incrementum habent. Etenim per se deforme fuerat, uel non in cœtu uomere, in cœtu etiam non populi, etiam non Romani, uel si nullum negotium gereret, uel si non publicum, uel si non magister equitum. Hæc si quis diuidat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam, tamen minus efficaciter amplificabit. Huic contraria est comparatio.

Cōparatio. paratio. Nam ut incremento ad superiora tenditur, ita comparatio à minoribus incrementum petit. Fit autem comparatio uel fictione, uel exempli collatione. Fictioe quam ὑπόθεσις uocant, ut prima parte exempli, quod modo retulimus ex Cicerone. Eiusdem est illud in Catilinā: Serui me hercle mei, si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes tui, domum meam relinquendam putarem. Collatione exempli, quoties proposito uelut simili exemplo effcimus, ut id quod exaggeramus, aut proximū illi, aut par, aut maius etiam uideatur: Velut Cicerone pro Cluentio cū exposuisset Milesiam quandam à secundis heredibus pro abortu pecuniā accepisse: Quanto est, inquit, Opianicus in eadem iniuria maiore supplicio dignus. Siquidem illa cum suo corpori uim attulisset, se ipsam cruciauit. Hic autē idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solum tota totis, sed etiam partes partibus comparantur, sicut hoc loco, An uero uir amplissimus Scipio, Tyberium Gracchum mediocriter labefactantē Rempub. priuatus interfecit: Catilinam orbem terræ cæde atq; incendio uastare cupiētem, nos consules perferemus? Hic & Catilina Graccho, & status Reipub. orbi terrarum, & mediocris labefactatio cædi & incendijs & uastationi, & priuatus, consulibus comparatur. Quæ si quis dilatare uelit, plenos per singula locos habeat. Amplificamus & ratiocinatione, cum aliud crescit, & aliud augetur, hoc modo: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantū uini in Hippia nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu uomere postridie.

Theses, quæstiones sunt infinitæ, ut an ducenda sit uxor: Hypotheses uero finitæ, ut an hæc uxor sit huic ducenda hoc tempore.

Ratiocinatio.

die. Colligitur enim quantum uini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas nō quiuerit ferre & concoquere. Ad hanc formam referendum est, quoties res atrocissimas, quasq; in summam ipsi extulimus inuidiam, eleuamus consulto, quo grauiora uideantur, quæ sequutura sunt. Quod genus est illud Ciceronis, Leuia sunt hæc in hoc reo. Metum uirgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit. Humanum est. Atrocissimum quiddam expectetur necesse est, cui hæc quæ sunt atrocita, comparata, humana atque usitata uideantur.

Amplificamus & congerie uerborum, ac sententiarum idem significantium, quæ ratio finitima est figuræ *συναθροισμός*, de qua prius dictum est. Utitur hac M. Tullius in actione pro Ligario. Quid enim tuus ille Tubero districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? quid optabas? Hic uelut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altius atque altius insurgentibus. Ut in hoc exemplo: Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors, terrorq; sociorum, & ciuium Romanorum, licitor Sextius. Amplificamus etiam quasi correctione quadam: ut Cicero in Verrem: Non enim furem, sed raptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitie: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumq;: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumq; in uestrum iudicium adduximus. Totidem autem sunt minuendi modi, quot sunt amplificandi. Pertinent ad orationis copiam, & illi uulgares ampli-

Congeries, siue *συναθροισμός*, est quādo rem eandem alijs atque alijs modis effertimus.

Correctio.

l 3 candi

candi modi, cū uel aduerbijs, uel nominibus, uel alijs partibus appositis amplificamus, uel in laudē, uel in uituperium. Maiorem in modum me Cicero delectat. Dicitur non potest quā tibi faueat socer. Verbis consequi nequeam quā me delectet Cicero. Verum de his augendi rationibus superius diximus.

Notus & usitatus est & ille modus amplificandi, cum species generis speciem augemus generi collatam: Vt quum omnes disciplinæ liberales plurimū homini conciliant uel ornamenti, uel commodi, tum in primis eloquentia. Quanquā hanc quoque rationem superius attigimus.

Decima dilatandi ratio.

Decima dilatandi ratio inde sumitur, ut quā maximum propositionum numerum reperiamus. Est autem propositio rhetorica, cui probandæ adhibentur argumenta. Porro quemadmodum inuenienda sit propositio, Facilius negat arte comprehendere posse, ceterum ingenio atque usu constat ea facultas. Atque inde fit, ut cum plures eadem didicerint, generibus argumentorum similibus utantur, alius tamen alio plura quibus utatur inueniat. Sumuntur autē propositiones partim ex his, quæ sunt uulgaria, partim ex his, quæ sunt propria causæ. Exemplum sit hoc, quod placuit Quintiliano: Cum Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutuo Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Eas tabulas, quod esset usus commilitio Thessalorum, donauit his ultro. Postea restituti à Cassandro reposcunt Thebani Thessalos. Res apud Amphictyonas agitur. Centum talenta & credidisse eos constat, & non recepisse.

Lis

Lis omnis ex eo, quod eas Alexander Theffalis donasse dicitur, pendet. Constat & illud, non esse ijs ab Alexandro datam pecuniam Thebanorum. In hoc igitur argumento huiusmodi propositiones ac partes, ceu columnæ reperiendæ sunt. Prima pars erit, Alexandrum nihil egisse donando. Secunda, non potuisse donare. Tertia, non donasse. Ac primæ quidem partis, prima erit, propositio pro Thebanis, iure repeti licere, quod ui sit ablatum. Pro Theffalis hæc erit, tabulas non simpliciter ui qualibet, sed bello sublatas esse. Ius autem belli plurimum ualere in rebus humanis. Hoc regna, hoc populos, hoc fines gentium atque urbium contineri. Huic rursus aliam propositionem opponunt Thebani. Non omnia in uictoris potestatem uenire iure belli: sed in his quæ in iudicium deduci possunt, nihil ualere ius belli, nec armis erepta, nisi armis posse retineri. Itaque ubi illa ualeant, non esse iudicem: Vbi iudex sit, nihil illa ualere. Atque ea quidem è causæ circumstantijs sumitur, quibus ostendi potest, quid hæc causa distet à cæteris. Ad huius autem confirmationem sumitur à locis exemplum simile. Ideo captiuos, si in patriam suam redierint liberos esse, quia bello parta, non nisi eadem ui possideantur. Tertia pro Thebanis propositio, ducetur & ipsa ex causæ proprijs. In eo iudicio potissimum esse spectandam æquitatem, in quo Amphictyones iudicent. Aliam enim apud centumuiros, aliam apud iudicium priuatum, in eisdem quæstionibus esse rationem. Atq; hæc quoq; eò ualent, ut appareat hanc causam distare à cæteris, in quibus ius belli ualere debeat. Porro secundæ partis pro

l 4

Thebanis

Thebanis propositio fuerit. Non potuit donari à uictore ius, propterea quod id demum uictoris sit, quod teneat, ius quum sit incorporale, apprehendi manu non posse. Rursum ad huius probationem adhibetur argumētum à dissimili. Aliam esse conditionem hæredis, aliam uictoris. Ad illum ius, ad hūc rem transire. Iam ex causæ proprijs altera sumetur propositio, superiori ueluti subseruiens. Nempe hæc, ut donemus ius aliàs ad uictorem transire, certe ius publici crediti ad uictorem transire nullo modo potuit. Propterea quod si quid populus credidit, id omnibus debeatur. Et quamdiu unus supersuerit, is sit totius summæ creditor. At Thebanos non omnes in Alexandri manu fuisse. Atque hæc quidem non eget probationibus. Tertiæ partis uulgaris propositio erit huiusmodi: Non donauit Alexander quum tabulas donaret, neque enim in tabulis est ius. Eaq; propositio multis argumentis defendi potest à simili, neq; enim quisquis hæreditatis habet tabulas, idem hæreditatis habet ius. Et si fortè creditor tabulas amisserit, non continuo liberatur debitor. Altera propositio coniecturalis est, Alexandrum non hoc animo donasse Thessalis tabulas, ut honoraret, sed ut deciperet. Ea q; uarijs coniecturis erit probanda. Tertia iam non proprie ad hunc gradum attinet, sed est ueluti nouæ controuersię initium. Sumitur autem è proprijs materiæ. Est q; huiusmodi, ut omnia donemus Thessalis, ius belli ualere in iudicijs, & apud hos iudices, & in publico credito, atque item de cæteris: Tamen si quid amisere Thebani ab Alexandro uicti, id à Cassandro restituti receperint oportet, maxime cum id uelit Cassander. Item

si quis

si quis suadeat M. Tullio, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, nempe ut uiuat exustis Philippicis, his fermè propositionibus poterit uti: Non esse cuiquam egregio uiro tanti emendam uitam ut immortalē famam amittat. Huic generali subseruiet particularis, è circumstantijs sumpta, præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, semperq; uicturum nomen, sibi pepererit, ac mortem esse contemnendam tot præclaris uoluminibus æditis facundissime demonstrarit, maxime quum iam seni non multum æui superesse uideatur. Rursum altera sumetur à circumstantijs: Nihil infelicius esse quàm debere uitam Antonio. Tertia coniecturalis erit, callide hoc agere Antonium, ut exustis prius Philippicis, in quibus intelligat & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalē gloriam esse sitam. Deinde erepta uita quoque totum extinguat Ciceronem. Item si cui matrimonium dissuadeas, his licebit uti. Prima fuerit, si pietatem spectes, matrimonium est impedimento properantibus ad Christum. Secunda, si uitæ iucunditatem, innumeras curas secum adducit, & felix cōiugium. Atq; hic protinus aperit se latissimus campus de comparatione commodorum cœlibatus, & incommodorum matrimonij. Tertia si libertatem, quam multi & uitæ anteponunt, hanc in primis adimit coniugij uinculum. Deinde ad particulares uenies, quæ possunt esse innumera- biles: ut non hæc ducenda est, non hoc tempore. Aut tibi non est ducenda uxor, pauperi, seni, studioso, ualetudina- rio. Crescit autem numerus propositionum etiam hoc pa- eto, quoties à fictione incipimus. Quemadmodum pro

Milone Cicero. Fingite à Milone per insidias occisum Clodium, tamen qui ciuem tam pestilentē pro salute Reipub. periculo capitis sui sustulerit è medio, summis etiam honoribus dignus uideatur. Deinde ad seriem accedit, sed nō occidit. Crescit item quoties præparandi causa durior aliquam propositionem extra rem propositam præmittimus, quo mollior uideatur ea, quā conamur euincere. Veluti si quis in consultatione persuadere cupiens, ne Romanus pontifex Venetos bello adoriatur, iuxta prouerbium, quo dicitur, Iniquum esse petendum, ut aequum feras, sic rem prius labefactet. ~~Sunt autem nequaquam cōtenuendi, qui putent imperiū, ac prophanam ditionem nequaquam conuenire, neque dignitati summi pontificis, neque tranquillitati ecclesie, neque Christiane pietati, cui uni rebus omnibus neglectis, ille debet consulari. Atque hæc propositio, nichil obiter ex abundantia plurimis argumentis probari poterit. Deinde ad alterum descendat ad hanc modū. Hoc quidē atque huiusmodi multa, aliter fortasse diceret, uerū donatus conuenire tamen longe alienū est à clemētia Christianam gerentis, qui dixit: Discite à me, quis mitis sum et humilis corde, huiusmodi principum armis, tumultu, sed, sanguine petere. Post ad tertiam ueniet, ut maxime fas sit, tamen parum est tutum, propterea quod anceps euentus belli. Vnde periculū sit, ne dum temporarijs ac fluxis rebus ecclesie statum restituere conatur, penitus subuertat: atque id quoque compluribus exemplis, ac similibus confirmari potest. Deinde digredietur ad tertiam hoc pacto, ut deceat, ut liceat, ut uincas, tamen tanta malorum colluies etiam bellum iustissimum~~

~~Routifici nō
cōuenit gere
re bellum~~

Matthæi xj.

mum cōsequitur, ut non tanti uel prophano principi mo-
 do Christiano, debeat esse terras aut urbes aliquot ferro
 repetere, nedum ei, qui sanctissimi titulum præ se fert.
 Posset adijci & hæc propositio è circumstantijs perso-
 nae. ~~Ve aliam pontificem deceat, Iulium tamen non de-~~
~~cet. Si is sit Iulius, cuius mite ingenium, & singularis~~
~~uitæ sanctimonia, à bello uideatur abhorrere. Quæ post-~~
~~eaquàm argumentis probarit, tum ad id de quo proprie~~
~~consulatur, descendet hac ratione, ut nihil horum nos~~
~~deterreat, quæ commemorauimus, tamen in præsentia bel-~~
~~lum cum Venetis suscipere parum esse consultū uidetur.~~
 Et hæc à circumstantijs sumitur. Atque hanc propositio-
 nem rursum diuidet. Primum quod sine summo rei Chri-
 stianæ discrimine bellum id moueri non possit. Deinde
 quod sedes Romana apud quam pie factis semper sum-
 ma fuerunt præmia, parū meminisse uidebitur officiorum
 quæ sæpenumero ea gens summo cum uitæ discrimine in
 Christianam contulerit religionem. Postremo, quod ne
 causa quidem idonea est, cur etiam aduersus nihil prome-
 ritos, arma mouere oporteat. Nisi quis has non propo-
 sitiones, sed rationes esse malit. Item si quis persuade-
 re studeat regi cuiuspiam, ne bellū suscipiat cum Christia-
 nissimo Gallorū rege, his propositionibus munire uiam
 ad causam poterit. ~~Primum bello confisus, non esse ho-~~
~~minis, ad beneuolentiam nati, sed brutorum animantium,~~
~~quibus natura arma quodam addidisse uidetur. In his sub-~~
~~seruiet altera propositio. Imò nec omnium animantium,~~
~~sed ferarum duntaxat. Rursum huic dicitur subseruiet. Atq;~~
~~ad hoc ne feræ quidē hoc pacto inter se dimicent, quæ mor-~~
 tales.

Thema.

~~tales. Neque enim tigridi cum tigride bellum est, neque leoni cum leone. At homo non in aliud animal, ut ferit atque in hominem. Tum fera non certant, nisi aut tueri de factis causa, aut fame in rabiam acta. Hoc inanis ambitio, ac tituli, ne scio qui, leues et affectati, ad tum sanguinolenta bella cōcitant. Huius iam succedet tertia, quasi novus gradus. Vt hominum sit bellare, certe barbarorum, ac feris non admodum dissimilium, non eorum qui legibus vivunt. Adde quartum, ut horum etiam sit, haud quāquam tamen Christianorum. Quandoquidem Christiana religio nihil aliud est, quàm pax. Licebit adijcere quintum, ut deceat, non expedire tamen bellum suscipere, quod omnibus pensitatis, multo plus malorū est, quæ belli causa suscipiuntur, quàm bonorum quæ victor etiam consequatur. Id iam contentione erit explicandum. Sexta quoque reperietur, ut expediat, non tamen esse tutum, et ancipitem esse belli exitum. Neque enim semper vincere, quorum melior est causa, aut qui superāt apparatu, ipsas etiam copias in suum ducem nonnunquam arma uertere. Atque hæc quidem propositiones generales sunt. Tum ad particulares uenire licebit, quæ sumentur à circumstantijs, ut omnia mittamus, tibi non est belligerandum. Atque hæc in multas diuidi potest, uel quia puer es, et belli imperitus, uel quia nouus rex. Atque item de cæteris. Nam exempla rationum duntaxat ostendo. Rursum, non cum hoc rege bellandum, tam potente, tam de patre tuo benemerito, tot uinculis tibi adstricto, tam in teipsum etiam officioso. Aut non hoc titulo, non hoc tempore, non his præsijs. Ad eundem modum, si quis suasurus alicui,~~

alicui, ne literis Græcis det operam, primum hanc tenta-
bit propositionem: Aut non magnopere ad Christianam
felicitem ulla literas pertinere, aut etiam officere. Eam
ubi probabilem effecerit argumentis, tum ad rem ueniet
hoc pacto: Vt demus esse causam, cur literis cæteris ope-
ram demus, certe à Græcis abstinentum, uel quod tan-
tum habeant negotij, ut his discendis uita mortaliū alio-
qui fugax ac breuis, & imbecilla nō sufficiat: Vel si ætas
maxime sufficiat, non tantum adferunt fructus, ut ope-
ræpretium sit, eas etiam mediocribus laboribus parare.
Postremo Græciæ subuersæ & oppressæ fortunam comi-
tari fato quodam eos quoque, qui literis huiusmodi sese
dediderint. Aut si alijs discendæ sunt, illi certe nō esse di-
scendas. Quæ iam è circūstantijs sumitur, cuiusmodi plu-
res sumi possunt. In huiusmodi propositiōibus, illud ob-
seruandum arbitror, ut quoad fieri potest, ita disponan-
tur, ut à priore ad proximum quenque, quasi gradibus
commode liceat descendere. Quæ quidem in re mirus est
Lucianus, ut in Tyrannicida, quem nos Latinum feci-
mus. Si tantum conatus essem facinus, tam egregium, cum
tanto capitis discrimine, iam præmio dignus eram. Dein-
de hinc digressus. Atqui non tentavi solum, uerum filium
repulsis custodijs occidi, num præmium feram? Hinc rur-
sum discedens. At patrem quoq; sustuli, data mortis oc-
casionem. Item in abdicato, quem ipsum quoq; Latinum
fecimus. Non licet abdicare, quem semel abdicatum, de-
nuo in familiam receperis. Tum si maxime liceat, ob istam
tamen causam nō licet. Postremo si causa maxime sit ido-
nea, tamen ea est magnitudo superioris beneficij, ut eius
respectu

respectu negligenda sint delicta patri. Quod si turba propositionum nos offendet, tribus aut quatuor uniuersam causam complectemur, ac deinde in tractando unam quanque, si uidebitur in alias propositiones digeremus. Summas illas nonnunquā in diuisione proponimus, nonnunquam in ipsa tractatione, ab alia ad aliam, ueluti gradibus quibusdam descendimus. Aut si natura parum inter se cohærebunt, ipsi commodis transitionibus in hoc repertis apte connectemus. Nam affectanti copiam, in primis illud erit spectandum, ut eas reperiat propositiones, quæ quicquid ad causam pertineat, absolute complectantur. Deinde ut recte diuidantur, postremo ut ordine quàm maxime ad causam idoneo disponantur. Siquidem eo pacto fiet, ut neq; copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet auditor certum aliquid & in quod tendat animum, & quod meminisse possit, & quod expectet. Tum is qui dicit, nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in uiam. Sed propositionum inuentionem ne-

Lib. 5. ca. de
argumentis.

Quæ ad pro
positionum
inuentionem
conducant.

gat, ut dixi, Fabius arte tradi posse, cum ea tamen tum prior sit, tum difficilior. Verū adiuuabit principio quod ubiq; ualet plurimum, natura & ingenium. Deinde iuris prudentia, præsertim in genere iudiciali. Philosophiæ moralis, historiæ, & plurimorū autorū cognitio, in genere suasorio, ac demonstratiuo. Postremo rerum plurimarum usus, exercitatio & imitatio. Nam ex similibus facile similia aut etiam diuersa colliguntur. Quanquam ex ipsa rei natura uulgares propositiones reperiri poterūt proprie ex circūstantijs rei diligenter expensis. Porro genus suasorium proprios habet locos, unde propositiones petere liceat.

liceat: Rectum, laudabile, utile, tutum, facile, necessarium, iucundum. Demonstratiuum item suos habet, nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.

Vndecima ratio.

Vndecima locupletandi ratio sumitur ex accumulatione copiosa probationũ, & argumentorũ, quas Graeci πῖσις appellant. Nam ad eiusdem propositionis confirmationem uariae rationes adhibentur, & rationes alijs argumentis cõfirmantur. Probationes autem partim sunt ἐντεχνιοί, id est artificiales. Partim ἀτεχνιοί, id est, ab arte semotæ. Posterioris generis argumenta ducuntur potissimum à præiudicijs, à rumoribus, à tormentis, à tabulis, à iureiurando, à testibus. Prioris generis sumuntur primum ab his signis, quæ finitima sunt ἀτέχνιοις. Horum alia sunt necessaria, quæ τεκμήρια uocantur. Alia necessaria, quæ σημεῖα dicuntur. Deinde ab argumentis, nam hæc à signis distinguit Fabius. Quorum aliud est credibile, aliud ueluti propensius, aliud nõ repugnans. Ea plerunq; ducuntur à circũstantijs, quæ quidẽ duplices sunt, personæ ac rei. Personæ fermè sunt huiusmodi, Genus, natio, patria, sexus, ætas, educatio, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, studia, affectatio, antefacta, antedicta, commotio, cõsiliium, nomen. Rei sunt hæc, causa, locus, tempus, occasio, antecedentia rem, adiuncta, consequentia, facultas, instrumentum, modus.

Probationũ
diuisio.

τεκμήρια, Id est,
coniecturæ.
σημεῖα, Id est,
signa.

Loci communes.

Sunt item loci generibus causarum omnibus communes. Nam superiores, etiam si tractantur & alibi, tamen ad iudiciales controuersias, & in his quidem, coniecturales,

rales,

Argumenta unde dicantur.

Exemplorum
us.

rales, sunt accommodatiores. Ducuntur autem generaliter argumenta, à finitione, seu fine: Etymologia, quæ finitionis, ceu species quædam est: Ab his quæ ad naturam definitionis pertinent: genere, specie, proprio, differentibus, partitione, diuisione. Cuius uariæ sunt formæ. Ab exordio, summa, incremento. Ab inductione similiũ, dissimilium. À contrarijs, repugnantibus, consequentibus. À relatiuis. À causis. Ab euentis. À comparatione, quæ trifariam sumitur. À maiore. À minore. À pari. À iugatis. Et ab ea quæ rursus pluribus locis est cõmunis fictione. À causæ proprijs. Plurimum autem ualet ad probationem, atq; adeo ad copiam, exemplorum uis, quæ Græci παρασείρηματα uocant, & adhibentur aut ut similia, aut dissimilia, aut contraria. Rursus aut ut maiora, aut ut minora, aut ut paria. Dissimilitudo & inæqualitas constat genere, modo, tempore, loco, cæterisq; fermè circumstantijs, quas supra recensuimus. Hoc autem genus complectitur & fabulam, & apologum, prouerbum, iudicia, parabolam, seu collationẽ, imaginem, & analogiam. Præterea si qua sunt similia. Atque horum quidem pleræque solent adhiberi non solum ad fidem faciendam, uerumetiam ad ornandam rem, ad illustrandam, ad augendam, ad locupletandam. Ergo si quis ex locis dictis magnam uim supellectilis colligere uolet, quantumlibet copiosam orationẽ poterit efficere. Neq; tamen erit inanis uerborũ congeries, & uarietas excludet satietatem. Sed quemadmodũ sint, uel inuenienda, uel adhibenda, id non est huius instituti persequi. Verum si quis desiderabit, ex Aristotele, Hermogene, Quintiliano petat licebit, qui diligentiss

ligentissime hisce de rebus conscripsere. Nos ea quæ per-
 tinent ad copiam persequemur, sed paucis, ne librum, nõ
 commentarium scribere uideamur. Ergo ad parandam
 copiam, exempla primas tenent, siue deliberes, siue ex-
 horteri, siue consoleri, siue laudes, siue uituperes. Et,
 ut summam dicam, siue fidem facere studeas, siue mo-
 uere, siue delectare. Horum igitur ut uim quàm maxi-
 mam maximeq; uariam comparare, & in promptu ha-
 bere conueniet, ita uarie tractare oportebit. Varietas
 exemplorum ab ipso genere nonnunquam perpenditur.
 Sunt enim & antefacta & antedicta. Et publicæ gen-
 tium consuetudines in exemplis sumuntur, & à discri-
 minibus autorum, puta ab Historicis, à Poëtis. Et ex his
 à Comicis, Tragicis, Epigrammaticis, Heroicis, Bucoli-
 cis. À diuersitate nationum, quod genus sunt, alia Ro-
 manorum, alia Græcorum, & inter Græcos, alia Lace-
 demoniorum, alia Cretensium, alia Atheniensium. Item
 alia Afrorum, Hebræorum, Hispanorum, Gallorum,
 Anglorum, Germanorum. Rursum à temporis uarietate.
 Nam alia sunt prisca, alia mediæ antiquitatis, alia recen-
 tia, nonnulla etiam domestica. Præterea à qualitate re-
 rum. Nam quædam sunt militaria, quædam ciuilia. Et
 quædam clementer facta, quædam fortiter, quædam sa-
 pienter. Atque item de cæteris, nam id quidem est infini-
 tum. Postremo è conditione personarum. Alia sunt prin-
 cipum, iudicum, parentum, seruorum, pauperum, diui-
 tum, mulierum, uirginũ, puerorum. Hæc igitur ad unũ-
 quenque locum plurima, uariaq; sunt adhibenda, non so-
 lum ex omni Græcorum ac Latinorum scriptorũ genere

Liber dicitur,
 quãdo iusta cu-
 ra adhibita est.
 Commentarius
 uero, quum no-
 tatur solũ quæ-
 dam in memo-
 riæ subsidium.

Exempla unde
 petenda.

collecta, uerumetiam ex barbaris animalibus. Demum è uulgi rumoribus. Mouent autem potissimū animos antiqua, illustra, nostratia, domestica, id est, suam quæque gentem, suum quæque genus. Aut longe minora, ut mulieres, pueri, serui, barbari.

Quomodo tractanda sint exēpla.

Porro non uariantur modo, uerumetiam augentur & crescunt tractatione. Cuius rationes aliquot indicabimus.

Commenda- Primum augentur commendatione. Ea plerunq; sumitur
tionē augen- uel à rei, uel ab auctoris laude, uel gentis, unde ducitur
tur exēpla. exemplum. Veluti si quis Lacedæmonicum factum, aut dictum adhibeat, præfari poterit, eam gentem sapiētia, & rei militaris ac ciuilibus disciplina cæteris longe antecelluisse, & exemplis pulcherrimis semper abundasse. Si quis è Plutarcho citabit exemplum, præfetur licebit, eū autorem unum omnium esse grauißimum. Quippe qui summā philosophiæ scientiā, cum historicorum eloquentia coniunxerit, ut in eo non solum historiæ fidem, uerumetiam auctoritatem, & iudiciū sanctissimi, doctissimiq; philosophi spectare oporteat. Itē si quis M. Attilij reguli ad hostem redeūtis exēplum uelit adducere, poterit ad hunc præloqui modū: Inter tam multa Romanæ uirtutis insignia decora, nullum unquā facinus pulchrius extitit, aut etiā laudatius, quàm M. Attilij. Huiusmodi cōmendatiūculas licebit effingere, uel lōgiores, uel breuiores, utcūq; locus postulabit. Affingēda sunt aut, quæ maxime sint ad id quod agitur, appositæ. Veluti si exēplo desiderabitur fides, auctor à grauitate, fideq; commēdetur. Si piū uideri uoles quod adfers, sumatur à pietate commēdatio. Atq; item de cæteris.

Cice. offic. 3.

cæteris.

Secundus modus locupletan- di exempla.

Locupletantur item exempla, si fusius aut latius expli-
cetur, cum exaggerationibus atq; amplificationibus. Nã Exaggera-
tionibus, &
amplificatio
nibus.
qui breuitati studebit, huic satis erit exemplum, ceu no-
tum, uerbo significasse. Id quod facit M. Tullius pro Mi-
lone: Neq; enim possit ille Hala Seruilius, aut P. Nasica,
aut L. Opimius, aut me consule senatus nõ nefarius habe-
ri, si sceleratos interfici nefas esset. At qui copiam affecta-
bit, is, id quod gestum sit, locupletius narrabit. Ita ut fecit
in eadẽ oratione Cicero: Pudicitiam cum eriperet militi
tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius
imperatoris, ab eo interfectus est, cui uim adferebat. Et
addidit epiphomema, facere enim probus adolescens peri-
culosè quam turpiter perpeti maluit. Atq; hunc ille sum-
mus uir scelere solutum periculo liberauit. Quanquam in
his que ad ostentationem parata sunt, licebit diutius exem-
plis locupletandis immorari, præcipue si res sit huiusmo-
di, ut aliqua uoluptatis illecebra retineat auditorẽ. Quod
genus fuerit, si quis persuadere studeat ad prudentiã cõ-
parandam multum cõducere peregrinationes, multarum
rerum inspectionem, in Solonis laude aliquandiu commo-
ratus, & quam ciuitatem reliquerit, & quã ob causam,
& que maria transmiserit, & quas barbaras nationes,
quo capitis periculo adierit, & quibus cũ sit congressus,
& quid mirãdum conspexerit, & quãtum tẽporis abfue-
rit, & quantò illustrior simul ac sapiẽtior in patriã redie-
rit, fusius poterit enarrare. Cuiusmodi fermè sunt exẽpla

m 2 de Py

de Pythagoræ, atque Apollonij peregrinatione, apud diuum Hieronymum in præfatione, quam uniuersæ scripturæ diuinæ præponunt. Sed huiusmodi rationis cõmodissimum exemplum est apud M. Tullium statim in principio secundi, de Inuentione libri, de Zeuxide, qui Helenam picturus, uirgines aliquot eximie formæ poposcit, ut ex singulis quod esset optimum eligens, absolutũ formæ simulacrum æderet.

De exemplo fabuloso.

Atque eadem dilatandi contrahendiq; ratio locum habet in fabulosis quoq; exemplis. Nam & fusius & contractius exponi poterũt, si res ac decor patietur. Verum in his quæ omnino fide carẽt, nisi iocabimur, præfari conueniet à uiris priscis ac sapientissimis, ista non sine causa fuisse conficta, neq; temere tot iam seculis magno mortaliũ consensu fuisse celebrata, deinde quid sibi uoluerint, interpretabimur. Veluti si quis persuadere uelit, non esse sectandum id, à quo natura quis abhorreat, dicet hoc ueteres illos, ac sapientes scriptores, & perspexisse prudenter, & aptissimo figmento significasse, prodita Gigantum fabula, quorum temerarij conatus infeliciter cesserint. Aut si quis proponat hominem auarum, tam non habere quod habet, quàm id quod non habet, præfatus adhibebit Tantali fabulam. Si proponat uiri sapientis esse munus, ut animi motus ratione iudicioq; coerceat, allegabit, quod est apud Homerũ primo lib. Iliad. de achille, iam manum admouente capulo, & Pallade à tergo reuocante. Item si quis proponat, ueram uirtutis laudem non parari, nisi qui sit multis iactatus casibus, uarijsq; exerci-

tatus periculis, cum huiusmodi quā diximus præfatione, Vlyssē adducet Homericum. Quanquam autem non ubiq; perinde obuia est allegoriæ ratio, tamen illud extra cantrouersiam est, apud antiquitatis peritos, in omnibus ueterum poëtarum figmentis subesse allegoriã, uel historicam, uel theologiam, uel physicam: uel moralem, nõnunquã unum atq; alterum allegoriæ genus permixtum. In quibusdam haud magni negotij est allegoriæ sensum deprehendere. Quis enim non intelligit (nam de his quæ ad mores attinent, magis libet exempla ponere) Icarī in mare delapsi figmentum admonere, ne quis altius efferatur, quàm pro sorte sua? Sic nimirum fabula Phaëtonis monet, ne quis munus administrandum suscipiat maius, quàm pro uiribus. Sic Salmonēus in tartara datus præceps, docet non esse æmulandum, quod longe supra fortunam nostrã habeatur. Sic Marsias excoriatus docet nõesse certandũ cum potentioribus. Quid autem aliud sibi uult Danaës auro deceptæ fabula? nisi quod et Flaccus interpretatur, nihil tam esse munitum, quod non expugnetur pecunia, nihil tam incorruptum, quod non muneribus uitietur. Quid Herculis labores, nisi sudoribus ac iuuãdis alijs famam immortalem parari? Quid Midæ uotum, nisi auaros et insatiabiles suis ipsorum opibus præfocari? Quid iudicium, nisi dotibus ingenij cum pecuniæ studio nequaquam conuenire? Quid Bacchus à fulmine conflagrans, in Nympharum aquas iniectus, nisi uini ardorem, sobrio elemento restinguendũ esse? Quod Græco etiam epigrammate testatum est. Quid innuit Circes fabula, ueneficijs homines uertentis in feras? nisi eos qui

Allegoriæ in ueterum poëtarum figmentis.

Icarī casum uis de apud Ouid. 8. metamorph. De Phaëtonē, apud eundē lib. 2. Metamorph. De Salmonēo Verg. 6. Aeneid. De Marsia

Ouid. 6. meta. Horat. lib. oda- rum. 3. ode. 16.

Herculis. Ouid. lib. 9. metamor. Midæ uotum. Vide Ouid. metamorph. 11.

Quid iudiciũ. Scilicet Midæ, qui solus Panē aduersus Apollē nem fauit. Vide Ouid. meta. 11.

Bacchus à fulmi. Vide Eras. Chil. p. uerbis. Perdidisti uinũ infusa aqua.

Circes fab. de qua Odyss. 10.

m 3 nequa

nequaquam ratione ducuntur, id quod hominis est proprium, sed totos sese dediderunt turpibus affectibus, iam præter hominis uocabulum nihil hominis habere, sed ad pecudum degenerasse naturam, puta libidine in ursos, somnolentia ignauiaq; in sues, ferocia in leones, atque item de consimilibus. Quid Vlysses, qui solus poculo epoto, uirgaq; monstrifica percussus, non est mutatus, nisi firmum illum & constantem sapientis habitum, qui nec frangi terroribus, nec ullis affectuum illectamentis ab honesto potest abduci? Quid Lotus semel gustata, iam non sinens abire socios, nisi dulce blandumq; turpium uoluptatum uenenum, à quo non admodum difficile sit abstinere, relinquere, posteaquam gustaris, difficilimum? Quid Sirenium cantus, nisi assentationē, ut rem omnium blandissimam, ita & pestilentissimam? Quid Scylla & Charybdis angusto inter sese discrimine distantes, nisi uirtutis uiam angustam esse? hinc atque hinc finitimis instantibus uitijs: puta inter luxum & sordes, frugalitatem. Inter quæ sic est moderanda uitæ ratio, ut quoniam medium in omnibus exacte tenere difficilimum est, eò potius uergas, ubi minus sit periculi, quemadmodum fecit Vlysses. Quid moly radice nigra, sed flore lacteo herba, mortalibus inuentu difficilima, nisi sapientiam, ad quam primus aditus arduus est, ac sudoris plenus, fructus suauissimi? Quid item ramus ille aureus apud Maronem, nisi sapientiam in abdito sepositam, paucisq; deprehensam? Sed ne longiores simus, huius generis interpretationum quantamlibet uim suppeditabit Eustathius enarrator Homeri. Nos quoque quondam adolescentes hisce

Lotos, Odyf. 9.

Sirenium cantus. Odyf. M.
Scylla & Charyb. Ody. 12.

Moly. Odyf. 10

Ramus aureus. Sine quo Aeneas non potuisset ire ad inferos, Verg. 6. Aenei.

de rebus

de rebus nonnihil attigimus in libris quos inscripsimus
 ἀντιβαρβαρῶν. Porro in hoc genere molliora sunt ea, quæ à
 poëtis in hoc ipsum ficta constat. Velut quæ ad imita-
 tionem humanae uitæ dijs affingunt. Quod genus, cum
 Martem à Vulcano uinculis irretitum facit Homerus.
 Cū Iupiter ἀγκυλωμένης emisso somnio, spem inijcit ca-
 piendæ Troiæ, cum longe aliud ageret. Nam hæc Re-
 gum ars est, quosdam rumores data opera in uulgus spar-
 gere, cum multo aliud apud se destinarint. Atq; his etiã
 molliora, quæ sic à poëtis celebrata sunt, ut ad histo-
 riam, non ad fabulas possint referri. Qualis est Orestes
 parricida, cumq; hoc Pyladis amicitia. Sunt enim qui rē
 gestam affirmant. Qualis Alcestis mariti mortem sua re-
 dimens, cuius etiam meminit Valer. Maximus. Item Co-
 dri ac Mœnecei mors, Qu. Curtij, Deciorumq; factis
 annumeratur. Et inter amicorum paria Theseus & Pi-
 rithous, Castor & Pollux referuntur. Qualis item Arion
 à Delphino reuectus in patriam: Nam diuus Augustinus
 historiam autumat. Certe apud Vergilium, ac præcipue
 Lucanum, non dubium quin pleraq; ad historiam perti-
 neant. Quanquam & Herodoti pleraq; fide carent. Et
 Xenophon Cyropædiam magis ad exemplum instituendæ
 uitæ, quàm ad fidem historię scripsit. Quæ si pro ueris
 accipiantur, fide ualent: Sin pro fictis, cum sint à sapien-
 tissimis ac probatissimis autoribus prodita, hoc ipso ua-
 lent, quod ab ijs conficta sint, quorum autoritas præce-
 pti uigorē obtinet. Contrà sunt apud poëtis exēpla cer-
 tæ atq; historicæ fidei, de Scipione, de Annibale, de Augu-
 sto, de Pēpeio, de Iulio. Sūt rursus alia, quæ nullus ificias
 m 4 eat esse

Odyss. 8. ἀγκυ-
 λωμένης. i. uersu-
 tus. III. 20

Lib. 4. cap. de
 amore cōiugali.
 De quibus ui-
 de Valer. max.
 lib. 3. cap. de pie-
 tate erga patri-
 am.

Arion. Vide
 Gell. lib. 16. ca-
 pi. 19.

Exempla
comica.

eat esse conficta. Sed quoniam constat in hūc ipsum usum esse conficta, & à magnis conficta autoribus, nimirum exempli pondus habet. Quo de genere sunt Inuidia dea, Fama, Ate, Lite, de quibus supra mentio facta est. Præterea personæ quæ in Dramaticis, aut mixtis poëmatis inducuntur, præsertim comœdijs, cum quibus dialogi multum habent affinitatis. Etenim si quis suadeat cauendum esse parentibus, ne si quid peccent, testibus liberis peccet, non ne exempli uim habebit Clitipho in sene seipsum excruciante, loquens ad hunc modum: Perij, is mihi ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora? Nunc ait, periculum ex alijs facito tibi, quo d ex usu fiet. astutus, Næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam. Aut si quis suadeat iuxta sapiētis respsosum, æqualem esse ducendam uxorem, alioqui non uxorem duci, sed heram, si pauper diuitem adiunxeris, non ne exempli instar habebit Chremes in Phormione Nausistratam perinde ut dominam timens? Item si quis suadeat neq; firmam satis, neq; tutam pauperi cum opulentis esse amicitiam, non ne pro exemplo ualebit Euclio in Aulularia Plautina, loquēs ad hunc modum, pauper Megadori diuitis deprecans affinitatem? Venit hoc mihi in mentem &c. nam locus notissimus est. Rursum ubi differas improbe facere parentes, qui sæuiunt in liberos delinquentes, cum ipsi senes peccent grauiora, non ne recte citabitur modo dicta Nausistrata, loquens hoc pacto: Adeo indignum tibi uidetur, filius homo adolescens si habet unam amicam, tu uxores duas? Nihil pudet: Quo ore illum obiurgabis? Responde mihi. Sed næ ego ineptus unum aut alterum exēplum prof...

profero, cum tota comœdia nihil aliud sit, quàm humanæ uitæ simulacrum. Poteram item è tragœdijs, Eclogis, dialogis similes formas proferre. Sed in cômētario abunde satis arbitror uiam ingeniosis indicasse. Equidem existimo exempla non solum de his quæ diximus, uerum etiã à mutis animantibus, atq; etiã inanimis recte sumi. Quàmquam uidentur ad *ἁμοίωσιν* magis pertinere, ueluti si quis proposita, descriptaq; formicarum industria, ad rem labore parandam adhortetur. Aut si quis exposita apum politia, homines ad legum ac disciplinæ ciuilis obseruationem extimulet. Aut si quis detestetur ingratitude, adducto exēplo leonis, cuius ex Appione meminit Gellius: & draconis, qui nutriciũ à latronibus obseſsum eripuit, autore Plinio. Aut si reprehendens hominem ab amicitia alienum, qui nec amet ullum, nec à quoquã ametur, Delphini proferas exemplum, puerum adamãtis, aut Aquilæ uirginis amore flagrantis, aut Magnetis ferrum ad se trahentis. Sed hisce de rebus plura fortassis, ubi de parabola disputabimus. Nunc ad institutum.

Formicarũ. Horatius. 1. Sermo Saty. 1.
Apum. Vergo. 4. Georgo.

Gel. lib. 5. c. 14.

Pli. lib. 8. ca. 17.

Delphini. Vide Gell. 1. lib. 7. cap. 8.

Aut aquilæ. Vide Plin. lib. 12. cap. 5.

Tertius modus locupletandi exempla.

Dilatantur exempla utriusq; generis, hoc est, tam fabulosa, quàm historica, præter iam dictos modos etiam parabola, quam eandem *ἁμοίωσιν* uocant. Cicero collationem uertit. Tum comparatione, siue contentione Parabola est cum accommodata similitudo, quod adductũ Parabola est exemplum ostendit aut simile esse, aut dissimile, aut quid contrarium. Simile ut non aliter quàm Canillus rem Romanam à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductam,

m s adductam,

adductam, sua uirtute depulsis barbaris restituit: ita Laurentius Latinas literas in scitia ferè barbarorum deprauatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem uelut ab inferis reuocauit. Dissimile, ut non par gratia debetur Laurentio & Camillo, propterea quod hic pietate adductus, capitis sui periculo patriam à barbaris liberauit: ille fame cupiditate commotus, uel potius quàm plurimos taxandi libidine, linguam Latinam non oppressam restituit, sed ad certas quasi leges redegit, quæ feliciter ex eloquentium autorum lectione discebatur. Item Brutus occidit liberos, prodicionem molientes, Manlius uirtutem filij morte multauit. Contrarium. Marcellus ornata Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem socijs abstulit. Pugnant enim restituere, cum auferendo, hostes cum socijs. Et apud Vergilium: At non ille satum quo te mentiris Achilles, Talis in hoste fuit. Porro comparatio demonstrat id quod adductum sit, aut par esse, aut minus, aut maius. Minus, ut si propter matrimonia uiolata urbes euersæ sunt, quid fieri adultero par est? Item maiores nostri sæpe mercatoribus ac nauicatoribus iniuriosius tractatis, bella gesserunt: uos tot ciuium Romanorum milibus uno nuntio, atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Legati quod erant appellati superbius, Corinthum patres uestri totius Græciæ lumen extinctum esse uoluerunt, uos eum regem tutum esse patièmini, qui legatum populi Romani consularem, uinculis ac uerberibus, atque omni supplicio excruciatum necauit? Par, ut apud eundem Ciceronem. Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patricijs, altero

improbissimo, altero modestissimo atque optimo uiro peterem: Superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Maius, ut pro Milone: Negant intueri lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua urbe tandem hoc homines stultissimi disputant? Nempe ea, quae primum iudicium uidit de capite M. Horatij fortissimi uiri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectam esse fateretur. Ergo in eo quod proprie uocatur exemplum (est autem rei gesta, aut perinde ut gesta, Exemplum proprie qd. utilis ad persuadendū commemoratio) aut breuissime significatur. Quod genus est illud diui Hieronymi: Memento Daretis & Entelli. Aut latius per collationē accommodatur per simile, dissimile, contrarium, par, maius & minus. Atq; ea collatio sumitur ab omnibus rerum ac personarum circumstantijs. Adiuuatur autē & orationis artificio, cum uerbis ac figuris ad id accommodis, alia consulto eleuantur, alia attolluntur. Porro qui copiosissime uolet exemplum tractare, is singulas similitudinis aut dissimilitudinis partes explicabit, atque inter sese comparabit. Quemadmodum facit M. Tullius in exēplo, quod superius retulimus, de legato occiso. Subijcit enim partiū collationē. Illi libertatem ciuium Romanorū imminutam non tulerunt, uos uitam ereptam negligetis? Ius legationis uerbo uiolatum, illi persecuti sunt, uos legatum omni supplicio interfectū relinquetis? Videte, ne ut illis pulcherrimū fuit, tantam uobis imperij gloriā relinquere, sic uobis turpissimum sit, id quod accepistis, tueri & conseruare non posse. Quod tamen quantumlibet copiose licebit

cebit facere, si quis plures circumstantias inter se componat. Veluti si quis hortetur aliquem, ut filij mortem moderate ferat, & è gentiliū exemplis mulierem aliquam obijciat, quæ plurium liberorum mortem fortiter tulerit. Post enarratam rem ita comparabit. Quod mulier imbecilla potuit, tu uir barbatus non feres? Illa cum naturā uicit & affectū matris, tu ab altero superaberis? Illa complurium liberorum iacturam animo infractō pertulit, tu unum extinctum incōsolabiliter defles? Adde quod illius filij simul omnes naufragio perierūt, morte uidelicet in gloria, tuus in bello fortiter pugnans occubuit. Illa non habebat cui filios honeste imputaret, tu filium impēdisti patriæ. Illi uere totiq; perierunt, tuus immortalī gloria semper uicturus est. Illa naturæ gratias agebat, quod aliquando tot liberorum mater fuisset, tu tantum meministi te optimum perdidisse filium. Illa non habebat sartiendæ orbitatis spem, quippe maior quàm ut uterum iam ferre posset, tibi & uxor fœcūda, & ætas etiamnum integra, ualensq;. Ergo quod barbara muliercula præstitit, tu uir Romanus non præstabis? Quod contemnere potuit literarum imperita, hoc te tot præditum literis, tantum philosophiæ professorem frangit? Denique quam animi fortitudinem præstitit pagana, hanc homo Christianus non exhibebit? Illa credens post rogum nihil superesse, tamen luctum indecorum existimauit, tu doctus eos demum uere uiuere, qui cum laude excesserint ex hac uita, sine fine clamas tibi perijsse filium? Et quod illa æquo animo reddidit naturæ, tu deo repenti non reddis? Illa fortiter paruit necessitati, tu deo repugna. Ex hac forma satis,

tis, minor

tis, opinor, apparet, quibus modis oporteat exempla con-
 ferre, quanquam in ueris causis, quoniam maior est cir-
 cumstantiarum copia, facilius est inuenire uarias conten-
 tiones. Illud obiter admonendum, in huiusmodi conten-
 tionibus sententias, & epiphonemata non inconcinne
 posse admisceri. Velut in hoc eodem exemplo, post pri-
 mam collationem. Quod mulier imbecilla potuit, tu uir
 barbatus non poteris? subijci poterant sententiæ. Natura
 discreuit sexum, tu non discernis animū. A muliere nemo
 fortitudinis laudem expectat. Vir nisi forti sit animo, nec
 uiri nomine censetur. Vir utrūq; significat, & sexum ro-
 bustiorē, & animū infractum. Turpiter barbam gestat,
 qui pectoris robore superatur à foemina. Item post illam
 contentionem. Illa non habebat cui filium imputaret ho-
 neste, tu filium impēdisti patriæ. Poterant affingi senten-
 tiæ fermè huiusmodi: Magnum doloris solatium est, ha-
 bere cui honeste possis imputare fortunā. Vt nulli iustius,
 ita nec gloriosius impēditur filius, quàm patriæ. Rursum
 post illam. Illi uere totiq; perierant, tuus immortalis glo-
 ria semper uicturus est. Adijci poterant huiusmodi. Lon-
 ge felicius honesta fama, quàm hoc cōmuni spiritu uiui-
 tur. Corporis uita & calamitosa est, & omnino, ut nihil
 accidat, breuis, deniq; cum pecudibus cōmunis. Illa clara
 sempiternaq; homines in diuorum consortium referens.
 Ad eundem modum singulis collationū partibus senten-
 tiæ subijci poterant. Sed hæc obiter indicasse sat fuerit.
 Nam de sententijs suo loco dicemus.

De parabola.

Iam uero si quis parabolam ab exemplo separet, ut
 exemplum

Parabola exemplum sit certæ rei gestæ, Parabola, similitudo sumpta ab his quæ fiunt, aut quæ natura, casu'ue rebus adiuncta sunt, ut Attilius ad hostes reuersus, exemplum sit seruandæ religionis ac fidei: at nauis pro uentorum ratione uelum tollens, aut contrahens, in hoc aut illud latus transferens, parabola sit, quæ doceat sapientem tempori cedere oportere, ac rebus præsentibus sese accommodare, tamen eadem dilatandæ parabolæ ratio, quam in exemplo demonstrauius. Nam aliquando uerbo notatur. Vt, non intelligis tibi uertenda uela. Aut, desine lauare laterem. Vt iam uel allegoria sit, uel metaphora. Aliquando latius explicatur, & apertius accommodatur. Quod facit Cicero pro Muræna. Quod si è portu soluentibus, qui iam in portum ex alto inuehuntur, prædicere summo studio solent tempestatũ rationem, & prædonum & locorum, quod natura fert, ut his faueamus, qui eadem pericula, quibus nos persuncti sumus, ingrediantur, quo me tandem animo esse oportet, propè iam ex magna iactatione terram uidentem, in hunc cui uideo maximas tempestates esse subeundas? Rursum in eadem oratione, ut aiunt, in Græcis artificibus eos aulædos esse, qui citharædi fieri non potuerint: sic nõnullos uidemus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris studiũ deuenire. Superiorem Ciceronis parabolam sic imitatus diuus Hieronymus in epist. quadã ad Heliodorũ: Et ego non integris rate uel mercibus, nec quasi ignarus fluctuũ & indoctus nauta præmoneo, sed quasi nuper naufragio eiectus in littus timida nauigaturis uoce denuncio: In illo æstu charybdis luxuriæ, salutẽ uorat. Ibi ore uirgineo ad

pueritiam

pudicitiae perpetranda naufragia, Scyllæum renidens li-
 bido blanditur. Hic barbarum littus. Hic diabolus pira-
 ta cum socijs portat uincula capiendis. Nolite credere,
 nolite esse securi, licet in modum stagni fusum æquor ar-
 rideat, licet uix summa iacentis elementi spiritu terga cri-
 spentur, magnos hic campus montes habet. Intus est pe-
 riculum, intus est hostis. Expedite rudentes, uela suspen-
 dite. Crux antennæ figatur in frontibus. Tranquillitas
 illa tempestas est. Hic si quis singula pericula, quæ à ui-
 tijs aut improbis, aut aliunde bonis moribus imminent,
 uelit conferre cum singulis, quæ nautis uitæ discrimē ad-
 ducere solent, deinde per comparationem maius aut mi-
 nus, item dissimile aut contrarium ostendere, postremo
 sententijs & epiphonematis, ut inciderint exornare, ni-
 mirum copiosissime dilatabit orationem. Velut in hoc
 exemplo, Vt quo preciosior est res, hoc & diligentius
 solet asseruari, & impendi circumspectius: ita temporis
 quo nihil est preciosius, summa habenda est ratio, ne
 quid effluat sine fructu. Etenim si curatores dari solent
 his, qui gemmas & aurum temere profundunt, quæ tan-
 dem erit insania, tempus pulcherrimum immortalis dei
 munus, aut ocio, aut inhonestis studijs turpiter consu-
 nere? Quid enim perdis, cum tempus perdis, nisi uitam?
 At uita quid esse potest charius? Et cum una gemmula
 perijt, iacturam uocas. Cum totus perijt dies, hoc est bo-
 na uitæ portio, iacturam non uocas? Præsertim cum illa
 perdita, aliunde possint recuperari, temporis irreparabi-
 lis sit iactura. Præterea illa quum tibi pereunt, alijs ple-
 runque lucro sunt. At temporis dispendium in nullius
 transit

Tempus as-
seruandum.

transit compendium. Nullum est damnum, ex quo non aliquis emolumentum aliquod sentiat, præter damnum temporis. Adde his, quod illarum opum iactura sæpe salutis fuit. Nam diuitiæ plerunq; uitiorum materiam ministrant, ita ut præstet temere profudisse, quàm attente adseruasse. Quãto cuiusq; rei usus honestior, tanto turpior profusio. At nihil pulchrius, nihil præclarius, quàm bonas horas bene collocare. Illa ut quàm maxime serues, sæpe numero tamen uel casus eripit, uel homo tollit, ut iactura te calamitosum duntaxat, non etiam turpem reddat. At temporis amissio, quoniam non nisi nostro uitio contingit, non miseros solum, uerum & infames reddit. Pessimum infamiæ genus quoties culpa in nullum conferri potest, præterquam in eum qui patitur malum. Illis fundos aut ædes mercari poteris, bonam mentem non poteris. Hoc præter alia animi ornamenta, parare poteris immortalitatem. Nulla est tam breuis uitæ portio, in qua non magnus aliquis ad felicitatem gradus fieri poterat. Postremo de illis male insumptis, patri fortassis rationem redditurus eras, de horis male transactis, deo. Sed satis est indicasse, in quantam amplitudinẽ dilatari possit collatio, si quis ad eum modum singulas circumstantias uelit componere atque ornare. De dissimili eadem est tractandi ratio, cuius hoc sit exemplum. Neque enim ut nauis utilior noua, quàm uetus, sic & amicitia. Nec ut laudanda, quæ pecuniam pluribus largitur, ita & quæ formam. Neque enim ut in cursu melior est, qui lampadem accipit, quàm is qui tradit: ita in bello melior est imperator qui exercitum accipit, quàm qui tradit. Porro

quoad

quemadmodum ab omni genere rerum collationes duci possunt, superiore commentario demonstratum est.

De imagine.

Εἰκὼν, quàm Latini uocant imaginem, collationi uideatur affinis. Tametsi magis ad euidentiã, aut grauitatem, aut iucunditatem orationis facit, quàm ad probationem. Cæterum quanquàm exemplorum & simulium usus ad eadem ista confert, tamen ad faciendam fidem nõ uulgariter adiuuant, præsertim cum per inductionem, quam Græci uocant ἐπαγωγὴν, adhibetur. Quo in genere plurimus est Socrates Platonius. Exemplum per inductionem adhibebitur hoc modo. Dic mihi quem tandem fructum attulit Demostheni insignis eloquẽtia? Nempe præter alia incommoda, infelicissimum & miserandum exitium. Quid autem præmij Tyberijs Gracchis attulit? Nimirum cædem & miseram, nec satis honestam. Quid porro illi tantopere laudato Antonio? Certe & hic latronũ scis crudelissime confossus est. Age Ciceroni eloquentiæ parenti, quam mercedem attulit? Non'ne mortem & acerbam, & miserandam? I nunc & tot uigilijs ad summam eloquentiæ laudem enitere, quæ præstantissimis quibusq; uiris semper exitio fuit. Simile adhibetur per inductionem, hoc modo: De nauigando num melius disputabit nauita, quàm medicus? an non medicus rectius de mendendi ratione differet, quàm pictor? Num pictor de colorum & umbrarum, ac linearum ratione melius dicet, quàm sutor? Num auriga de ratione moderandi currum melius, quàm nauta? Ea si plurima conferantur, faciunt ut omnino probabile uideatur, unumquenq; melius de ea

Inductio, est à singularibus ad uniuersale progressio.

n

re di

re dicturum esse quàm melius norit. Deinde ad rem ac commodatur similitudo. At quid orator, qui de omni re profitetur se optime dicturum? Notum est exemplum de Aspacia, ex Aeschine.

De contentione demonstratiua.

Est & generalis quaedam contentio, praesertim in genere demonstratiuo, quoties laudandi, uituperandi ue gratia personam cum persona conferimus. Veluti si quis Iulium Pontificem Romanum laudaturus, eum cū C. Iulio Cesare componat, atq; illius benefacta cum huius comparet. Aut contra uituperaturus malefacta cum malefactis conferat. Item si quis Maximilianum laudaturus, eum cōponat cum M. Antonio Imperatore. Est & rerum comparatio, quod genus est si quis historiam laudans, eius utilitates comparet cū eorum benefactis qui re bellica Remp. duxerunt. Aut poëticam laudare cupiens, huius commoda cum philosophiae commodis committat atq; expendat. Est & unius ad multa comparatio. Vt si quis historiae laudes exaggerare cupiens, eam cum laudatissimis quibusq; disciplinis comparet. Atq; in his duplex ratio. Aut enim alterius partis bona eleuas, alterius amplificas. Aut alterius partis sic exaggeras laudes, ut praeferas tamen quod laudandum susceperis. In uituperando attollis uitia, sed sicut scelestiorem tamen ostendas, quem insectaris.

De iudicijs.

Ad exemplorum genus referuntur & iudicia, quae Graeci κρισεις appellant. Eae sunt sententiae scriptorum illustrium, gētium, uirorum sapientum, aut clarorum ciuium. Ex antiquis ac celebratis poëtis magna uis iudi-

Quintil. lib. 5.
cap. de exēplis.

ciorum colligitur. Item ex historiographis, ex philosophis, ex arcanis literis. Nam his rursus eadem uarietas, quæ in exemplis ostensa est. Sunt & apud Græcos, qui in his undecunq; colligendis laborarunt, quorum de numero Stobæus. Idem ualent sapientum apophthegmata. Cuiusmodi sunt illa celebrium uirorum dicta, & quæ referuntur à Plutarcho. Et hoc uarium genus est. Etenim si spectemus rem, sunt militaria, sunt philosophica. Si personas, sunt regum, sunt sapientum, sunt popularium. Si qualitatem, sunt grauitate dicta, sunt facete dicta, sunt acute dicta. Huc pertinent & prouerbia, uel ab auctoribus sumpta, uel uulgò iactata. Nam publica gentium instituta non uideo quid ab exemplis differant. Certe oracula & responsa numinum, iudicijs subiiciuntur. Veluti si Socratem probes sapientem, quod ita Apollinis oraculo sit iudicatum.

De sententijs.

Est sententiarum genus, non illud quidem petitum ab autoribus, sed à nobis ad præsentis rei commoditatem confictum. Eas licebit omnibus orationis partibus admiscere. Atq; adeo unus locus complures sæpenumero sententias parit. Incidunt enim & in narrando, & in mouendis affectibus, non solum in probationibus. Quinetiam sæpenumero transitiones per sententias fiunt. Quæ si in loco adhibeantur, haud mediocrem orationi copiam adiungent, neque id sine grauitate aut gratia. Sunt autem sententiarum uariæ formæ. Siquidem aliæ sunt *καθολικαί*, ut inuidia ipsa suum supplicium est. Aliæ nõ placent, nisi ad rem relatæ. Ut nihil tam populare quàm bonitas

Quintil. lib. 8.
ca. de generibus
sententiarum.

Id est, uniuersales.

est. Alia quæ ad personam referantur. Vt princeps qui uult omnia scire, necesse habet multa cognoscere. Rursum alia simplex. Vt, omnia uincit amor. Alia orationem habet subiectam aut admixtam. Vt in omni certamine qui opulentior est, etiam si accipit iniuriam, tamen quia plus potest, facere uidetur. Quædam duplices sunt ex partibus contrarijs, nulla tamen addita ratione. Vt obsequium amicos, ueritas odium parit. Quædam ex diuersis, Mors misera non est, aditus ad mortem miser est. Huic generi si ad utranq; partem ratio subiiciatur, quadripartita fuerit sententia, ad hunc modum. Qui adolescentium peccatis ignosci oportere putant, falluntur. Hæc prima sententiæ pars. Ei subnectitur ratio, propterea quod ætas est impedimento bonis studijs. Deinde tertia pars erit. At hi sapienter cogitant, qui adolescentes maxime castigant. Et rursum additur ratio. Vt quibus uirtutibus omnem uitam tueri possint, eas in ætate maturrima uelint comparare. Id exemplum etiam si est in Rhetorica ad Herennium scripta, tamen mihi sanè non admodum arridet. At non est arduum aliud huiusmodi fingere. Iuuentutem decet industria. Adijcitur ratio. Nam turpe sit eas dotes, quas natura ad bonas artes comparandas illis annis attribuit, in ocio, fœdisq; uoluptatibus consumere. At senectutem opulentia decet. Huic quoque subiicitur ratio. Vt ætas naturæ præsijs destitutior, exterarum rerum adminiculis utcunq; fulciatur. Item aliud: Senectus inops, calamitosa, indocta, turpis. Nam & miserum tum egerere, quum imbecillitas naturæ pecuniæ subsidia præcipue requirit. Et turpe, tum res optimas nescire, quum nec di-

scere

scere decorum est, & docere pulcherrimum. Rursum est sententia recta. Vt tam deest auaro quod habet, quàm quod non habet. Est figurata. Vt seruare potui, perdere an possim rogas? Est communis rerum. Vt nocere facile est, prodesse difficilius. Est ad personas accommodata, ut iam minus appareat sententia, ut est illud M. Ciceronis: Nihil habet Cæsar, nec fortuna tua maius, quàm ut possis: nec natura melius, quàm ut uelis seruare. Est illud etiã tacitum, & quasi dissimulatum sententiæ genus. Et cæco carpitur igni. Explicuit enim Ouidius: Tectus magis æstuat ignis. Item in narrando. Pars maior uincit meliorem. Explicabis si dixeris, ferè fit, ut pars maior uincat meliorem. Iam aliud sententiæ genus, quod ἐπιφώνημα Græci, Fabius acclamationem appellat. Ea est rei narratæ uel probatæ summa acclamatio. Narratæ, ut apud Vergilium, Tantæ molis erat, Romanam condere gentem. Probatæ apud M. Tullium pro ligario. Quorum igitur impunitas Cæsar tuæ clementiæ laus est, eorum te ipsorum ad crudelitatem acuet oratio? Neq; tamen quoduis epiphonema continuo sententia est, etiam si plerunq; est, uerum quicquid in clausula argute additum ferit aurem, ἐπιφώνημα dici potest. Quod genus proprium est epigrammatis. Vnde apud Martialem sæpenumero carmen epiphonemate clauditur. Utitur & Valerius Maximus frequenter hoc genere. Item Seneca suas epistolas ferè claudit epiphonemate. Neq; defuerunt quibus epiphonematum usus adeo impense placuit, ut omni loco, omni sensui clausulam acclamatoriam subiiciendam existimarent. Sed ut sententiarum omnium, ita & acclamationum

Epiphonema
quid.

n 3 debet

Noema quid.

debet esse modus, ut ibi demum adhibeas, ubi locus postulat, aut certe patitur. Est Noëma sententiæ genus quod non dicitur, sed intelligitur. Quod genus est illud dictum in quendam agentem cum sorore Talionis, quod sibi dormienti pollicem resciderat, cum illa fratrem sæpius à ludo gladiatorio redemisset: Eras dignus ut haberes integram manum, nam intelligitur, ut rursus in ludo depugnares. Sunt noua sententiarum genera, ex inopinato, & ex alio relatis, & ex alio translatis, ex geminatione, ex contrarijs. Quorum exempla si quis desideret, ex Quintiliano petat, licebit.

De expolitione.

Expolitio quid.

Cum hoc sententiarum genere, quod superius ostendimus, ex quatuor constare partibus, cognationem habere uidetur expolitio. Sic enim uocant, quoties eodem in loco diutius commoratur, & eandem sententiam alijs atq; alijs modis uariamus, simul & locupletamus. Commutatione uerborum, quum eadem res alijs atq; alijs uerbis, alijsq; figuris, sæpius effertur. Commutatione pronuntiationis, quum alio atq; alio uultu, gestu, uoce. Commutatione tractationis, quum quod iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed paulo aliter dicentem facimus. Vel quum quod sedatius est disputatum, id acrius atque inflammatus efferimus. Verum copiosissima expolitio septem constat partibus. Propositione, ratione, duplici sententia, cui ratio item duplex subijci potest, contrario, simili, exemplo, conclusione. Exemplum erit huiusmodi: Sapiens nullum pro Repub. uitabit periculum: Ideo quod sæpe fit, ut quum pro Repub. perire noluerit, necessa-

Expolitionis septem partes.

No cum Repub. periret. Et quoniam sunt omnia commo-
 da à patria accepta, nullum incommodum pro patria
 graue putandum est. Hæc est prima pars qua tota res
 simpliciter exposita est, & rationibus cõfirmata, cui sub-
 dicitur duplex sententia, aucta totidem, aut pluribus ratio-
 nibus. Ergo qui fugiunt id periculum quod pro Repub.
 subeundum est, stulte faciunt. Hæc est sententia, cui sub-
 neçtitur ratio. Nam neq; effugere id possunt, & ingrati
 in ciuitatem reperiuntur. Deinde additur altera sententiæ
 pars. At qui patriæ pericula suo periculo propellunt, hi
 sapientes putandi sunt. Mox adijciuntur rationes. Quum
 & eum quem debent honorem Reipub. reddunt, & pro
 multis perire malunt, quàm cum multis. Iam adiungitur
 contrarium. Etenim uehementer est iniquum, uitam à na-
 tura acceptam, per patriam quum seruaueris, naturæ quum
 cogat, reddere, patriæ quum roget, non dare. Et quum pos-
 sis cum summa uirtute & honore pro patria interire,
 malle per dedecus & ignauiam uiuere: pro amicis & pa-
 rentibus ac cæteris necessarijs adire periculũ quum uelis,
 pro Repub. in qua & hoc, & illud sanctissimum patriæ
 nomen continetur, nolle in discrimen uenire. Deinde adhi-
 betur simile. Itaq; uti contemnendus, qui nauigando na-
 uim, quàm se mauult incolumem: Ita uituperandus qui in
 Reipub. discrimine, suæ saluti plus quàm communi consue-
 lit. Naue fracta, multi incolumes fuerunt. Ex naufragio
 patriæ saluus nemo potest enatare. Sub hæc exemplum
 annectitur: Quod mihi uidetur Decius intellexisse, qui se
 deuouisse dicitur, & pro legionibus se in hostes immisisse
 medios, unde uitam amisit, non perdidit. Re enim uilissi-

ma, maximam redemit. Vitam dedit, accepit patriam. Amisit animam, potitus est gloria, quæ cū summa laude prodita uetustate, quotidie magis enitescit. Demum apponitur cōclusio tanquàm epilogus. Quod si pro Repub. debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplo comprobatum, hi sapientes sunt existimādi, qui nullum pro salute patriæ periculum uitant. Ergo conueniet huiusmodi thematis exerceri pueros, qui ad copiam parandam instituuntur. Quanquàm ne hoc quidem exemplum ex Herenniana rhetorica mihi magnopere probatur, nisi quod utcunq; rationem indicat. Potest autem copiosius etiam tractari, si plures sententias & rationes, si similia, si exempla plura congeras.

De apologis.

Ad fabulorum genus proxime accedunt apologi, nisi quod & delectant uehemētius, & efficacius persuadent. Delectant, quia morum faceta quadam imitatione faciunt fidē, quia uerū ueluti ponunt ante oculos. Capiuntur his præcipue rustici & imperiti, & si quis alius est, qui mores aurei seculi sapit. Celebratur apologi maxime Aesopi nomine, q̄ unus è sapientū numero ob hoc ipsum est habitus. Etiam si Quintilianus ab Hesiodo scriptas fuisse, certe maioris cuiuspiam ingenij opus existimet. Quominus mirandum, si Menenius Agrippa plebem Romanam à periculosissima seditione reuocauit, conficto in id apologo de corporis humani membris aduersus uentrem conspirantibus, ut refert T. Liuius. Et Themistocles Atheniensibus persuasit, ne nouarent magistratus, fabula, de uulpe muscis obsita. Quin liberum est cuiq; pro re con-

Quintil. lib. 5.
cap. de exēplis.

T. Liui. lib. 2.
primæ decadis.
Vide Plutarchū
in uita eius.

fingere genus huiusmodi. Verum ut apte cōfingas, quum ingenio ualeas oportet, tum animantium naturas (sunt autem infinitæ uarietatis) penitus animaduersas habeas necesse est. Porro quod ad usum attinet, significantur uerbo, quemadmodum exempla, maxime si notus sit apologus. Veluti si dicas: Si tua scripta lacerent ac damnent imperiti, noli laborare, certe doctissimo cuique maxime probantur. Quid enim mirum, si gēnam aspernatur Galus Aesopicus? Aut si quis dicat: Nullus hostis quantumlibet impotens humilisq; negligendus, aut contemnendus est: Posteaquā nec Scarabæum impune contempserit Aquila Aesopica. Aut hoc pacto: Tuis ipsius benefactis nitere, non maiorum splendore. Ne tibi usu ueniat, quod Aesopi corniculæ. Dilatantur autem præfatione cōmendationis. Commendamus tum autorē ipsum, tum Apologorum genus. Ita ut fecit Aul. Gell. in explicanda Cassitæ fabula, Aesopus ille è Phrygia fabulator, &c. Nam locus in promptu est. Deinde si describendis animantium aut rerū formis ac naturis, quos inducis, longius immoraberis. Quandoquidem hoc tam ipsum & cum uoluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet: Veluti si Scarabæi formam, deinde quemadmodum è stercorebus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercorea protrudat, atq; id genus alia describas. Ad eūdem modum Aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram esse Iouis, non offendi fulmine, non cōniuere ad ardentissimos solis radios, perniciosissimo uolatu ultra nubes ferri. Deniq; quæcunque uel ad Scarabæorum humilitatem exaggerandam, uel aquilæ gene-

Vfus apolo-
gorum.

Scarabæi
natura.

Aquilæ
natura.

n s rosita

rositatem attollendam pertineant. Quod quidem argu-
 mentum nos per lusum tractauimus in prouerbijs. Atque
 hac in re non prætermittendum, si quid animanti cuiuspiam
 fabulis poëtarum est attributum. Quod genus è Lycao-
 ne natos lupos: ex adulescēte perdicem, cygnum Apolli-
 ni sacrum esse, & sub fatalem horam suauissime canere:
 coruum eiusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex
 albo nigrum factum. Aut si quid proditum est historijs
 insigniter ab his factum, ueluti de aquila quæ uirginem
 adamauit, apud Plinium. De Bucephalo Alexandri Ma-
 gni equo, atque item de cæteris, nam rationem duntaxat
 ostendimus. Deinde quum ad ipsum Apologum erit uen-
 tum, fusius ac latius narrare licebit. Id fiet citra tædium,
 si faceta quadam imitatione, quod est in hominum uita, ad
 fabulæ mores accommodabimus. Præterea, si ad eandem
 rationem sermones, sententias, dictaq; affingemus. Exem-
 plum aptissimum est apud Horatium in Saty.
 Rusticus urbanum, murem mus paupere fertur
 Accepisse cauo, ueterem uetus hospes amicum
 Asper & attentus quæsitis, ut tamen arctum
 Solueret hospitij animum.
 Quid multa? &c. nam in promptu locus est. Est itē exem-
 plū dilatati apologi apud Apul. de coruo & uulpe. Rur-
 sum apud A. Gel. de cassita auicula. Cæterū quod ἐπιμύ-
 θιον uocant, id est, apologi interpretationē nō admodum
 refert initio ponas, an in fine. Quanquā & incipere lice-
 bit, & in hanc desinere, modo sermonis accedat uarietas.

De somnijs.

Affinguntur à nonnullis somnia quoque, quæ fortassis

liber

De Lycaone
 rege Arcadiæ in
 lupum cōuerfo,
 uide Oui. primo
 Metamor.

De Bucepha-
 lo, uide Plin. li.
 8. cap. 42.

Horat. saty. 6.
 lib. 2.

Apul. de deo
 Socratis.

adhibenda non sunt, nisi in ostentatione: quod genus Luciani somnium. Aut quoties ea pro ueris uisis, hortandi deterrendi'ue gratia narramus. Huiusmodi uidetur illud diui Hieronymi, de sese flagris caso, quod Ciceronianus esset. Et nos item pueri in hoc genere lusimus.

Hieronimi somnium, uide ista eiusdem epistolæ ad Eustochium de custodia uirginitatis.

De fictis narrationibus.

Iam fictæ narrationes rerum gestarum, si persuadendi gratia pro ueris adhibeantur, quam maxime fieri potest, ad ueri similitudinem componantur, oportet. Sunt autem ex arte rhetorica notæ partes, quibus probabilitas constat. Cuiusmodi est fabula de Memmio apud Ciceronem, & fortasse de Vulteio apud Horatium. Genus hoc uideo nonnullis nimium placuisse, qui uulgi credulitate freti stultissima quædam miraculorum ostenta pro certissimis inuexerunt Christianorum literis. Porro quæ risus causa finguntur, quo longius absunt à uero, hoc magis demulcent animos, modo ne sint anicularum similia deliramentis, & eruditis allusionibus doctas etiam aures capere possent. Quo de genere sunt Luciani ueræ narrationes, & ad huius exemplum effictus asinus Apuleij. Præterea Icaromenippus, & reliqua Luciani pleraq;. Item argumenta fermè omnia ueteris comœdiæ, quæ non imagine ueri, sed allusionibus & allegorijs delectant. Nam illud fictionis genus, quod ad simulacrum rerum adumbratur, haud dubium est, quin ad parabolam pertineat. Exemplum huius est apud Platonem de specu, in quo uincti quidam umbris perinde ut ipsis rebus delectantur.

In 2. de orat.

Hora. lib. j. epist. in epist. quæ incipit. Quinq; dies.

Lib. 6. de rep.

De Allegorijs Theologicis.

At quoties ad pietatem adhortamur, aut dehortamur,
pluri

plurimum adiuventi conferent exempla ueteris ac Noui testamenti, id est, Euangeliorum. Quæ per allegoriam uarie tractantur, & eodem modo ad mores hominum, modo ad corpus ecclesiæ Christo capiti cõnexum & cohærens, modo ad cœlestem illam communionem, rursus, ad prisca nascentis fidei tempora, & ad hæc nostra possunt accommodari. Sed hisce de rebus copiosius & exactius differemus in libello quem instituimus de Theologicis allegorijs. Atque hæc fermè omnia ad exemplorum genus referuntur, in quibus sumus paulò diutius immorati, quod ex hoc potissimum mundo copiae supellex depromatur. Sed priusquam ab his digrediamur, uisum est etiam nonnulla paucis admonere.

Mundo, id est,
penu.

Ratio colligendi exempla.

Iamprimum quemadmodum unumquodlibet horum uarie possit accommodari per similitudinem, per contrarium, per comparisonem, per hyperbolen, per epitheton, per imaginem, per metaphoram, per allegoriam superioris commentario demonstratum est. Nunc qua ratione fieri possit, ut amplissimam horum uim in promptu, ac uelut in numerato possimus habere, indicabimus. Consilium quidem non perinde magnificum ut frugiferum, quod utinam iuuenes olim ipsi fuisset sequuti (nã tum quoq; ueniebat in mentem) uideo quantum momenti literulis nostris fuerit accessurum. Attamen candidi est ingenij non inuidere bonæ spei iuuenibus, quod tibi uel negarit fortuna, uel non pararit diligentia. Ergo qui destinavit per omne genus autorum lectione grassari (nam id

omnino semel in uita faciendum, ei qui uelit inter eruditos haberi) prius sibi quàm plurimos comparabit locos. Loci communes parandi.
 Eos sumet partim à generibus ac partibus uitiorum uirtutumq;: partim ab his, quæ sunt in rebus mortalium præcipua, quæq; frequentissime solent in suadendo incidere: eaq; conueniet iuxta rationem affinitatis & pugnantiae digerere. Nam & quæ inter se cognata sunt, ultro admonent quid consequatur. Et contrariorum eadem est memoria. Puta sit exempli causa primus locus pietas & impietas. Pietas. Huic subiicientur species inter se cognatæ. Prima est pietas in deum. Secunda in patriam. Tertia in parentes, aut in liberos, aut etiam in eos quos oportet parentum loco colere, ueluti præceptores, & quorum beneficio seruati sumus. Iam his cognata est superstitio, adiucenda igitur. Atque hic aperit sese campus latissimus de prodigiosis deorum cultibus, ac uarijs diuersarum gentium ceremonijs. Sit proximus, si uidetur, titulus, Fides. Fides: hanc in species feces licebit. De fide in amicos, de fide seruorum in dominos, de fide in hostes, totidemq; de perfidia. Item sit titulus Beneficentia. Beneficentia. Huic quum suas species subieceris, restat gratitudo, non illa quidem huic subiecta, neque rursus contraria, sed adherens, eaq; ea ueluti consequens. Sed uirtutum ac uitiorum ordinem sibi quisque suo fingat arbitrio, aut è Cicerone, seu Valerio Maximo, aut ex Aristotele, aut ex diuo Thoma petat. Deniquè si malit, elementorum ordinem sequatur. Neq; enim id magni refert, quãquam nolim illum omnes huius generis particulas tam minutim concisas in ordines referre, uerum eas duntaxat, quæ uideantur frequenter in

ter in dicendo usu uenire. Id autem uel ex locis causa-
rum licebit cognoscere, nempe demonstratorijs, suaso-
rijs, & iudicialibus. Quod genus ferme sunt tituli apud
Plin. lib. 7. Valerium Maximum, & nonnulli apud Plinium. Cæ-
terum quæ extra uitiorum ac uirtutum genera sumun-
tur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos com-
munes. Prioris generis ferme sunt huiusmodi. Insignis lō-
gæuitas, uiuida senectus, senilis iuuenta, insignis felicitas,
insignis memoria, subita rerum commutatio, subita mors,
mors spontanea, mors prodigiosa, partus prodigiosi,
insignis eloquentia, insignis opulentia. Ex humili ge-
nere clari, uafricies ingenij, insigne corporis robur, insi-
gnis forma, egregium ingenium in deformi corpore,
atq; id genus innumera alia. Quorum singulis oportet
bit subijcere, quæ cum his pugnant, quæq; cum his ha-
bent affinitatem, ut insigni eloquentiæ opponitur insi-
gnis infantia. Finitima sunt, uocalitas, felicitas in gesti-
culando histrionica, & si qua sunt huiusmodi. Poste-
rioris autem generis sunt istiusmodi. Plurimum inter-
est quibus studijs puer adsuescas. Magni refert, quibus
cum uiuas. Suum cuique pulchrum. Facilis offensa, re-
conciliatio difficilis. Tutissimum est nulli credere. Amæ
tanquam osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat, qui
cito dat. Fortunam sui cuique mores parant. Et lentæ re-
gum iræ. Et periculosa principum amicitia. Et dulce in-
expertis bellum. Et infida societas regni. Et optimum
senectæ uaticum eruditio. Sed quid ego hæc recensere
pergo, cum sint sexcenta millia? Ergo ex his ea sunt de-
ligenda, quæ uidebuntur ad dicendum maxime commo-
at.

Loci com-
munes.

da. Ad hunc gregem pertinent & illa comparatiua. Cœlibatus ne felicior, an coniugium? Vita priuata, an secus? Potior monarchia, an Democratia? Vita studiosorum, an idiotarum? Tum autem ex superioribus, si qua sunt que uirtuti, aut uitio uidebuntur esse confinia, ea licebit suo titulo subijcere. Ut illa: Bis dat, qui cito dat. Et nihil carius constat, quàm quod precibus emitur. Et beneficium dando accepit, qui digno dedit. Et nihil tam perit, quàm quod confertur in ingratum. Et beneficij gratiam perdidit quisquis exprobrauit. Hæc atque huiusmodi ad liberalitatis titulum referri possunt. Verum ne indigesta rerum turba pariat confusionem, profuerit titulos qui latius patent, in aliquot secare partes. Liberalitatis titulum, ut exempli causa loquamur, ita licebit partiri: Si subieceris: Beneficium prompte citoq; datum: Beneficium aptum, beneficium digno aut indigno collatum: Beneficium exprobratum: Beneficium mutuum: Et si qua iudicabuntur magis idonea. Nam nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo postea quàm tibi titulos compararis, quot erunt satis, eosq; in ordinem quem uoles digesseris, deinde singulis suas partes subieceris. Rursum partibus addideris locos communes, siue sententias, iam quicquid usquam obuium erit, in ullis autoribus, præcipue si sit insignius, mox suo loco annotabis, siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus nouus, siue sententia, siue lepide aut aliqui mure dictum, siue metaphora aut parabola. Atque ad eum modum pariter fiet, ut & altius insideant animo que legeris, & adulescas uti lectionis opibus. Sunt enim
qui

qui plurima teneant uelut in mundo reposita, cum in dicendo scribendoq; mire sint inopes, ac nudi. Postremo utcunq; postulat occasio, ad manum erit dicendi supellex, certis ueluti nidis constitutis, unde quæ uoles petas. Porro nulla disciplina tam semota est à rhetorica, unde non facias locos tuos locupletiores. Nam à mathematicis, quæ remotissimæ uidentur, sumuntur similitudines. Quandoquidem cum sphaera undique sui simili, cumq; tetragono quocunq; cadat pariter quatuor angulis mixto, confertur sapiens suis opibus felix, nec aliunde pendens, & quaecunq; inciderit fortunæ procella, sua uirtute firmus & immobilis. Ut ne dicam interim quod Theologi mysteriorum enarrationem frequenter à mathematicis petunt, propter arcanam quandam rerum, ac numerorum analogiam. Nam à Physicis non solum parabola, uerumetiam exempla quædam petuntur. Parabola fuerit, si dicas. Quemadmodum fulmen summos montes frequentissime ferit, ita summa potestas grauissimis casibus est obnoxia. Item, quemadmodum fulmen æs liquefacit, intacta cera: ita principum animus in rebelles & obsistentes seuire debet, in cæteros uti clementia. Exemplo fuerint Elephanti, pudore in abdito coeuntes, si quis etiam in coniugatis modestiam, ac uoluptatis dissimulationem desideret. Et Delphini, foetus adultos diutius comitantes, nec sinentes paruulos suos ingredi, nisi grandior aliquis ceu pædagogus adsit, & custos, si quis admoneat quanta cura seruari atque institui debeat à parentibus prima illa & lubrica puero-rum ætas. Itaque studiosus ille uelut apicula diligens

A mathemati-
cis similitudines

A phisicis para-
bolæ & exēpla.

Plin. li. 8. ca. 5.

Plin. lib. 9. ca. 9

per

per omnes autorum hortos uolitabit, flosculis omnibus adsultabit, undique succi nonnihil colligens, quod in suum deferat aluearium. Et quoniam tanta est in his rerum fecunditas, ut omnia decerpi non possint, certe præcipua deliget, & ad operis sui structuram accommodabit. Sunt autem quæ eadem non solum ad diuersos, uerum ad contrarios usus quadrare possint, eoq; diuersis annotanda locis. Quod genus si de insanabili cupiditate hominis auri agas, recte accommodabis Charybdis scyllam. Rursum, si de inexplebili uentris ingluuie, aut libidine mulieris inexhausta, nimirum conueniet eadem. Item apologus Aesopi de hirco ac uulpe simul in puteum descendentibus, quadrabit uel in prospicientiam, qua fit, ut non aggrediare negotium, nisi prius apud te perpende-
ris, qua ratione queas explicare. Vel in fictum amicorum genus, qui quum uideantur amici commodis consulere, maxime tamen agunt suum negotium. Præterea ex morte Socratis non solum ducitur exemplum, mortem non esse formidolosam uiro bono, quum ille tam alacri uultu cicutam biberit, uerumetiam uirtutem inuidiæ obnoxiam, neque satis tutam esse in turba malorum. Rursum inutile, uel potius perniciosum esse philosophiæ studium, nisi te ad mores communes deflexeris. Iamq; hoc ipsum factum trahi potest & in laudem Socratis, & in uituperium. Laudandus enim qui nulla sua culpa, sed sola inuidia damnatus tam fortiter mortem neglexerit. Vituperandus, qui inutili philosophiæ studio, neglectuq; morum communium, amicis acerbissimum luctum, uxori liberisq; calamitatem, sibi exitium conciliarit, cum alij soleant utiles esse patriæ,

De morte Socratis Cicero. 1.
Tuscul.

o

patriæ,

patriæ, suis præsidio simul & ornamento, eoq; uere sapientis esse, relictis aliquando tetricis illis sapientiæ decretis, uulgi studijs & opinionibus accommodare sese, temporiq; quod aiunt, seruire. Iam si partes exempli circumspicias, quot locos licebit elicere? Accusatus per inuidiam ab Anyto & Melito perditissimis ciuibus. Locus est: Veritas odium parit. Item alter: Insignis uirtus conciliat inuidiam. Rursum alius: Apud iudices plerunque plus ualet nobilitatis ratio, quàm respectus honesti. Rursum alius: Nihil impudentius opulentia, si cum improbis moribus copuletur. Quid enim absurdius, quàm omni facinore dedecorosos, Socratem in ius uocare? Rursum alius locus: Non quilibet cuius decorum est. Eoq; Socrates non abiicit sese ad iudicum pedes, neque enim conueniebat, ut qui per omnem uitam docuerit mortem non esse formidandam, nisi turpis esset, eum nunc ueluti ob mortis metum, abiecte supplicem esse. Quæ eadem causa commouit, ut neque iudicium declinaret, neq; in media causa exilium eligeret, neque postremo cum liceret, è carcere uellet effugere, ne ipse à seipso discrepare uideretur. Atque hæc quidem una pars est. Deinde cum moriturus tam otiose, tamq; placide disputat, cum nō alio uultu cicutam bibit, quàm quo uinum solet, cum moriturus iocatur in Phædonem, admonens ut gallum persoluat Aesculapio. Locus est: Mortem etiam optabilem esse ijs, qui sibi uitæ integre actæ consciij sunt. Rursum alter locus: Cuiusmodi fuerit hominis uita, id in morte potissimum apparere. Rursum: Constantis, suiq; perpetuo similis exemplū est. Etenim cuiusmodi fuerat in omni

Olim pro amicis ægrotis Aesculapio promittebāt gallum, si reualuissent a morbo.

uita

uita Socratis uultus oratioq; talis erat & morituro. Tertia pars est. Dum in carcere agit Socrates, interim nusquam Alcibiades, nusquam Agathon, nusquam Phædrus, sed Crito, Phædon, Simias. Atque hic locus est, in periculis demum apparere qui sint ueri amici, nam uulgares illi sibi tum consulunt, cum in officijs communibus adsunt. Quarta pars est: Cum amicis de animæ immortalitate multa disputat, uxorem ac liberos quum pauca mandasset, dimittit. Locus est: Philosophum leuiter tangi oportere uulgaribus affectibus, id quod mire congruit cum doctrina Christi. Quinta pars est: Statim à morte Socratis uersus est in accusatores populi furor. Socrate desiderato aurea posita statua. Locus erit: Vulgus temere odisse & amare. Rursum alius: Virtutem præsentem odimus, sublata ex oculis quærimus inuidi. Rursum alius: Fucam gloriam unâ cum uita perire, uirtutis splendorem à morte maxime clarescere. Hinc arbitror liquere, in quot usus idem exemplum possit accommodari. Similiter & A' nauigatione in parabola fiet, uelut in nauigatione, quot similia duci tione similia poterunt? Ut optimum gubernatorem tempestas: ita optimum imperatorem aduersæ res declarant. Item, ut nemo clauum committit amicissimo, sed nauigandi peritissimo: ita nemo Reipubl. gubernacula mandabit ei cui studeat maxime, sed quem maxime iudicarit idoneum. Rursum: Quemadmodum uentis nimium secundis nauitæ uela contrahunt, cum parum prosperi sunt, tum latius pandunt sinus: ita quum res uehementer succedunt, temperandus est animus ne insolescat. Contrà, quum inimica est fortuna, tum fortitudine ac spe secuturæ felicitatis, dilatandus ac

dus ac fulciendus. Item quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tum obliquis flexibus eò nihilo secius, quò peruenire uelimus, contendere oportebit. Item quoties artem uincit tempestatis impotentia, tum anchoram iaciunt nautæ, uelis collectis: Ita uesanti multitudini nonnunquam cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item quemadmodum nauta non semper eodem modo tenet uelum, uerum nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus, nunc in illud transfert, ut cunque uentorum ratio postulat: ita sapiens non in omni loco, omniq; tempore & negotio simili uitæ tenore debet uti, sed uultum, orationem, mores præsentibus rebus accommodare. Item sicut in magnis tempestatibus peritissimi nautæ, uel ab imperito nonnunquam admoneri sese patiuntur, quod alijs alia soleant in his casibus in mentem uenire: ita bonus rex in magnis Reipubl. periculis, nullius consilium audire grauabitur. Item ut minimo periculo nauigatur, eo gubernatore, qui maximis sit iactatus periculis: ita tutissimus est ciuitatis status eo principe, qui grauissimis casibus sit exercitatus. Item, ut qui clauum regit, non satis arbitratur se suo fungi officio, nisi circumactis oculis, quid cuique faciendum, admonuerit: ita principem non agit, nisi qui magistratum etiam inferiorum officia moderatur ac præstat. Item quemadmodum insanat nauta, si propter odium aliquorum, quos nauis uehit, nauim perire sinat, qua perdita nec ipse possit esse incolumis: ita sanæ mentis non sit, qui ob factiones patriæ incolumitatem non tueatur, quæ nisi sit incolumis, nec ipse incolumis esse possit. Item ut non nisi læuissimis

tempesta

tempestatibus sacram anchorã nautæ iacere solent: ita non est, nisi in grauissimis periculis ac rebus propè desperatis ad extrema remedia ueniendum. Sed nã ego ineptus, qui ista persequar, quum iam uideas aliquot similitudinũ nullia hinc sumi posse. Nonnunquam eadem quoque collationis pars ad diuersa trahitur. Quod genus sit: Si lune crebras mutationes uel ad fortunæ uices accõmodes, uel ad humanæ uitæ instabilitatem, uel ad stultorum inconstantiam. Quin eadem quoq; sententia uarios in usus deflectitur. ut: Facundus comes in uia pro uehiculo est. Iucundior est uita, si non solus agas, sed cum lepidis ac festiuis amicis consuetudinem habeas. Rursum, semper bonus aliquis liber circumferendus, cuius lectione tædium discutias. Item, si te letus animus comitetur & bene sibi conscius, nulla pars uitæ sentiet tædium: hic optimus est uia comes, si læta narret: Sin turpium factorũ memoriam tibi refricet, tædio enecat. Eadem est prouerbiorum & apophthegmatum ratio, quorum usum ostendimus in principio collectaneorum prouerbialium. Proinde quædam erunt eadem diuersis adscribenda locis, aut annotanda certe. Nam sat erit aliquando tribus significasse uerbis adscriptis autorum locis unde peti possunt, præsertim si paucis exponi non queãt. Sed iam quo res exemplo magis fiat perspicua, sit titulus inconstantia, aut morum inæqualitas, experiamurq; quot res ad hunc conferri possint. Primum è poëtarum fabulis petam Mercurium, uarias formas sumere solitum, ut est uaser deus, nunc apud superos, nunc apud inferos, nunc apud mortales audentem, uarijs etiam fungentem officijs, nunc

Incõstantia.

Ganymedis agentem parteis, nunc nuncia perferentem,
 nunc animas deducentem ad Charontem, nunc negotia=
 toribus ac patronis operam dantem, nunc cithara uten=
 tem, nunc uirga, galero etiam bicolore, postremo uarijs
 Mercurij co gaudentem cognominibus. Ea sunt apud Aristophanem
 gnomina. in Pluto, dicitur enim $\sigma\pi\sigma\phi\alpha\iota\sigma$, $\epsilon\mu\pi\sigma\theta\lambda\alpha\iota\sigma$, $\delta\delta\lambda\iota\sigma$,
 i. Versatilis. $\eta\gamma\mu\sigma\mu\iota\sigma$, $\epsilon\nu\sigma\gamma\omega\nu\iota\sigma$, apud Homerum, & apud Hesio=
 Præfectus mer dum $\delta\iota\alpha\chi\epsilon\sigma$, $\alpha\gamma\gamma\epsilon\phi\sigma\upsilon\tau\eta\sigma$. Dicitur & Cyllenius, &
 catoribus, Do $\epsilon\pi\iota\sigma\upsilon\nu\iota\sigma$. Petam Vertumnum deum, cui inde etiam no=
 lolus, Dux uite, $\epsilon\pi\iota\sigma\upsilon\nu\iota\sigma$. Petam Proteum omnia
 Præfectus certa minibus, quod subinde uertat formam. Petam Proteum omnia
 uertentem sese in miracula rerum. Petam Empusam ex
 i. Internuncius, Ar Aristophanis ranis, id est, demonis genus, identidem alia
 gicida, $\epsilon\pi\iota\sigma\upsilon\nu\iota\sigma$. i. ual atque alia specie sese offerentis. Item Morphea, quos=
 de utilis. cunque uelit uultus induere solitum. Item Circen uenefi=
 Morpheus u cijs ac magica uirga homines in uarias ferarū formas uer=
 nus ex somni tentem. Nam improbi secum non constant, sed diuersis
 ministris qui for agitantur affectibus. Petam $\kappa\alpha\upsilon\phi\sigma\upsilon\nu$ uolubilem deum, nun=
 mam humanam quam suam similem, & huic similem, si uidebitur, Rhamnu=
 imitatur. $\kappa\alpha\upsilon\phi\sigma\upsilon\nu$. i. Occa sian. Petam Iouem, nunc Aquilam, nunc cygnum, nunc
 lionem. sian. Petam Iouem, nunc Aquilam, nunc cygnum, nunc
 Rhamnusiā, taurum, nunc aureum imbrem factum. Præterea chimæ=
 i. Fortunam, a ram capite leonis, uentre uirgineo, cauda draconis.
 Rhamnide Eu taurum, nunc aureum imbrem factum. Præterea chimæ=
 boiæ urbe, ubi ram capite leonis, uentre uirgineo, cauda draconis.
 religiose coleba Ac uarium illud portentum quod fingit Horatius in ipsa
 tur. statim fronte artis poëticae. Adducam & Ianum bifron=
 tem, & triformem Geryonem, & Bacchum, cui poëtae
 tribuunt $\sigma\upsilon\upsilon\delta\epsilon\iota\sigma$, hoc est morum leuitatem ac facilita=
 tem, ac talem in ranis fingit Aristophanes. Et si qua
 sunt alia apud illos, quæ prodigiosa uarietatis imaginem
 habent. Adducam & Vlyssē, quamlibet pro tempore
 personā gerentem. Vnde & $\sigma\omega\lambda\upsilon\tau\epsilon\sigma$ statim in operis
 initio

initio uocat Homerus. Deinde à physicis petam lunæ similitudinē, nunquam eodem uultu nobis redeuntis, nunc semiplenæ, nunc emorientis, nunc renascentis, nunc pallentis, nunc rubentis, nunc albicantis, nunc antecedentis solem, nunc à tergo sequentis. Petam similitudinem cœli uer ni aut autumnalis, nunc nubili, nunc sereni, nunc tranquilli, nunc uentis commoti. Petam collationem maris assidue uicibus æstuarijs decurrentis ac recurrentis, præcipue Euripi mira celeritate septies die ac nocte reciprocantis. Addam Polypum, cuius mutabilitas etiam prouerbio locum fecit. Addam chamæleontem colorem subinde mutantem. Item Pantheram ac Pardum uersicoloribus maculis uariegatum, aut si quod est aliud animal huiusmodi. Adiungam pueritiæ in horas mutatum ingenium. Adjiciam mulieris peculiarem inconstantiam, uulgi leui momento mobile. Præterea argenti uiui miram mobilitatem. Arundinem ad omnem auram facile mobilem. Foliorum arentium, plumæ ramentæq; leuitatem. Cere flexibilem, ac mollem naturam. Somniorum inconstantiam, rotæ uolubilitatem. Adducam laminam, quæ summis turrium, ac templorum fastigijs solet imponi, quo uentum circumactu suo indicet. Adducam bilibrem, facili momento uel atq; illuc uergentem. Adducam opus uermiculatum, uersicoloribus tessellis, miram uarietatē ostentans. Quædam etiã ingenio finguntur. Veluti si quis comparet inconstantis hominis animū, nunc hoc, nunc illud cogitantis, speculo rotundo in foro frequētissimo suspensio, quod huc et illuc discursante turba, figuris innumeris uarietur. Aut uictro, quod quæcunq; colorem subieceris, cum imitari uidetur.

De Luna uide Plin. lib. 2. cap. 9.

Aut pensili chalybi, quod hinc atque hinc admotis magnetibus, quorum alter alliciat ad sese, alter depellat, leui momento nunc huc, nunc illuc rapiatur, nec unquam conquiescat. Aut sphaera in plano uolubili. Iam ex historijs mutuo sumam Graecorum genuinam leuitatem, quam describit Iuuenalis. Lubricam Allobrogum fidem. Poenos simili morum inconstantia. Scythas indies mutatis pascuis, nullam certam incolentes sedem. Virgam Moysi subinde in aliam atque aliam uersam speciem. Aristippum quanuis agentem personam, ut quem omnis, ut inquit Flaccus, decuit color, nunc Cynico utentem pallio, nunc regia purpura. Item ἡμίλοβος illum, de quo meminit Lucianus. Catilinam uario ingenio, ex Sallustio. Hanibalem ex T. Liuiio. Ex Val. Max. quibus alius fuit uitae tenor in adulescentia atque in senectute. Rursum ex tertia Horatij Satyra Tigellium. Nil aequale homini fuit illi, saepe uelut qui Currebat fugiens hostem, saepe uelut qui Iunonis sacra ferret &c. E' comœdijs exemplum sumetur muliebris inconstantiae. Sostrata in Adelphis: Au mi homo, sanus'ne es? an hoc proferendum tibi uidetur esse uspian? Ac paulò post: Ab minime gentium non faciam, proferam. Amantium inconstantiam exprimet Phœdria, è rure repente rediens. Puerilem inconstantiam Antipho ex Phormione. Sed hoc persequi longum est. E' tragœdijs mutuabor Phœdram uariatis secum sententijs, nunc uolentem, nunc nolentem. Medeam ante filiorum cædem, diuersis agitatum affectibus. Ab Ouidio Biblidem, Narcissum. A Marone Didonem, iam Aenea parante discessum,

De Aristippo
Horat. li. 1. epi.

i. semi album.

Horat. lib. 1. sermo. Saty. 3.

sum. Atque hoc genus innumerabiles personas passim exhibent poëtae. Ex Apologis allegabo rusticum illum, qui satyro admirante, eodem ex ore modo calidum, modo frigidum efflabat. Et si qui sunt alij. Nam in praesentia rationem duntaxat ostendimus. E' prouerbij*s* mutuabor πλὴν παναγαῶνα ἀρτεμιν. Item ἀνέμῳ πεδίοῳ. Et εὐμεταβολώτερον κοθόρνῳ. Et ὕδρῳ ποικιλότερον. Et λιβυκὸν θερίον, aliaq; consimilia. Nam ipsi in prouerbij*s* locos adiunximus unde ista peti possint. Et saxum quod subinde uoluitur, non obducitur musco. Et arbor quæ subinde transplantatur, non grandescit. Rursum ex Apophthegmatis addam illud dictum in Ciceronem, Duabus sedere sellis. Et in eundem à Sallustio scriptum: Aliud stans, aliud sedens loquitur. Ex Homero ἄλλο πρὸ ἄλλου. Sic enim uocat Martem incertarum partium, quiq; nunc cum his sentit, nunc cum illis. Ex Ouidio, ni fallor, Et tantum constans in leuitate sua. Ex Horatio, Leuior cortice. Et, Mutat quadrata rotundis. Et, Romæ Tybur amo uentosus Tybure Romã. Ex Plauto, Tipula leuior. E' Terentij Phormione, Volo nolo, nolo uolo: quod dictum est, non dictum est, &c. Ex Euripide, πλάγια γὰρ φρονῆς, τὰ μὲν νῦν, τὰ δὲ πάλαι, τὰ δὲ αὐτίκα. Iam apparet, opinor, quanta huius quoque generis supellex ex tot scriptoribus colligi possit. Eadem est sententiarum ratio, quas non tantum ab auctoribus sumere, uerumetiam pro re nouas parere licet. Quibus omnibus si totidem opponas contraria, deinde subiunxeris utrinque finitima, nimirum quàm immensus orationis penus futurus sit, uides. At quum tam uari-

i. Panagæa Diana.

i. Venti cæpus.

i. Mutabilior cothurno.

i. Hydra magis uarius.

i. Libyca sera.

De quibus omnibus uide in Chiliadib. Erasmi.

i. Versipellem, uersutum.

i. Contraria, siue ambigua em sapis, alia quidē nunc, alia uero pridē, alia mox.

rius sit usus, id quod diligentius ostendemus in opere de ratione conscribendarum epistolarum, nihil erit quod non aliquo pacto possis ad locupletandam orationem accommodare. Quandoquidem contraria quoque adhibentur uel per ironiam, uel per dissimule, uel per comparationem. Per ironiam, ut si quis hominem nunquam sui similem Socratem appellet, qui in omni uita semper eodem uisus est uultu. Per dissimule, ut si dicas C. Iulium Cæsarem nullius unquam facti pœnituit. Hic nihil unquam decreuit, quod non mox resciderit. Per comparationem si dicas, Quàm Cato ille, quem Cicero præfractum uocat, à sententia non potuit abduci, tam hic non potest in eadem retineri sententia. Porro finitima quæ sunt, facili deflexu, ad uicina trahuntur. Quod genus Persianum illud: Tecum habita. Nam & si proprie quadrat in eum qui maiora molitur, quàm pro sorte sua, tamen quia non esse sua sorte contentum, cum inconstantia cognationem habet, huc torqueri poterit, præsertim cum Seneca scribat, Primum argumentum compositæ mentis existimo posse consistere, & secum morari. Quin eadem simul & in laudem torqueri possunt. Ut si omnium horarum hominem, uersatiliq; ac dextro ingenio laudes, ex inconstantia penario sumes Polypum, ad speciem subiecti soli mutantem colorem. Sumes Euripum ac negabis mare hoc esse tam uersatile, quàm huius sit ingenium. Sumes flammam flare nesciam. Sumes cœlum subinde alia facie. Sumes arundinem utcunq; flauerint auræ, flectentem sese. Dices sapientis esse pro re nata, pro tempore, pro loco mutare sententiam, ac uitæ rationem. Stupida saxa, ac bru-

Saty. 4.

Quomodo inconstantia laudari possit.

tam

tam tellurem unam non moueri. Cæterum ex animantibus ut quodque præstantissimum est, ita maxime mobile esse. In uniuersa natura, quo quicquam præclarius est, hoc à quiete longius abesse. Infima est quæ non mouetur terra. At mobilis aqua, mobilior aër, ignis hoc quoq; mobilior, cœlum quàm maxime mobile. Proinde mentem hominis, auram atque ignem ab antiquis uocari. Contrà stultos, tardos, stupidos, lapides, plumbum. In quas res maxime cadit constantiæ uocabulum. Per huiusmodi locos pleraq; è constantiæ supellectile ad uituperandum traxeris, & ex incōstantiæ ad laudem detorseris. Verum de his, ut modo dictum est, aliàs tempestiuus. Nunc reliquas dilatandi sermonis rationes persequamur.

De partium rhetoricarum multiplicatione.

Crescet oratio numero partiū orationis. Vt enim qui breuissimus esse studet, quàm potest paucissimis utitur partibus: Ita qui dilatare cupiet, etiam legitimis illis & arte præscriptis partibus aliquid accessionis curabit adiungere. Nam cū in summa tria sint oratoris officia, docere, delectare, flectere: cui placet breuitas, is uno contentus tantum docebit: cui copia, simul omnibus utetur. Idq; in omnibus orationis partibus, nō solum in peroratione aut exordio. Rursum qui studet breuitati, poterit narratione, aut hac quoque prætermissa, si causæ ratio patietur, esse contentus sola probatione. Atq; hæc etiam ut omitti tota non potest, ita potest coartari cohiberiq;. Contra qui copiam affectabit, non modo sex illis utetur: Exordio, narratione, diuisione, confirmatione, confutatione, perora-

Oratoris officia.

ne, peroratione, sed & suo loco latius explicabit exordiorum locos, & in tota oratione, quoties causa præbebit opportunitatem, exordiola quædam admiscebit, quibus fauorem, attentionem, docilitatem retineat atque renouet, aut tædium discutiatur, aut quæ dicturus sit, præmolliat. Incidunt autem huiusmodi persæpe. Docilitatem potissimum renouamus commodis transitionibus, quarum formulas aliquot superiore commentario proposuimus. Quod genus fuerit, Audistis largitione, corruptela, sanguine, stupro ac fœdissimis artibus paratum honorem. Nunc ostendam illud, quod turpiter est adeptus, turpius administrasse. Attentio renouatur hisce fermè modis. Magna sunt hæc, sed leuia præ his quæ nunc dicturus sum. Et, nunc ad ipsum rei caput accedo: proinde quæso, ut hæc animis quàm maxime attentis audiatis. Et, Sed his longius fortasse sum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam, si mihi, sicut antehac fecistis, aures atq; animos præbere uelitis. Et, altius paulo repetam, sed ita uerba sum facturus, ut neque sine fructu, neq; sine uoluptate sitis audituri. Atque id genus alijs modis, nam bis mille pro rei natura fingi possunt. Tædium discutitur aut excluditur, hoc pacto: Rogo diligenter auscultetis. Prima fortasse fronte minutum uidetur quod tracto, uerum si paulisper attendetis, intelligetis nimirum sub hac specie maxima Reipub. pericula occultari. Et, quæso patiamini paulisper, mox aperiam quorsum hæc spectent. Et, nunc rem ante inauditam audietis. Et, rem accipietis omnium maxime ridiculam. Porro fauor iisdem rationibus renouatur, quibus paratur. Insuper et argumentamur

Docilitas
quomodo re
nouetur.

Quomodo
attentio.

Tædium dis
cutitur.

Fauor reno
uatur.

mentamur aliquoties in exordio. Si quid erit amoliendum quod alioqui sit offuturum reliqua differenti. Verum id non nisi consilio ex rei circumstantijs sumpto. Narratio præter quàm quod aliquando fusius explicatur, & omnibus argumentis atque affectibus expletur, etiam crescit *ἐπιδιδυμήσει*. Ea est, ut ostendit Fabius, repetita narratio, quoties res paucis ac simpliciter exposita, denuo fusius & ornatius eadem enarratur. Id quod fit uel inuidiæ, uel miserationis causa. Præterea crescit item egressione subiecta. Quod ita demum permittit Fabius, si excursus ille sic adhareat, ut sit quasi narrationis finis. Veluti si atrox fuerit circa finem narratio, prosequamur eam ueluti spiritu protinus erumpente indignatione. Atq; id quidem in causis serijs ac periculosis. Cæterum in re ad ostentationem parata nihil uetat, quo minus exposita re, in locum aliquem quàm maxime plausibilem & amœnum expatieris. Quo simul & narrationis tædiũ abstergas, & uoluptate sermonis ad futuram probationem redas alacriores. Hi loci cuiusmodi sint, superius est demonstratum. Propositio dilatabitur primum, si pro simplici, duplici, aut multiplici utemur, etiam si una sit satis, propterea quod alios alia mouent. Vt si fecisset, præmio magis quàm supplicio dignus erat. Aut res hæc nec est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quod si maxime sit honesta, maxime expediat, maxime sit tuta, tamen fieri non potest, ut consequamur. Deinde, si non nudam omnino, sed argumentis obiter interiectis, & affectibus accensam proferemus. Qualis est illa Ciceronis pro Milone, Hæc sicut exposui, ita gesta sunt

Id est, repetita narratione.

Lib. 4. cap. de egressione.

Propositio quomodo dilatetur.

sta sunt iudices: Insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. Deinde miscet affectus. Nihil dico quid Respub. consecuta sit, nihil quid uos, nihil quid omnes boni, nihil sanè id proffit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem seruare potuerit, quin unà Rempub. uosq; seruaret. Deinde argumenta congerit. Si id iure non posset, nihil habeo quod defendam. Sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper uim, quacunq; ope possint, à corpore, à capite, de uita sua propulsarent: non potestis hoc facinus improbum iudicare, quin simul iudicetis omnibus qui in latrones inciderint, aut illorum telis, aut uestris sententijs esse per eundum. Mox redit ad affectus. Quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit iugulum dare P. Clodio non semel ab illo, neque tum primum petatum, quàm iugulari à uobis, quia se illi iugulandum non tradidisset. Atque item in sequentibus controuersiam constituens, nam locus est notus, repetit summam argumentorum, quibus usus fuerat in exordio. Id tametsi magis licuit Ciceroni, propterea quod in exordio quæstiones aliquot tractauerat, tamen idem & alibi continget uerbis commode interiectis, maxime in enumeratione aut expositione, quæ est altera diuisionis pars, de qua supra nonnihil attingimus, cum de propositionibus ageremus. Quod genus fuerit, si dissuasurus Ciceroni ne uitam ab Antonio accipiat, exustis Philippicis: sic proponas. Primum illud uide mi Cicero, num te dignum sit, ut immortalem ingenij tui famam, tot paratam sudoribus, quaq; tuos omnes

Vide & Fab. li.
 3. cap. de suaforia.
 Et Senecã in cõtrouersijs.

omnes illustrasti, ob tantulum æui quod tam grandi longum superesse non potest, exusto pulcherrimo omnium monumento repente aboleas. Deinde num forti uiro, qui semper omnia posthabuerit libertati, ferendum sit, ut uitam rerum omnium optimam, & in qua sunt omnia, debeat ei portento, cui quouis etiam nomine obnoxius esse nemo liber uelit. Postremo uideat, ne parum prudentis sit in re tanta fidem habere hosti perfidissimo, qui nec amicis unquam fidem seruauit. Neque perspicere, quod uel cæco appareat, nihil aliud agere uersutissimum carnificem Antonium, nisi ut totum extinguat Cicero-
nem. Nam simpliciter proponi poterat, hoc modo: Primum non est tanti uita. Deinde miserum debere uitam inimico. Postremo decipere cupit Antonius, non seruare. Quod si qua propositio durior uidebitur, eam oportebit, uelut exordiolo præmollire. Ut si proposueris laudare Platonis dogma de uxoribus communibus, ut hoc exempli causa sumatur, dices non te fugere, te rem omnium sententia absurdissimam polliceri. Verum illud orabis, ut tantisper iudicium suum differant, donec argumentorum summam audierint, nihil diffidere te, quin penitus exposita re sint in diuersam sententiam pedibus ituri. Tantum illud cogitent, hoc quicquid est, non esse temere dictum à tanto philosopho, quiq; cæteris in rebus ob excellentiam ingenij, diuini cognomen promeruerint. Verum quod in formis hominum, idem in rerum iudicio usu uenire. Quasdam si procul & oscitãter aspicias, nihil uenustius, fuce uidelicet oculis imponente. Sin propius ac fixius cõtẽmpleris, iam quod pauloante mire blandiebatur oculis, ma-

Platonis dogma de uxoribus communibus.

Sileni quid.
Vide Eras. Chi.
3. Cent. 3. Pro-
uerb. 1.

Probationes
quò crescūt.

lis, maiorem in modum incipit displicere. Silenis, nisi explices, quid magis ridiculum? Sin explices, quid augustius? Adeo ueritas latet in abdito, nec oportet in dijudicandis rebus populum autorem sequi, cui semper pessima pro optimis probari consueuerint. Ergo seposita paulisper recepta illa & animis penitus infixata opinione, rem ipsam iudicio perpendant, nec prius in hanc aut hanc partem flectant animum, quam totum argumentorum orbem acceperint. Quaedam enim fore, quæ per se stulta uideri possint. Verum si quis inter se coniuncta perceperit, is demum ueri concentum, & harmoniam sensurus est. Huiusmodi præfatiuncula pro causæ natura commode afficta, nonnunquam expedit auditoris animum, ad secuturam argumentationem præparare. Iam uero probationes, præter eas locupletandi rationes quas superius ostendimus, crescunt labefactatione, seu præparatione & asseueratione. Labefactamus autem seu præparamus duobus modis: Propositionibus. Nunc autem uoco propositiones, non quæ summam causæ complectantur, sed ueluti singularium partium collectiones seu conclusiones, quas oratoribus mos est initio argumentationum proponere, & easdem in fine uehementius per affectus aut per epilogum repetere. De hoc genere dictum est superioribus titulis. Præterea cum ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus. Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone: Sed antequam ad eam rationem ueniam, quæ est propria nostræ quæstionis, uidentur ea esse refutanda, quæ in senatu sæpe ab inimicis & improbis iactata sunt

sunt, & in concione etiam paulò ante ab accusatoribus. Cum inimicos & improbos nominat, iam hoc ipso non parum fidei abrogauit aduersariorum propositioni. Deinde propositionem ipsam per ironiam eleuat. Negant intueri lucem fas ei, qui à se hominem occisum fatcatur. Nam atrocitas illa uerborum, Negant intueri lucem fas, pro eo quod erat, puniendus est, cum irrisione pronuntianda est. Adiunguntur huiusmodi præparations singulis etiam collectionum partibus. Quandoquidem eodem in loco Tullius exemplis refutaturus, quod erat propositum, ita præparauit. In qua tandem urbe homines stultissimi hoc disputant? Deinde adiungit exemplum M. Horatij, cum sororem occidisset, absoluti. His non absimiles sunt asseruaciones, quæ cum argumenta non sint, tamen sæpenumero pondus habent argumenti, si probationibus admisceantur. Ut quis tam cæcus, qui hoc non uideat? Quis tam impudens, ut neget? Et illud, Stultius est quàm ut refelli debeat. Quis enim non intelligit? &c. Et perfrica faciẽ, & aude negare. Hæc cum ita sint, quæ tandem impudẽtia est &c. Locupletantur & singulae collectiones epilogis particularibus, quæ summã rationum paucis comprehensam, auditori denuo sub oculos reuocant, ut maiore cum fide cõclusio succedat, qua quidẽ in re frequens est M. Tullius, propterea quod latius explicet argumentationis aciem. Huius generis exemplum erit illud ex oratione pro Pompeio: Quare uidete num dubitandum uobis sit omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis uestri, salus sociorũ, uectigalia maxima, fortunæ plurimo-

p rum

De M. Horatio
Liuius lib. 1.
ab urbe cõdita,

rum ciuū, cum Repub. defenduntur. Deniq; crescunt & excursionibus per amplificationem, ut singulis probationibus suos affectus adiiciamus, ad quod proprie destinata est cōclusio. Quam si copiosam esse uolemus, geminam efficiemus, ut simul & per epilogum præcipua argumēta recenseantur, & affectuū omne genus per omnes locos tractetur. Eos ex Aristotele, & Quintiliano petere licebit. Quin & Poëta in hoc genere miri sunt: inter affectus autem ponenda delectatio, quanquā hæc non in peroratione tantū, uerum in tota oratione, cum res feret, debet admisceri. Porro quid cuiq; iucundum sit, Aristoteles in affectuum locis diligenter prosequitur, & de facetijs M. Tullius, Quintilianus de risu scripsere, traditis iocandi rationibus. Sunt itē & figuræ, quæ ad orationis iucunditatē pertinent, quas nō magni negotij est ex artis præceptis petere, & à nobis nisi multis uerbis, referri nō poterant. Delectant & allusiones, sed agnoscentem duntaxat. Itaq; in loco sunt adhibendæ.

EPILOGVS.

Quintili. lib. 6.
cap. de affectibus.

Ergo cui placebit Laconica illa breuiloquentia, primum Atticorum exemplo præfationibus & affectibus abstineat. Rem simpliciter ac summam exponat. Argumentis, non omnibus utatur, sed præcipuis duntaxat, eaq; non explicatim, sed confertim adhibeat, ut in singulis propè uerbis sit argumentatio: si quis explicare uelit, sit docuisse contentus: ab amplificationibus, ab asseuerationibus, à similibus, exemplis, sententijs, epiphonematis, fabulis, apologis, allusionibus, facetijs temperet, nisi quid horum ita erit necessarium, ut citra flagitium

tium omitti non queat. Item ab omnibus figuris, quæ uel amplam, uel illustrem, uel acrem, uel ornatam, uel iucundam reddunt orationem, abstineat. Rem eandem ne alijs atque alijs formis tractet, & ita singula uerbis significatibus explicet, ut multo plus intelligatur, quam audiatur, & aliud ex alio colligi possit. Contra qui copiam sequitur, singula dilatare studebit his fermè quas dixi, rationibus.

Quid utrobique uitandum.

At caueat uterq; ne, quod ferè fit, affectatione in finissima uitia delabatur. Breuitatis amator uideat ne tantum hoc agat, ut pauca dicat, sed ut optima quam potest paucissimis, & cui placet Homericum illud *παῦρα μῦθι*, eidem placet & hoc quod protinus sequitur, *ἀλλὰ μάλ᾽ ἀλιγέως*. Et cui probatur οὐ πολὺ μῦθος, non prætermittat & hoc quod statim subiicitur, οὐ δ' ἀφαιμαρξενίης. Nam nihil æque conuenit breuiloquentiæ, quam uerborum proprietatis & elegantia. Cui si accesserit simplicitas, facile uitabitur obscuritas: uitium, quod plerumq; breuitatis studium comitari consueuit. At hic rursus uidendum, ne frigescat oratio, dum nullis affectibus inflammatur. Proinde res ita ponetur ante oculos, ut per se nonnullos aculeos tacite infigat animis. Tum omnia Attico lepore condienda erunt. Illud in primis cauendum, ne breuitatis studio necessaria dictu prætermittamus. Contra qui copiam petet, delectum item adhibeat oportet, & uerborum, & rerum, & figurarum. Ne rationes sint futiles, exempla parum idonea, sententiæ frigida, excursus æquo longiores, parumq; tempestiui, ne figura du-

i. pauca quidē. id est, sed ualde suauiter.

i. non multiloquus.

i. neq; aberrans.

rius affectata. Quapropter ordinis ac dispositionis, summam oportet habere rationem, ne rerum indigesta turba, totus sermo perturbatus sit & confusaneus. Et ubique tedium uarietate, iucunditate, risuq; leuandum. Varietas potissimum petitur à figuris, & ab eisdem iucunditas: Risus ab his præceptis quæ tradidit Cicero. Sunt autem & peculiare partium uarietates non negligendæ. Proinde expediet plurimas exordiorum formulas in promptu habere. Sunt & narrationis complures modi, sunt argumentationum diuersæ formæ, neq; simplex affectuum natura, sed hæc à rhetorum præceptis petantur, oportet. Admonendum hoc quoque, ne quouis in loco parum copiam affectemus. Sunt enim quædam sterilia. Verum relictis his quæ natura copiam non admittunt, partes maxime fecundas ac tractabiles deligamus, nisi fortè periclitandi aut ostentandi ingenij causa libeat aliquando ex musca, quod aiunt, Elephantum facere. Quemadmodum Fauorinus febrim, Synesius caluitium, nos stultitiam Encomio, & anchoram Aldinam laudauimus in prouerbis. Sed in exercendo detur uenia, si luxuriet adulescens. Cæterum ubi non luditur, sed res seria cū periculo agitur, ibi rhetor nō stultus adhibito consilio, copiarum modum ex utilitate causæ metietur.

In prouerb. Festina lente.

FINIS.

EPITOME

LIBRI DE COPIA VERBORUM

Erasmii Roterodami, quæ ratio uariandæ orationis exemplis atq; explanationibus paulò apertioribus traditur.

PRIMA VARIANDÆ ORATIONIS

ratio, quæ planè simplicissima est, consistit in Synonymia.

Est autem Synonymia, cum diuersa uerba eandem omnino rem declarant, ita ut ad significationem nihil referat, hoc, an illo malis uti, ut,

Ensis,

Domus,

Codex,

Gladius,

Aedes.

Liber.

Mucro.

Terra,

Decor,

Humus,

Forma,

Tellus,

Pulchritudo.

Solum.

De Synonymis Fab. Quintilia. lib. 10. cap. 1.

Sunt autem, inquit, alia huius naturæ, ut idē pluribus uocibus declarent: ita ut nihil significationis, quo potius utaris intersit, ut ensis & gladius: alia quæ etiā si propria rerū aliquarum sint, tropicōs tamen, quasi ad eundē intellectum feruntur, ut ferrum & mucro. Hactenus Quintilianus etc.

p 3 Synonymia

Synonyma Dialectici uniuoca appellant, dicuntur
 & hæc polyonyma. Iis uero contraria sunt, quæ dicun-
 tur homonyma, quæ latini Aequiuoca appellant, hæc au-
 tem una uoce multa significāt, ut uinea pro machinamen-
 to belli quo muri diruuntur, & loco uitibus consito.
 Aries machina bellica, & signū cœleste & animal: Poly-
 pus piscis, & narium morbus: sic taurus, canis, acies.

Antonius Mancinellus.

Dictio multa notans dicetur homonymon esse,
 Vt lens, ac acies, & olympus, palma, latexq;.
 Quæq; unum signant dic esse Synonyma uoces.
 Vt terra & humus, tellus, gladius'ue.

Fab. lib. 10.
 cap. 1.

Est itaq; Synonymorum maxima uis undecunq; è bo-
 nis autoribus contrahenda, uariaq; comparanda supel-
 lex. Et, ut Fabius ait, diuitiæ quædam extruendæ, quibus
 ubicunque desideratum erit, possit nobis cōstare uerbo-
 rum copia. Neq; sat erit huiusmodi uocum mundum co-
 piosum, ac penum parasse, nisi non solum in promptu,
 uerumetiam in cōspectu habeas, ut protinus uel non quæ-
 sita sese ostentent oculis, &c.

VARIANDI RATIO PER

Enallagen siue ἑτέρωσις.

Proxima uariandi ratio est, cum uoce modice deflexa uarietatis nonnihil conciliatur. Constat autem Heterosis duobus potissimum modis: scilicet,

artificis

ἑτέρωσις, uaria
 eiusdem dictionis
 paragoge. i.
 deductio ac deri-
 uatio.

Partis cōmutatione,
cum permutatur

Verbum nomine.
Verbum participio.
Verbum supino.

Qualitatis nouatione
commutatur

Numerus.
Persona.
Genus, &c.

EXEMPLA VOCIS
modice deflexæ.

Edax,	Bibax	Bibosus,
Edo.	bibulus.	Bibo.
Loquax,	Nugator,	Blaterator,
Loquutuleius.	Nugo.	Blatero.
Fallax,	Voluptuosus,	Nauta,
Falsus.	Voluptuarius.	Nauita.
Gulo,	Vorax,	Dicax,
Gulosus.	Vorator.	Dicaculus.
Nasutus,	Tabellio,	Pauxillum,
Nasutululus.	Tabellarius	Pauculum.
Homunculus, Homulus, Homululus, Homuncio.		

HUIVS GENERIS EST CVM
nomen substantiuum adiectiuo com=
mutatur, aut contra.

Iuxta sententiam Homeri,   Fausti literæ,
Iuxta sententiam Homericam.   Faustinae literæ.

p 4   Vergilij

In hisce tribus
subsequentibus
rationibus non
cōmutatur ad-
huc pars oratio
nis.

Vergilij est sententia, }
 Vergiliana est sententia. } Amorem omnia uincere.

Erasmi stilum, }
 Erasmicum stilum. } Timent Barbari.

Homeri maiestatem, }
 Homericam maiestatem. } Aemulatur Vergilius.

Genus hominũ, } Assimulatur florib. q̄ matutino tpe
 Genus humanũ, } crescũt, uespere uero arescũt.

AUT CONTRA ADIECTIVVM
 substantiuo commutatur.

Vir mire facundus, Vir mira facundia.
 Insignite impudens, Insignita impudentia.
 Homo egregie doctus, Homo egregia doctrina.

HIC VERBUM ACTIVVM
 commutatur in passiuum, aut contra.

Plurimam habeo gratiam,
 Plurima à me tibi habetur gratia.

Magna me tenet admiratio,
 Magna teneor admiratione.

Non sic amat filium mater,
 Non sic amatur à matre filius.

Literæ tuæ maximopere me delectarunt,
 Tuis literis maximopere sum delectatus.

Tua Epistola magno me affecit gaudio,
 Ex Epistola tua magno affectus sum gaudio.

Porro hic cauendum, ne perperam uertamus, neq̄
 enim hæc conuersio seu reciprocatio procedit in qui-
 buslibet, ut cepi cibum, & captus sum cibo, cepi pro-
 uinciam, & captus sum provincia: qua de re uide Val-
 lam,

Macro.lib.5.
 Satur.

lam, lib. 6. cap. 3.

Hic observa nō omnia actiua licere mutare in passiua. ut, Incrēdibilem uoluptatem tuæ mihi literæ attulerunt, non autem perinde usitate dixeris, Incrēdibilis uoluptas tuis ex literis mihi allata est. Magnam cepi uoluptatem, non autem capiebatur à me uoluptas.

CONTRA PASSIuum

in actiuum.

Ex Epistola tua non uulgariter exhilaratus sum,
Epistola tua non uulgariter me exhilarauit.

Eximia quadam letitia tuæ me literæ affecerunt,
Tuis ex literis singulari sum affectus letitia.

PRIMVS MODVS HETERO-

sis, ubi pars orationis mutatur.

VERVM NOMINE COM-

mutatur, & contra.

Non dubito quin possit.

Non est mihi dubium quin possit.

Non confido facturum me, Non est fiducia.

Iudicent alij, Aliorum esto iudicium.

Quid huc redisti? Quid huc reditio est?

Desine nugari, Desine nugas.

ET CONTRA NOMEN

uerbo commutatur.

Est illi mira sitis auri, Mire sitit aurum.

Mea quidem sententia, Ut ego quidem sentio,

Iudicio Pauli melius est nubere quam uri,

Ut Paulus iudicat, melius est nubere quam uri.

Pars orationis tunc dicitur mutari, quū uerbum mutatur in nomen, aut contra rursus uerbum in participium, & sic de alijs.

Terē. in Eunus.

1. Corin. 7.

p 5 Sophi

Sophistarum est opinio } quenquam se posse uel ser-
Sophistæ opinantur } uare uel perdere.

Omnibus sapiens est, sibi uni non sapiens est.

Omnibus sapit, sibi uni non sapit.

INFINITVM VERBVM

pro Nomine.

Est autem infinitum uerbū, quod certos numeros & personas nō habet, hinc etiam inditum nomen: alia enim uerba definiūt personas, primam, secundam & tertiam, hoc autē sine personis ac numeris est, nisi adiungas, ego, tu, ille, nos, uos, illos, ibi enim fit quasi finitum. Porro ubi non subiungitur ille uel iste, & c. manet infinitum.

IN HIS VERBVM INFINI-

tum uice nominatiui

ponitur.

Fab. lib. 9. ca. pi. 3. Nostrum istud uiuere triste. Persius saty. 1. Nostra uita tristis.

Virtus est uitium fugere. Hora. lib. 1. epist. Virtus est fuga uitiorum.

Hic etiam pars orationis muta- ta est, uerbū sci- licet in nomen. Scire tuum nihil est. Pers. sat. 1.

Velle suum cuiq; est. idem sat. 5.

Idem uelle & nolle ea demum uera est amicitia, Cicero.

Legere & non intelligere, negligere est.

Bonum est legere Euangelium.

Terentius in Eunucho. Extrema linea amare, nō nihil est: id est, amoris.

Sic amare amor est, legere lectio, sapere sapientia, pœni- tere est pœnitentia. Ego pœnitere tanti non emo,

Demoſthenes apud Gellium lib. 1. cap. 8.

Hic

HIC VERBUM PARTI-
cipio commutatur.

Participio pro uerbo utimur. Fab. lib. 9. ca. 3.

Amantem
redama.
Promerenti
benefac.
Tui desideran-
tissimus est
Nemo tui ui-
dendi cupientior
Volo datum, pro dare.

pro eo
quod est

Redama eum
qui te amat.
Benefac ei qui
promeretur.
Te maxime
desiderat
Nemo qui
te magis uidere
cupiat.

VERBUM SUPINO MUTATUR.

Venit ereptum, Venit repetitum depositum,
Venit eripere, Venit repetere depositum,
Venit ut eripiat. Venit ut depositum repetat.

Vide cap. 61.

VTIMVR VERBO INFINI-

to pro participio, seu Ge-
rundiij loco.

Argenti magnum dat ferre talentum: ferre, pro-
ferendum. Vergilius lib. 5. Aenei.

Græcanica est autem constructio, ij enim infinitiuis
pro Gerudio utuntur, tametsi etiam latini Poëtae ab hac
loquendi forma nõ abstineant, præsertim Horatius. Exẽ-
plum igitur unum aut alterum, ex eo ac alijs subiiciam,
quo dilucidior fiat res.

Et fundus nec uendibilis nec pascere firmus, id est, ad
pascen

pascendum. Lib. 1. Epistola. ad Seuam.

Et depugnare parati, id est, ad depugnandum. lib. 2. epistola. Tempus abire tibi est, id est, abeundi. Ad Florū lib. 2. epist. Et cantare pares, & respondere parati, pro ad cantandum & respondendum, Vergilius Aeclo. 7.

Dederatq; comas diffundere uento, id est, ad diffundendum. Idem,

Nec longus patrios labor est tibi nosse penates, id est, noscendi. Ouidius lib. 1. Metamor.

Ille etiam Thracū populis fuit autor, amor em In teneros transferre mares: pro transferendi. Ouidius lib. 10. Metamor.

Habeo uobis dicere, id est, ad dicendū. Gellius. Adca-mus uisere, id est, ad uisendum. Teren. in Hecyra. Consilium cepisse homines, fortunas euertere, id est, euer-tendi. Cicero pro Quintio.

Sic dicitur, da bibere, id est, ad bibendum.

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros, id est, cognoscendi, Vergilius lib. 2. Aenei.

Seruius in. 1.
Aenei.

Paratus sum scribere, & ad scribendum. uide Vallam lib. 1. cap. 27. & c.

NOMEN POSITVM PRO

Gerundio.

Sthenelus sciens pugnae, id est, pugnandi. Horatius lib. 1.

Car. Ode. 15. Fabius lib. 9. cap. 3.

Cupidus litium,

Peritus belli,

Cupidus litigandi.

Peritus bellandi.

GERVNDIIVM GERVN=

dio commutatur.

Quid

Quid uero pulchrius, quàm si pro Gerundijs, quæ ap-
pellant, utimur Gerundijs nominibus? ac tritum est Pri-
sciani exēplum, ueni causa amandi uirtutem, ueni aman-
da uirtutis causa: gratia gerendi bella, gerendorū bello-
rum gratia: ad amplexandam uirtutem, magis quàm ad
amplexandum uirtutē. Quæ una præceptio optima est,
crebraq; eius apud M. Tullium, aliosq; eloquentes uiros
fuit obseruatio, &c.

Augustinus Da-
thus in eligatijs
suis præcepti. 9.

Est autem Gerundium uerbum participiale quod in
di uel in do uel in dum terminatur, sine certa generis &
numeri terminatione, petitq; talem casum, qualem uerbū
suum, à quo originem duxit. Gerundium autem est no-
men adiectiuum à gerundio formatum, eiusdem cum eo
significationis, & declinatur per tria genera, & per
omnes casus in utroq; numero, nec aliquem casum regit
post se, sed pro suo substantiuo requirit casum sui gerun-
dij secum in omnibus accidentibus conuenientem.

EXEMPLA VBI GERUNDIUM

Gerundio commutatur.

Ad congerendas pecunias inhiat,

Ad congerendum pecunias inhiat.

Eo ad salutandos fratres,   Eo ad salutandum fratres.

Profectus est Spiram ad uidendos Germaniæ principes,

Profectus est Spiram ad uidendū Germanicos principes.

Causa uisendi tui,   Causa uisendi te.

Pleriq; iuuenes sacras ædes uisitant ad spectādas puel-
las. Pleraq; iuuenum pars, non ob aliud templa intrant,
nisi ad spectandum puellas.

Legendo

Legendo libros doctus euades.

Legendis libris doctus euades.

Non est mihi otium huius rei narrandæ.

Non est mihi otium narrandi hanc rem.

Erasmus natus est ad restaurandas bonas literas.

Erasmus natus est ad restaurandum bonas literas.

In scribendis Epistolis opus est arte.

In scribendo Epistolas opus est arte.

Et eo pacto uaria formari possunt exempla, pro generum, numerorum, & casuum diuersitate.

HIC INFINITVM VERBUM

Supino commutatur.

Hoc dictum oportuit,

Hoc dicere oportuit.

Si quid recte curatum uelis, Si quid recte curari uelis.

SVPINVM PRO VERBO

positum.

Libitum est, pro libuit.

Misertum, est pro misertus sum.

Pertæsum est, pro tæduit.

Placitum est, pro placuit.

Puditum est, pro puduit.

Licitum est, pro licuit.

Pigitum est, pro piguit.

Scriptum est à Cicerone, Cicero scripsit.

Dictum est à te,

Tu dixisti.

Nunciatum est nobis,

Nunciauerunt nobis.

ADVERBIVM NOMINE

commutatur.

Meliuscula est,

Meliuscule est.

Plurimus

Plurimus est in foro, Plurimum est in foro.

Rarus est conuiuia, Raro est conuiuia.

Multus est apud mulierem,

Multum apud mulierem uersatur.

Perpetuus est in studio, Perpetuo studet.

Continuus es in literis Continuo incumbis literis.

Frequens est in aula, pro frequenter.

Assiduus est in literis, pro assidue.

Sublime uolans, pro sublimiter. Vergilius: Transuersa

tuentibus hircis, pro transuerse. Verg. Aeclo. 3.

Sole recens orto, pro recenter. lib. 3. Georg.

Viuite felices, id est, feliciter.

ADVERBIUM ITEM

in nomen transit.

Iam cras hesternum consumpsimus, ecce aliud cras. Persius.

Hodiernus dies plurimum nobis attulit laticiae.

Vide Seruium in commenta. in. 5. Vergilij lib. 8. c.

Tantum de primo modo Heterosis, qui est ubi pars

ipsa orationis mutatur. Verbum nomine & c. ut satis ui-

sum ac declaratum est, sequitur nunc secundus modus He-

terosis.

SECUNDVS MODVS HE-

terosis ubi qualitas nouatur.

HETEROSIS NUMERI.

Vsurpatur numerus pro numero. Fit autem haec nume- Vide infra ubi
rorum uarietas per Synecdochen, in qua figura plurimum de Synecdoche.
ualet illa numerorum libertas, ut attestatur Fabius.

Singu

SINGULARIS PRO

plurali.

Romanus prælio uictor, pro Romani uictores. Est autem exemplum Liuiianum.

Eques maxime resistebat, pro equites resistebant. est hoc Liuiianum ex lib. 4.

Haud secus in patrijs acer Romanus in armis, pro acres Romani, Ver. lib. 3. Ge.

Vterumq; armato milite complent, pro armatis militibus. Idem lib. 2. Aeneid.

Omniem pecuniam absumsit, pro omnes pecunias.

Barbarus certat cum Erasmo, pro barbari certant.

Turca insectatur Christianos.

PLURALIS PRO

singulari.

Cicero de se ipso loquitur.

Populo imposuimus, id est, imposui.

Oratores uisi sumus, id est, orator uisus sum.

Nos formulas quasdam Copie, ceu fontes ostendere sumus conati, pro ego Erasmus conatus sum.

Dico pluraliter quod singulare est: quod singulare est, pluraliter, Fab. lib. 8. capi. 6.

Sed nos immensum spatium cōfecimus æquor, Verg. 2. Ge.

Hominis uultus, pro uultu.

Animus, pro animo.

PLURATIVUM PRO SINGULARI

in prima persona ponere, usitatissimum est apud scriptores.

Exemplum Vergilianum ex Tityro.

O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit:

Nanq; erit ille mihi semper Deus: illius aram

Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.

Ille

Ille meus errare boues.

Hic de se loquens Tityrus, nunc nos, nunc me ait. Vide Vallam libro tertio cap. 11.

ALIQVOTIES MODE-

stiae causa.

Principes modestiae gratia, ne soli uideantur omnia gerere & quò tyrannidis speciem fugiant, Tyrannicum enim uidetur, potestatem cum nullo prorsus habere communem, loquuntur ferè pluraliter de se, ut: Nos Maximilianus Romanorum Imperator. Nos philippus diuino favore Hessorum Princeps. Hinc & olim apud ueteres, si quispiam magistratu fungens, hunc in modum scripsit: Considerauimus, retulimus, statuimus, nimirum munus publicum cum suis collegis communicans, & potestatis inuidiam declinare uolens.

Vide Erasmus in libello de conscribendis Epistolis.

IN SECUNDA NVNQVAM

*nisi genus ipsum significans,
non personam.*

Quæ uestra libido est, id est, uirorum.

Penelope ad Vlysssem apud Ouidium.

Hæc ego dum stulte meditor, quæ uestra libido est,

Esse peregrino captus amore potes.

Taxat enim uirorum genus, ueluti si quis uni meretrici dicat, uos estis pernicies adolescentum, non unam notans, sed totum ordinem, Eras. de conscribendis Epistolis.

IN TERTIA INUIDIAE

causa mutauit Terentius:

Cum ad uxores uentum est, tum fiunt senes. Verba

q sunt

sunt Nausistratæ in Phormione Terentij, actu. 5. scena
ultima, ad Chremetem uirum, quem ob inuidiam in tertia
persona, Senes appellauit, &c.

Inexplicitosq; Platonas, Martialis de uno Platone.

HETEROISIS PERSONAE.

Variatur & persona pluribus modis, uel quum certa
pro quauis alia ponitur.

SECUNDA PERSONA

pro quauis alia.

Vide Val. *Quid facis? ut homo est, ita morem geras.* Terentius in
lib. 5.
Adelphis:

Videas & flumina sicca. Verg. Aeclo. 7.

Deuenere locos, ubi nunc ingentia cernes Moenia. Verg.
Aeneid. lib. j.

Priusquam incipias, consulto: ubi consuleris, maturæ fa-
cto est opus. Sallustius.

Quid agas cum eo qui nihil intelligit?

Cerneret alios trepidare, alios circumspectare fugam.

Vidisses omnes obmutescere.

Nescias præstare uelint minus, an possint. Fab. libro 4.
cap. 3.

PRIMA ET SECUNDA PER-

sona ponuntur pro qualibet.

Ne mihi tum molles sub Dio carpere somnos,

Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas,

Quum positis nouus eximijs nitidusq; iuuenta

Voluitur. Vergilius de serpente, lib. 3. Georg.

Ne ue tibi ad solem uergant uineta cadentem.

In his

In his duobus exemplis Vergilianis, ad uniuersos sub prima & secunda persona præcipitur, id quod frequentissimū est in omni genere scribendi: ut si dicam, Stultum est laborare dū nihil proficis, idem est ac si dicerē: Stultū est homines laborare, dum nihil proficiunt. Si tu hic sis aliter sentias, id est, si alij tales essent, aliter sentirent.

Nō sibi uni sed omnibus præcipit, Fab. lib. 9. cap. 3.

TERTIA PERSONA NON
nunquam pro prima aut secunda
usurpatur, ut

Ait Clodius, id est, tu ais. Dicit Seruius. Negat Cicero, id est, ego nego, Negat Tullius.

De nobis tanquam de alio loquimur.

Nec meminisse pigebit Elissæ, id est, tui. lib. 4. Aeneid.

Naso parum prudens artem dum tractat amandi.

Hic Ouidius in tertia persona de se loquitur tanquam de alio quopiam.

Nunquam Erasmus Guilelmi queat obliuisci, pro eo quod est, nunquam tui potero obliuisci.

Manibus hoc referes telo cecidisse Camillæ. In tertia persona dixit telo Camillæ, pro telo meo. Verg. II. Aene.

Et tandem Turnum experiatur in armis. 7. Aeneid.

AD PERSONAE HETERO=

sim pertinet & Apostrophe,

id est, conuersio.

Apostrophe est cum per secundam personam ad aliquem conuertimus sermonem, præter reliquam narrationis compositionem, ut Vergilius 2. Georg. de Italia:

Extulit hoc Decios, Marios, magnosq; Camillos,
Scipiadas dumos bello, & te maxime Caesar.

q 2

Hic

Hic ad Augustum per Apostrophem se conuertit, tametsi ad eum non erat sermo constitutus.

Vergilius libro 3. Aeneid.

Polydorum obtruncat, & auro
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames?

Idem libro primo Aeneid.

Sin absumpta salus, & te pater optime Teucrium
Portus habet Libyæ.

Idem libro 2. Aeneid.

Nec te plurima Pantheu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.

Idem lib. 6. Tu quoq; magnam

Partem opere in tanto, sineret dolor Icare haberes.
Elegantissimam etiam habes Apostrophem Erasmi nostri
ad Philippum Beroaldum, in uita Hieronymi.

Vergilius Parenthesim cum Apostro=
phe coniunxit in illo:

Lib. 8. Aen. Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerant (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatq; uiri mendacis uiscera Tullus.

Parenthesim Græci uocant, ait Fabius lib. 9. nos interpo=
sitionem dicimus, dum cōtinuationi sermonis medius ali=
quis sensus interuenit. Hanc Diomedes διάλυσις, id est,
dissolutionem uocat.

HVC QVOQVE PERTINET,
quoties uerbum personale impersonali commutamus, ut,

Non te hæc pudent?

Terentius:

Non te horum pudet?

Dicitur

Dicitur passim, Pontificem aduentare,
Pleriq; dicunt, Pontificem aduentare.

Vbi uentum est ad aedes, In Heauton.

Vbi uenimus ad aedes.

Scholasticos poenitet inscitiae,
Scholastici poenitent se nihil didicisse.

HETEROISIS GENERIS.

Est nonnihil uarietatis & in generis commutatione.
Fab. lib. 9. cap. 3.

Commutatio
generis in
uerbis.

Lachrymat,	pro	Lachrymatur.
Luxuriat,	pro	Luxuriatur.
Fluctuat,	pro	Fluctuatur.
Præuertere,	pro	Præuerti.
Præcipitat,	pro	Præcipitatur.
Auertit,	pro	Auertitur.
Malignat,	pro	Malignatur.
Naufragat,	pro	Naufragatur.
Medicare,	pro	Medicari.

Hæc prædicta uerba ac similia, tam in terminatione
actiua, quàm in passiua proferuntur, idemq; significant
sub o, & or, &c.

Multa sunt uer-
ba in or, quæ ab
antiquis, teste
Pris. tam actiua
quàm passiua si-
gnificatione p-
bata inueniun-
tur, quæ nihilo-
minus Priscia,
ipse enumerat.

In his actiuum pas-
suo commutatur.

Solebat fieri,
Solitum est fieri.
Non quiuit compesci,
Non quita est compesci.
Desijt haberi in pretio,
Desita est haberi in pretio.
Causa coepit agi,
Causa coepta est agi.

q 3

Assenta

Vide Gel-	Assentio,	Assentior:	
lium lib. 13.	Impertio,	Impertior, non impartio,	autore Prisc.
cap. 13.	Comperio,	Comperior:	Reuerto, Reuertor:
	Fabrico,	Fabricor:	Alterco, Altercor:
	Iurgo,	Iurgor, sed posterius usitatus est.	
	Partio,	Partior. Valla lib. 5. cap. 33.	
	Conuerto,	Conuertor:	Significo, Sgnificor:
	Munero,	Muneror:	Sacrifico, Sacrificor:
	Cœno,	Cœnor:	Pignero, Pigneror.

Pleraq; alia recēset Nonius Marcellus de cōtrarijs generibus uerborū, uarie à uetustissimis latinorū usurpata, in qbus usus postea repudiavit alterā terminationē, & c.

Conspicor & conspicio.

Vbi mutatur & συζυγία, id est, coniugatio, alterū enim est primæ, alterum uero tertiæ coniugationis, & c.

Illa uerò quæ refert Diomedes,

Sunt enim Frustror: Patior: Populo: Moro: Demolio:
 inusitata. Auxilio: Digno: Atque id genus alia, priscis arbitror relinquenda, nisi in carmine inciderint, tum enim excusatius adhibebuntur, & c.

VARIATIO GENERIS

in Nominibus.

Pileum, & Pileus: Hic ficus, hæc ficus.

Ficus arbor feminini generis tantum est secundi & quarti ordinis. Ficus fructus masculino & foeminino genere, in utraque declinatione usurpatur. Aridæ fici, Macrobius in Saturna. ut ficus uirides apud Suetonium in August. uide Vallam lib. j. cap. 4.

Martialis epigrammatum lib. 5.

Cum

Cum dixi ficus, rides quasi barbara uerba:

Et dici ficos Cæciliane iubes.

Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci:

Dicamus ficos Cæciliane tuos.

Idem lib. 7. de familia ficosa.

Cum sint ficosi pariter iuuenesq; senesq;:

Res mira est, ficos non habet unus ager.

Hic barbitus,

Hoc barbiton.

Hic helleborus,

Hoc helleborum.

Hic angiportus,

Hoc angiportum.

Hic tonitrus,

Hoc tonitru.

Hic baptismus,

Hoc baptismum.

H E T E R O S I S C A S V S.

Et casus quoq; uariatur, quum alius pro alio ponitur.

Eius rei

uenit mihi in mentem.

Ea res

Non sum

id

nescius.

Non sum

eius rei

nescius.

Casus pro casu positus.

Usurpatur interdum casus pro casu. Genitiuus casus ponitur nonnunquam pro Nominatiuo. Tullius lib. j. de diuinatione: Quum illius diei mihi uenit in mentem. Genitiuus pro Ablatiuo. Autor ad Herennium lib. j. Oratoris officium est de his rebus posse dicere, quæ res ad usum ciuilem moribus, ac legibus constitutæ sunt, cum assensione auditorum, quoad eius fieri poterit, id est, quantum ab eo. Datiuus pro Ablatiuo. Vergilius lib. 5. Aenei. Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit, pro à me. Accu-

q 4

satius

satiuus pro Nominatiuo. Verg. lib. j. Aenei. Urbem quam statuo uestra est, subducite naues. Urbem pro urbs. Nominatiuus pro Vocatiuo. Plinius lib. 7. naturalis historiae de Cicerone: Salue primus omnium pater patriae appellate. Verg. Nate mea uires, mea magna potentia solus. Nominatiuus pro Accusatiuo. Terentius in Andria: Quae sese optauit inhoneste parare hic diuitias, quam in patria pauper honeste uiuere. Ouidius lib. 13. Metamor. Sed enim qui rettulit Ajax Esse Iouis pronepos. Plura uide apud Nonium Marcellum de numeris & casibus:
 Excidit mihi memoria huius rei, in Nominatiuo.
 Haec res excidit mihi memoria, in ablatiui.

QVAEDAM ETIAM CITRA
 tropum duplicem habent constructionem.

Vide infra
 ubi de syn-
 taxeos ua-
 riatione.

Utor hanc rem, & utor hac re. Abutitur operam, Terent.
 in Prolo. Andr.

Egeo tui, & egeo te.

Diues pecore, & diues pecoris. Insula diues opum,
 Verg. 2. Aeneid.

HAEC EODEM MODO DI-
 uersam habent constructionem.

Dono te libro, Dono tibi librum.

Impertior heram hoc malo, Impertior haeræ hoc malum.

Indiget auxiliij, uel auxilio. Studeo huic rei, & in hac re.

Inest huic loco, & inest in hoc loco.

Ego sum particeps laborum tuorum, Sum tibi in laboribus particeps.

Impende curam, uel operam, uel labore, uel studium huic rei, & in hanc rem, & ad hanc rem.

Tues

Tu es natus laudi, & ad laudem.

HETEROISIS SPECIEI.

Species est, qua nomen primogenium aut derivatū discernitur. Omne enim nomen, uel primitiuum uel derivatiuum est. Primitiuū quod ex se nascitur, ut mons, schola, urbs. Derivatiuum quod aliunde formatur, ut montanus, scholasticus, urbanus. Porro derivatorum plures sunt species: Patronymicum, Possessiuum, Denominatiuum, Diminutiuum, Verbale, de quibus consule Grammaticos.

SPECIES VARIATVR,

Quum deductitijs utimur pro primogenijs, ut

Magnis negotijs prohibitus,

Magnitudine negotiorum prohibitus.

Cum Diminutiuis loco simplicium, ut

Loquaculus pro loquax. Paucula pro pauca.

Cum frequentatiuis uerbis pro primitiuis, ut

Dictito pro dico, Gellius lib. 9. cap. 6. Volito pro uolo. Iactito pro iacto. Clamito pro clamo.

Sunt autem Primitiua uerba, quæ à nullo alio uerbo deriuantur, sed suas habent radices, ut lego, scribo, dico, uolo. hæc autē uerba Varro lib. 1. de origine linguæ latinæ, Primogenia uocat, Cicero uero natiua appellat &c.

SPECIES VARIATVR,

Cum substantiuo pro Adiectiuo, ut si quis pro pestilente, pestem appellet: Pro scelerato, scelus dicat: Pro dedecoroso, dedecus: Pro portentoso, portentum: Pro flagitioso, flagitium.

Cum comparatiuum aut Superlatiuum absoluti loco ponimus:

q s

Tristior

Vtimur uulgo
et comparatiuis
p absolutis, ut
cum se quis in-
firmiorē esse di-
xerit. Fab. li. 9.
capi. 3. Videas
& Vallam lib.
3. cap. 13.

Tristior & lachrymis oculos suffusa nitentes. Vergil.
lib. 1. Aeneid.

Facundissimus, pro uehementer facundus. uide cap. 43.

Cum Patronymicum loco primogenij
ponitur, ut

Scipiadas pro Scipionibus. Verum hoc in carmine for-
tasse liceat: In oratione prosa nemo tulerit. Est enim poë-
ta multo liberior in uerbis & luxuriantior ipso oratore,
ut Quintilianus de schematis tradit.

HETEROISIS FIGURAE.

Figurae mutatio copiam adiuuabit, quoties simplici di-
ctione pro composita utimur, aut contra: siue id Tropo
fiat, siue citra Tropum.

Fabius lib. 9. cap. 1.

Tropus est sermo à naturali & principali significa-
tione translatus ad aliam ornandae orationis gratia. Vel
ut pleriq; Grammatici finiunt, dictio ab eo loco in quo
propria est, translata in eum, in quo propria non est. Fi-
gura est sicut ipso nomine patet, conformatio quaedam
orationis remota à communi & primum se offerente ra-
tione &c.

DIFFERENTIA TROPI ET

figuræ ex institutionibus Rhetor. Phi-
lippi Melanchth.

Tropus, est uerbi uel sermonis in aliam significatio-
nem, à propria mutatio, ut cum Apostoli piscatores uo-
cantur, iam cognatum quiddam piscator significat, non
id quod antea proprie solebat. Schemate non mutatur
uocis significatum, sed uariatur eius inflexio, aut in ora-
tione

tione compositio, ut, quo de, pro, de quo: aut cum elo-
quendi forma mutatur. Quid nō mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? Nam hoc aliter effertur, quā si di-
cam, nihil non cogit habendi cupiditas. In tropo mutatur
significatio, ut progenies uiperarum: nam hic uiperæ nō
significant proprie, quod solēt serpentes, sed per tropum
aliō transsumuntur. In figura non est significationis mu-
tatio. Nec enim mutatur significatio uerborum per in-
terrogationem, ut: Tantæ ne animis coelestibus iræ? aut
per exclamationem. O Ilium, & ingens gloria Darda-
nidum. Sunt autem tropi duplices, dictionum & ora-
tionum. Dictionum tropos uoco, non quod per se posita
dictio, non in oratione, significationem mutet, sed quod
in oratione unius solius dictionis significatio mutatur.
Suntq; dictionum hi tropi:

Tropi di- ctionum.	{	μεταφορά,	Translatio.
		συνεκδοχή,	Intellectio,
		μετωνυμία,	Transnominatio.
		ἀντωνομασία,	Permutatio nominis.
		ὀνομασποία,	Nominis confictio.
		κατὰ χρῆσιν,	Abusio.
		μετάληψις	Transumptio.

De his omnibus
copiose infra.

Tropi orationis.

ἀλληγορία, Inuersio.

Cui adnumerantur Aenigma, Paroemia, Ironia &c.
Dicuntur autem tropi ex eo quod uertant orationem,
unde & motus dicuntur autore Fabio &c.

Muta

MUTATUR FIGURA, CUM

simplex pro composito ponitur.

Hic fit mutatio
per Aphæresim

Temnere, pro Contemnere.
Ruere, pro eruere.
Ponere, pro deponere.
Mittere, pro omittere.

RURSUM UTIMUR COM-

posito pro simplici, ut

Hæc uariatio
fit per Pro-
thesim.

Conscribere, pro Scribere.
Comedere, pro edere.
Demirari, pro mirari.
Inaudire, pro audire.
Incognoscere, pro cognoscere.
Consipere, pro sapere.
Complacare, pro placare.
Dependere, pro pendere.
Deridiculus, pro ridiculus.
Quãdoquidẽ, pro quando.

FIT ET HOC MODO:

Huiusmodi inchoa-
tiua interpretantur
per uerbum fio.

Non potest pudefcere,
Non potest pudefieri.
Tempus est ut expergiscaris,
Tempus est ut expergesias.
Calescere & calefieri.
Tepefcere & tepefieri.

AD HANC FORMAM FOR-

tasse referendum est illud, quoties compositam
dictionem simplicibus circum-
loquimur, hoc pacto:

Magna

Magnanimus uir, Vir magno animo.
 Pusillanimus, Pusillo animo.
 Relege, duo lege.
 Viripotens uirgo, Virgo quæ uirum sustinere potest.
 Magnopere te rogabat, Magno te rogabat opere. Sic
 maximopere, summopere, tantopere & quantopere.
 Non animaduertit, Non aduertit animum.
 Malo, magis uolo. Nolo, non uolo.
 Non satis facit, Non facit mihi satis.
 Indoctus, non doctus.
 Indies, de die in diem.

INTERDVM VARIATVR
 Compositionis ratio.

Compositum pro cōposito.	}	Exprobrare, & opprobare	} æs alienum.
		Persoluere	
		Dissoluere	
		Exoluere	
		Resoluere	

HETERORIS TEMPORIS.

Tempus quoque non raro commutatur, hoc est, sæpe unum tempus pro alio ponitur, ut præsens Coniunctiui pro præsentis Indicatiui, ut gererẽ pro gerebam, coenarem pro coenabam, cantarem pro cantabam. Præteritum perfectum Coniunctiui pro præsentis Indicatiui, ut dixerim pro dixi, scripserim pro scripsi, docuerim pro docui, crediderim pro credam. Interdum præteritum perfectum

Indica

Indicatiui pro futuro eiusdem, ad asseuerandam rem, ut non futura, sed iam esse uideatur. Interdum imperfectum Coniunctiui pro præterito plusquamperfecto eiusdem, ut prædiceres pro prædixisses. Præteritum plusquamperfectum Coniunctiui uel Optatiui, pro plusquāperfecto Indicatiui, & è diuerso, ut fuisset pro fuerat, excæcaueram pro excæcasssem. Item plerunq; in præterito plusquamperfecto Optatiui subintelligitur uerbum debeo eiusdem temporis, ut Cicero pro Sextio: Restitisses, repugnasses, mortem pugna oppetisses, pro eo quod est, resistere, repetere, mortem pugna oppetere debuisses. Deniq; circa uerba plusquamperfecti temporis & imperfecti coniunctio Si, sæpe subintelligitur, ut dedisses huic parco, id est, si dedisses. Venisses solus, aperuissem tibi, id est, si uenisses. Id ferè poëtæ, in carmine crebrius obseruant, de hac re uide Vall. lib. 3. cap. 30.

Memini legere.

Vide Vall. contra Rauden.

Memini legisse.

Prædiceres, pro eo quod est prædixisses, uel prædicere debuisses, Terent. in Andria.

Laurus erat pro laurus esset.

Vicimus pro uincemus, Præte. pro Futuro.

Salutato pro saluta.

Imus, uenimus, uidemus, pro iuimus, uenimus, uidemus, Præsens pro præterito.

Fabius lib. 9. cap. 3.

Transferuntur & tempora. Timarchides negat esse ei periculum à securi. Præsens enim pro præterito positum est. Et Vergilius: Hoc Ithacus uelit.

Hetero

Si tales animos in prælio habebitis, quales hic ostenditis, uicimus, Liu. lib. 1.

HETEROISIS MODI.

Temporis mutationi affinis est Modi uariatio.

Vicero pro uincam, futu. Coniunct. pro futu. Indica.

Salutabis pro salutato. Futu. Indica. pro futu. Impe.

Valebis pro ualeto.

Memineris pro Memento. Futu. coniunct. pro Impe.

Oderis pro odio habeto.

Ne crede, ne credas. Imperatiuus pro Coniunctiuo.

Si uoles, si uolueris. Optatiuus pro coniunctiuo.

Vbi uoles, ubi uolueris.

Cum uocabit, cū uocauerit. Indica. pro præte. perfe.

Quia bene natus est, quia bene natus sit. Indicatiuus
pro Coniunctiuo.

Erasmus in similibus.

At insaniat, qui fratris imaginem ueneretur, corpus pulset ac uerberet: Ita stultum sit amare in adoptiuis, nomen, uerum fratrem abdicare, aut odisse. Hic cōiunctiuus pro indicatiuo positus est, id quod Erasmo admodum familiare est, ut insaniat pro insanit, seu insanus est. Ita stultum sit, pro stultum est, & c.

Venari pro uenabatur. Infinitiuus pro præterito imperfecto Indicatiui, quod frequentissimum est apud scriptores, præcipue autem apud historiographos. Sallustius: Milites Romani subito perculsi timore insolito, arma capere, alij abdere, pars territos confirmare, pro capiebant, abdebant, confirmabant. Terentius in Andria: Omnes omnia bona dicere, & laudare fortunas meas, id est, dicebant & laudabant. In Eunucho: Inuidere mihi, mordere clanculum, ego floccipendere, pro inuidebant

bant, mordebant, floccipendebant.

Coniunctiuus sepe loco Infiniti ponitur, ut studeas, uelim, nolo legas, taceas uelim.

Coniunctiuus etiam interdum pro Indicatiuo usurpatur, ut si pergis, abiero, pro abibo, &c.

HETEROSIS DECLINATIONIS.

In nonnullis licebit & declinationem uariare, ut

Hilarus, & Hilaris.

Violens, & Violētus.

Iuger, & Iugerum.

Capo, & Capus.

Pauo, & Pauus.

Scorpio, & Scorpius.

Strabus, & Strabo.

Delphinus, et delphin.

Comœdus, et comœdo

Senectus, & Senecta.

Pinus, & Pinea.

Contagiū, & Cōtagio.

Hebdomada, & hebdomas, adis.

Elephātus, et elephas.

Iugerum uocabatur, ut scribit Pli. lib. 18. quod uno iugo bouum in die exarari potuisset. uideas & Quint. lib. 1. cap. 11. Vall. li. 1. cap. 9.

In his uariatur declinatio, sunt enim duplicis declinationis.

De hac re uide de Marcellū de mutata declinatione.

HIS ADNUMERANT Grammatici,

Inermus

Duplicis ordinis.	}	Inermus, pro Inermis.
	}	Vnanimus, pro Vnanimis.
	}	Imberbus, pro Imberbis.
	}	Syncerus, pro Synceris.
	}	Procliuus, pro Procliuis.
	}	Infirmus, pro Infirmis.
	}	Effrenus, pro Effrenis.
	}	Bijugus, pro Bijugis.
	}	Imbecillus, pro Imbecillis.
	}	Eneruus, pro Eneruis.
		Enormus, pro Enormis.
		Incolumus, pro Incolumis.

Semisomnus, quod secundum Vallam frequentius in secunda declinatione reperitur, uerum alia indifferenter us, uel is, terminantur.

HETEROISIS CONIUGATIONIS.

Variatur & coniugatio in aliquibus, ut

Vide Marcellū de mutata con.	}	Lauere, pro Lauare.
	}	Feruere, & Féruere.
	}	Accersere, & Accersire.
	}	Lactare, & Lactere.
	}	Durare, & Durere.

Lauere uerbum est 3. con. sicuti dicimus, sono sonas & sono sonis. hinc ait ille, Littora lata sonunt, ut Priscia. scribit.

Conciliatur etiam nonnihil uarietatis, quum eadem dictione, ijsce mutatur figuris, Prothesi, Epenthesi, &c.

P R O T H E S I.

Prothesis est figura quaedam, estq; oppositio literæ uel syllabæ ad principium dictionis, teste Diomede.

Tetuli, pro Tuli, apud Terentium.

r Gnato

Gnato, pro Nato.

Conscribere, pro Scribere.

Comedere, pro Edere.

Vergilius lib. 2. Aeneidos:

Arduus armatas medijs in moenibus astans. Hic astans per prothesim pro stans ponitur, &c.

E P E N T H E S I.

Est autem Epenthesis interpositio, quum inter primam & ultimam dictionis syllabam adijcitur litera uel syllaba, ut *relligio* pro *religio*, apud Vergilium: *induperrator* pro *imperator*, apud Iuvenalem *Saty. 4. Mauortis* pro *Martis*. Horatius in arte, *Fingere cinctutis non exaudita Cethegis*: ubi *cinctutis* pro *cinctis* ponitur. Estq; haec figura contraria Syncopae, illa enim apponit, haec autem demit. unde Mancinellus:

Syncope de medio tollit, quod Epenthesis auget.

P R O P A R A L E P S I.

Proparalepsis, quam praesumptionem dixeris, eadem Paragoge, etsi Diomedes separat, cum ad finem quippiam accedit, ut *diciet*, pro *dici* extulit Persius: item *admittiet*, *accingiet*, pro *admitti*, *accingi*.

Paragoge contraria Apocopa, addit in ultimo syllabam aut literam, ut *dominariet* pro *dominari*, *amarier* pro *amari*, *potestur* pro *potest*. Verg. lib. 1. Geor. *Sin macula incipiet rutilo immisceriet igni*, pro *immisceri*, &c.

A P H A E R E S I.

Apheresis, ubi simplex pro composito ponitur, seu ubi syllaba aut litera aufertur a principio dictionis, ut *ruit* pro *eruit*. Vergilius 2. Aeneidos: *Ruit omnia late.*

Temne

Temnere pro contemnere extulit Poëta ibidem. Linquere castra pro relinquere.

Ouidius primo Metamorph.

Pone metum dixit nunquam tibi causa doloris.

Ibi pone, simplex ponitur pro composito depone: plura exempla require superius in Heterosi figura. Est autem Aphæresis contraria Prothesi, &c.

SYNCOPE.

Syncope est ablatio de medio dictionis, ut

Dixti pro dixisti,

Terentius.

Repostum pro repositum.

Verg. in 1. Manet alta mente repostum.

Accestis pro accessistis.

Extinxti pro extinxisti.

Glutisse pro glutuisse.

Audacter pro audaciter.

Commorit pro commouerit.

Ouidius: Et quoties raro duxti suspiria motu. Duxti pro duxisti, estq; hæc figura plane contraria Epenthesi.

APOCOPE.

Apocope, est abscisio, amputatio seu subtractio literæ uel syllabæ de fine dictionis, cõtraria Paragoge. hinc Mācinellus: Aufert apocope finem, quem dat Paragoge.

Literæ { Achilli pro Achillis,
Peculi pro peculiij.
Fac pro face.

Vergil.

Syllabæ { Mage pro magis.
Vin' pro uis'ne.
Sat pro satis.

Claudite iam riuos pueri, sat prata bibere, Verg. A ecl. 3.

r z

Meta

Metaplasmus est transmutatio quedam recti solitiq; sermonis in alteram speciem, uel metri ornatus, uel necessitatis causa. Huius uero species sunt supra posite figurae, scilicet:

Prothesis,

Epenthesis,

Paragoge,

Apheresis,

Syncope,

Apocope.

Et cetera, quae quia non admodum ad copiam facere uidentur, prudenter in praesentiarum omittamus. Si quis autem illas uolet, requirat uel ex Donato, uel ex tabulis Petri Mosellani, à quo sunt aptissime digesta.

VARIANDI RATIO

per Antonomasiam.

Satis copiose, ut opinor, huc usque de Heterosi seu Enallage dictum est, & in quibus potissimum consistat: superest, ut nunc reliquas uariandi rationes aggrediamur. Proxima uero uariandi sermonis ratio constat Antonomasia, id est, nominis permutatione. Fit autem cum proprium nomen mutamus, ac aliud uice nominis ponimus. Autor ad Herennium lib. 4. Pronominationem hunc Tropum appellat. ut,

Hic cognomen pro certo nomine collocatur.

Pelides, Aeacides, pro Achille.

Romulidae, pro Romanis.

Priamides, Dardanidae, pro Troianis.

Anchisiades, pro Aenea.

Pelasgi, pro Graecis.

Tirynthius, pro Hercule.

Roterodamus, pro Erasmo.

Cytherea, Cyprides, pro Venere.

Cinthia, pro Diana.

Tritonia

Tritonia, pro Pallade.

Saturnia, pro Iunone.

Cynthius, pro Apolline.

Cyllenius, pro Mercurio.

Tytides, pro Diomede.

Nonnunquam Epitheton pro nomine ipso subijcere
licebit, ut Vergilius lib. 4. Aeneidos.

Thalamo quæ fixa reliquit Impius. Hic impium pro
Aenea dixit Dido.

Penelope apud Ouidium in Epistolis:

O' utinam tunc cum Lacedæmona classe petebat,

Obrutus insanis esset adulter aquis. Hic per contume-
liam Paridem adulterum dicit, omisso proprio nomine.
Liuus Pœnum pro Hannibale.

Videte nunc iudices quemadmodum Plagiosippus iste
me tractauit. Ex Rhetorica ad Herennium.

In Terentio sæpe senex pro persona heri. Sic Verg.
lib. 10. Aen. Tros rutulus'ue fuit, pro Aenea, & Turno.
Idem lib. 2. Aenei. Hoc Ithacus uelit. Ithacus pro Vlysse.

Eius generis est, si quis

Poëtam, pro Homero, aut Vergilio.

Philosophum, pro Aristotele.

Saluatorem, pro Christo.

Principem mundi, pro Satana.

Principem eloquentia, pro Cicerone.

Apostolum, pro Paulo.

Virginem, pro Maria.

Urbem, pro Roma.

Hæc excellentiam dicuntur.

Quemadmodum Græci Persarum regem βασιλέα nominant, eo quod præcipuus inter reges sit.

Neq; ab hoc genere abhorret, si quis,

pro { Fure, Verrem
Molli, Sardanapalum
Diuite, Cræsum
Crudeli, Phalaridem } dicat.

VARIANDI RATIO

per periphrasim.

Periphrasis Latine (tametsi inuito Fabio) circumloquitio transfertur. Est autem periphrasis, cum una res pluribus uerbis, quæ tamen uno aut paucioribus dici potest, designatur & describitur. Hanc autor Rhetorices ad Herennium circuitionem nominat & c.

Euersor Carthaginis Scipio.

Euersor Numantia.

Scipionis prouidentia Carthaginis opes fregit, id est, Scipio Carthaginem fregit.

Horat. lib. 1.
epistol. 2.

Troiani belli scriptor, Homerus.

Mantuanus uates, Vergilius.

Venusinus poëta, Horatius.

Peripateticæ scholæ princeps, Aristoteles.

Stoicæ familiæ pater, Zeno.

Academica sectæ conditor, Plato.

Voluptatis assertor, Epicurus.

Romanæ eloquentiæ princeps, Cicero. Fab. lib. 3. c. 6.

Humani generis seruator, Christus.

Doctor gentium, Paulus.

Monstrorum domitor, Hercules.

Qui sub

Qui sub pretextu mendicitatis Satraparum opes possident, Monachi.

Fit autem Periphrasis plurimis modis: scilicet,

Etymologia.

Notatione.

Finitione.

Etymologia, est expositio unius uocabuli, per aliud. Hæc ab alijs interpretatio nominis, à Cicerone tum ueriloquium (quod nomen tamen ipse reformidat) tum notatio appellatur, quia notam facit rem, de qua prædicatur. hanc etiam quidam originationem uocant, eo quod uerborum origines inuestigat.

Etymologia, uera nominis ratio, uera nominis interpretatio, quæ à nominis origine & primæua institutione depromitur. ut,

Hereditipeta, Qui hereditates alienas appetit.

Parasitus, Homo cibo uentriq; deditus.

Philosophus, Homo sapientiæ studiosus.

Grammaticus, Qui literas docet.

Arsiduus, Qui dat æra. Gellius lib. 16. cap. 10.

Locuples, Qui plurima loca possidet. Gell. lib. 10. c. 5.

Pecuniosus, Qui magnam pecudum copiam possidet.

Euangelium, Salutare nuncium.

Rhetor, Qui docet artem Rhetoricam.

Theologus, Qui de Deo loquitur.

N O T A T I O N E.

Constat & notatione Periphrasis. Est autem Notatio, cum notis quibusdam accidentium res quæpiam de-

r 4

scribi

Parasitus dicitur, qui quæcque laudat & suffert uentris replendi gratia. Fab. lib. 1. cap. 10.

scribitur. Hanc autor ad Herennium ita diffinit. Notatio est, cum alicuius natura certis describitur signis, quæ sicuti notæ quædam nature sunt attributa. Philippus Melanchthon: Notatio est cum accidentium indicio aliquid designatur, ut si quis iram intelligēs, animi aut bilis effervescentiam dicat, qui pallorem uultui, ardorem oculis, tremorem membris inducat: huius rei exemplum habes apud Homerum lib. α. Iliados & c.

Eiusdem generis est & illud:

Saty. 9.

Qui digito scalpunt uno caput. Hoc dicto molles atq; effœminatos notat Iuuenalis, qui id unum cauent, ne comam studiose compositam perturbent.

Cubito se emungit falsamentarius. Solent enim falsamentarij narium muccum cubito abstergere, nimirum manibus muria & falsugine oppletis.

Qui peniculo abstergunt uulnera. Chirurghi sunt, qui curant uulnera.

Non illibenter nomen Domini agnoscit. Ambitiosus est, qui gaudet uocari Dominus.

FINITIONE.

Finitione item constat circuitio, ut

Rhetorica,

Ars bene dicendi.

Philosophia,

Studium sapientiæ.

Ciuitas,

Ciuium consensio.

Vir peculator,

Qui ciuitatis ærarium compilat.

Homo tyrannus,

Qui ui leges ac ciuium libertatem opprimit.

Porro nihil attinet, ut Phil. Melanchth. ait, Finitionem ac Notationem ab Etymologia seiungere. Nihil enim est

Etymo

De finitione Fabius lib. 7. c. 4.

Etymologia aliud, nisi qualiscunq; uocis descriptio &c.

VARIANDI RATIO

per Metaphoram.

Alia uero uarietatis ratio ex Metaphora nascitur, quae Latine translatio dicitur, propterea quod uocē à genuina ac propria significatione ad non propriā transfert &c.

De Metaphora Quintil. li. 8. cap. de Tropis.

Metaphora, Translatio à Cicerone dicitur, fitq; cum nomen aut uerbum ex proprio loco in eum transfertur, in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est, ut uideo à corporeo sensu, cui proprium est, ad animi intelligentiam transfertur. Hanc putat M. Cicero tanquam stellis quibusdam orationem illuminare, planeq; lumen orationi asferre.

Libro. 3. ad Qu. fratrem.

Autor ad Herennium lib. 4.

Translatio est, cum uerbum in quandam rem transfertur ex alia re, quod propter similitudinem recte uideatur posse transferri &c.

P. Melanchthon in institutionibus Rhetori.

Metaphora, est cum uox à significatione propria ad cognatam trāsferatur. Nam cum ignem uoracem dicimus, cognatam significationē notamus, raptim perdendi assumēdiq;. Obserua in sacris crebras metaphoras, onus, iugū, messis, operarij. Itē crux pro mortificatione: & cribrare, Satanas expetiuit uos, ut cribraret. Piscatores, Faciam uos piscatores hominum, & sexcēta hoc genus alia &c.

Lucæ. 12. Matth. 4.

FIT AVTEM METAPHORA

pluribus modis, ut sequitur.

Corporis gestus ad animi rem transferuntur, ut Pollicem premere, pro fauere.

¶ 3 Conuer

Vide Chiliadū opus, statim in principio de figuris prouerbia libus.

Conuertere pollicem, pro nihil fauere.

Ringi, pro indignari.

Corrugare frontem, pro moleste ferre.

Frontem exporrigere, pro hilarescere.

Perfricare faciem, seu frontem, pro omnem pudorem deponere, nihilq; pudere.

Contrahere

Caperare

Explicare

frontem, seuerum, tetricum
seu tristem esse.

Contrahere

Attollere

Ponere

supercilium. { Fastidiosum esse.
Arrogantem esse.
Ab arrogātia secedere, humilē esse, minimeq; supbū.

Hinc & superciliosi fastuosi dicuntur, & supercilium arrogantia.

Inflare buccas, est fastuosum ac turgidum esse. Vellere, pro criminari, mordere ac lacerare.

Huc pertinent quoq; & illa:

Effrontes, pro inuerecundos dicimus, qui omnem deponere pudorem.

Quo ore obiurgabis filium? In Phormione.

Quo ore appellabo patrem? In Heauton.

Qua fronte hæc audes facere?

Os impudens, Os durum, Os ferreum,
dicimus cum impudentiam notamus.

TRAHVNTVR METAPHORAE

à sensibus corporis ad animum, quo genere nihil est usitatus.

A uisu

Vide Erasmiū in Prouerb. Pudor in oculis.

A' uisu multæ ducuntur.

Video, pro intelligo.

Perspicere, pro cognitum habere.

Susplicere, pro admirari seu uenerari.

Despicere, pro contemnere seu fastidire.

Est autem proprie despicere, deorsum asplicere, sicut susplicere sursum asplicere. Inde per translationem cum quis alium contemnit ac paruifacit, despicere dicitur, quasi infra se & ad pedes suos proiectum asplicere: quemadmodum susplicere est uenerari, quasi supra nos aspliciamus illum esse collocatum. Hæc Valla lib. 5.

In his & alijs sequentibus metaphoris, quod est corporis ad animum transfertur.

Oculis ferre, pro uehementer amare, curæq; habere.

In oculis esse, id est, palam manifestum ac in propatulo esse.

Obuersari oculis, pro eo quod est recordari & in memoria cogitationeq; esse.

Respicere, curam agere, & rationem habere.

Prospicere, in posterum consulere.

Conniuere, pro data opera dissimulare.

Cæcutire, hallucinari, pro falli iudicio.

A B O L F A C T V.

Odorari pro resciscere, ac sagaciter deprehensum atq; animaduersum cognoscere. Vide Prouerbia Odorari.

Odor pro suspicione ac rumore. Cicero: Est nonnullus odor dictaturæ.

Olfacere apud Terentium in Adelphis, pro deprehendere.

Subolere pro tacite sentire aliquid, ut Plautus in Casina.

Subolet iam uxori quod ego machinor.

Nasuti, pro irrisores, qui docte norunt alios irridere.

Emunctæ naris, dicitur is qui acri est exactoq; iudicio, quasi

quasi purgatae naris, & uehementer nasutus.
 Mucosis naribus, Obese naris, dicuntur stupidiores.
 Nasus, p iudicio. Horatius: Nō q̄a nullus illis erat nasus.
 Putere pro displicere.

Huc pertinent & illa:

Olet mendacium.

Redolent Atticismum.

Olent lucernam.

Hierony. ad Pammachū: Epistola tuae olent Prophetas.

A GUSTV DVCTAE ME=
 taphora.

Concoquere, pro ferre & uincere molestiam.

Decoquere, pro deterere, ut apud Quintilianum:
 Multa decoquit aetas.

Degustare pro experiri.

Itidem gustū rei uocamus ueluti primā illā experien-
 tiam. Et degustationē quasi specimen. Cicero ad Atticū,
 Hominem degustes. Idem ad eundem: Et latinus ille tuus
 Atticismus ex interuallo regustandus. Hinc et prouerbiū,
 De gustu cognosco, id est, ex minima experientia.

Saliuam primam, dicimus illum gustum, quem pueri
 tanquam à nutrice imbibimus.

Palato satisfacere dicitur, quod animo placet.

Deuorare dicimur, cum rem alioqui acerbam ueluti
 citra sensum proferimus. Translatione sumpta ab ijs qui
 amara catapotia tanquam inuito palato solent absorbere.
 Vnde aliquoties apud Ciceronem & Fabium deuorare
 tedium, absorbere molestiam. Ita dicimus, semel deuoran-
 dum est tedium Grammatices.

His

HIS AFFINIA SVNT ILLA:

Sapiunt arrogantiam.

Sapiunt hæresim.

Μωρίας ἐγκώμιον planè sapit Erasmicum ingenium.

Resipiunt iuuenile quiddam.

Nauseare, cum tædio audire.

Euomere, dicere quod dolor non sinebat reticere.

Expuere miseriam ex animo.

Consputare, pro laceßere maledictis.

Dispungere, pro contemnere.

Stomachari, pro indignari.

AB AVDITV.

Audire pro obtemperare aut credere.

A TACTV SVMPTE

Metaphora.

Sentire, pro intelligere.

Complecti, pro amare.

Osculari, pro amare.

Tangere ulcus, est mouere dolorem, eiusq; rei facere mentionem, quæ nos magnopere urat.

Refricare cicatricem, pro eo quod est dolorem temporum spatio lenitum renouare.

Sumpta metaphora à corporali uulnere, quod iam coijt cicatrice obductum.

Refricare, Suffricare memoriam, pro eo quod est leuiter renouare, sed in malam ferè partem.

Vulnus recrudescere, pro eo quod est reintegrare animi molestiam.

Trans

ERAS. ROTER. LIBER
TRANSLATIO AB IRRATI-
ionali ad rationale.

Gannire, Quid ille gannit? quod uulpium est.
Rudere, hominem dicimus odiosæ ac insulsæ loquacitatis.
Blaterare,
Grunnare.
Oblatrare pro obtrectare.
Allatrare pro conuiciari.

Livius: M. Portius Cato, qui allatrare Scipionis ma-
gnitudinem solebat.

AUT CONTRA, A RATIO-
nali ad irrationale.

Canorum	} dicimus	Olorem.
Musicum		Lusciniam.
Perfidum		Vulpem.
Ambitiosum		Leonem.
Absentatorem		Canem.
Voracem		Vulturem aut lupum.
Loquacem		Graculum aut picam.
Salacem		Passerem aut hircum.

Cuiusmodi multa Vergilius tribuit apibus, dum quic-
quid agitur in hominum Republica, id traducit ad hoc
animal, lib. 4. Georgic.

Magnanimosq; duces totiusq; ex ordine Gentes,
Mores & studia & populos & praelia dicam.

Item paulo post:

At genus immortale manet, multosq; per omnes
Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum.

Omnia

Omnia hæc de Apibus intelligit, quæ proprie hominum sunt &c.

AB ANIMALI AD NON

animal, aut contra.

Duriuscula ac longius petita erit translatio, si ab animali ad inanimale traducatur, aut contra.

At procul excelso miratus uertice montis. Ver.

Hic animale ad inanimatum transtulit, cum uerticem hominis ad montem traduxit.

Exiccatus est uertex Carmeli. Amos. 1.

Hic quoq; quod hominis est, ad montem transtulit.

Athlantis cinctum assidue cui nubibus atris,

Piniferumq; caput uento pulsatur & imbri.

Vergil. lib. 4.
Aeneid.

Hic quod animalium est, inanimato tribuit. Nam ut homines animales sunt, ita mons nõ habet animam, cui membra humana ascribãtur. Caput enim, humerus & huiusmodi membra hominis sunt.

Et nunc ois ager, nunc omnis parturit arbos, Aec. 3.

Omnia nunc rident, nunc formosissimus annus, Aec. 7.

Ridet ager, uestitur humus, uestitur & arbos, Mart. lib. 10. Quum omnia nunc uernent ac rideant in agris.

In conuiuio religioso.

Iratum mare.

Indignatus Araxis.

Auidum mare.

Mirantur Gargara.

Indignatum æquor.

Rebus sensu carentibus actũ quendam, et animos damus. Fab. lib. 9. cap. 6.

Lib. 8. Aeneid.

Lib. 1. Georg.

Quod genus & plura sunt exempla, & frequentius obuia, quàm ut hic debeant referri.

Aut

pelligatur, nunc rates ipsum pelagus tenere dicuntur.

Aliquando Populi Romani vires, quæ malitia nocentium exaruerant, uirtute optimatum reuirescent. Hic à re Ex Rhetor. inanimi ad inanimam facta est translatio, ab herbis uel arboribus ad ciuitatem. Nam herbarum & arborum est proprie aere & uirescere, &c.

Fluctus & undæ negotiorum.

Quoties fluctus illos ciuiliū causarum paulisper uolisset effugere.

Nos miseri turbulentissimis illis negotiorum undis sursum ac deorsum iactamur. In Antibarba. lib.

Sumpta Metaphora à nauibus quæ à uentis intempestuosis fluctuantur ac agitantur.

Eiusdem generis est:

Si quis collem uerrucam dicat, quæ admodum Cato in Gellius lib. libro originum. Verba Catonis hæc sunt: Maturum censeo inquit (si rem seruare uis) faciundum, ut quadringentos aliquos milites ad uerrucam illam, ire iubeas, eamque uti occupent, imperes horterisque. Porro Quintilia. hanc metaphoram, ut humilem & sordidam notauit. Verecunda enim debet esse translatio (ut Cice. lib. 3. ad Q. fratrem scribit) ut deducta esse in alienum locum non irruisse, atque ut precario, non ui, uenisse uideatur. Idem docet autor ad Heren. lib. 4. ubi de translatione scribit, &c.

DE METAPHORA RECIPROCA.

Quædam translationes, ut inquit Donatus, sunt reciproca, siue communes, quas Græci ἀναλλοτὰς uocant.

S

Hæc

Hæc ἀνακληθῆαι sunt, possunt enim conuerti.

Auriga pro gubernatore: Gubernator pro Auriga.

Altum mare. Profundum coelum. Possumus enim conuertere altum coelum, profundum mare.

Herbæ florent,

Iuuenes pubent.

Prata rident,

Segetes sitiunt.

Naues uolant,

Aues natant.

Sitire agros dicimus, cum exaruerunt longo tempore sublati pluuijs.

Quædam uero non sunt communes siue Reciproca, sed unius partis, non possunt enim conuerti.

Hæc ἀνακληθῆαι sunt, unius duntaxat partis.

ἀνακλιθῆαι cū sequentia nō respondent superioribus, Eras. in Hiero.

Vertex montis pro cacumine: Non cacumen capitis pro uertice.

Segetes fluctuant.

Vites germinant.

Nubes uolant.

Nonnunquam necessaria est Metaphora, ut copiose docet Cic. lib. 3. ad Quint. fra.

Gemmam rustici dicunt in uitibus. Verg. Aec. 7. Turgent in palmite gemmæ.

Gemmare uites, Columella. Cum primum gemmare incipiunt uites.

Sitire agros, Fab. lib. 8. cap. ultimo.

Fructus laborare.

Luxuriare segetes.

Læta ubera.

Lætas segetes.

Luxuriosa frumenta.

Fit etiam simplici nomine Metaphora.

Durum hominem, asperum dicimus.

Pecudem appellamus hominem uentri deditum.

Non

Non enim proprium erat quod daremus his affectibus nomen, Fab. lib. 8.

In Epitheto etiam interdum sita est. ut quum dicimus:

Saxeam hominem.

Ferreum scriptorem.

Floridam aetatem.

Vitreas undas.

Viridem iuuentam.

Cor lapideum.

Voracem ignem.

Plumbeum ingenium.

Cicero ferreum scriptorē uocat durū, & imperitum. Nā in artibus dura dicuntur quę parum sunt artificiosa: contra mollia, quę summa arte perfecta sunt &c.

Interdum in uerbo simplici.

Auolat aetas.

Labuntur anni.

Hic adiectione explicatur Metaphora.

Inflamat hominem cupiditate.

Incendit ira.

Labitur errore.

VARIANDI RATIO PER

Allegoriam.

Variatur & per allegoriam oratio, ut per Metaphoram. Nam ut in uno uerbo fit Metaphora, ita in tota oratione & multorum uerborum contextu Allegoria. Est autē allegoria, quoties aliud uerbis, aliud sensu ostenditur, id est, aliud significatur quàm dicitur, quale est illud: Ne detis quod sanctum est canibus. Hic aliud intelligi debet, quàm quod propria uerborum significatio poscit, nempe, ne prostituamus diuinam doctrinam, praefractè impijs, & contemnentibus Dei. Taliaq; sunt omnia ferè Pythagorica symbola, de quibus uide Erasmi nostri Chiliadas, statim in principio. Nihil igitur est aliud Allegoria, quàm multorum uerborum continua quaedam Metaphora. ut,

Matt. 7.

In his aliud significatur, aliud dicitur.

Pedem conferre, pro eo quod est concertare argumentis.
Iugulum petere, pro eo quod est caput causæ aggredi:
 In agendis autem causis iugulum Orator dicitur petere, quando id quod potentissimum est inuadit, ac ualidissime aduersarium premit, uideturq; illum iugulare argumentis, perinde ac alij uibratis telis.

Tragulam iniicere, pro eo quod est dolos ad decipiendum struere, moliri insidias, fallaciam intendere.

Vt etiam nauem perforet, in qua ipse nauiget, id est, ciuitatem euertat, qua subuersa sibi quoq; sit pereundum.
Allegoria est Cice. in Actione Miloniana.

H V I V S F R E Q V E N S E S T V S V S
 in sententijs prouerbialibus ac prouerbijs. ut,

Flamma fumo est proxima, quo significatur periculum mature fugiendum esse.

Vino uendibili suspensa hedera nihil esse opus. Cum significamus rei per se laudabili, nihil opus esse commendatione aliena: ut, **Vera uirtus nullo eget præconio.**

Cretizandum aduersus Cretensem, hoc est, cum mendacibus mendacijs, cum perfidis perfidia, cum subdolis ac uanis dolo utendum.

Item in sacris frequentissimus est Allegoriæ usus, de qua re uide Philip. Melanch. in institutione Rheto. Politicus est & Erasmus noster libellum quendam de Allegorijs theologis præscribere.

V A R I A N D I R A T I O P E R

Catachresim.

Facit & Catachresis ad copiam sermonis. Est autem Catachresis tropus, quem nos abusionem dicimus, cum alienis

alienis abutimur perinde ac proprijs, cum propria deficiunt. Differunt autem inter se, autore Fabio, Abusio & Trāslatio: quia Abusio ubi nomē omnino defuit: Trāslatio ubi aliud fuit. Hæc uocabulū quod habet largitur, illa quia non habet propriū, extraneo id demonstrat nomine, quod suo nomine appellari non potest. ut,

Parricida, non qui patrem, id quod proprie significat, sed qui fratrem aut alium occidit.

Piscina in qua lauamus, nec pisces insunt, ut apud Suetonium in uita Tiberij.

Vires hominis breues sunt, abusiue dictum est, paruae enim dici debuit.

Consilium longum, cum magnum dicendum sit.

Vti pauco sermone, cum breui dicendum fuerit.

Parua statura, cum breuis dici debeat.

Grandis oratio, cum magna dici debeat.

Minutum animum, pro paruo.

Folia librorum, cum arborum sint.

Facies similima lauro, cum facies hominis sit.

Instar montis equum diuina Palladis arte Aedificant, cum ædificare proprium ædium sit, non equorum.

Pyxides uascula sunt ex pyxo confecta, sed per abusionem dicuntur etiā pyxides, quæ ex alia materia conficiuntur.

Hæc nisi extrinsecus fumeretur suū uocabulum non haberent, Donatus.

Verg. lib. 2.
Aeneid.

Fab. lib. 8.
cap. 6.

VARIATIO PER

Onomatopœiam.

Accedit etiam nonnihil uarietatis ex Onomatopœia. Est uero Onomatopœia, nominis confectio. Ea utimur, quando res incidit, quæ nomen proprium non habet, uel

s 3 si habet,

si habet, non satis idoneum uidetur esse. Hanc nominationem grauem appellat autor ad Herennium.

Fabius lib. 8. cap. de Tropis.

Onomatopœia, est fictio nominis, Græcis inter maximas habita uirtutes, nobis uix permittitur, inde tamen mugitus & sibilus & murmur uenerunt. Fit autem quando uocis confusæ nomen ad imitandum sonum effingimus, ut ouium dicimus balatū: boum mugitum: equorū hinnitum: terribilem buccinæ sonitum, taratantara. Ennius, At tuba terribili sonitu, taratantara dixit & c.

Onomatopœia nominum.

Taratantara pro cantu tubæ.	Bombus, quæ Plinius
Sibilus serpentis. Hieron. contra	apibus assignat.
Iouinia. Hæc sunt sibila	Ronchus stertentis sonus.
serpentis antiqui.	Sclopus.
Murmur aquæ	Rugitus leonum.
Mugitus boum	Hinnitus equorum.
Gemitus hominis &	Latratus canum.
turturis.	Balatus ouium.
Streptus pedum	Tinnitus sonus qui ex metallo-
Stridor dentium	rum pulsatione efficitur.
Fragor à fractarum rerum sonitu dicitur.	
Vagitus, uox infantium.	Bombarda à sono & ton-
	nitru nomen accepit.

De analogia
Fab. li. 1. ca. 10.
Gell. lib. 2. c. 25.
Capella lib. 3. de
Grammatica.

Huc quoque pertinet Paragoge, id est, deductio ac derivatio nouorum uerborum ex Analogia sumpta.

Onomatopœia uerborum.

Syllaturire pro Syllæ mores imitari. Cicero ad Atticum,
Syllaturit animus eius & proscripturit.

Cacaturire. Micturire. Esurire.

Et iuxta eandem Analogiam.

Dormiturire.	Scripturire.	Proscripturire.
Dicturire.	Bellaturire.	Nupturire.

Hæc uerba ab extrema ultimi Supini terminatione formantur, assumpta rio, ut mictu, micturio, significantq; cupiditatem, ut parturio, desidero aut opto parere: esurio, cupio edere &c.

Græcari & eadem Analogia.

Iuuenari.	Poëtari.	Cornicari.	Cornicari Per-
Rhetoricari.	Philosophari.	Theologari.	fus à cornice fe-

Item:

Laureati.	Nummati.	Scutati.	Laruati dicuntur furiosi, & mente capti, quasi à laruis exterriti.
Pilcati.	Laruati.	Personati.	

Sic & siccescere & arefcere dicimus.

VERBA ET NOMINA PER

Analogiam ficta à proprijs.

Syllaturire	Philoniffare	Pythagoriffare	Scotiffare.
Bacchari.	Debacchari.	Battologiffare.	

Ad hanc classem pertinent & illa:

Atticismus.	Battologismus.	Gnathonismus.
Phalarismus.	Dialogismus.	Christianismus.
Laconismus.	Platonismus.	Solœcismus.
Barbarismus.	Iudaismus.	Paganismus.
Hebraismus.	Monachismus.	

DE APPELLATIVIS ANIMATIS.

Patrizo.	Theologari.	
Matrizo.	Poëtari.	à Græcis orta
Monachari.	Philosophari.	sunt.
	Rhetoricari.	

A G E N T I B V S.

Græcari	Atticissare	Chalcidissare.
Cretizare	Laconissare	Carissare.
Corybantire	Siculissare	Romanissare.

A B R V T I S E T A N I M A T I S.

Caperare	Caprire	Bouinare.
Hircire	Coccissare	Cornicari.
Arietari	Glocitare	Vitulari.
Vulpinari	Equire.	Subare.

Vide Chilia-
des Eras.

Aristoteles lib. 6. de natur. animal. Ita subare dicitur in
suibus, quemadmodum equæ libidine stimulata dicuntur
equire, &c.

Hic quoq; notandum est, nō omnibus licere citra Ana-
logiam noua nomina aut uerba effingere. Nam qui me-
diocri sunt ingenio nō inuenire uocabula, sed inuentis uti
debeant. Errant igitur imperiti quidam, qui ex rerum
proprietas & inutilibus obscurisq; significandi modis,
noua rebus uocabula fingi posse tradunt. Fingere autem,
ut attestatur Fabius lib. 1. & lib. 8. cap. 3. Græcis magis
concessum est, qui sonis etiam quibusdam & affectibus
non dubitauerunt nomina aptare, non alia libertate, quàm
illi primi homines rebus appellationes dederunt, nostri
autem in iungendo, aut in deriuando paulū aliquid ausi,
uix in hoc satis recipiuntur. Et idem dicit, noua uocabula
non sine quodā periculo fingimus. Nā si recepta sint mo-
dicū laudis afferunt, repudiata etiā in iocos exeunt. Rur-
sum lib. 8. cap. de tropis. Fictio nominis Græcis inter ma-
ximas habita uirtutes, nobis uix permittitur, deniq; tan-
quā cōsummata sint omnia, nihil generare audemus ipsi,
cum

cum multa quotidie ab antiquis ficta moriantur. Et Cice-
ro de perfecto oratore ad Brutum: Ergo ille tenuis ora-
tor modo sit elegans, nec in faciendis uerbis erit audax, &
transferendis uerecundus & parcus, & in priscis reli-
quisq; ornamentis & uerborum & sententiarum remis-
sior. Si autem uelis fingere, à Grecis mutuabis. Hinc &
Horatius in arte poëtica: Et noua, fictaq; nuper habebūt
Verba fidem, si Græco fonte cadant.

VARIANDI RATIO

per Metalepsim.

Confinis est abusioni Metalepsis, quæ Latine trāssum-
ptio dicitur. Ea est, ut inquit Diomedes, per translatio-
nem dictionum proprietatis dilatio, uel dictio gradatim à
nomine ad propriam significationem descendens. ut: Sed Verg. lib. 1.
pater omnipotens speluncis abdidit atris. Nam nigrae in- Aenei.
telliguntur, ex nigris tenebras habentes, & per hoc de-
mum in præceps profunda &c.

Metalepsis figura est, quam nos uarie translatiuam,
transumptiuam, transpositiuam uocamus, ut Fabius ait in
tertio. Fit autem quum aliqua dictio aliud à sua propria
significatione ex his quæ præcesserunt denotat, ut ibi:

Post aliquot mea regna uidens mirabor aristas.

Hic per aristas segetes, per segetes aestates, atque ita de-
mum annos intelligit.

Nox atra, colligitur & tenebrosa. Verg. lib. 1. Aenei:

Me quater undenos sciat impleuisse decēbres, id est, Horat. epist.
annos quadraginta. ultima. lib. 1.

Labores manuum tuarum manducabis. Hic labores po- Psal. 127.
suis, pro his, quæ labore acquiruntur &c.

s s

Fabius

Fabius in octauo.

Transumptio est, quæ ex alio tropo in aliud uelut uia præstat, & rarissimus & improprius: Græcis tamen frequentior. Meminit & huius lib. 6. cap. de risu.

VARIATIO PER METONYMIAM.

Non mediocriter etiam auget copiam sermonis tropus, qui uocatur Metonymia, quæ etiam transmutatio dicitur à Dyomede lib. 2. Autor ad Herennium uocat hanc Denominationem. Cicero & alij Rhetores Hypallagen uocant, quidam uero transnominatiōem.

Metonymia,

Transmutatio,

Denominatio,

Hypallage,

Transnominatio,

} in idem recidunt.

FIT AVTEM METONYMIA

multis modis, quos dilucidissime hic
exequitur Erasmus.

Inuentor pro re inuenta, aut qui præsidet, pro
re subiecta ponitur.

Nomina Deorum pro rebus quibus præsunt ponimus. ut

Martem pro bello. Bacchum pro uino.

Neptunum pro aqua. Vulcanum pro igni.

Cererem pro pane, seu frugibus.

Venerem pro libidine, seu coitu.

Cupidinem pro amore. Musas pro literis.

Vergilius lib. 1. Aenei.

Cererem corruptam undis, Expediunt.

Terent. in Eunucho:

Sine

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Eleganter Cererem pro cibo, Bacchum pro uino, Venerem pro libidine dixit, cōtinenter in figura persistens, nam illud ipsum uerbum friget, Metaphoram habet. Erasmus in Chiliadib.

Onerantq; canistris Dona laboratæ Cereris,
Bacchumq; ministrant. Verg. lib. 8. Aeneid.

Implentur ueteris Bacchi. lib. 1. Aeneid.

Receptus terra Neptunus.

Classes aquilonib. arcet. Horatius in arte poëtica:
Vulcano dicare.

Vario Marte pugnare.

Fabius lib. 8. cap. ultimo. Ut Vulcanum pro igni uulgo audiuius, & Vario Marte pugnatum, eruditus est sermo, & Venerem quàm coitum dixisse magis decet, ita Liberum & Cererem pro uino & pane licentius, quàm ut fori seueritas feret & c.

Nihil conuenit Musis cum Marte.

Venus confert oculis & uoci.

Venus medetur oculorum hebetationi.

Venere uox reuocatur.

Venus eneruat uires, Vergilius lib. 9. Aen.

Sic si quis in sacris literis pro lege ponat Mosē, qui est promulgator & uox legis & c.

Aut econuerso inuentum pro inuentore,
quod durius tamen est.

Vinum precemur, nam hic Deus presens est: hic uini pro Baccho uini inuentore positum est.

Contincens pro contento.

Epotos

Epotos cados, pro uino, seu qd' in cadis cōtinetur, epoto.
 Cælo gratissimus amnis, pro Dijs qui cælo continentur.
 Verg. lib. 7. Aeneid.

Fab. lib. 8. Sicut ex eo qd' continet, id qd' cōtinetur, usus recipit, ut,
 Bene moratas urbes, pro ciuibus benemoratis.

Poculum epotum, pro uino epoto.
 Seculum felix, pro felicibus hominibus.

Nunc pateras libate Ioui, id est, uinum contentum in pateris, Verg. lib. 7. Aeneid.

Matth. 23. Hierusalem quæ occidis Prophetas.
 Sic etiam litera pro lege.

D O M I N V S R E I, P R O R E I P S A,
 uel contentum pro continente.

Iam proximus ardet Vcalegon: hic dominum domus
 pro ipsa domo posuit, Verg. lib. 2. Aeneid.

A possessore quod posside-
 tur, Fa. in 8. Eamus ad nos, id est, ad ædes nostras, Ter. in Eunu.
 Non est pater. apud nos est, In Heaut.

Et cum dicimus hominem deuorari, cuius patrimonium consumitur.

Hunc tibi comedendum propino, id est, eius bona deuoranda trado, in Eunucho.

De sene gustarit, id est, de pecunia senis.

Crateras magnos statuunt, & uina coronant. Nō uina
 sed crateras in quibus uina cōtinētur, Verg. li. 1. & 7. Aen.

1. Reg. 6. Dimitte arcam ire, & aspicias. Non enim, ut dicit Beda, arca, sed plaustrum quo continebatur arca, uel boues ire poterant, & c.

E X E F F I C I E N T E, E F F E C T V M
 significamus.

Hic

Hic melior remis, significat enim uelocitatē, sed quæ per remos fit. Verg. lib. 5. Aeneid.

VEL CONTRA, EFFECTVM
pro efficiente.

Frigus pigrum, id est, efficiens pigritiam.

Mœstumq; timorem Mittite, id est, qui mœstos facit, Vergil. lib. 1. Aeneid.

Pallida mors æquo pulsat pede,

Pauperum tabernas, regumq; tures.

Dicitur autem pallida ab effectu, quia pallidos homines reddit. Horat. lib. 1. Car. Ode. 4.

Id quod efficit ab eo qd

Pallentesq; habitant morbi, id est, pallidos facientes.

Tristisq; senectus, Verg. lib. 6. Aeneid.

Audax iuuenta. Præceps ira.

Hilaris adolescentia. Inconsultus amor.

Inuerecunda nox. Audax uinum. Segne otium.

Cruenta & tristis lex, quod cruētas & tristes faciat conscientias, terret enim & angit hominem.

Lætum Euangeliū, quia lætas facit conscientias, est enim nuncium gaudij & pacis, annuncians remissionem peccatorum per CHRISTVM.

DUX PRO SVBIECTIS.

Ab Hannibale cæsa sunt apud Cannas sexaginta milia, Mahometes copiosam Christianorum turbam occidit.

Huius pugnae meminit Lilius lib. 2. de 2. bello pan. Eutropi. li. 3. in hoc autem prælio Romanorum 40. milia peditū cæsa sunt, equitū duo milia ducenti.

AUTOR PRO OPERE.

Vergilius uenit à bibliopolis, non Vergilius, sed Vergilij liber seu opus.

Plinius semper in manibus habendus.

Semper in sinu gestandus Cicero, hic enim uere latinum potest reddere.

SIMILE EST HVIC.

Cum sacrilegiū deprehensum dicimus, non sacrilegū.
Et armorum scientiam habere, non artis, id est, rei
militaris.

VARIANDI RATIO

per Synecdochen.

Vehementer adiuuabit Copiā & Synecdoche, quam
quidam intellectiōē uocant. Est autem Synecdoche ple-
ni intellectus capax, cum plus minus'ue pronunciat.

Autor ad Herennium.

Intellectio est cū res tota parua de parte cognoscitur,
aut de toto pars. Fit autem hæc hisce sequentibus modis.

CVM EX VNO PLVRES INTEL-

ligimus, id quod frequentissime Liuius facit, ut
Romanus prælio uictor, pro Romani uictores.

Pœno fuit Hispanis auxilio.

Hostis habet muros, Verg. lib. 2. Aeneid.

Italus fugatus, pro Itali fugati.

Israëlita in deserto Deo seruatori, & suo duci ingratus
extitit.

Huc pertinet Heterosis numeri, cum singularis pro
plurali usurpatur, aut contrà, quemadmodum superius
attigimus, &c.

EX PARTE TOTVM.

Mucronem, acumen gladij, pro ipso gladio.

Puppim posteriorem partem nauis, pro tota nauis.

Tectum pro domo.

Quadrupedem pro equo.

Matth. 10.

Gladiū pro bello, ut non ueni mittere pacē, sed gladium.

Matth. 5.

Tale est: Si quis percusserit te in dextram maxillam, ob-

uerte

uerte ei & sinistram.

AVT CONTRA TOTVM PRO PARTE.

Ipsius ante oculos ingens à uertice pontus

In puppim ferit, id est, magna pars ponti. Non enim hic totum pelagus fuisse dicit, sed magnā partem pelagi.

Verg. lib. 1. Aenei.

Idem: Fontem ignemq; ferebant, id est, partem fontis & ignis, &c.

EX SPECIE GENVS.

Iracūdiōr Adria p̄ quouis mari dixit Ho. li. 3. Ode. 9.

Acheloia pocula pro quouis fluuio posuit Verg. de hoc uero loco uide Macro. lib. 5. Saturnalium.

Lib. 1. Geor.

Idem: Dentesq; Sabellicus exacuit sus: Sabellicū suem pro quouis sue posuit.

Idē: Illas ducit amor trans Gargara transq; sonantē Lib. 3. Geor. Ascanium. Hic Gargara pro quolibet monte, & Ascanium pro quolibet flumine posuit, teste Seruio.

EX MATERIA REM CONFECTAM.

Ferreum pro gladio.

Abies, Pinus, pro nauī.

EX PRAECEDENTIBVS SEQUENTIA.

Virgineam soluit zonam, pro deuirginauit.

Subdidit equo calcaria, id est, cucurrit.

Pallet, timet, rubet, conscius est.

CVM ALIUD EX ALIO

intelligitur.

Vixerunt, pro mortui sunt, dixit Cicero de coniuratis iam supplicio affectis.

Nos quoq; floruimus.

Fuimus

Fuimus Troes, lib. 2. Aeneid.

Fab. lib. 8. Aliud etiam ex alio intelligitur.

Ver. Aec. 2. Aspice aratra iugo referunt suspensa iuueni.

Vnde apparet noctem appropinquare.

Aeclo. 1. Et iam summa procul uillarum culmina fumant:

Maioresq; cadunt altis de montibus umbrae.

Per haec innuit noctem instare.

EX SIGNO RES SIGNATA.

*Ex Rhetori. ad Herēniū. Non illae te nuptiales tibiae eius matrimonij commo-
nebant? Hic omnis sanctimonia nuptiarum uno signo ti-
biarum colligitur. Sunt autem tibiae nuptiarum signa, ijs
enim in nuptijs & funeribus maiores nostri utebantur.
Dicuntur autem haec uerba in adulterum, à quo uiolatus
alicuius sit lectus, &c.*

VARIANDI RATIO PER

Aequipollentiam.

*Præcipua uariandi ratio sumitur per ἰσωνίαν,
id est, per Aequipollentiam. Ea constat negationis addi-
tione, detractioe, geminatione, & uerbis cōtrarijs &c.*

ISODYNAMIA NEGATIONIS

additione.

*Hic additur
negatio.*

Primas obtinet, id est, primum locum.

Non est in postremis.

Vir egregie doctus,

Vir minime indoctus.

Sine labore discis,

Nullo labore discis.

Est homo doctrina admiranda,

Est homo non contemnenda doctrina.

Negationis

NEGATIONIS DETRACTIONE.

Hic aufer-
tur negatio. { Nonnihil fallaciæ intēdendum est homini,
Aliquid fallaciæ intendendum est homini.
Homo minime malus,
Homo quiduis potius quàm malus.

NEGATIONIS GEMINATIONE.

Hic geminatur seu
duplicatur negatio. { Omnia fecit,
Nihil non fecit.
Omnes amicos alienauit,
Neminem non alienauit.
Omnibus maledicit,
Nulli non maledicit.
Vincit omnes candore,
Neminem non uincit candore.

ISODYNAMIA FIT ETIAM VER-
bis contrarijs, addita uel detracta negatione.

Placet,	Accipio conditionem,
Non dispicet.	Non recusō conditionem.
Omnes reijcit,	Nemini placet,
Neminem non reijcit.	Omnibus dispicet.

Hic autem animaduertendum, quæ uerba cum quibus pugnent, quæ inter se contraria sint. Assumpto autem uerbo diuerso & apposita aut adempta negatione, statim nouam orationis faciē cōstitueris, ut iam uisum est, plura uero hac de re uide cap. 48. & tribus sequentibus, &c.

VARIANDI RATIO

per comparatiua.

In nonnullis comparatiuis dictionibus fit hæc commutatio, translatis duntaxat partibus.

t Ante

Anteponit famam pecunie,

Posthabet pecuniam famæ.

Minoris facit famam quàm pecuniam,

Pluris facit pecuniam quàm famam.

Prius habet lucrum quàm honestum,

Posterius habet honestum quàm lucrum.

In his omnibus opponitur uerbum aut dictio contraria, & partes post uerbum recte transponuntur.

Vide cap. 45. **HÆC AVTEM COPIA NASCITUR**

ex contrarijs, cuiusmodi sunt,

Suspicit,

Amat,

Indulget.

Despicit,

Odit,

Castigat.

Arridet,

Appetit,

Curat.

Timet,

Fastidit,

Negligit.

VARIANDI RATIO PER

commutationem Relatiuorum.

Relatiuum est quod sine alterius adminiculo non potest intelligi. Dialectici dicunt Relatiuum esse, quod aliquid refert, sine quo nec ipsum potest consistere, ut pater & filius, Dominus & seruus. Relatiua sunt, quia nec pater esse potest, nisi habeat filiū, nemo enim dicitur pater, nisi respectu filij, talis uero respectus relatio uocatur, & c.

NOMINVM RELATIONES.

Vxor, Maritus.

Socer, Gener.

Nurus, Socrus.

Pater, filius.

Præceptor, Discipulus.

Dominus, Seruus.

Nouerca, Priuignus.

Locator, Conductor.

Cliens, Patronus.

Hera, Famula.

Verbo

VERBORVM RELATIONES.

Loco, Conduco.	Nubo, Duco.
Debeo, Credo.	Doceo, Disco.
Refero, Audio.	Capio, Adfero.

E X E M P L A.

<i>Vxor illius esse non uult,</i>	<i>Non uult illum maritum.</i>
<i>Recusat illius esse socer,</i>	<i>Recusat illum generum.</i>
<i>Pudet me huius nurus,</i>	<i>Pudet me huius socrū uideri.</i>
<i>Non alium patrem mihi optem,</i>	
<i>Nullius malim esse filius.</i>	
<i>O me felicem Erasmo praeceptore,</i>	
<i>Felicem me qui Erasmi sum discipulus.</i>	
<i>Cauc isti locaueris agrum,</i>	
<i>Ne committas ut hic agrum conducat tuum.</i>	
<i>Iamdudum expectat ut uiro nubat,</i>	
<i>Expectat ut se uir aliquis ducat.</i>	
<i>Nolim tibi debere,</i>	<i>Nolim te mihi creditorem.</i>
<i>Hoc me docuisti,</i>	<i>Hoc ex te didici.</i>
<i>Hoc mihi retulit Erasmus,</i>	<i>Hoc ex Erasmo audiui.</i>
<i>Plurimum ex ea re capies emolumentum,</i>	
<i>Ea res plurimum tibi adferet emolumentum.</i>	
<i>Literæ non parum ornamenti tibi conciliabunt,</i>	
<i>Ex literis non parum ornamenti tibi accedet.</i>	
<i>Pater filio reconciliatus est,</i>	
<i>Filius cum patre redijt in gratiam.</i>	

VARIANDI RATIO

per Amplificationem.

Ex Auxesi, hoc est, amplificatione uariatur oratio, cum amplificandæ rei gratia uerbum atrocius subiycimus

Auxesis est quando plus dicimus, quam res ipsa uidetur posse scere.

t 2 loco

loco proprij, ut cum dicimus:

Occisum, qui sit casus.

Latronem, qui sit improbus.

Occidisse, cui res acerbior acciderit.

Exanimatum,

Enectum,

Cruciatum,

} Dolore affectum.

Mutum, qui nihil responderit.

Reuixisse, qui spem receperit.

Huc pertinent & appellationes illæ, quæ

Carnificem, hominem immitem

Sacrilegum, sceleratum

Veneficam, malam

Meretricem, impudicam

} Appella=
mus.

Præterea & illæ denominationes, quæ ab
ipsa re sumuntur.

Scelus appellamus hominem uehementer scelestum.

Dedecus,

Dedecorosum.

Pestem,

Pestilentem.

Barathrum,

Lurconem.

Tenebras,

Tenebrionem.

Labem,

Contaminatum.

Cœnum,

Spurcum.

Quisquilias,

Contemptum.

Sterquilinium,

Impurum.

Portentum,

Portentosum.

Carcerem,

Carcere dignum.

Monstrum,

Monstrosum.

Pernitiosum,

Pestem.

Pecudem

De amplifica
tione uideas lib.
2. copix, & in li
bello de conscri
bendis Epist.
Melanch. lib.
3. Rhe.

Vide Eras. in
initio operis
Prouerb. &
cap. 56. Cop.

Pecudem, Brutum.
 Viperam, Virulentum.

POSTREMO ET HAE A
 persona insigni sumptae:

Atreus, pro Crudeli.
 Sardanapalus, pro Effœminato.
 Corebus, pro Stupido.
 Stentor, pro Clamoso.
 Irus, pro Paupere.
 Crœsus, pro Diuite.
 Aristides, pro Iusto.
 Momus, pro Mordaci.
 Thersites, pro Deformi.

VARIANDI RATIO

per Hyperbolen.

Commutat & Hyperbole orationem. Habet autem hæc quid commune cum Auxesi & Miosi: nam ubi auxesis rem amplificauit, quæ fidem excedit, in Hyperbolen transit. Miosis cum rem ita diminuit, ut fides abrogetur, Hyperbolen sapit.

Hyperbole, est dictio uel oratio fidem ueritatis excedens, augendi minuendi uel gratia. hæc ab autore ad Herennium Superlatio, à Fabio Superiectio interpretatur, à quibusdam uero Eminentia & excessus dicitur, &c.

Hyperbole,
 Superlatio,
 Superiectio,
 Eminentia,
 Excessus, } In idem recidunt.

Autor ad Herennium.

Superlatio est oratio superans ueritatem, alicuius au-
gendi, minuendi ue causa. In hoc tropo Quintilianus lib.
8. monet, modum in primis seruare oportere, ne κακο-
ζηλία uitium notatum inducat: eius uerba hæc sunt: Sed
huius quoq; rei seruetur mensura quædam, quanuis est
omnis hyperbole ultra fidem, non tamen debet esse ultra
modum, nec alia magis uia in κακοζηλία itur, &c.

Minuendi causa.

Tardior testudine.

Leuior folio.

Vitro fragilior.

Pluma leuior.

Vento instabilior.

Breuior pigmæo.

Vix ossibus hærent.

Augendi causa.

Niue candidior.

Ocyor Euro.

Fulminis ocyor alis.

Vox astra ferit.

Saxa clamore rumpit.

Cœlum territat armis.

Cœlum tonat omne tumultu.

Fit autem pluribus modis Hyperbole, de quibus uide
Quintilianum lib. 8. cap. de tropis.

Obserua etiam in sacris multa υπερβολικῶς dicta esse,
ut illud, ascendunt usq; ad cœlos, & descendunt usq;
ad abyssos, cum uehementem tempestatem undarum in-
telligi uellet psalmista. Neq; continuo mendacium, quod
ultra ueri fidem dicitur, sed in hoc adhibetur tropus, ut
acrior & ardentior sit oratio. Ac ne quis absurdum
putet, in diuinis libris hyperboles meminisse, facit hoc
nō raro Origenes, facit Chrysostomus, facit Augustinus
& Hieronymus. Huius generis sunt illa: Facilius est Ca-
melum

melum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum coelorum: cum nihil aliud intelligi uellet, quàm esse difficilimum, ut diues obtemperet Euangelicæ doctrinæ: copiosius uideas Erasmus nostrum in Methodo ueræ Theologiæ, &c.

V A R I A N D I R A T I O

per Compositionem.

Variatur oratio nonnihil & ex compositione, ea sita est in his fermè figuris: Asyndeto, Polysyndeto, Syzeugmeno, Epanalepsi, & Synonymia, &c.

Asyndeto, cum multa sine coniunctione coherent, Rhetores uocant articulum.

Veni, uidi, uici. Verba Cæsaris de uictis fugatisq; Pharnace: de quo Appi. lib. 2.

Ferte citi flammis, date tela, impellite remos, Vergil. lib. 4. Aeneid.

Iam iam erigite animos, tela sumite, obuiam ite hostibus, habetis in manibus uictoriam, Liuius.

Polysyndeto, ubi oratio multis coniunctionibus coheret, estq; hoc schema contrarium superiori.

Tectumq; laremq;. Armisq;, Amycleumq; canem, Cressamq; pharetram. lib. 3. Georg.

Demissum lapsi per funem, Athamasq; Thoasq;, Pelidesq; Neoptolemus, lib. 2. Aeneid.

Syzeugmeno, quoties ad unum uerbum plures sententiæ referuntur, quarum unaquæq; desideraret illud, si sola ponerentur. Fab. lib. 9. cap. 3. Accidit autem trib. modis.

Aut quum uerbum præponitur, ut, Desflorescit forma uel ætate uel morbo.

t 4 Aut

Aut quum postponitur, ut, Vel morbo uel etate forma deflorescit.

Aut quum interponitur, ut, Aut etate forma deflorescit, aut morbo.

Hic uerbum clausulis præponitur.

Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia, Cicero.

Hic uerbum subiungitur in fine.

Neq; enim is es Catilina, ut te aut pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocarit, Cicero in Catilinam.

Epanalepsi, cum per iterationem repetitur non coniectio, sed nomen aut uerbum.

Nihil ne te nocturnum præsidium palatij, nihil urbis uigilia, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munificentissimis senatus habendi locus, nihil horum ora, uultusq; mouerunt? Cicero i. actione in Catilinam.

Synonymia, cum multa uerba eiusdem ferè significationis eidem tribuuntur, Autor ad Heren. uocat interpretatione.

Vicit timorem audacia: Rationem superauit amentia:

Libido pudorem expugnauit.

EXPERIAMVR IGITVR QVOT
rationibus eadem sententia per has figuras uariari possit.

Contemnit Deos, contemnit homines.

Deos contemnit, homines contemnit.

Contemnit & Deos & homines.

Et Deos & homines contemnit.

Deos

Deos contemnit atq; homines.

Ad hunc locum pertinent & illa:

Inedia quàm frigoris patientior.

Lucri quàm gloriae cupientior,

Cupientior lucri quàm gloriae,

Lucri cupientior quàm gloriae.

Chariores habeo neminem, &

Neminem habeo chariores.

Quanquàm hæc non ita multum adferunt momenti, adiuuant tamen, & c.

De quibus causis, &

Quibus de causis.

Ob eam rem,

Eam ob rem.

Ob causam tam paruulam, Tam paruulam ob causam.

Veniam ad te quando ita uult pater,

Quando ita uult pater, ueniam.

Eiusdem rationis est quum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contra.

Omnia tua mihi debes,

Quicquid habes, id omne mihi debes.

VARIANDI RATIO PER

σύνταξις, id est, constructionem.

Ex ordine siue Constructione item nonnulla sermonis uarietas existit, id quod superius attigimus, eo loco ubi de Heterosi Casus egimus. Sunt autem multa uerba, quæ eodem modo diuersam habent constructionem. Σύνταξις est congrua & latina uerborum ordinatio, deducitur autem à σύν præpositione, quæ con Latine interpretatur, & τάσσω ordino, quasi dictionum ordinatio.

Syntaxis
quid,

Multum pudorem, & multum pudoris.

t s

Scriptis

Scriptit mihi, & scripsit ad me.
 Diuersum seu alienum huic, & diuersum seu alienum
 ab hoc.

Iactat maiores suos, & iactat se de suis maioribus.

De te somniaui, te somniaui.

De te ridet, te ridet.

Tota nocte potauit, totam noctem potauit.

Romanorum summus, summus inter Romanos.

Seruitus morte durior, seruitus durior quam mors.

Damnatus est de repetundis, damnatus est repetundarum.

Natus gloriae, natus ad gloriam.

Tuae partes sunt, tuarum est partium.

Plura de $\sigma\omega\tau\alpha\gamma\epsilon\omega\varsigma$ uariatione uide apud Diomedem
 lib. i. cap. de Heterosi. & apud Antonium Mancinellum
 qui hac de re peculiarem quendam libellum conscripsit,
 cui titulum indidit: Thesaurus uariae constructionis.

VARIANDI RATIO PER MV

tationem figurae, alijs atq; alijs modis.

Variatur oratio quoties alio atq; alio effectu, ac ue=
 luti habitu profertur: Quam interim figurae mutationem
 licebit appellare. Sumitur autem hoc loci figura, non pro
 tropo, sed pro qualicunq; forma sententiae.

Hic per interrogationem uaria=
 ta est figura.

Non est miserum mori. Vsq; adeo mori miserum est?

Nihil te uanius. An quicquam te uanius?

Nihil non cogit habendi cupiditas.

Auri sacra fames, quid non mortalia pectora cogis?

Nihil tua epistola unquam euenit gratius.

Quid

Quid epistola illa tua nobis euenit gratius?

Interrogatio notior est figura, quàm quæ hic prolixè describi debeat. Græci uocant ἐρωτηρία. Multæ sunt autem interrogationis species, quas enumerat Quintilianus lib. 9.

Hic per Ironiam commutata est sermonis facies.

Non magnam laudem assecutus est.

Egregiam uero laudem assecutus est.

Non ista curat populus.

Id populus curat scilicet.

Εἰρωνεία, Illusio cum aliud dicitur, & aliud re ipsa apparet, quæ non ex uerbis, sed uel pronuntiatione, uel persona, uel rei natura intelligitur. Helias de sacerdotibus Baal 3. Regum 18. Clamate uoce maiori. Deus enim uester est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.

Per admirationem uersus est orationis color.

Vehementer amat pecuniam,

Dij boni quàm amat pecuniam?

Magnum bonum porto,

Dij boni, boni quid porto?

Epistola tua mirum in modum me exhilarauit,

Deum immortalem quàm ingens gaudium nobis è tua prouenit Epistola?

Per dubitationem hic commutata est orationis forma.

Tum deos contemnit, tum homines.

Haud

Haud scio magis ne deos contemnat, an homines.

Es homo omnium improbissimus,

Adeo improbus es, ut quo nomine debeas appellari, non satis sciam.

Dubitatio, cum quærimus quid ex multis dicamus, ut siue stultitiam meam, siue fortunam causari licet. Fabius lib. 9. cap. 2. Dubitatio cum simulamus quærere nos unde incipiendum, ubi desinendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit, cuiusmodi exemplis plena sunt omnia.

Hic per adiurationem uariatus est sermo.

Nihil mihi charius aut antiquius fama.

Dispeream si quid mihi charius fama.

Nihil mihi literis iucundius.

Emoriar, si quicquam mihi iucundius literis.

Formulæ adiurandi. Emoriar nisi te amo. Moriar, peream. ita me Deus amet. Ita me Musæ bene amēt. Omnes Musas iratas habeam. Omnes Deos iratos habeam. Superi parum propitij mihi sint. Dij omnia mihi male uertant. Tellus mihi prius ima dehiscat, Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras, Pallentes umbras herbi, noctemq; profundam, lib. 4. Aenei. Et item alia inulta in hunc modum excogitare licebit.

Per abominationem hic commutatus est dictionis color.

Ista nunquam cogitavi.

Dij meliora quam ut ista cogitarim.

Vita

Vita orbabor antequàm tui me relinquet memoria.
Absit ut mihi breuior fuerit tui memoria quàm uita.
Est uir insigni uanitate.

Hic per exclamationem.

O' singularem hominis uanitatem.

Est uir impurus, O' hominem impurum.

Miserum me, O' miserum me.

Hic per occupationem uaria=
tus est sermo.

Non modo uirgines aliquot constuprauit, uerum=
etiam uestalem incestu polluit.

Virgines complures stuprauit, ut interim de uestali
incestu polluta sileam.

Occupatio schema Rhetoricum, cū dicimus nos præ=
terire, aut non scire, aut nolle dicere id, quod tunc maxi=
me dicimus, lib. 4. ad Herennium Cicero. Non dico Cati=
lina quàm turpiter adolescentiam egeris, quàm omnibus
probris contaminasti, &c.

In hoc exemplo uariatus est orationis ha=
bitus per subiectionem.

Cum & genere sis obscurissimo, & re nulla, nullis
literis, nullo ingenio, quid est cur te adeo iactes?
Quid habes cur tam sis insolens? Natalium splen=
dorem? atqui genere es obscurissimo. Opes? at uel
Iro ipso pauperior es. Eruditionem? sed bonas lite=
ras nec attigisti unquam. Formam? At ipso Thersi=
te deformior es. Ingenium? at istud profecto nactus
es stupidissimum. Quid igitur ista tua iactantia est,
nisi mera insania?

Subie

Rom. 6.

Subiectio est, cum interrogamus, aut querimus ipsi, deinde respondemus nostræ interrogationi, hoc modo: Quæro igitur unde iste tam pecuniosus factus? amplum patrimonium relictum est. Paulus ad Romanos apte interpellat ipse sese, cum dixisset: ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia, statim subiicit: Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato? Nunc sibi ipsi responsum subiicit: Absit & c. hanc, opinor, ratiocinationem Cicerò dixit.

Hæc sunt quæ ad communem studiosæ iuuentutis utilitatem, ex Erasmi commentarijs de Copia excerpsumus. Accipe igitur studiosa cohors, obuijs, ut aiunt, ulnis, quicquid id est, ac Erasmo nostro gratulare, qui tibi hanc sementem fecit, ut ipse metas.

AD ERASMV M COMMENTA
RIORVM DE COPIA
AVTOREM.

Laudibus assiduis igitur studiosa iuuentus,
Hunc effer tibi qui condidit istud opus.

F I N I S.

INDEX CAPITVM

SEV TITVLORVM COM-

mentariorum de copia. Et primo, li=
bri primi De uerborũ copia.

- P**ericulosam esse copiae affectationem cap. 1. pag. 6
A quibus inuenta, & à quibus exercitata copia.
cap. 2. pag. 7.
Autores quemadmodum luserint ostentatione copiae ca.
3. pag. 8.
Quibus uitio data copia immodica cap. 4. pag. 9.
Eiusdem artificis esse, breuiter & copiose dicere cap.
5. pag. 10.
De stulte affectantibus uel breuitatem, uel copiam cap.
6. pag. 10.
Duplicem esse copiam cap. 7. pag. 11
Quas ad res conferat haec exercitatio ca. 8. pag. 11
Quibus exercendi rationibus haec facultas paretur cap.
9. pag. 13.
Prima praecipio de copia ca. 10. pag. 14
Prima uariandi ratio per synonymiam ca. 11. pa. 16
Vocabula sordida. Inusitata. Poëtica. Prisca. Obso=
leta. Dura. Peregrina. Nouata pag. 18. & 19
Aetatum propria uocabula ca. 12. pag. 20
Ratio uariandi per enallagen, siue ἐπέρωσις ca. 13. pa. 21
Variatur, Numerus. Persona. Genus. Casus. Spe=
cies. Figura. Tempus. Modus. Declinatio. Con=
iugatio pag. 23. 24. 25. 26. & 27
Variandi ratio per antonomasiam ca. 14. pa. 28
Variandi

I N D E X

Variandi ratio per periphrasim	cap. 15. pa. 28
Etymologia, Notatione, Finitione' que facta uariatio.	pag. 29
Variandi ratio per metaphoram	cap. 16. pa. 29
Deflexio	pagina eadem
Ab irrationali ad rationale	pagi. 30
Ab animali ad non animal, aut contra	ibidem
Ab animali ad animal	pag. 31
Ab inanimato ad inanimatum, aut contra	pa. eadem
Metaphora reciproca	cap. 17. pag. 31
Variandi ratio per allegoriam	cap. 18. pa. 32
Variandi ratio per catachresim	cap. 19. pa. 33
Variatio per onomatopœiam	cap. 20. pa. 34
Variandi ratio per metalepsim	cap. 21. pag. 35
Variandi ratio per metonymiam	cap. 22. pa. eadem
Variandi ratio per synecdochen	cap. 23. pag. 36
Variandi ratio per equipollentiam	cap. 24. pa. 37
Variandi ratio per comparatiua	cap. 25. pag. 38
Variandi ratio per relatiuorũ cõmutationẽ	ca. 26. pa. ea.
Variandi ratio per amplificationem	cap. 27. pag. 38
Variandi ratio per hyperbolen	cap. 28. pa. 39
Variandi ratio per μειωσιν	cap. 29. pa. ea.
Variandi ratio per compositionem	cap. 30. pa. ea.
Variandi ratio per σύνταξιν, id est, constructionem	cap. 31. pag. 41
Variandi ratio per mutationem figuræ uarijs modis	cap. 32. pag. 41
Experientiæ miræ in uariando	cap. 33. pag. 42
Variantur hæc uerba, tuæ literæ me magnopere dele=	Etarunt

Etarunt	ibidem
Variatio facta modis LIIII. Itē CXLI. modis ca. 33. ib.	
Semper dum uiuam, tui meminero, uariatur CXC. mo- dis	pag. 50
Quibus modis tribuimus plura & ex æquo ca. 34. pa. 59	
Quæ commodius copulent contraria	ca. 35. pag. 61
Quibus modis æqualiter remouemus	ca. 36. pa. 61
Quibus modis tribuimus inæqualiter	ca. 37. pa. ea.
Quibus modis inæqualiter remouemus	ca. 38. pag. 62
Quo pacto tribuamus aut remoueamus ordine	ca. 39
pagina eadem.	
Per cōparatiuū eadem effertur sententia	ca. 40. pag. 63
Augendi positium	ca. 41. pa. 63
De uariando positio	pag. 65
Rationes minuendi positium	cap. 42. pag. 65
Quibus rationibus augetur cōparatiuus	ca. 43. pag. 65
Quibus modis imminuitur comparatiuus	pag. 66
Quibus rationibus augemus superlatiuū	ca. 44. pag. ea.
Periphrasis comparatiui	ca. 45. pa. 67
Quibus modis superlatiuum uariamus	ca. 46. pag. ea.
Varia exempla uariandi & c.	pag. 70
Communis omnium graduum uariatio	ca. 47. pa. 75
De propositione generali	ca. 48. pag. 78
De propositione non generali	ca. 49. pa. 79
Elegantia signorum	ca. 50. pag. 80
Vterq; neuter, semper, saepe & c.	pag. 81
De uarietate negationis	ca. 51. pag. 82
De tribus negationibus	pag. eadem
De synonymis negandi	pag. 83

16

Conne

Connectendi formulæ	ca. 52. pag. 84
Transitionum uariæ formulæ	ca. 53. pa. 85
À re & à persona	ca. 54. pag. 86
Ex more	ca. 55. pa. eadem
Subornandi. Renouandi	pag. 87
Finales formulæ	ca. 58. pa. 87
Causales formulæ	ibidem. 88
Quod & idcirco acceptum	ca. 60. pag. 89
Vt & idcirco sumptum	ca. 61. pag. ead.
Vertuntur dignus & indignus, Decet & c.	pag. ea. et se.
Necessitatis uocabula. Libertatis.	pag. 90
Statuendi, assentiendi	pag. 92
Dissentiendi, Precandi nomina & uerba	pag. 92
Primi supini uariatio	pag. 93
Diuidendi formulæ	ca. 62. pag. 94
Distribuendi formulæ	ca. 63. pa. ead.
Prohibendi aut impediendi signa	ca. 64. pag. 89
Dubitandi. Sine & citra.	ibidem
Ostentandi	pag. 96
Corrigendi, sanandiq;	ibidem
Blandiendi siue hortandi signa	ibidem
Tua causa, Vtrum nec'ne, Concedendi,	pa. 96. & seq.
Parum abesse, Incertitudinis indicia	pag. 97. & 98
Correctionis & occupationis formulæ	ca. 65. pag. 98
Autores citandi formulæ	ca. 66. pag. 99
Variatio imperatiui modi	ca. 67. pag. ead.
Variatio futuri	ca. 68. pa. 100
De periphrafi generali uerborum	ca. 69. pag. ea.
De modo potenciali	ca. 70. pa. 101
	Aestimari

Aestimandi uerba	ca. 71. pa. eadem
Emendi formulæ, & similia	ca. 72. pa. ead.
Discriminis formulæ	ca. 73. pag. 102
Affirmandi formulæ	ca. 74. pag. 103
Accusandi formulæ	ca. 75. pag. ea.
Formulæ utilitatis	ca. 76. pag. ea.
Præsagij formulæ	ca. 77. pag. 105
Officiendi & iuuandi formulæ	ca. 78. pa. 106
Functionis formulæ	ca. 79. pa. 107
Quibus modis tribuimus aliquid	ca. 80. ibidem
Titulorum uariatio	ca. 81. pag. 108
Gratulandi uerba	ca. 82. ibidem
Gratias agendi	ca. 83. pa. 109
Referendi beneficium	ca. 84. pa. 110
Originis uerba	ca. 85. pag. 111
Pensandi uerba	ca. 86. pag. 112
Aptitudinis formulæ	ca. 87. pag. ead.
Ablegandi uerba	ca. 88. pag. 112
Proficiscendi uerba	ca. 89. pag. ea.
Conatus	ca. 90. pag. 113
Explicandi & implicandi uerba	ca. 91. pag. ead.
Verba finis seu propositi	ca. 92. pa. 114
Qua est impudentia	ca. 93. pag. ead.
Quàm ut, Quàm qui	ca. 94. pag. 115
Bene est	ca. 95. pag. ead.
Mea sententia	ca. 96. ibidem
Plus & plus quàm	ibidem
Ad summum. Vt minimum	pag. 116.
Morem gerendi uerba	ca. 97. pa. 116

I N D E X

Rogandi		ca. 98. ibidem
Ignoscendi		ca. 99. ibidem
Abrogandi		ca. 100. pag. 117
Ornandi uerba		ca. 101. pa. 117
Inter coenam.	Post coenam	ca. 103. ibidem
Similitudinis uerba		ca. 104. ibidem
Mutui.	Fallendi.	ca. 105. pag. 118
Est amicus &c.		ca. 107. pag. 119
Sperandi uerba		ibidem
Ad uerbum		ibidem
Ironia uerba		ibidem
Extrahere diem		ca. 111. pag. 120
Paratum ac facile		pag. 123
Depellendi		ibidem
Agnosendi		ibidem
Ab adulescentia.	Accurate.	ibidem
Perficiendi		ca. 117. pag. 121
Committendi.	Amandi.	124
Cupiendi		cap. 120. pag. 122
Male precandi uerba		ibidem
Pollicendi		ibidem
Principatus		ca. 123. pag. 123
Ludorum uocabula		126
Agere delectum		ca. 125. pa. ea.
Adimendi honorem		ca. 126. pag. 124
Persuadendi		ibidem
Inferendi seu ratiocinandi		ca. 128. pag. ea.
Nil nisi		ca. 129. pa. 125
Laudandi ac uituperandi		ibidem
		Summae

LIBRI PRIMI.

Summa		cap. 131. pag. 126
Perdendæ operæ.	Fructus.	ibidem
Impudentiæ		ca. 134. pag. 126
Affectandi uerba		ca. 135. pag. 127
Ignorandi aut contra		ibidem
Turpe est, & similia		ibidem
Quin &, Ut non		ibidem
Id quod, quod. Ita ut, ut		ca. 139. pa. 127. & seq.
Amplificandi uerba		ibidem
Reciproca constructio quorundam		ibidem
Non contentus		ibidem
Satisfaciendi uerba		ibidem
Impunitatis aut contra		ca. 144. ibi. & seq.
Suadendi aut consulendi		pa. 129
Prudens		ibidem
Cause		130
Dierum notatio		ibidem
De numeralibus		ibidem
Aduerbia temporis		ca. 150. pag. 131
Annumerandi		ca. 151. pag. 133
Initiij ac finis		ibidem
Maior opinione		ca. 153. pag. 133. & seq.
Contingendi uerba.	Refugiendi.	pag. 134
Officiorum uocabula		ca. 156. pag. 135
Studij		ibidem
Vitiandi		ca. 158. pag. ead.
Solitudinis.	Sensus	pag. 136
Præstandi re.	Pœnitendi	ca. 161. pag. 137
Disidij		ca. 163. pag. ead.
		u 3 Recon

Reconciliandi	ca. 164. pa. 138
Sapit, aut contra.	ca. 165. pag. 138.
Excipiendi siue excludendi	ca. 166. pa. 138
Vt uis, aut contra	ca. 167. pag. 139
Comperta	ca. 168. ibidem
Copia	ca. 169. ibidem
Indicta causa	ca. 170. pag. 140
Prosperitatis, aut contra.	ca. 171. ibidem

FINIS CAPITVM PRIO

ris commentarij. Sequentes autem tituli
non sunt per capita distincti.

COMMENTARI

SECUNDI QUI EST

de rerum copia, index.

Prima locupletandi ratio	pag. 141
Cyclopædiam absoluit	pag. 142
Omnibus naturæ, fortunæq; dotibus præditus	pag. 143
Totus commaduit	pag. 144
Secunda uariandi ratio	ibidem
Tertia ratio	pag. 146
Quarta ratio	ibidem
Quinta ratio	pag. 147
Descriptio rei	pag. 148
Descriptio personæ	pag. 152
Descriptio loci	pag. 158
Descriptio temporis	pag. eadem
Egressio, quæ est sexta locupletandi ratio	pag. 159
	Septima

107

4

Faint vertical text, possibly a title or author name, located in the upper middle section of the page.

Faint horizontal text, possibly a date or a line of a title, located below the vertical text.

315
A small rectangular label with a scalloped edge, containing the number '315' in black ink and two red characters above it.

Faint vertical text, possibly a title or author name, located in the lower middle section of the page.

Faint horizontal text, possibly a date or a line of a title, located below the vertical text.

Faint vertical text, possibly a title or author name, located in the lower section of the page.

Faint horizontal text, possibly a date or a line of a title, located at the bottom of the main text area.

4.802
A white rectangular label with the number '4.802' printed in bold black font, positioned at the bottom of the page.